

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**TARİHÎ ROMANLARIMIZDA ÜÇ HASEKİ SULTAN
(HURREM SULTAN, SAFİYE SULTAN, KÖSEM SULTAN)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sibel ARKAN

**Danışman
Yard. Doç. Dr. Mustafa ÜSTÜNOVA**

**BURSA
2006**

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Anabilim/Anasanat Dalı,
..... Bilim Dalı'nda numaralı
.....'nın hazırladığı “.....
.....” konulu
..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı,
...../...../ 20.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın
tezinin/çalışmasının(başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy
çokluğu) ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi	
Üye (Tez Danışmanı) Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi	Üye Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi
Üye Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi	Üye Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi
Ana Bilim Dalı Başkanı Akademik Unvanı, Adı Soyadı	
/...../ 20....
	Enstitü Müdürü Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Yazar : Sibel ARKAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Türk Dili Ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili Ve Edebiyatı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı :259
Mezuniyet Tarihi : / / 2006
Tez : Yard. Doç. Dr. Mustafa ÜSTÜNOVA
Danışman(lar)ı

TEZ BAŞLIĞI

TARİHÎ ROMANLARIMIZDA ÜÇ HASEKİ SULTAN (HURREM SULTAN,
SAFİYE SULTAN, KÖSEM SULTAN)

Romantizme bağlı olarak doğan milliyetçilik fikri ile edebiyatımızda, köklü tarihimiz de konu edilmeye başlamıştır. Özellikle de Tanzimat'tan sonra, Türklerin göçebelikten yerleşik hayata geçişi, Anadolu'ya yerleşmesi, Osmanlı İmparatorluğu dönemi çeşitli yönleriyle romanlarda görülür.

Dünya edebiyatında ilk örneğini Walter Scott'ın "Waverly" adlı eseriyle verdiği tarihî romanın, bizdeki ilk örneğini de Ahmet Mithat Efendi "Yeniçeriler" adlı romanıyla vermiştir.

Osmanlı döneminin işlendiği romanlarda, imparatorluğun parlak dönemleri, zaferleri, denizcilikteki başarıları, önemli şahsiyetleri ve bunlar etrafında yaşanan olaylar ele alınmıştır. Bu şahsiyetlerden güzellikleriyle, zekâlarıyla, hırslarıyla,

çevirdikleri entrikalarla ve işledikleri cinayetlerle Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderini değiştiren padişah eşleri veya valideleri de yazarların ilgisini çeken konulardan olmuştur.

Çalışmamızda tarihe damgasını vuran haseki sultanların hayatını yansıtan romanlar incelenmiştir. Bu incelememizde tarihî romanların edebiyatımızdaki yerini ve önemini belirlemek, yazarların romanlarında, tarihi ne şekilde kullandıklarını ve gerçeklere bağlılıklarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Çalışmamızın başında tarih ve edebiyat ilişkisi, tarihî romanın doğuşu, tarihî romanlarda gerçeklik üzerine yapılan tartışmalar üzerinde durulmuştur. Osmanlı saray teşkilatı ve saray hayatı hakkında da kısaca bilgi verildikten sonra tarihî kaynaklara bağlı kalınarak üç haseki sultanın hayatlarına değinilmiştir. Daha sonra üç haseki sultanı konu alan romanların vak'a incelemesi yapılmış ve sultanların diğer karakterlerle ilişkileri incelenmiştir. Buna bağlı olarak da yazarın roman kahramanına ve o dönemin olaylarına bakışı tespit edilmiştir. Son olarak da tarih kaynaklarına bağlı kalınarak, romanlarda tarihî zemini oluşturan olayların, tarihî gerçeklikle uyum içerisinde olup olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Roman

Tarih ve Roman

Tarihî Roman

Haseki Sultan

ABSTRACT

Yazar : Sibel ARKAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Türk Dili Ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : 259
Mezuniyet Tarihi : /.... / 2006
Tez : Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜSTÜNOVA
Danışman(lar)ı

In Our Historical Novels 3 Sultans' Wives

In our literature,our rooted history was begun subjecting the Nationalism idea which was occured connected to romanticism.Especially, after Tanzimat,some subjects like passing to the settlement life from nomadic life of Turks,settling down to the Anatolia,the period of Ottoman Empire can be seen with various aspectsin the novels.

The firs example of historical novel in the world literature was 'Waverley' written by Sir Walter Scott.The first example of historical novel in our literature was 'Yeniçeriler' written by Ahmet Mithat Efendi.

The novels,in which Ottoman Period was mentioned,bright periods of Empire,victories,successes in the field of navigation,important personalities and phenomenons which was developing round those.

Among these personalities,Sultans' wives and mothers,who changed the destiny of the Ottoman Empire with their beauties,with their intelligence,with their greedies,with their tricks,and committing murder,are the subjects that draw the authors' attention.

In our study,novels,reflected the lives of the Sultans'Wives,have been inspected.We aim at determining the place and importance of historical novels in our literature.We also tried to determine how the authors used the history,and their faithfulness to the realities in history.

At the beginning of our study,it has been mentioned that relation between history and literature,the birth of the historical novel,arguments about realities in historical novels.

After a brief information has been given about the Ottoman Palace Organisation and the Palace Life,as being loyal to the historical resources,it is mentioned about the lives of the 3 Sultans' Wives.

After that,It has been done occurrence inspection about the novels,related to 3 Sultans'Wives.Also,It is studied relations of Sultans with the other characters.As a result of this,It has been determined authors view about the hero of the novel and phenomenon of that period.

At the end,being faithful to the historical resources,phenomenons,which formed the historical basis in the novels,are harmonious or not with the historical reality.

Key Words

Novel

History and Novel

Historical Novel

Sultans' Wives

ÖNSÖZ

Birbirlerinden ne kadar ayrı görünürlerse görünsünler, tarih ve edebiyat bilimi aslında bir ağacın gövdesinden ayrılmış iki dal gibidir. Tarihte de edebiyatta da, bir yaşanılmış olan gerçek vardır, bir de bunun çeşitli şekillerde dile getirilişi. Ne var ki tarih bu yaşanan ana daha gerçekçi yaklaşırken, edebiyat o anı muhayyilesinde yeniden yapılandırır ve tarihin siyah beyaz olaylarını renklenmiş biçimde sunar bize. O nedenle, tarih ve edebiyat, el ele tutuşmuş iki iyi arkadaş gibidir. Birinin varlığı diğerine zenginlik, güzellik katar

Tarih kitaplarında insanların duygularını, hayallerini, görmeyiz, havanın kokusunu, suyun şırıltısını duymayız, yağın yağmuru hissetmeyiz, odadaki bir mum ışığının titreyişini algılamayız. Çünkü tarih geçmişle ilgili doğru bilgiyi vermek kaygısını taşır. Onun için, vaka önemlidir. Ama edebiyatın böyle bir kaygısı yoktur. O yüzden, edebiyatın bir türü olarak “tarihî roman”lar tarih kitaplarının veremediği duyularla ve duygularla olan her şeyi bize verir. Böylece kaynağını tarihten alan sanat eseri ortaya çıkmış olur. Hemen hemen her sanat dalında bir yönüyle yer alan zengin tarihimiz, edebiyatın hem sözlü hem de yazılı türlerinde de işlenmiştir. İlk sözlü ürünlerden, romanlara kadar her edebî türde tarih konusuna rastlarız. Yaşadığımız çağdan izler taşıyan günümüz eserlerinin bile, gelecekte tarihe kaynaklık edecek bilgileri içerebileceğini düşündüğümüzde, bu iki türün birbirine ne kadar yakın olduğunu görürüz. Bir sanat eseri olan tarihî romanlar, Türk tarihinin unutulmamasında ve Türk kültürünün yaşatılmasında önemli yere sahip olan iki alanı da birleştirmiş olur. Tarihin ve sanatın bir arada olduğu bu edebî türün önemine dayanarak biz de çalışmamızın konusunu, tarihin tozlu yıllarını gün yüzüne çıkaran tarihî romanlardan seçtik.

Tarihin akışında önemli etkileri olan haseki sultanların hayatlarını, Osmanlı sarayına gelişlerini, hırsları peşinde koşarak imparatorluğu karanlığa sürükleyişlerini; bunun yanında şanlı zaferleri, bozgunları, saray gelenek ve göreneklerini anlatan romanları inceledik. Yazarların imparatorluğun kötü gidişinden dem vururlarken zaman zaman tarihten ibret alınması için yapılan yanlışları eleştirdiklerini, zaman zaman da imparatorluğun kurtuluşu için kendilerini tutamayıp öneriler sunduklarını gördük.

Birçok tartışmaya neden olan tarihî romanlara, öncelikle bir sanat eseri olarak baktık. Bununla beraber, konusunu tarihten alan romanların, yazarlarının ve eserlerinin, üzerlerine önemli bir görev aldığını da düşünerek değerlendirdik.

Çalışmamızın “Giriş” bölümünde tarih ve roman arasındaki ilişki üzerinde durduk. Tarihî romanın ortaya çıkışına, dünya ve Türk edebiyatındaki ilk örneklerine, tarihî roman türü üzerine yapılan tartışmalara değindik.

I. Bölümde, tarihî romanları incelerken sıkça karşılaştığımız, Osmanlı devlet teşkilatı ve saray halkı ile ilgili bazı terimler hakkında kısaca bilgi verdik ve incelediğimiz üç haseki sultanın hayatlarını tarih kaynaklarına bağılı kalarak özetledik.

II. Bölümde ise, tarihî romanlarımızın ana çizgileriyle vakalarını verdik. Ardından konumuz olan haseki sultanların, romanda ve Osmanlı İmparatorluğu’nda nasıl bir yere ve öneme sahip olduklarını, çevrelerindeki insanlara karşı davranışlarını, insanlara hangi amaçlarla yaklaştıklarını, olumlu ya da olumsuz davranışlarındaki asıl niyetlerini tespit etmek için diğer roman karakterleriyle olan ilişkilerini tek tek incelemeye çalıştık. Tarihî şahsiyetleri ve olayları yansıtarak, tarihçi kadar olmasa bile, önemli bir sorumluluk taşıdığına inandığımız tarihî roman yazarlarının, eserlerinde ele aldıkları tarihî şahsiyetleri ve tarihî vakaları, tarihî bilgilerle karşılaştırmaya çalıştık. Bu bölümde çeşitli kaynaklara başvurulduğundan ve uzun değerlendirmelere gidildiğinden, tarihî bilgilerle karşılaştırmayı, konuların sonunda dipnot olarak vermek yerine ayrı bir bölüm olarak incelemeyi uygun bulduk. Ardından da bu tarihî bilgileri ve tarihin karanlık olan bölümlerini ne şekilde kurguladıklarını inceledik.

Çalışmamızın sonunda da eserlerin incelemelerini yaptığımız “Sonuç” bölümüne ve ardından da “Kaynaklar” bölümüne yer verdik.

Araştırmalarımız ve incelemelerimiz esnasında desteğini ve hoşgörüsünü esirgemeyen değerli danışman hocam Yard. Doç. Dr. Mustafa ÜSTÜNOVA’ya, bizlerle kıymetli bilgilerini paylaşan Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü hocalarıma ve maddî ve manevî yardımlarını üzerimden esirgemeyen sevgili anne ve babama teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Sibel ARKAN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xvi
G İ R İ Ş	
18	
1. TARİH VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ	18
2. TÜRK EDEBİYATINDA TARİH KONUSUNUN İŞLENİŞİ.....	27
3. TARİH VE ROMAN İLİŞKİSİ ÜZERİNE YAPILAN TARTIŞMALAR	33
I. B Ö L Ü M	
42	
OSMANLI SARAY HAYATI HAKKINDA ÖN BİLGİ.....	42
1. OSMANLI SARAY HAYATINDA CARİYELİK VE HAREM.....	43
2. SARAY-I HÜMAYUN HALKI	51
2. 1. Valide Sultan.....	52
2.2. Haseki Sultan	53
2. 3. Saltanat Nâibesi	54
2. 4. Şehzade	54
2. 5. Sultan	55
2. 6. Vezir-i Âzam (Sadrazam)	55
2. 7. Harem Ağası	55
2.8. Has Odabaşı	55
2. 9. Kalfalar	56
3. ÜÇ HASEKİ SULTANIN HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ	56
3. 1. Hurrem Sultan.....	56
3. 2. Safiye Sultan.....	60
3.3. Kösem Sultan.....	63
4. KADINLAR SALTANATI	68

II. B Ö L Ü M	77
ANA ÇİZGİLERİYLE ROMANLAR	77
VAKA	78
A. ESERLERDE ANA ÇİZGİLERİYLE VAKA ve HASEKİ SULTANLARIN DİĞER KARAKTERLERLE İLİŞKİSİ	80
1. HASEKİ HURREM SULTAN’I KONU ALAN ROMANLAR	80
1.1. Hurrem Sultan Romanı	80
1.1.1. Hurrem Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka	80
1.1.2. Hurrem Sultan Romanında Haseki Hurrem Sultan’ın Diğer Karakterlerle İlişkisi.....	83
1.1.2.1. Kanuni Sultan Süleyman – Hurrem Sultan İlişkisi.....	83
1.1.2.2. Valide Hafsa Sultan- Hurrem Sultan İlişkisi	89
1.1.2.3. Gülbahar Sultan – Hurrem Sultan İlişkisi.....	89
1.1.2.4. İbrahim Paşa - Hurrem Sultan İlişkisi.....	90
1.1.2.5. Nazniyaz Kalfa – Hurrem Sultan İlişkisi.....	92
1.1.2.6. Rüstem Paşa – Hurrem Sultan İlişkisi	93
1.1.2.7. Beyhan Sultan- Hurrem Sultan İlişkisi	94
1.1.2.8. Hatice Sultan – Hurrem Sultan İlişkisi	95
1.1.2.9. Şah Sultan – Hurrem Sultan İlişkisi.....	97
1.1.2.10. Haşim Ağa – Hurrem Sultan İlişkisi.....	97
1.1.2.11. Edadil Kalfa – Hurrem Sultan İlişkisi.....	98
1.1.2.12. Behram Ağa – Hurrem Sultan İlişkisi.....	98
1.1.2.13. Kara Süleyman – Hurrem Sultan İlişkisi	99
1.1.3. Romanın Genelinde Hurrem Sultan.....	100
1. 2. Hurrem Sultan Romanı	102
1.2.1. Hurrem Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vak’a.....	102
1.2.2. Hurrem Sultan Romanında Haseki Hurrem Sultan’ın Diğer Karakterlerle İlişkisi.....	107
1.2.2.1. Kanuni Sultan Süleyman – Hurrem Sultan İlişkisi	107
1.2.2.2. Hafsa Valide Sultan –Hurrem Sultan İlişkisi.....	112
1.2.2.3. Mahidevran – Hurrem Sultan İlişkisi.....	115

1.2.2.4. Şehzade Mustafa – Hurrem Sultan İlişkisi	117
1.2.2.5. Başkalfa - Hurrem Sultan İlişkisi.....	119
1.2.2.6. İbrahim Paşa -Hurrem Sultan İlişkisi.....	120
1.2.2.7. Rüstem - Hurrem Sultan İlişkisi	123
1.2.2.8. Hafise (Hafsa) Sultan - Hurrem Sultan İlişkisi.....	126
1.2.2.9. Çocukları - Hurrem Sultan.....	127
1.2.3. Romanın Genelinde Hurrem Sultan.....	130
1. 3. Zümrüt Gözlü Sultan Romanı.....	133
1.3.1. Zümrüt Gözlü Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka	133
1.3.2. Zümrüt Gözlü Sultan Romanında Haseki Hurrem Sultanın Diğer Karakterlerle İlişkisi	139
1.3.2.1. Kanuni Sultan Süleyman –Hurrem Sultan İlişkisi.....	139
1.3.2.2. Daye, Selim – Hurrem Sultan İlişkisi	141
1.3.2.3. İbrahim Paşa – Hurrem Sultan İlişkisi.....	144
1.3.2.4. Gülfem Hatun - Hurrem Sultan İlişkisi.....	146
1.3.2.5. Şehzade Mustafa - Hurrem Sultan İlişkisi	147
1.3.2.6. Zal Mahmut - Hurrem Sultan İlişkisi.....	148
1.3.2.7. Rüstem Paşa - Hurrem Sultan İlişkisi	149
1.3.2.8. Mahmut Çelebi –Hurrem Sultan İlişkisi.....	149
1.3.2.9. Kıımlı İhtiyar- Hurrem Sultan İlişkisi	150
1.3.2.10. Mahfiraz Kalfa- Hurrem Sultan İlişkisi.....	150
1.3.2.11. Haseki Mahidevran –Hurrem Sultan İlişkisi	151
1.3.2.12. Çocukları- Hurrem Sultan.....	152
1.3.3. Romanın Genelinde Hurrem Sultan.....	153
2. HASEKİ SAFİYE SULTAN’I KONU ALAN ROMANLAR.....	154
2. 1. Sultanların Aşkı Romanı.....	154
2.1.1. Sultanların Aşkı Romanında Ana Çizgileriyle Vaka	154
2.1.2. Sultanların Aşkı Romanında Haseki Safiye Sultanın Diğer Karakterlerle İlişkisi.....	157
2.1.2.1. Sultan Murat – Safiye Sultan İlişkisi	157
2.1.2.2. Nurbanu Sultan – Safiye Sultan İlişkisi.....	159

2.1.2.3. Canfeda Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi.....	162
2.1.2.4. Raziye Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi.....	163
2.1.2.5. Esmihan Sultan – Safiye Sultan İlişkisi.....	164
2.1.2.6. Şah Huban ve Sırrıcan – Safiye Sultan İlişkisi.....	165
2.1.2.7. Şeyh Şüca – Safiye Sultan İlişkisi.....	166
2.1.2.8. Kira – Safiye Sultan İlişkisi.....	166
2.1.2.9. Kulaksız Mustafa – Safiye Sultan İlişkisi.....	167
2.1.2.10. Bedia- Safiye Sultan İlişkisi.....	167
2.1.3. Romanın Genelinde Safiye Sultan.....	168
2. 2. Saraydaki Kadın Romanı.....	170
2.2.1. Saraydaki Kadın Romanında Ana Çizgileriyle Vaka.....	170
2.2.2. Saraydaki Kadın Romanında Haseki Safiye Sultan’ın Diğer Karakterlerle İlişkisi.....	171
2.2.2.1. Sultan Murat – Safiye Sultan İlişkisi.....	171
2.2.2.2. Nurbanu Sultan – Safiye Sultan İlişkisi.....	174
2.2.2.3. Raziye Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi.....	176
2.2.2.4. Canfeda Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi.....	178
2.2.2.5. Kira-Safiye Sultan İlişkisi.....	179
2.2.2.6. Deli Pervane- Safiye Sultan İlişkisi.....	180
2.2.3. Romanın Genelinde Safiye Sultan.....	180
2. 3. Safiye Sultan Romanı.....	183
2.3.1. Safiye Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka.....	183
2.3.2. Safiye Sultan Romanında Haseki Safiye Sultan’ın Diğer Karakterlerle İlişkisi.....	190
2.3.2.1. Sultan Murat - Safiye Sultan İlişkisi.....	190
2.3.2.2. Sultan Mehmet- Safiye Sultan İlişkisi.....	193
2.3.2.3. Şehzade Mahmut-Safiye Sultan İlişkisi.....	195
2.3.2.4. Nurbanu Sultan-Safiye Sultan İlişkisi.....	197
2.3.2.5. Görümceler - Safiye Sultan.....	198
2.3.2.6. Hurrem Sultan -Safiye Sultan İlişkisi.....	198
2.3.2.7. Safiye Sultan’ın Saraya Gelişinde Etkili Olan Kişiler – Safiye Sultan	200

2.3.2.8. Raziye Kalfa, Canfeda Kalfa- Safiye Sultan İlişkisi.....	201
2.3.2.9. Ordu - Safiye Sultan İlişkisi.....	203
2.3.2.10. Kızlarağası - Safiye Sultan İlişkisi.....	204
2.3.2.11. Diğer Karakterler - Safiye Sultan	204
2.3.3. Romanın Genelinde Safiye Sultan.....	205
3. HASEKİ KÖSEM SULTAN’I KONU ALAN ROMAN.....	209
3. 1. Kösem Sultan Romanı	209
3.1.1. Kösem Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka	209
3.1.2. Kösem Sultan Romanında Haseki Kösem Sultan’ın Diğer Karakterlerle İlişkisi.....	214
3.1.2.1. Birinci Ahmet – Kösem Sultan İlişkisi	214
3.1.2.2. Yeniçeri Ali - Kösem Sultan İlişkisi.....	215
3.1.2.3. Handan Sultan- Kösem Sultan İlişkisi	217
3.1.2.4. Şehzade Murat - Kösem Sultan İlişkisi.....	217
3.1.2.5. Sultan İbrahim - Kösem Sultan İlişkisi.....	220
3.1.2.6. Şehzade Mehmet - Kösem Sultan İlişkisi	221
3.1.2.7. Turhan Sultan - Kösem Sultan İlişkisi.....	222
3.1.2.8. Sultan Osman - Kösem Sultan İlişkisi	223
3.1.2.9. Hüsam Reis, Rebia Hatun - Kösem Sultan İlişkisi	224
3.1.2.10. Mahfiruz Haseki Sultan -Kösem Sultan	224
3.1.2.11. Sultan Mustafa’nın annesi – Kösem Sultan İlişkisi	225
3.1.2.12. Destiyar -Kösem Sultan İlişkisi	225
3.1.2.13. Hüsrev Paşa -Kösem Sultan İlişkisi.....	226
3.1.2.14. Topal Recep Paşa-Kösem Sultan İlişkisi	227
3.1.2.15. Abaza Mehmet Paşa -Kösem Sultan İlişkisi.....	227
3.1.2.16. Bayram Paşa -Kösem Sultan İlişkisi.....	228
3.1.2.17. Emir Çelebi-Kösem Sultan İlişkisi	228
3.1.2.18. Yusuf Paşa-Kösem Sultan İlişkisi.....	228
3.1.2.19. Sümbül -Kösem Sultan İlişkisi	228
3.1.2.20. Kemankeş Mustafa Paşa- Kösem Sultan	229
3.1.2.21. Şebsafa-Kösem Sultan İlişkisi	229

3.1.2.22. Kınoğlu -Kösem Sultan İlişkisi.....	230
3.1.2.23. Nasuhpaşaoğlu-Kösem Sultan İlişkisi	230
3.1.2.24. Cinci Hoca- Kösem Sultan İlişkisi.....	231
3.1.2.25. Şivekar-Kösem Sultan İlişkisi	231
3.1.2.26. Hümaşah -Kösem Sultan İlişkisi.....	232
3.1.2.27. Şekerpare-Kösem Sultan İlişkisi.....	232
3.1.2.28. Vezir Mehmet Paşa-Kösem Sultan İlişkisi	232
3.1.2.29. Celalî İbrahim Ağa -Kösem Sultan İlişkisi.....	233
3.1.2.30. Meleki Kalfa -Kösem Sultan İlişkisi	233
3.1.2.31. Ordu-Kösem Sultan İlişkisi	233
3.1.3. Romanın Genelinde Kösem Sultan.....	234

B. ROMANLARDA ELE ALINAN KONULARIN TARİHÎ BİLGİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE ROMANLARDA KURGUNUN ELE ALINIŞI..... 236

1. HASEKİ HURREM SULTANI KONU ALAN ROMANLAR..... 236

1.1. Haseki Hurrem Sultan'ı Konu Alan Romanlarda (Hurrem Sultan-Feridun Fazıl Tülbentçi, Hurrem Sultan-Turhan Tan, Zümrüt Gözlu Sultan-Ragıp Şevki Yeşim) Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması	236
1.1.1. Hurrem Sultan'a Ait Bilgiler	236
1.1.2. Belgrat'ın Fethi	238
1.1.3. Rodos'un Fethi.....	238
1.1.4. Macaristan Seferi Ve Mohaç Meydan Muharebesi	240
1.1.5. Viyana Kuşatması	243
1.1.6. Makbul İbrahim Paşa	244
1.1.7. İskender Çelebi'nin Ölümü.....	247
1.1.8. Şehzade Mustafa Olayı	248
1.1.9. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Meselesi.....	249
1. 2. Haseki Hurrem Sultan'ı Konu Alan Romanlarda Kurgu.....	251
1.2.1. Hurrem Hakkındaki Bilgilerin Verilmesi	251
1.2.2. Hurrem Sultan'a Adının Verilmesi.....	252
1.2.3. İbrahim Paşa ve Muhsine.....	253
1.2.4. Mahidevran İle Hurrem Sultan'ın Kavgaları	254

1.2.5. Hurrem Sultan'ın Ölümü	255
2. HASEKİ SAFİYE SULTAN'I KONU ALAN ROMANLAR.....	256
2.1. Haseki Safiye Sultan'ı Konu Alan Romanlarda (Sultanların Aşk-Feridun Fazıl Tülbentçi, Saraydaki Kadın-Zuhuri Danışman, Safiye Sultan- Turhan Tan) Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması	256
2.1.1. Safiye Sultan'ın Kimliği	256
2.1.2. Safiye Sultan'ın Manisa'ya Gelişi	256
2.1.3. Nurbanu Sultan Ve Yandaşları	257
2.1.4. Canfeda Kalfa	258
2.1.5. İçki Yasağı	258
2.1.6. Sokulu Mehmet Paşa ve Sultan Murat.....	259
2.1.7. Sokullu Mehmet Paşa'nın Ölümü.....	259
2.1.8. Şehzade Mehmet'in Doğumu	260
2.1.9. Şehzade Mehmet'in Sünnet Düğünü	261
2.1.10. Şemsi Paşa'nın Rüşvetçiliği.....	261
2.2. Haseki Safiye Sultan'ı Konu Alan Romanlarda Kurgu.....	262
2.2.1. Sultan Murat'ın Padişahlığı	262
2.2.2. Safiye'nin İstanbul'a Gelişi	263
2.2.3. Sultan Murat'ın Ölümü.....	264
3. HASEKİ KÖSEM SULTAN'I KONU ALAN ROMAN.....	265
3.1. Haseki Kösem Sultan'ı Konu Alan Romanda, (Kösem Sultan -ReşatEkrem Koçu) Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması.....	265
3.1.1. Sultan I. Mustafa'nın Annesi	265
3.1.2. Sultan I. Mustafa.....	265
3.1.3. Genç Osman Dönemi ve Genç Osman'ın Ölümü.....	265
3.1.4. Abaza Mehmet Paşa Olayı.....	266
3.1.5. Yeniçeri İsyanları ve Hafız Paşa'nın Öldürülmesi	266
3.1.6. Tütün Yasağı.....	267
3.1.7. Şair Nef'i'nin Ölümü	267
3.1.8. Cinci Hoca	268
3.1.9. Sultan İbrahim'in Deliliği.....	269

3.1.10. Kösem Sultan'ın Genç Osman'a Sevgisi.....	270
3.1.11. Şivekar Hatun	271
3.1.12. Meleki Kalfa	271
3.1.13. Kösem Sultan'ın Ölümü	272
3. 2. Haseki Kösem Sultan'ı Konu Alan Romanda Kurgu	273
SONUÇ	274
KAYNAKLAR	284

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
AŞ.	Anonim Şirketi
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
Enst.	Enstitü
G.Ü.	Gazi Üniversitesi
Haz.	Hazırlayan
Kit.	Kitabevi
Kült. Bak.	Kültür Bakanlığı
mad.	Madde
Mat.	Matbaası
<i>Mec.</i>	Mecmuası
Neşr.	Neşriyat
nu.	Numara
s.	Sayfa
sy.	Sayı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vs.	Vesaire
Yay.	Yayımları

GİRİŞ

1. TARİH VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ

İnsanoğlunun var oluşuyla birlikte, onun binlerce yıl sürecek olan hayat macerası da başlamıştır. İlk insanın dünyaya gelmesiyle tarih sayfaları silik ve belirsiz de olsa yavaş yavaş yazılmaya ve çevrilmeye başlanmış, her geçen an ile birlikte de araştırmacıların “tarihî olay” olarak adlandıracakları olaylar vuku bulmuştur.

İlk insanların yaşayışları, düşünceleri, inanışları ve kültürleri hakkındaki bilgiler; taşlara, mağara duvarlarına, çanak, çömlek gibi eşyalara yaptıkları şekiller ve resimlerden, kullandıkları eşyalar ve çeşitle malzemelerden, bunları inceleyen arkeoloji, antropoloji, etnografya gibi bilim dallarının çalışmalarıyla edinilmiştir. Yazının bulunmasıyla birlikte de insanlar hâlihazırda kaydederek kendi devamlılıklarını sağlamak ve yaşadıkları tecrübeleri kendilerinden sonrakilere aktarmak için yazılı eserleri, belgeleri oluşturmuşlardır. Bundan sonra bilim adamları, doğrudan o devir insanının yazdığı yazılardan bilgi edinme yoluna gitmiştir. Bu yazılı kaynaklar ile, geçmişte yaşamış insanların meydana getirdikleri kültür ve medeniyetler, yaptıkları savaşlar, yönetim şekilleri, aile hayatları, sanatları, dinleri, tabiatla olan mücadeleleri ve bunun gibi pek çok konu hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Böylelikle “Yazının keşfinden günümüze kadar insanlığın geçirdiği akla gelebilecek her türlü olay, hareket ve gelişmeyi, belirli metodla (tarih metodolojisi) inceleyen sosyal ilim”¹ tarih denilmiştir.

İnsanların, tarihlerini araştırması ve incelemesiyle ortak bir geçmiş, ortak bir kültür ve ortak bir var olma sürecini yaşamış olmanın farkına varılması ile bu insanlarda millet olma bilinci oluşmuş ve yerleşmiştir. Çünkü geçmişi bilmek; kendini, benliğini ve milletini tanımaktır. “Milletler yaşadıkları tarihe göre değişir, gelişir, bozulur veya yıkılır. Fakat bunlar hakkında ancak vesikalarla bilgi edinilir. Bir millet kendi tarihini bilmezse, içinde bulunduğu durumu da anlayamaz. Zira bulunduğu duruma tarihî ‘oluşum’ neticesinde gelmiştir.”²

¹ *Yeni Türk Ansiklopedisi*, “Tarih” mad., Ötüken Yay., c. 10, İstanbul, 1985, s. 3976

² Kaplan, Mehmet, “Türk Tarihi”, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yay., İstanbul 1996, s.49

Tarihî olayları ilk tarihçiler, hikâye ederek yazma yoluna gitmişlerdir. Sağduyucu tarih görüşüne göre “Tarih, doğrulanmış bir olgular kümesidir. Tıpkı bir balıkçının tablasındaki balıklar gibi, belgeler, yazıtlar vb. içinde olgular hazır dururlar. Tarihçi onları alır, evine götürür, pişirir, canı nasıl istiyorsa o şekilde sofraya koyar.”³

Deneyci sağduyucu tarih görüşüne göre de önce olgular ortaya konmalı, sonra da her türlü tehlike göze alınarak yorum için içine katılmalıdır. Daha sonra öğreten, ders vermeyi amaçlayan tarihçiler ortaya çıkmıştır. E.H. Carr bu tarz tarihçileri şöyle eleştirir: “Ranke, 1830’larda tarihten ahlak dersleri çıkartan anlayışa karşı haklı itirazında tarihçinin ödevinin yalnızca ‘Nasılsa öylece göstermek’ (Wie es eigentlich gewesen) olduğunu söylediğinde, bu çok derin anlamlı olmayan özdeyiş, şaşırtıcı bir başarı sağlamıştı.”⁴ Bu sözden sonra tarihçilerin birçoğu bu sözün doğrultusunda tarihi araştırmaya devam etmişlerdir. Ancak, tarih yazılırken salt gerçeklerin yansıtılıp yansıtılmayacağı hep tartışılmıştır. Bu konuda Alman Croce tarihin, geçmişi, yaşanan anın gözlerinden ve o anın sorunlarının ışığında görmekten oluştuğunu ve tarihçinin öncelikli işinin kaydetmek değil, değerlendirmek, yorum yapmak olduğunu, Prof. Oakeshott da tarihin, tarihçilerin yaşantısı olduğunu savunan bir görüştedir. Collingwood ise tarih felsefesinin “kendi başına geçmişle ya da ‘tarihçinin kendi başına onun hakkında düşünceleri’ ile değil, ‘karşılıklı ilişkileri içinde bu iki şeyle birden’ ilgili”⁵ olduğunu söyler. Bu görüşler zaman içinde ele alınmış, incelenmiş, değerlendirilerek eksik ve yanlış olanlarına karşı, farklı görüşler ve yöntemler geliştirilmiştir. Son olarak da çağdaş tarihçilikte araştıran, inceleyen, doğruyu bulmaya çalışan bir tarih anlayışı hakim olmuştur. Bu görüşe göre “Tarihçi olgularının ne aciz bir kölesi ne de zalim bir efendisidir. Tarihçiyle olguları arasında kesintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog”⁶ vardır.

Geçmişten günümüze gelen, tarihin yazım yöntemi, yazılan tarihin gerçeği olduğu gibi yansıtıp yansıtmadığı ile ilgili tartışmalar tam bir sonuca ulaşamasa da her devirde “yazılan tarihin gayesi yaşanan tarihi her yönüyle bilmek”⁷ olmuştur.

³ Carr, Edward, Hallett, *Tarih Nedir*, çev. Gürtürk, Gizem, Misket, İletişim Yay., İstanbul 1994, s.14.

⁴ Carr, a.g.e., s.13.

⁵ Carr, a.g.e., s.28

⁶ Carr, a.g.e., s.36-37

⁷ Kaplan, a.g.e., s.51

Tarih ilmi yaşanan tarihi, yazılı belgelere dayandırarak sunmak zorundadır. Bu da ancak yazının icadından sonra mümkün olmuş, bu nedenle de yazının icadı tarihin başlangıcı sayılmıştır. Bu durumda “Yazının icadından önceki zamanın tarihi nasıl yazılmıştır?” sorusu gelir aklımıza. Elbette o dönemdeki insanların da birbirleriyle anlaşmak, iletişim kurmak, amaçları ne olursa olsun yaşadıkları, etkisinde kaldıkları bir takım olayları ebedileştirmek için kullandıkları yöntemler vardır. Kullandıkları bu yöntemlerden günümüze kadar gelmiş olanlar da o dönemler hakkında bilgi sahibi olmamamızı sağlayan araçlar olmuştur. İşte bize ilk insanlar hakkındaki bilgileri, bu insanların taşlara kazıdıkları bir takım şekiller, mağara duvarlarındaki av sahneleri, tören sahneleri, çeşitli heykeller vermişlerdir. Bunların hepsi estetik bir tarzda çalışılarak yapılmış olup, günümüzde sanat eseri, tarihî eser olarak adlandırılmışlardır. Daha tarih öncesi devirlerden itibaren tarih ve sanatın iç içe olduğunu, sanat ürünlerinin tarihe ışık tutmada rol oynadıklarını görmekteyiz.

İnsanlık tarihinin başlangıç dönemlerini aydınlatan görsel sanat ürünlerinden başka sözlü ürünler de vardır. Ancak bu ürünler tarihin yardımcı bilimleri tarafından incelenen ve yorumlanan, doğrudan tarih biliminin araştırma kapsamına girmeyen konulardır.

Tarihi bilmek ve yazmak, yazılı belgelere dayandırılmak suretiyle gerçekleştirilmeli ise de hem ilk tarihçilerin hem de çağdaş tarihçilerin, tarihin yazımında sözlü gelenekten ve hatta daha sonraları yazılı edebî ürünlerden yararlandığı ve milletlerin, kültürlerin ilk tarihlerinin de bu yolla yazıldığı inkâr edilemez.

“Bilindiği gibi, söz yazıdan önce gelir. Böyle olunca da yazılı edebiyat ürünlerinden önce, sözlü edebiyat ürünleri yaratılmıştır. Türk halkının, batılı anlamda yazılı edebiyatla tanışmakta geç kaldığı ise yine bilinen bir gerçektir. Batılı anlamda roman, öykü, tiyatro, şiir, eleştiri vb. gibi edebî türlerin insanımıza ulaşması Tanzimat’la başladığına göre, bundan önce özelde insanımız, genelde de yazılı edebiyat gelişmeden önce, tüm insanlar duygu ve düşüncelerini nasıl anlatıyorlardı sorusunun yanıtı, sözlü edebiyatla anlatıyorlardı olacaktır elbette. Bu sözlü edebiyat ürünlerinin başında masallar, efsaneler, türküler, destanlar, bilmeceler, ninniler gelir.”⁸

⁸ Yavuz, Helimoğlu, Muhsine, *Masallara ve Eğitimsel İşlevleri*, Ürün Yay., Ankara 1997, s. 13.

“İnsanlık tarihinin ilk edebî yaratmalarının kaynağı mitolojidir.”⁹ Azra Erhat’a göre mitoloji aynı zamanda tarihe de kaynaklık etmektedir. “Anadolu’nun mytosa katkıları salt efsane, uydurulmuş masal değildir. Anadolu kaynaklı efsanelerin hemen hepsi olmuş olayları yansıtır, yaşamış kişileri konu alır. Bu yüzdendir ki, bir gerçek payı ve tarihsel bir nitelik taşırlar. İzlerine destanlarda olduğu kadar, tarihçilerin ve coğrafyacıların eserlerinde rastlamamız bunu kanıtlar.”¹⁰ Ünlü mitoloji uzmanı Edith Hamilton “Bazı kişilere göre, Yunan ve Roma mitologyası, bize insan soyunun yüzyıllar önce neler düşünmüş, neler duymuş olduğunu gösterir. Böylece, doğayla ilişkilerini son derece azaltan, uygar insandan çıkarak doğayla kucak kucağa yaşayan insana varabiliriz.”¹¹ diyerek ilk çağlarda yaşamış insanlar hakkındaki temel bilgileri mitler vasıtasıyla öğrendiğimizi belirtir.

Ayhan Doğanç da mitleri ilk sözlü ürünler olarak görür ve mitlerin aynı zamanda birçok bilim dalıyla alakalı olduğunu şu şekilde açıklar: “İlk insanlar da öğrenmek isteğiyle yanyorlardı, kuşkusuz. Mevsimlerin birbirlerini kovalayışlarını, sayısız yıldızları, ayı ve güneşi, hayatı ve ölümü düşünüyorlardı. Bilimin doyurucu olmadığı o eski çağlarda mitler sorulara cevap verme görevini yapmaya başlamışlardı. O halde mit bir eğlence vasıtası değildi. Eğlence demeyenler için tarih, coğrafya, fendir mit.”¹²

İçinde dinî öğeleri, tabiatı, tarihi, coğrafyayı, tıbbî ilimleri, ilkel insanların yaşayışını barındıran, günümüzdeki bir çok inanışın, davranışın menşeyini oluşturduğu kabul edilen mitler, bütün bunları sanatsal bir yapı içinde vermesi, olağanüstülükler içermesi ve yaratıcılarının birer “söz ustası” kabul edilmesi itibarıyla de sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin kaynağı kabul edilmektedir.

Mitlerden sonraki en eski edebî ürünler olan destanların da mitolojik unsurlardan etkilenmemiş olması mümkün değildir. Zaten destanlar üzerinde yapılan motif incelemelerinde de görüldüğü üzere, mitlerde yer alan birçok motifin, destanlarda da aynı işlevde kullanıldığı tespit edilmiştir.¹³

⁹ Karadağ, Metin, *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Akademi Yay., Balıkesir 1996, s. 35.

¹⁰ Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993

¹¹ Karadağ, a.g.e., s.36.

¹² Doğanç, Ayhan, “Mitoloji Üstüne”, *Folklor Dergisi*, Ekim 1969, sy. 6, s. 10

¹³ Geniş bilgi için bkz.

Destanlar, milletlerin hayatında derin izler bırakan çeşitli olayların, özellikle de kahramanlıkların anlatıldığı, bu olayların içinde bulunan kahramanların üstün özelliklerinin yer aldığı sözlü kültür ürünleridir.¹⁴

“Destanların oluşumları sırasında kullanılan temel malzemelerin mitler olduğunu da göz önünde bulundurursak, mitolojiyle birlikte destanın da sonraki çağlarda oluşacak ürünleri hazırlayıcı bir unsur olduğunu görebiliriz.”¹⁵

“Destan bir milletin tarihinin masallaştırılmış şeklidir. Tarih geçmişe ait olayları aynen yansıttığı halde, destan bu olayları zaman ve mekân kavramları dışında milli şuur ve gururun beslenmesine yarayacak şekilde içine alır. Bu nedendir ki, milli destanların milli ruhun doğuşu, gelişmesi üzerinde oynadığı yönetici rol tarihininkinden daha önemlidir.

(...)Türk edebiyatı başlangıçta engin bir destan edebiyatıdır. (...) Çok zaman boş inanç ve kuruntu ürünü görülen destanlarda tarihi gerçekler yatmaktadır. Dünyanın ve insanların yaradılışı hakkındaki yöresel bazı destanî parçalar istisna edilirse, Türk destanına bir nev’i halk tarihi demek bile mümkündür.”¹⁶

Destanlar, her ne kadar hayal mahsulü olaylar, motifler içerse de dikkatle incelendiğinde bünyesinde oluştuğu zamana ait kalıntıların da bulunduğu görülmektedir.

“Biz destan motiflerine bugün efsane gözüyle bakarız. Oysa bunlar kendilerini meydana getiren kavimlerin inandıkları ve coşkunlukla yadettikleri dinle, imânla hâlhamur olmuş bir çeşit kudsîleşmiş tarihleridir. Buna inanışlarında tarihî olayın vesikalara dayanıp dayanmayışı önemli değildir. Millî vicdana seslenmeleri ve halkın bunları benimseyerek övünülecek ata yadigârları sayması destanı güçlendiren ve yaşatan özüdür.”¹⁷

a) Ögel, Bahaddin, *Türk Mitolojisi*, TTK, Ankara, 1993

b) Seyidoğlu, Bilge, “Mit, Masal ve Lejand”, *Türk Folklor Araştırmaları*, c. 17, Nu: 338, Eylül, 1977

¹⁴ Bilgi için bkz.;

a) Timurtaş, Faruk Kadri, “Türk Destanları”, *Türk Kültürü*, c. III, sy. 33, Temmuz 1965

b) Elçin, Şükrü, “Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu”, *Türk Kültürü*, c. VI, Nu: 63, Ankara 1963

c) Tural, Sadık, “Millî Destanlarımız Üzerine”, *Türk Kültürü*, c. VIII, sy. 90, Nisan 1970

¹⁵ Karadağ, a.g.e., s. 71.

¹⁶ Demirel, Hamide, *Türk Destanlarında Güzellik- Destan- Masal ve Din Unsurları ile Yabancı Destanlarda Türk Kahramanları*, Ötüken Yay., İstanbul 1995, s. 9-10.

¹⁷ Kabaklı, Ahmet, “Sahibi Meçhul Verimler”, *Türk Edebiyatı*, Türkiye Yay., 1967, c.I, s. 26

Ahmet Kabaklı makalesinde, destanın ortaya çıkışını da şöyle açıklar: “Destan, tarihin henüz yazıya geçmediği, ilim ve aklın toplum düzenine iyice hâkim olmadığı veya milletlerin büyük işlere, büyük ıstıraplara, büyük kurtuluşlara kapıldıkları çağların verimidir. Gerçi destanları besleyen menkıbeler, her devirde meydana gelmiştir, fakat bunların milletçe benimsenmeleri, daha çok eski veya çok galeyanlı yeni zamanlarda olmuştur. Çünkü o çağlarda insanlar, tabiat ve toplum hâdiselerini ilim ve akıl süzgecinden geçirmezlerdi. Ölüm, aşk ve yiğitlik onlarda duyguları coşturur; korku, sevgi, kin, umut, özlem hep geniş hayal iklimleri açardı. Savaş, göç, işgal, deprem, kuraklık, fırtına... insanlara kaderin oyunu ve tanrıların cilvesi sayılırdı. Şimşek, rüzgâr, yankı, şafak, uyku... gibi nice şeyler birer tanrı gibi tasarlanırdı. Tabiatın her şeyine karşı korku veya hayranlık duyulurdu. İşte bu korku ve hayranlık, önce mitos’ları sonra masal ve destanları meydana getirmiştir.”

Destanların oluşumunda mitlerin ve bunun yanında da masalların etkili olduğu görüşü hâkimdir. Mitler ve masalarda anlatılanlar, yer alan insanlar, hayvanlar veya doğa unsurları, günümüz şartlarına göre her ne kadar olağanüstü olarak değerlendirilse de, bu ürünleri zamanına göre değerlendirdiğimizde; yaşam koşullarını, ehlileşmemiş tabiatı, günümüzde nesli tükenmiş, ama o dönemde varolan hayvanları göz önüne getirdiğimizde, bu sözlü ürünlerin yaratıldığı dönemin olağanüstü özelliklerini yansıttığı muhtemeldir. O nedenle de destanlara ve daha da öte tarihe kaynaklık ettiği göz ardı edilemez. Halkın muhayyilesinde iz bırakan, onların yaşayışını değiştiren veya etkileyen olaylar ve kişiler, kimi zaman bir ağıt gibi, kimi zamanda zafer sonrası atılan naralar gibi insanların dillerinde şekillenmiştir. Daha sonra da toplulukların ortak duygularını yansıtan, onları bir araya getirip coşturan ve heyecanlandıran tek unsur haline gelmişlerdir. Bu şiirsel söyleyişler toplumlarla beraber yaşayarak, ağızdan ağıza, nesilden nesile aktarılmıştır. Devirler ve yaşayışlar değiştikçe onlar da değişmiştir. Özünü kaybetmeden ama her anlatanın, her kuşağın farklı hayallerini ve inançlarını da kendisine katarak uzun süre anlatıla gelmiştir. Halk arasında söylenen bu şiirler, şairane anlatım gücüne sahip olan kişilerce toplanıp saz eşliğinde söylenerek destan yapısına kavuşturulmuş ve halk arasında çalınıp söylenerek bir milletin ortak eseri haline gelmiştir. Zaman içerisinde de halk ağzında yaşayan bu destan şiirleri yazıya geçirilerek söylenmeye devam etmiştir.

Türk destanlarının çoğu İslamiyet'in kabulünden önce oluşmuştur. En eski destanlarımız olan Alp Er Tunga, Şu, Oğuz Kağan, Bozkurt, Ergenekon, Türeyiş ve Göç destanları gibi destanlardan bu yana konuları; savaşlar, göçler, tabii olaylar, dinler, tabiatüstü güçlerle mücadeleler vb. olmuştur. Türkler yerleşik hayata geçtikten ve İslamiyet'i kabul ettikten sonra ise Arap ve Fars edebiyatlarıyla tanışmış ve bu edebiyatların da etkisinde kalmışlardır. "Bu dönemlere ait eserlerde halka İslam'ı öğretmek amacı ön planda gelir. Cihad mefkuresi ile geniş yığınlara ulaşabilmek ve halkla asker arasında manevî bir ilişki kurabilmek için edebiyat ürünlerinde, halk diline yakın olaylar örgüsü ön planda tutuldu. Yoğun Arap etkilerini de bildiğimiz Seyyid Battal Gazi Menkıbeleri, Danişmendnâmeler, Saltuknâme anlatmaları, Ebu Müslümî Horasanî gibi din ulularının eylem ve düşüncelerini yansıtan bu tür eserler, halk arasında büyük ilgi ve yoğun beğeniyle karşılanmaktaydı."¹⁸

"Bu hikâyeler ve destanlar bize iki ayrı şeyi birden verebilirler. Bir taraftan İslâmî kültürün tesiri altında olsa bile tâ ilk ânından itibaren Türk tarihinin içinde zincirlenen sürekliliği onlarda bulmak mümkündür. Bu itibarla ırkımızın ve milletimizin macerasını bu tepelerden görmek bizim için çok ehemmiyetlidir. Diğer taraftan da 1071'den sonra, yeni açılan vatandaki inkişafı, zihniyet ve hayat ayrılıklarıyla gösterirler."¹⁹

Zamanın ilerlemesiyle birlikte, değişen hayat şartları ve yaşayış biçimlerinin yanında sözlü olarak devam eden edebî ürünlerde de değişmeler yaşanmıştır.

15. yüzyılın ortalarında veya ikinci yarısında tespit edildiği zannedilen Dede Korkut Hikayeleri dilin kullanımı, çeşitli hayat sahnelerinin anlatımı, karakterlerin, kahramanların tasviri ve birbirleriyle olan ilişkileri, savaş yapmadaki amaçları, insanların karakter yapıları, inanışları, değer yargıları, yaşama koşulları, eğitimleri gibi birçok konuda destan türünden farklı bir karakter göstermektedir. "Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyeler, destan geleneğinden hikâye geleneğine geçişin önemli bir halkasıdır. (...)Bu hikâyeler şekil itibarıyla biyografik halk hikâyeciliği geleneğinin başlangıcı ve bugünkü bilgilerimize göre ilk örneğidir.

¹⁸ Karadağ, a.g.e., s. 87.

¹⁹ Tanpınar, Ahmet, Hamdi, "Halk Destanlarından Millî Edebiyata", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İstanbul 1995, s. 95.

Serim, düğüm, çözüm şeklinde plâni özetlenen yaşanmış hayat sahnelerini anlatan modern hikâyelerin, Türk tahkiye geleneği içinde tabii oluşumdur.

(...)Dede Korkut Kitabı'nda millî hayat içinde evrensel insan boyutu yakalanmış, insan yaratılışında varolan olumlu ve olumsuz vasıfların büyük bir kısmı çeşitli şekillerde ifade edilmiştir.”²⁰

Dede Korkut Hikayeleri “döneminin Türk hayatını olduğu gibi yansıtması, salt Türk tarihi için değil, dünya kültürü için de, bu kitabı önemli kılmaktadır.”²¹

Birçok araştırmacı yalnızca Dede Korkut Hikayeleri'nin değil, diğer tüm destanların da, oluştukları dönemlere ait pek çok tarihî olayı yansıttıkları ve birleştirici özelliklere sahip oldukları görüşündedir.

Mitolojide tabiatüstü ve fizikötesi kuvvetler ve bunlarla savaşan üstün özelliklere sahip varlıklar vardır. Destan kahramanlarında ise insanî özellikler artmıştır. Destan kahramanları mitolojideki tanrılarla, dünyadaki insanlar arasında bağlar kurar. Destanlarda halkın tamamını ilgilendiren meseleler konu edilmiştir. “ Bu açıdan bakıldığında destan, onu meydana getiren zümreler için tarihtir, günümüz insanı içinse romanın eski devirlerdeki işlevini görmektedir.”²²

“Rus bilim adamlarının geliştirdikleri bazı yöntemler, folklorun tarihsel bir veri olduğu görüşünü ön plana almaktadır.”²³ Bu durum bize gösteriyor ki sanat ve edebiyat alanında verilen eserler öteden beri, gerçek tarihe ait olaylara dayanıp, tarihin faydalandığı birimler olmuştur.

Manzum olarak oluşturulan destanlardan sonra nazım-nesir karışık olarak yazılan Dede Korkut Hikayeleri ve daha sonra da halk hikayeleri Türk romanının doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Milletlerin başından geçen maceraları, yapılan savaşları, göçleri, kısacası yaşanan dönemin kültür, sanat ve siyasi tarihini yansıtan destan ve hikaye gibi sözlü edebî faaliyetler döneminin sona ermesiyle, bunların tarihi kaydetmek, değerlendiren yorumlamak ve nesillere aktarmak gibi işlevleri de sona ermiştir. Doğal bir çarkın

²⁰ Günay, Umay, “Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili”, *Millî Folklor*, 1998, sy. 37

²¹ Karadağ, a.g.e., s. 138.

²² Kaya, Muharrem, *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kült. Bak. Yay., Ankara, 2004, s. 26

²³ Karadağ, Metin, *Türk Halkbilimi İncelemeleri*, Alem Yay., Balıkesir 1994, s. 270.

işleyişiyle sözlü aktarımların bu görevini, tarih ilminin kendisi devralmıştır. Ancak geçmişten gelen bir alışkanlık gereği ve tarihe geri dönme isteği ile bu konular yeni bir edebî tür olan roman üzerinde denenmiştir. Böylelikle destanların, hikâyelerin yerini, tarihi konu edinen romanlar almıştır. Bu da “tarihî roman” denilen bir türün ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

“Başlangıçta hikayemsi mahiyette olan tarihler, meşhur bir padişahın veya kumandanın hayatını ebedileştirmek gayesine yöneliktir. Ancak on dokuzuncu yüzyılda pozitif ilimlerin gelişmesiyle tarihler objektif belgelere dayanılarak yazılmaya başlanmış ve tarih bir ilim halini almıştır. Tarihin pozitif bir ilim halini alması, yeni yeni görülmeye başlayan romanın bu ilimden faydalanarak artık modern hayata atılmış insanda eski türlerden boşalmış olan yeri dolduracak olan tarihî romanın gelişmesine yol açmıştır. İlk örneğini Avrupa’da Walter Scott ile veren bu tür yine bu yazarın başarısı sayesinde bütün Avrupa’da bir tutku haline gelmiştir. O yılların moda akımı olan romantizmin kaynak olarak sanatkarlara tarihin kapılarını açmış olması dolayısıyla tarihî romanın benimsenmesine ve yaygınlaşmasına sebep olmuştur.”²⁴

²⁴Eraydın, Argunşah, Hülya, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman(Türk Tarihiyle İlgili)*, M.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990, s. 5.

2. TÜRK EDEBİYATINDA TARİH KONUSUNUN İŞLENİŞİ

Dünyadaki siyasî değişmeler sosyal hayatta, edebî hayatta ve fikir hayatında da birçok değişimin yaşanmasına sebep olmuştur.

“Fansız ihtilali taşıdığı hürriyet eşitlik, kardeşlik, insan hakları fikirleri ile pek çok sosyal, siyasi ve kültürel gelişme ve değişmelere zemin hazırlamış; bir anlamda toplumların mevcut sosyal yapılarını alt üst etmiştir. Milletleşme olgusunun bariz bir şekilde ortaya çıkması, dolayısıyla her toplumun kendi kimliği ve tarihine dönmesi de bu ortamda gerçekleşmiştir.

Fransız İhtilâli, birtakım müspet gelişmelere zemin hazırlamakla birlikte, maddî-manevî, ferdî-sosyal bir yığın sıkıntılar, açılar ve buhranlara da sebep olmuştur. Özellikle ihtilalin sarhoşluğu geçtikten sonra, vaat edilenler ve beklentilerinin gerçekleşmediğini veya öyle pek çabuk ve kolay gerçekleşmeyeceğini görüp idrak eden (öncelikle Fransız) Batı insanı, derin bir sosyal, dinî, kültürel huzursuzluk, dengesizlik ve kötümserlik çukuruna düşmüştür.”²⁵ Bu durum insanları, “asrın hastalığı” olarak isimlendirilen hayattan bıkkınlık, kötümserlik, melankoli ve ruhî bunalımlara sevk ederek, onların kendi benliklerine yönelmelerine sebep olmuştur. Bu bunalımlı dönemde yazılan eserlere de yaşanan hayal kırıklıkları, anılara sığınma, yalnızlık, melankoli gibi haller hâkim olmuştur. Bunun yanında edebiyatçılar “bir taraftan içinde yaşadıkları çağın sosyal ve siyasi gelişmelerini izleyip geleceğe yönelirken, bir taraftan da kendi milli geçmişlerine (Orta Çağ) yönelirler. Söz konusu geçmişte yer alan kültür değerlerine, halk edebiyatına, folklor, mahallî ve milli renklere büyük alâka duyarlar.”²⁶

O dönemde Arap ve Fars edebiyatının yoğun etkisi altında olan Türk yazar ve şairleri batının, özellikle de bütün dünyada geniş yankılar uyandıran, Fransız ihtilalinin getirdiği yeni kavramların, düşünce tarzlarının etkisiyle içinde buldukları mevcut durumu hem siyasî hem de edebî açıdan sorgulamaya başlamışlardır. 17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı devletinde yaşanan yoğun batılılaşma çabaları başta siyasî, askerî, edebî olmak üzere her alanda kendini göstermekteydi. Batılılarla münasebeti arttırmak üzere III. Selim döneminde Avrupa ülkelerine sürekli elçiler gönderilmesi, II. Mahmut

²⁵ Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Kardelen Kit., Isparta, 1999, s. 57.

²⁶ Çetişli, a.g.e., s. 66.

döneminde eğitim için yurtdışına öğrenci gönderilmesi, yüzünü doğudan batıya çevirmek isteyen Osmanlı'nın yaptığı başlıca çalışmalardandır. Tanzimat'ın ilanından sonra batıda eğitim görmüş, yabancı dil bilen edebiyatçıların halktan kopuk olan divan edebiyatının yerine, halkın anlayacağı bir dil ve kısa zamanda geniş kitlelere ulaşabilecekleri edebî türlerle yazma çabaları başlamıştır. “Türk aydınları arasında 1839'dan önce başlamış olan Fransızca öğrenme çabasının da bu tarihten sonra çok daha arttığı görülüyor. Bunun da sonunda, aydınları er geç Fransız kültürü ve Fransız edebiyatı ile temasa geçirmesi tabiidir. Bu temasın ilk sonuçları, öğrenimini Fransa'da yapan ve Fransız edebiyatını tanımak imkanını bulan Şinasi ile başlar.”²⁷

Şinasi, Yusuf Kamil Paşa, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi edebiyatçıların tercüme çalışmalarıyla Türk okuyucusu farklı türler ve konularla tanışmıştır. Yapılan bu çalışmalarla batı edebiyatından yalnızca biçim ve estetik açısından yenilikler alınmamış, bu dönemde etkili olan edebî akımlar da edebiyatımızda etkili olmuştur.

Tüm dünyada geniş kitlelerce kabul gören romantik akım, Tanzimat edebiyatçılarımız tarafından da, ferdi duyguları ön plana alması, hüznün, melankolinin, hayallerin edebî eserlerde hâkim olması ve bu bakımlardan da divan şiiri geleneğine yakın olup, konuların hem halka hem de yazarlarımıza çok yabancı gelmemesi gibi etkenlerle de hemen benimsenmiştir.

Bu dönemde “geçmiş yüzyıllara yönelik düşleri bir ölçüde somutlaştırmak, tarihin kesintisiz bir gelişim olduğuna inanılan bir dönemde, insanlığın gidişi konusunda düşlerde ve düşüncelerde beliren sorulara geçmişte yanıtlar aramak için de tarihsel roman ilginç bir araç olarak belirir.”²⁸

Romantik akımın getirdiği en büyük yeniliklerden biri olarak kabul edilen milliyetçilik fikri ve buna bağlı olarak da tarih duygusunun güçlenmesi ile Batı'da Walter Scott ile başlayan tarih konulu romanların, bizdeki ilk örneğini Ahmet Mithat Efendi vermiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin *Yeniçeriler* romanında, “III. Selim devrinde gerçekleştirilmek istenen yenilikler ve bunlara karşı çıkan yeniçerilerle, Yeniçerilik

²⁷ Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kit., İstanbul, 1995, s. 20.

²⁸ Yücel, Tahsin, “Fransız Coşumculuğu”, *Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı*, sy. 349, Ocak 1981, s. 66

kurumundaki bozulma bir aşk macerasıyla da süslenecek anlatılmaya çalışılmıştır.”²⁹ “Bu eseri 1877’de yine Ahmet Mithat Efendi’nin olan Süleyman Muslî ile 1880’de Namık Kemal’in Cezmi’si takip eder. Bundan sonra uzun bir süre tarih, tiyatro eserlerinin konusu olarak görülür..”³⁰

Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile birlikte değişen hayat şartlarına uygun olarak edebî anlayış da değişmiş ve yeni bir tür olarak roman ve tiyatro edebî türleri arasında girmiş, böylelikle işlenen konularda da değişiklik olmuştur. Tarih daha fazla önem kazanmıştır.³¹

Tanzimat dönemi yazarları sosyal konulara ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde yazar ve şairler eserlerinde, tarihi çokça ele almışlardır. “Tanzimat devrinde tarihe verilen bu önem devletin bir çöküşüne doğru gitmesiyle ilgilidir. Yazarlar devrin insanına ruh kazandırmak için tarihteki malzemeden yararlanmaya başlarlar.”³² Özellikle Cevdet Paşa’nın tarihle ilgili çalışmaları sonraki kuşaklar için de çok faydalı bir örnek olmuştur. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “en büyük müverrihimiz” olarak tanımladığı Cevdet Paşa, Hammer’in Osmanlı Tarihini tamamlar.

Ali Suavi, Cevdet Paşa kadar tarihî vesikalara bağlı olmasa da millî tarihin benimsenmesi ve edebî eserlerde işlenmesi için bir yol açıcı olarak görülür.

Edebî eserde sosyal fayda Namık Kemal ile hız kazanmıştır. “Namık Kemal Osmanlı tarihinin ‘ifade-i meram’ında bir milletin geçmişi bilinmeden geleceği hakkında ne tür tedbirler alınır alınsın bunun başarılı neticeler veremeyeceğini söyler. Edebiyatı ve sanatı halkın faydası yolunda kullanmak isteyen bir yazar olarak tarihi, vicdanları temizleyen en önemli vasıtalarından kabul eder.”³³

Namık Kemal gerek makalelerinde gerek roman ve oyunlarında, tarihi birçok yönüyle işlemiştir.

Tanzimat’tan sonra aydınlar arasında çeşitli fikir akımları benimsenip tartışılmıştır. Namık Kemal ve Ziya Paşa ittifak-ı İslam fikrini benimsemişlerdir. Ziya Paşa bu fikirler doğrultusunda “Endülüs Tarihi”ni yazmış ve kendinden sonra,

²⁹ Öztürk, Nermin, *Tarihî Romanlar ve 19. Yüzyılda Yazılmış Üç Tarihî Romanın Değerlendirilmesi*, G. Ü. Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1992, s. 18.

³⁰ Eraydın, Argunşah, a.g.e., s.14.

³¹ Timur, Taner, *Osmanlı – Türk Romanında Tarih*, Toplum ve Kimlik, İmge Kit., İstanbul, 2002

³² Eraydın, Argunşah, a.g.e., s.14.

³³ Eraydın, Argunşah, a.g.e., s.14-15.

konusunu Endülüs tarihinden alan birçok eser yazılmasına vesile olmuştur. Namık Kemal ve Ziya Paşa tüm eserleri ve eylemleriyle halkın eğitimi ve ilerlemesi meseleleri üzerinde durmuşlardır.

Tarih konusu Namık Kemal'den sonra tiyatro ve şiirde de işlenmeye başlanmıştır. Ş. Sami, S. Sezai, Abdülhak Hamid şiirlerini ve oyunlarını tarihî malzemeden yararlanarak oluşturmuşlardır.

Servet-i Fünun döneminde sosyal meselelere eğilim olmadığından, yazarlar ve şairler, bireysel duygu ve düşüncelerini ön planda tuttıklarından, tarih de bu dönemde önemini kaybetmiştir. Ancak Tevfik Fikret Tarih-i Kadim'i yazar ve burada "müdhîş bir vision ile insanlık tarihinin akışını görür."³⁴

A. Hikmet Müftüoğlu, Türkçülük akımına bağlı olarak tarih konusunu ele almış ve hikâyelerini oluşturmuştur.

"II. Meşrutiyet devri aydınları, vatanın içinde bulunduğu güç ve tehlikeli şartlar karşısında çeşitli çözüm yolları ararlar. Bunlardan bir kısmı maziye dönerek oradan güç kazanmak ister. II. Meşrutiyet dönemi bu bakımdan tarihe farklı bakış tarzlarıyla dolu bir dönemdir. Ancak diğer edebî türlerde çok işlendiği halde bu devirde tarihî roman yoktur. Bunun sebebi umumiyetle önce tefrika halinde yayımlanan, sonra kitaplaştırılan tarihî romanın, savaş yıllarının getirdiği ekonomik sıkıntılar yüzünden az sayfalı yayımlanan gazetelerde yer alamayışı olmalıdır. Tarihî roman tefrikasının gazeteden kalkması ise tarihî romanın yok olmasını getirir. İnsanların böyle buhranlı romanı bastırmak ve okumak imkanlarının azaldığı bu günlerde cephe haberleri ve cephede yapılan röportajlar tarihî romanın yerini almışlardır."³⁵

Meşrutiyetten sonraki yıllarda tarih konusu Türkçülük ve onu takiben de Turancılık akımlarıyla güçlenen milliyetçilik fikrine bağlı olarak işlenmiştir. Bu konuda özellikle Ziya Gökalp'in önemli çalışmaları olmuştur. "Ziya Gökalp uzağı gören, devrindeki fikirlerin tenkidini yapabilen bir Türk düşünürü olarak fikirlerini sistem halinde sunarken ve nesilleri yönlendirirken düşüncesine İslâm öncesi Türk tarihinden deliller getirir. Türk tarihini Turancılık ideolojisi doğrultusunda bütün genişliğiyle ele alır. Başlangıçta ütöpik ve Turancı karakterde olan düşünce tarzı, devrin siyasî ve

³⁴ Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret*, Dergâh Yay., İstanbul, 1995, s. 153.

³⁵ Eraydın, Argunşah, a.g.e., s.16.

içtimaî temayülleri dolayısıyla esasları ‘Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muâsırlaşmak’ şeklinde sistemleştirerek yine Gökalp tarafından daraltılacaktır.”³⁶

Tarihe, özellikle de, 1071 Malazgirt Zaferi’nden sonraki Türk tarihine, büyük önem veren Yahya Kemal, tarihten aldığı gücü, güzellikleri eserlerinde çokça işlemiştir. “Türkün mazisine son derece bağlı ve hayran olan Yahyâ Kemâl’in en büyük ilham kaynaklarından birisi, hiç şüphesiz târihtir. Şiirlerinde ve nesirlerinde târih duygusuna en geniş yeri vermiştir. Fakat o mâziyi ve târihi, dâimâ bugüne ve hattâ yarına ışık tutacak taraflarıyla sevmiş ve değerlendirmiştir. Onun şiiri için mâziden topladığı unsurlar, Türk milleti için ‘ebedî’ saydığı değerlerdir. O, şiirlerinde mâziyi, ebedî olmasını istediği hâdiseler ve değerleriyle bugüne taşır.”³⁷

Yahya Kemal, “Albert Sorel’den aldığı ilhamla ‘tarih ortasında Türklüğü aramak’ için yola çıkan, Tarih ve kültürümüzün bütün değerlerini sanatın en önemli unsur ve gıdası haline”³⁸ getiren, tarihi, edebiyatla mükemmel şekilde yoğuran bir sanatkârdır.

Yine M. Özbacı’nın belirttiği üzere, “Yahyâ Kemal’e göre dinimiz, güzel sanatlarımız, duyuş ve düşünüş tarzımız, dilimiz, edebiyatımız ve toprakta yatan ‘aziz ölülerimiz’le târih, muazzam bir terkidir; bize âit bir kâinatın ifâdesidir. Bütün bu maddî ve manevî değerler, Anadolu coğrafyasında 1071 yılında başlayan büyük mâcerâmız ve ihtişamlı yolculuğumuz içinde zenginleşip kaynaşarak ‘târih’leşmişlerdir. O itibarla, millî varlığımız en güzel ve gerçek taraflarıyla bir bütün olarak ancak târihin aynasında görülebilir. Yahyâ Kemâl, işte bunun idrâki içindedir ve ona göre târih, her yeni hamlenin kaynağıdır. Târihi sanat hâline getirmek ve onu şiirlerinde sanatkârca yaşatmak sûretiyle, milletin mânevî varlığına ve onun devam ederek gelişmesine en büyük hizmetin yapılacağına inanmıştır. Çünkü târihi böyle anlayış ve kavrayış, bizi Batı karşısında bir aşağılık duygusuna kapılmaktan da koruyacaktır. O sebeple hareket noktası târihtir; târihimizin en heyecanlı ve en önemli hâdiseleridir.”

“Yahya Kemal’in millet hayatının sürekliliğine inancı göz önünde tutulduğu takdirde, onun sadece tarihten bahsettiği anları değil, fakat gelecekte tarihe mâl olacak

³⁶ Eraydın, Argunşah, a.g.e., s.17.

³⁷ Özbacı, Mustafa, *Yahya Kemal’in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yay., Ankara 1996, s.227.

³⁸ Özbacı, a.g.e., s. 228.

olan yaşanan günleri de, tarih duygusuyla yazdığını kabul etmek gerekir. Kendi mazisi ve millî tarih onun şiirinin de zeminini teşkil eder ve bütün milleti, millet yapan unsurları, değerleri içinde toplar.”³⁹

Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra edebî eserlerde tarih, millî birliği ve beraberliği güçlendirecek, vatan sevgisi kazandıracak, şanlı Türk tarihini sevmeye ve okumaya yönlendirecek amaçlarla ele alınırken, 1930'lardan sonra, Osmanlı Devlet'ine karşı beslenen olumsuz duygu ve düşüncelerden dolayı, o dönemin bazı çarpıklıkları, Lâle devri, kadınların hâkimiyetleri ve saray içindeki konumları, devletin çöküşü gibi konular üzerinde durulmuş, bu tip eserlerde tarih ya alaycı bir dille anlatılmış ya da sert bir şekilde tenkit edilmiştir. Bu dönemde yazarlar, özellikle tiyatro ve roman türlerinde tarihî olayları ele almışlardır.

Bu dönem yazarlarından biri olan Müsahipzade Celal, Osmanlı'nın çöküş nedenlerini mizahî bir dille anlatır.

Sonraki yıllarda Halide Edip'in Sinekli Bakkal, Yakup Kadri'nin Hep O Şarkı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste ve Huzur romanlarında tarihin estetik öğeleri konu edilir. Bu eserlerde tarihe karşı bir özlem duyulduğu hissedilir.

1960'lardan sonra ise Türk tarihinin en önemli dönemi olan Millî Mücadele dönemi, Kurtuluş Savaşı günleri, roman ve hikayelerde anlatılır.*

³⁹ Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yay., İstanbul, 1998, s. 561.

*Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Eraydın, Argunşah, a.g.e.

3. TARİH VE ROMAN İLİŞKİSİ ÜZERİNE YAPILAN TARTIŞMALAR

Romantik akım ile güçlenen bu tarih bilinci birçok yazara ilham kaynağı olmuş ve özünü tarihî vakalardan alan birçok roman meydana getirilmiştir. Bu konuya ilginin yoğun olması, herhangi bir tarihî vakanın birçok yazar tarafından farklı şekillerde yorumlanması, zaten daha önceden, destanlar ve diğer sözlü halk edebiyatı ürünleri üzerinde yapılmakta olan, tarih ve edebiyat ilişkisi hakkındaki tartışmaların daha da artmasına neden olmuştur.

Çeşitli yazar ve araştırmacılar, roman ve hikâyelerinde tarihi konu edinen edebiyatçıların, tarihçiye göre konularını seçmede ve –özünde olmasa da- değişiklik yapmada daha hür oldukları konusunda hemfikirken, bu romanların gerçeği yansıtmadığı, tarihçilerin bu romanlardan kaynak olarak yararlanıp yararlanamayacağı hususunda tam bir fikir birliğine varmış değillerdir. Buna göre kimi edebiyatçı ve tarihçiler tarihî romanların uydurma olduğunu ve gerçeği yansıtmadığını savunurken kimi edebiyatçılar ve tarihçiler de tarihi konu alan romanların salt hayal gücünden ibaret olmadığını, ciddi bir araştırmaya ve çalışmaya dayandırılarak vücuda getirildiğinden, kaynak olarak kullanılabilceğini savunurlar. Ayrıca tarih kayıtlarında geçmeyen, bulunamayan veya kaybolmuş olup da karanlık bir boşluk olarak kalan olayların edebiyatçının hayal gücüyle tamamlandığını ve bunun çok doğal bir süreç olup gerçeğe yakınlığı nedeniyle bunların, kullanılabilir bir bilgi olarak değerlendirilebileceğini belirtirler.

Tarih ve edebiyatın birbirine yakın bilim dalları olması dolayısıyla, etkileşim içinde olmaları kadar doğal bir durum olamaz. Bu bakımdan edebiyat, daha ilk edebî faaliyetlerin başlamasından itibaren tarihten etkilenmiştir. Henüz tarih biliminin doğmadığı, tarih yazıcılığının ciddi olarak başlamadığı dönemlerde, edebiyat ürünlerinin meydana getirilmiş olduğu ve bunların daha sonra tarihin açıklanmasında fayda sağladığı bilinmektedir. Daha sonraları da, tarihin bilimsel bir çerçeve içinde, kurallara bağlı kalınarak, salt tarihî gerçekleri yansıtmak amacıyla kaleme alındığını söylemek zordur. Uzun bir süre tarih, hikâyemsi hatta masalımsı bir anlatımla, olayları veya kişileri ölümsüzleştirmek gayesiyle yazılmıştır. İşte, daha ilk tarih yazıcılığının başladığı dönemlerden itibaren, tarihin ve edebiyatın arasında olan bu kaçınılmaz bilgi alışverişi hem geçmişten gelen bir alışkanlık hem de bir gereklilik olduğundan tarihin

her döneminde yaşanmıştır. Elbette ki tarih ve edebiyat arasındaki bu etkileşim ilk zamanlardaki kadar yoğun ve sorgusuz olmamıştır. Daha önce de değinildiği gibi, çeşitli dönemlerde insanlığın, teknolojinin, sosyal ve siyasî düzenlerin değişmesi sonucu tarihin edebiyattan, edebiyatın da tarihten etkilenmeleri farklı şekillerde ve niteliklerde olmuştur.

Edebî eserlerde tarih, bazen yüceltilmiş, bazen tarihe karşı bir özlem duyulmuş, bazen tarihten nefret edilmiş bazen de olaylardan ders çıkarmak, milliyetçilik duygularını pekiştirmek için kullanılmıştır. Ama ne şekilde olursa olsun tarih edebiyatın, edebiyat da tarihin içinde hep var olmuştur.

Günümüzde de tarihi inceleyen ve yazan bilim adamları ile araştırmacılar, insanlara tarihi sevdirmek, tarihin geniş kitleler tarafından okunmasını ve daha kolay anlaşılmasını sağlamak için eski tarz anlatımdan, yalnızca bilginin verildiği bilimsel, yavan, kuru anlatımdan vazgeçmişler, öyküleyici anlatım tarzıyla, akıcı, içinde sanatsal öğeler bulunduran bir anlatım tarzıyla yazmayı benimsemişlerdir.

Edebiyatçılarsa, kimi zaman tarihin kendisini, kimi zaman da yankılarını alıp bunlara hayallerini, yorumlarını ve sanatkârane anlatım tarzlarını katarak bir harç haline getirirler, bu harcı öyle bir şekillendirir ve söz sanatlarıyla öyle bir süslerler ki ortaya hem tarih hem edebiyat eseri denilebilecek bir yapıt çıkarırlar.

Tarihin belli bölümlerinin veya belli kişilerinin birtakım süzgeçlerden geçirilerek, sanatın yaratıcılık vasfı ile de bütünleştirilerek meydana getirilen tarih konulu edebî ürünler, özellikle de tarihî romanlar, gerçeklikleri bakımından birçok yoruma ve eleştiriye maruz kalmışlardır.

Burada tarihî romanlar hakkında inceleme yapılması nedeniyle, tarihî romanların gerçeklikleri, tarihe ışık tutup tutamayacağı, ne ölçüde tarihin edebî ürünlerden faydalanması gerektiği gibi konularda araştırmacıların, edebiyatçıların, tarihçilerin ileri sürmüş oldukları görüşlerine, konu hakkındaki tartışmalı noktalara yer verilmiştir.

Bir tarih araştırmacısı olan İlber Ortaylı, kendisinin tarih kitaplarını yazarken edebî bir taraf olmasına özen gösterdiğini ve tarihçilerin bir romancıyla âdeta bir yarış halinde olması gerektiğini düşünür. İlber Ortaylı bir söyleşide edebiyatçının tarihi konu alması hakkında şunları söyler: “Edebiyatçının akademik alana müdahale hakkı yoktur diye bir kural koyamayız, böyle bir şey yok. Romancı eğer birtakım literatürü iyi

okumuş ve gezmiş tozmuş, yani topografik tetkikleri yapmış, başka kaynaklar okumuşsa, orijinal bir düşüncesi varsa pekâlâ tarihçi kadar hoş bir teori de ortaya koyabilir.”⁴⁰ Butor’un dediği gibi roman, “(...) gerçeğin bize nasıl görüldüğünü, ya da görünebileceğini inceleyebileceğimiz bir yer; bunun için de, anlatımın lâboratuvarıdır.”⁴¹

Roman türünün en önemli özelliği olan, romanın yaşanmış veya yaşanması muhtemel olayları yansıtması gereği, tarihî roman yazarı tarafından tamamlanan olaylar ve zamanlar arasındaki boşlukların, gerçeğe örtüşen nitelikte olması, gerçekleşmesi muhtemel olayları yansıtması, bu romanların tarihe yol göstermesi ve bir kaynak olarak görülmesi bakımından önemlidir. Yazarın tarihî belgelere dayanarak ve hayal gücüyle besleyerek oluşturduğu tarihî romanların, bu bakımdan göz önünde bulundurulması gereken, hiç de yabana atılmayacak bilgiler içerdiği söylenebilir.

Sadık K. Tural “Edebî eser de tarih yazıcılığının malzemesinde olduğu gibi vuku bulmuşlardan ayıklamalar yaparak meydana getiriliyor; ancak edebî eser, gerçekten olmuş vak’aların, yeniden tertip ve tanzimidir. Bu tertip ve tanzim sırasında edib, tarihçiye nazaran fazlaca hürdür. Başka bir söyleyişle, yazar, zemininde tarih bakımından gerçek bulunan olayları, yeni bir fiction (kurgu) hâline getiriyor. Tarihçi ilgisini çeken belge ve bilgilere yönelirken, edebî eser yazarı başkalarının ilgisini çekecek unsurları buluyor. Pek tabîî gerçekten olmuş olayları değiştirebiliyor, olmamış unsurlar da ilâve edebiliyor. Edebî eser yazarı, ister şâhidi olduğu zamanı ele alsın, isterse şâhidi olmadığı bir zaman dilimini tahkiyelendirsin, gerçekler âleminden aldıklarını kullanarak Şerif Aktaş’ın söyleyişiyle itibârî bir âlem kuruyor, itibârî bir tarih yazıyor. Bu ‘gerçeğimsi’ bir hayatın anlatılmasıdır. Bu ‘gerçeğimsi’liği, bu itibârîliği doğuran husus, edebî eser verenin yarın ve talih kavramlarını kullanma ve olay örgüsünü tertipteki hürlüğünden ileri geliyor. Edebi eser yazarının subjektifliği ve hürlüğü kabul edilince, edebiyat eserinin bir vesika gibi kullanılamayacağı noktasına gelinir ve dâvâ düşer.”⁴² diyerek edebî eserlerin tarih ilmine kaynaklık edemeyeceğini belirttikten sonra hangi bakımlardan tarihe ve tarihçilere fayda sağlayacağını şu şekilde açıklamıştır:

⁴⁰ Ortaylı, İlber, “Bir Kaynak Olarak Edebiyat”, *Toplumsal Tarih*, haz. Mustafa Yolaç, c. XVIII, sy. 108, 2002, s. 50.

⁴¹ Butor, Michel, “Roman Bir Araştırmadır”, çev. Yıldırım Keskin, *Varlık*, Eylül 1961, s. 557

⁴² Tural, Sadık, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ankara, 1993, s. 32.

“Burada önce şu mühim iki noktayı tarihçilerin dikkatine sunuyoruz. Bu noktaların ilki şudur:

Edebiyat eserinin -ister tahkiyeli isterse tahkiyesiz olsun- bir kısmı estetik endişelerin birinci plânda olduğu birinci sınıf eserler; bir kısmı da ikinci sınıf yazarlarca kaleme alınmış ikinci, üçüncü sınıf eserlerdir. Sanat endişesinin yoğunlaşması veya edebî eser yazarının konu edindiği olayların içinde bizzat bulunmuş olması hâlinde, gerçeği saptırma, en azından değiştirme ve tarihçiyi yanıltma ihtimali artmaktadır. Birinci gruptaki edebiyat eserleri böyledir. İyi bir tarihçi hâdisenin içinde bulunmuş bir yazarın nerelerde hissî olduğunu, hattâ tahrifat yaptığını anlayabilir. İkinci, hattâ üçüncü dereceden hikâye, roman veya tiyatro eserlerinde, dozu arttırılmış entrik unsurun yanı başında, kaba, sathî, fakat tarihçinin işine çok yarayacak malzemeler bulacaktır.”⁴³

Sadık K. Tural tarihçilerin edebî eserlerden faydalanmaları ile ilgili bir diğer noktayı şu şekilde vurgular:

“Diğer taraftan resmî görüşün hemen hemen hâkim olduğu ‘muteber belge ve bilgiler’ yanında halkın bakış açısına tercüman olan kimselerin manzum veya mensur olarak meydana getirdikleri edebî eserler de tarihçiye zenginleştirici malzemeler verecektir. Klasik tarihçinin ‘muteber belge ve bilgi’ saydığı kaynakları yoğuran, şekillendiren ‘hâkim resmî ideoloji’ gerçeği yanında, aynı toplumda karşıt ideal ve ideolojiler gerçeğini de kabul edeceğiz. Bu iki zıt unsur vak’aları yönlendirmekte veya sonuçlandırmaktadır. Resmî ideoloji ve şahsiyetlerin zıddı olan görüşler ve kahramanlar, kendi devirlerinden çok, sonraki devirleri etkilediğinden, tarihçinin edebî eser dünyasına girmesi, elzem sayılmasa da faydalıdır.

Edebiyat eserinin içine sinen ve bir devrin geçeceğinden yola çıkan zihniyet yanında, okuyucu –veya dinleyici- gruplarının yönelişleri de tarihçiyi ilgilendirin bir başka nokta olmalıdır.

Kısacası, bilhassa vesikaların azaldığı ve desteklemeye ihtiyaç duyulduğu zaman dilimleri ile ilgili edebî eserler, fiction olan unsurları dikkatle ayıklanmak kaydıyla, birer vesika sayılmalıdır.”⁴⁴

⁴³ Tural, a.g.e., s. 32-33.

⁴⁴ Tural, a.g.e., s. 35-36.

Tarihî romanlar üzerine birçok araştırması bulunan Sadık Tural, romanlar gibi masalların, efsanelerin, destanların da gerçek hayattan izler taşıdığını, bu tarihe ait gerçeklerin kimi zaman tahkiyelendirilerek gerçeğimsi bir hale büründüğünü belirtir. Sadık Tural'a göre halkın içinden doğan anonim eserler yine de bir milletin hafızasını oluşturur.

“Belgelerin dereceli olarak azaldığı, sustuğu yerde menkıbe ve destan oluşmuştur. Fert için hâfıza ve şuuraltı ne ise, cemiyetler için tarih ile menkıbe ve destan odur.”⁴⁵

“Tarihî-edebeî eser yazarlarının belgenin sustuğu yerde anonim tarihî-edebeî eserlerden yararlanmaları bir zorunluluktur. Ancak bundan sonra, topladığı verileri yaratıcı gücün sihri altında yeniden yoğurup şekillendirebilir. Sanatkâr, gerçek tarihî kişileri ve vak'aları eserine aktarabileceği gibi, gerçeğin izlerini taşıyan anonim eserlerin kahramanlarını, vak'alarını ve motiflerini de kullanabilir.”⁴⁶

Tarihî romanlar, doğru bilgiyi veya olayı doğrudan, olduğu gibi anlatmak yerine, sanatlı bir ifade kullanarak ve özü değişmeyecek şekilde konuyu özetleyerek ve sınırlandırarak verirler.

Orhan Asena, kendisi ile yapılan bir röportajda tarihin cansız oluşu yanında sanat eserlerinin hayatı canlı olarak ele almasını şöyle dile getiriyor; ‘Tarih iki boyutludur, sanat üç boyutlu. Tarihte en önemli boyut eksiktir: Can boyutu. Tarihin kuşbakışı alınmış fotoğrafında kabartılar da çöküntüler de gözükmez. Ormandaki ağaç gözden kaçır. Oysa sanatçı, haritayı, haritada ormanı değil, o ağacı görür; ağaca kuş dalışı yapar... Kısaca, ağacın yaşamını bir canlı süreç olarak yakalar.’⁴⁷

Tarihin de yoruma dayalı bir tarafının olduğunu düşünen kimi tarihçi ve edebiyatçılar, eğer yorum yapılacaksa bunun edebî bir dille yapılmasını yeğlediklerini belirtirler.

“Tarih ile edebiyat bugün birbirinden tamimiyle farklı, ayrı kültür sahaları olarak kabul edilmektedir.

⁴⁵ Tural, Sadık, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötüken Neşriyat AŞ., İstanbul, 1982, s. 222.

⁴⁶ Kaptan, Mehmet, Saim, *Tarihi Romanımız Açısından Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi (1071- 1345)*, G. Ü. Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çaycuma, 1988, s. 34.

⁴⁷ Asena, Orhan, “Tarih İki Boyutludur, Sanat İse Üç Boyutludur”, Cumhuriyet Gazetesi, 20 Haz. 1987

Tarihte vesikaların önemli bir yeri vardır. Ancak vesikalar yorumlandığı zaman mânâ kazanırlar. Tarihî hadiseleri tarihçiler kadar edebiyatçılar da yorumlayabilir.”⁴⁸
“Fakat her şey gibi tarih de romancı için bir malzemedir ibarettir. Tarihî bir romanı sanat eseri olarak değerli kılan, tarihî kaynak ve gerçeklere uygun olmaktan ziyade, kendi içinde bir dünya teşkil etmesidir.”⁴⁹

İlber Ortaylı kendisiyle yapılan söyleşide tarih ile edebiyatın aslında iç içe olması gerektiğini, ancak bu şekilde büyük tarihçi olunabileceğini şöyle açıklar;

“Akademik bir dille yazılmış bir roman, roman değildir, artık o hiçbir işe yaramaz. Ama edebi dille yazılan bir tarihi eser... Zaten büyük tarihçilerin hepsi öyledir. Hammer şairdir, ediptir. Öyledir onun yazdığı şeyler, bir edibin üslubudur.”⁵⁰
İlber Ortaylı söyleşisinde ayrıca, kendinin ve birçok tarihçinin güzel ve gerçeğe uygun olarak yazılmış romanlardan alıntılar yaptıklarını belirtiyor. Ona göre romancı tarihçinin göremediği birtakım şeyleri görür ve bunları tasvir ederek tarih yazarının önüne geçer. Bu nedenle roman, tiyatro ve genel olarak edebiyat, tarihin vazgeçilmez yardımcılarıdır.

Romancının ve romanının, tarihçiden ve tarih kitabından ayrılan yönleri olduğu muhakkaktır. Bunların başında da herhalde birçok araştırmacının hemfikir olduğu üzere, romanın gerçeğimsi bir metin olduğu gelir. Roman ne tam anlamıyla gerçeği yansıtan bir kaynak eser, ne de baştan sona hayallerle, uydurma birtakım entrik senaryolarla oluşturulmuş ve yalnız zevk almak için okunacak bir türdür. Tarihî roman gerçek olanla gerçeğe yakın olarak, yazarın hayal dünyasından yansıyanları birbirine kenetlenmiş şekilde içinde barındıran bir türdür. Bu nedenle Sadık Tural tarihî romanları “gerçeğimsi” olarak niteler.

“Tahkiyeli edebiyat eserlerinin vak’a (olaylar düzeni)ları yaşanmış olan’dan alınmış olmakla beraber, tamamen gerçek değil, gerçeğimsi (itibârî, fiction) bir hayâttir.”⁵¹

⁴⁸ Kerman, Zeynep, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Akçağ Yay., Ankara, 1998, s. 406.

⁴⁹ Kaplan, Mehmet, “Tarihi Romanlarda Şahıslar Nasıl Konuşturulmalı”, *Türk Edebiyatı*, sy. 45, Eylül 1977

⁵⁰ Ortaylı, a.g.m., s. 53.

⁵¹ Tural, a.g.e., s. 70.

“Dil roman söz konusu olunca, bir bilinçlendirme mekanizmasıdır: Vak’aya, ‘şahıs-mekân-zaman’ düzleminde canlılık (hayatîyet) kazandıran dildir. Vak’a, şahıs, zaman ve mekân... Bütün bunlar nihayetinde birer malzemedir; eşyâdır. En azından roman için bu böyledir. Onları konuşuran, onlara kimlik kazandıran dildir. Romanla tarihin vak’a ögesine bakış ve onu anlatı farkını burada aramak gerekir: Tarih için kuru bir malzeme olan vak’anın, roman içinde canlı ve -kimi zaman- hayata yön veren bir malzeme değeri kazanmasını burada görmeliyiz. Tarihçi, vak’a üzerinde konuşur; romancı vak’ayı konuşturur; ona, yeni bir nitelik ve misyon kazandırarak yapar bunu. Romancı, bu konuda tarihçiye kıyasla epeyi avantaja ve hatta lükse sahiptir: Bir kişinin, kendi ceketiyle didişmesi romancı için bir vak’adır. Tarihçinin böyle bir şeye talip olması düşünülemez. Sonra romancı diliyle de tarihçiden ayrılır: Kinayeli, alaylı gerçekçi, mecazlı, abartılı... bir üslupla konuşmak, romancı için neredeyse bir vecibe, bir zorunluluk; tarihçi için vak’anın özüne sadık kalmak ve bu vak’ayı doğru bir dil ve ağırbaşlı bir üslupla anlatmak şarttır.”⁵²

Eskiden, özellikle Avrupa’da, romanın yalnızca bir eğlence veya boş zamanları değerlendirme vasıtası olarak görülmesi günümüzde terk edilmiş ve romanın gerçek fonksiyonunu yansıtan tanımlamalara gidilmiştir. Yeni bir edebiyat anlayışıyla ortaya çıkan Tanzimat yazarları bu görüşün en büyük savaşçılarıdır. Onlar romanın eğitici ve öğretici nitelikte olması konusunda oldukça fazla gayret göstermişler bunu her an dile getirmişlerdir. Namık Kemal’in tabiriyle “güzerânı imkân dahilinde olan bir vak’ayı” konu alan romanın en önemli amacı halkı eğitmek ve öğretici olmak ise, “güzerân olmuş” bir vak’ayı anlatan tarihî romanın eğitici ve öğretici olmak konusundaki önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü romanlar okuyuculara estetik zevk vermelerinin yanı sıra bilgi de kazandırır. Romanlarda yalnızca eğlendirici, hoş vakit geçirtici unsurlar yoktur. Onlar aynı zamanda yazıldıkları dönemi, bu dönemin dil ve bilgi birikimlerini, âdetlerini, düşüncelerini ve olaylarını da yansıtır.

Hıfzı Topuz romanlarındaki tarihî unsurlardan bahsederken, tarihi romanlarına konu etmedeki amaçlarını ve daha geniş anlamda da tarihî romanın amaçlarını, “geçmişte yaşanmış bir olayın aydınlatılması; o olayın günümüzde yaşanan olaylarla

⁵² Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı (Romanların Unsurları)*, Ötüken Neşr. A.Ş., c. I, İstanbul, 2003, s. 62.

karşılaştırılmasıyla bundan bazı derslerin çıkartılması; gölgede kalmış bir olayın tarihçilere, toplumbilimcilere, politikacılara ve dünyaya duyurulması, özlemi çekilen bir dönemde yaşanmış olan kötülüklerin ve gerçeklerin gösterilmesi, tarihte önemli roller oynamış bazı kişilerin nasıl abartıldığının anlatılması ya da gerçek kahramanların nasıl bir özveriyle çalıştıklarının, tüm insancıl yönleriyle, günlük yaşamları ve içten duygularıyla tanıtılması” şeklinde sıralar. Topuz gerçeklerin yansıtılması konusunu kendine bir misyon olarak görür. Özellikle tarihe ve diğer ilgili bilim dallarına katkı sağlamayı amaçladığı romanlarında, gerçeğin yanında kurgunun da olduğunu ancak kurgunun gerçekleri etkilemeyen bir boyutta, duygusal ilişkilerin anlatımında kullanıldığını da ekliyor.⁵³

“İnsanlığın hafızası”, “geçmişle gelecek arasındaki köprüyü kuran en önemli vasıta” gibi tanımlamaları yapılan tarih ilminin amaçlarından olan kendini, benliğini, milletini tanımak, atalarını, geçmişini bilmek, yapılan hatalardan ders almak, aynı zamanda da tarihi konu alan edebî ürünlerin en önemli amaçları arasındadır veya amaçları arasında olmalıdır. Elbette edebiyatın tüm türlerine hâkim olan, sanat için sanat veya toplum için sanat anlayışları, tarih konulu romanlar için de söz konusu olmuştur. Gerçekten tarihin geniş kitlelerce, daha kolay ve zevkli biçimde okunmasını, sosyal faydayı gözeterek kaleme alınan tarihî romanlar olduğu gibi, gerçeği yansıtmayan, hatta yanlış aktaranlar da bulunmaktadır. Oysa ki, mayası tarih olan bu edebî türün, fonksiyonunu yerine getirebilmesi için, yazılış amacının ve okuyucuya kazandırılması istenen bilgilerin tarihinkilerle örtüşmesi gerekir. Tarihî romanlar da tıpkı tarih ilminin kendisi gibi insanlara geçmiş hakkında doğru bilgiler vermeli veya en azından bu bilgileri sezdirmeli, tarihi sevdirmeli ve öğrenmeye karşı istek uyandırmalıdır. Tarihî romanlar daha önceki dönemlerde destanların üstlendiği görevi üstlenmeli ve destanlar gibi insanları birleştirici, milli benlik şuurunu canlandırıcı, tarihiyle onur duyulmasını sağlayacak bir etkiye sahip olmalıdır.

“Tarihî roman okuyucuya tarih şuru vermelidir. Tarihî bilgi durağandır, geçmişe doğru bir bakıştır. Gelecek hakkında daha iyi hükümler vermek için tarihe bakmakta yarar vardır. Bu durumda, yine yorum meselesi ortaya çıkıyor. Tarihi

⁵³ Topuz, Hıfzı, “Hıfzı Topuz’un Romanlarında Tarih”, *Toplumsal Tarih*, c. XVIII, sy. 108, 2002, s. 66.

yorumlamak tarih şuuru demektir. Bu aynı zamanda milli şuur meselesidir. Bu yüzden; ‘tarihî roman, milliyetçiliğin, milli devlet ve milli bekâ fikrinin kuvvetlendiği, düşman güçlerinin hissedildiği devirlerin ürünüdür.’ Tarih şuuruna toplum hafızası da eşlik etmelidir. Tarihî romanlar toplum hafızasını meydana getirmekte etkindir. Hafızasız olan sadece hayvan ve bitkilerdir. Hafıza, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biridir.”⁵⁴

Tarihe, topluma, kültürel öğelere, millî bütünlüğü sağlayan ortak değerlerin yaşatılmasına karşı çok önemli görevler üstlenen tarihî roman yazarında da bulunması gereken birtakım nitelikler vardır. Öncelikle yazarın, romanlarını oluştururken gerçeğin yansıtılması konusunda duyarlı olması, bir tarihçi titizliğiyle çalışması, en az bir tarihçi kadar objektif olması ve çok fazla tarih okuması gerekmektedir.

“Bir tarihî roman yazarının cemiyette yüklendiği hatta farkında olmadan yerine getirdiği bir misyonu vardır. Bu misyon daha önce de belirtildiği gibi okuyucusuna tarih şuurunu vermek, mazinin değerlerini hatırlatmak ve geçmişini değerlendirerek geleceğe yönelik doğru kararlar vermesini sağlamaktır. Tarihî romanlarla yapabileceği tesirlerin farkında olan romancı bunun tam tersine hareket ederek yıkıcı da olabilir.”⁵⁵

Zeynep Kerman, fikirlerin insanların aklından değil de tarihin içinden doğduklarını, bu nedenle de tarih ve edebiyat arasında sıkı bir ilişki olduğunu söyler ve şöyle devam eder:

“Romantik edebiyatçılar, tarihî şahsiyet ve olaylar vasıtasıyla, hâlhâzır durumu gözler önüne sermeğe ve bir nevi misyon adamı olmağa çalışmışlardır.”⁵⁶

Bu sebepledir ki romanlarında tarih konularını işleyen yazarların, üzerlerine düşen görevin bilincinde olup milli bütünlüğü koruyacak, kuvvetlendirecek, tarihi sevdirecek bir amaç güderek eserlerini vücuda getirmeleri hem tarih hem de edebiyat bilimine katkıda bulunmalarını sağlayacaktır.

⁵⁴ Kaptan, Saim, a.g.e., s. 42.

⁵⁵ Eraydın, Argunşah, a.g.e., s. 7-8.

⁵⁶ Kerman, Zeynep, “Edebiyatımızda Malazgirt”, *Türk Dili*, Kasım 1985, s. 407

I. BÖLÜM

OSMANLI SARAY HAYATI HAKKINDA ÖN BİLGİ

1. OSMANLI SARAY HAYATINDA CARIYELİK VE HAREM

Tarih öncesi dönemlerden itibaren kadın çok çeşitli rollere bürünmüş, yaşamın hemen her sahasına, doğrudan ya da dolaylı olarak, önemli katkılarda bulunmuştur.

Zaman içinde değişen yaşam koşullarına, siyasal, sosyal ve doğal şartlara göre kadına yüklenen görevler, kadının aile içindeki ve sosyal hayattaki rolleri de değişiklik göstermiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Anadolu topraklarında yaşayan kadınlar da değişen dünya düzenine uyum göstermişlerdir.

Daha İslamiyet'i kabul etmeden önceki eski Türklerden itibaren kadının aile ve toplum hayatında üstlendiği sorumluluklar, ona verilen değeri ve ona olan güveni göstermektedir. "Eski Anadolu'da kadın, çağdaşı olan diğer kadınlardan çok ileri haklara sahipti. Önce soylu olmak üzere bütün kadınlara yetki ve değer verilmişti."⁵⁷ Bu çağlarda kadın tıpkı erkek gibi savaşan, avlanan, ata binip silah kullanan bir kimlik gösterir. Devletin başında bulunan Hakan kadar onun eşi olan Hatun da devlet işlerinde ve yönetiminde söz sahibidir.

Türkler kitleler halinde Anadolu'ya geldikten ve Anadolu'yu yurt edindikten sonra göçebe hayat tarzından yerleşik hayat düzenine geçerler. 7. yüzyılda Araplarla olan ilişkileri sayesinde İslamiyet'i tanıyan Türkler, Anadolu'ya yerleşip Araplarla sınır komşusu olduktan sonra, gerek siyasî gerek ticarî ilişkilerini geliştirince Türk halkı da İslam dinini tanıma fırsatını bulur. Zaten dinî inançları bakımından İslam dinine yakın olan Türkler bu dini kabul ederler ve kendi istekleriyle Müslüman olurlar.

İslam dininin kabulünden sonra birçok alanda olduğu gibi Türk aile yapısında, aile anlayışında, buna bağlı olarak da kadının aile içindeki ve sosyal hayattaki konumu ve hakları gibi hususlarda birtakım değişimler de kaçınılmaz olmuştur. Göçebe hayat tarzında yaşayan eski Türklerdeki savaşçı kadın tipinin yerini, sosyal hayata daha az karışan, aile içi vazifeleri artmış olan, "analık" ve "eş" vasıfları ağır basan kadın alır. İslam dininde annelerin kutsal sayılması, yabancı erkeklere karşı kadının mahrem kabul edilmesi gibi sebeplerle Müslüman Türk kadınında, eski Türklerdeki savaşçı kadın tipinin özellikleri yavaş yavaş kaybolmaya başlar. Bu dönem kadını, biraz daha dışarıdaki hayattan soyutlanmış bir görünümde dir. Ancak yine de İslam dininin kadına

⁵⁷ Altındal, Meral, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 1994, s. 8.

tanıdığı hak ve özgürlükler dâhilinde, Müslüman Türk kadını hayatla alakalı olmaya devam eder. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınlar da devlet işleriyle ilgilenir, ticaretle uğraşır, çeşitli sanat dallarında eserler verirler, sosyal hayattan kopmazlar ve üretime katkıda bulunurlar. Yani kadın daha önceki Türklerde olduğu gibi üreten, erkeğine yardımcı olan, öğrenen, okuyan bir portre çizmektedir.

Bir İslam devleti olarak kurulan Osmanlı İmparatorluğu'nda İslamiyet, 15.- 16. yüzyıllarda resmî din haline gelmiştir. Bu uzun süre içerisinde Türkler yeni dinlerini tanımışlar ve bir imparatorluk olma yolunda olan devletlerini İslam kurallarına göre yönetmeye başlamışlardır. Bu durumda yönetim, hukuk, yayılma politikası, eğitim, aile hayatı gibi pek çok alana tesir eden İslam dini elbette ki saray içindeki kadınların hayatlarını, davranışlarını, haklarını, özgürlüklerini ve sınırlarını belirlemede de etkili olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu daha kuruluşundan itibaren batıya doğru genişleme politikası gütmüş, yüce bir fetih ruhuyla hareket etmiştir. Osmanlılar yayılma ve güçlenme sürecinde çeşitli yollar izlemiştir. Fethedilen yerlerdeki hükümetlerden Osmanlı ordusuna asker gönderilmesi, bu yerlerdeki köylüleri ve diğer halkı baskılardan korumaları, asillere toleranslar tanınmaları, Osmanlıları hem güçlendirmiş hem de yabancı halkın kendilerine güven duymalarını sağlamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan savaşlar sonunda alınan, erkek ve kadın esirler ayrı bir öneme sahiptir. İslam dininde emredildiği üzere köle ve cariyelere iyi davranılması, eziyet edilmemesi, onlara aileden bir fert gibi yaklaşılması, yediklerinden yedirilip, giydiklerinden giydirilmesi esastır. Dinin gereği olarak bir kölenin azat edilmesi ise sevap kabul edilmiştir. Savaş ganimeti olarak alınan esirler yanında, devletin idarî bünyesinde çalışacak, bilgili ve ileri görüşlü yöneticiler yetiştirmek amacıyla bir başka yola daha başvurulmuştur. En önemli gücün, iyi yetişmiş insan gücü olduğundan hareket edilerek “devşirme” denilen sistem oluşturulmuştur. Fatih Sultan Mehmet döneminde en mükemmel halini alan bu sisteme göre merkezden gönderilen görevliler tarafından Hıristiyan çocuklar toplanıp Türk kültürünü, gelenek ve göreneklerini öğrenmek için, Türk ailelerin yanına verilmişlerdir. “Devşirmeler arasından en zeki ve kabiliyetli olanlar, yetkili biri tarafından saray için ayrılırdı. Edirne, Galata ve İbrahim Paşa Saraylarında bir süre eğitilen bu gençler bir elemeye

tabi tutulur, böylece en yetenekli ve zekileri Topkapı Sarayı'ndaki Enderun Mektebi'ne; diğerleri ise kapıkulu süvari bölüklerine; gürbüzce olanları ise Bostancı Ocağı'na verilirlerdi.⁵⁸ Enderun mektebinde Kuran, fıkıh, tefsir, coğrafya, mantık, felsefe, belâgat, musiki gibi birçok ders gören devşirmeler, buradaki eğitimin sonunda devletin idarî kademelerinde görev alırlardı.

“Fatih Sultan Mehmet öğrencilerin çeşitli sanat dallarındaki kabiliyetlerini geliştirmek için Enderun mektebine sanatkârlar ilâve ettirdi. Bunun sonucunda Enderun mektebinden hattat, müzehhib, tuğrakeş, katı (oymacı) ve ressamlar yetişecektir. Bayezid II devrinde Enderun mektebine büyük bir önem verildi ve öğrencilerin bedenî kabiliyetlerini de geliştirmeleri için cündîlik, silâhşörlük, kemankeşlik talimleri arttırıldı. Enderun mektebinden yetişenler bu padişah devrinde müezzinbaşılık, berberbaşılık, tüfekçibaşılık, başlalalık görevleri ile işe başlayıp üzengi ağalıklarına kadar yükselme ve bîrun hizmetlerine (dış hizmetler) geçerek sadrazamlığa kadar ilerleme ve devlet idaresinde birinci derecede söz sahibi olma imkânlarına kavuştular.”⁵⁹

Osmanlı tarihini araştıran birçok araştırmacıya göre esir alınan çocuklara eğitim veren ve Enderun mektebiyle hemen hemen aynı işlevi gören bir diğer okul da Harem-i Hümayun'dur.

Topkapı Sarayı'nın önemli bir bölümü olan, herkesin girmesinin mümkün olmadığı, bu çok gizli tutulan ve adını da bu gizlilikten alan Harem, geçmişten günümüze dek pek çok araştırmancının konusu olmuş ve doğru ya da yanlış bu konu hakkında birçok şey yazılıp söylenmiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok çekinen ve Osmanlı'nın uzun süre hâkimiyet kurduğu Avrupa milletlerinin torunları şimdi o ihtişamlı ve büyük imparatorluğu tanımaya çalışmaktadırlar. Osmanlı'nın her geçen gün topraklarına toprak kattıkları o günleri, saray hayatını ve Harem-i Hümayun'u tarafsız, geçmişin etkisinde kalmadan ve gerçeği uygun şekilde araştırıp kaleme alanlar olduğu gibi, özellikle bu gizli olan harem hayatını, çarpıtarak, Osmanlı padişahlarını birer sapık gibi göstererek karalamaya çalışanlar da vardır.

⁵⁸ Özcan, Abdülkadir, “Devşirme”, *Tarih ve Düşünce*, , Mayıs 2000, sy. 5, s. 11

⁵⁹ *Meydan Larousse*, “Enderun”, c. VI, s. 260

Herkesin merakını bu kadar çok cezbeden, hakkında yüzlerce araştırma yapılan Harem-i Hümayun nedir, nasıl bir yerdir, kimler ne şekilde yaşamıştır? Bu çalışmada incelenen haseki sultanların, sultan olmadan önce ikamet ettikleri Harem-i Hümayun ve buradaki yaşamlar üzerine, daha önce yapılan çalışmalardan yararlanılarak, bilgi vermeyi uygun gördük.

Sözlük anlamı olarak Harem “Herkesin girmesine müsaade edilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer.”, hümayun da “Padişaha ait”⁶⁰ anlamlarına gelir. Haremin asıl adı da Dar’üs-saade’dir. Saadet evi anlamına gelir. Padişahın kadınlarının, cariyelerinin ve çocuklarının yaşadığı yerdir. Burası dış dünyaya kapalı bir âlemdir.

Gerçekten de harem hayatı mevcut olduğu dönemde de, dağıldıktan sonraki dönemde de gizemini korumayı başarmıştır. Çünkü ne saray halkından herhangi biri ne de hareme mensup cariyeler oranın mahremiyetine saygısızlık etmemişlerdir. Saraydan çeşitli sebeplerle sürgün edilen cariyeler, hizmet sürelerini doldurup ayrılanlar veya evlenip ayrılanlar saray ve harem yaşantısı hakkında hiç konuşmamışlar, sırlarıyla birlikte toprağa gömülmüşlerdir.

Haremde yaşananların bunca yıl bir sır olarak kalmasının sebeplerinden biri de çok kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmiş olması ve çok sıkı bir şekilde korunuyor olmasından da gelir. Âdeta geçilmesi imkânsız bir yer olarak görülür.

Harem hakkında yazılmış müstakil bir yerli kaynak olmadığı gibi bir o kadar çok yabancı kaynak vardır. Haremden ilk bahseden III. Murat’ın doktoru Dominico Hieroso Limiano’dur.

Ancak II. Abdülhamit tahttan indirildikten sonra, harem kapıları açılabilmiştir. Bundan sonra haremi ilk gören ve hakkında yazan Abdurrahman Şeref Bey olmuştur.⁶¹

Çok özel ve sırlarla dolu haremin gizemini çözmeyen zoruğunu Durand de Fontmagne şu şekilde dile getirir:

“Kitabımda herkes için derin merak kaynağı olan Haremlerden bahsetmeden geçmeyeceğim.

⁶⁰ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kit. Yay., Ankara, 1997

⁶¹ Geniş bilgi için;

a) Uluçay, Çağatay, *Harem II*, TTK Yay., Ankara 1992

b) Eyüboğlu, Anhegger, Mualla, *Topkapı Sarayında Padişah Evi (Harem)*, Sandoz Kültür Yay., 1986

Şarklının özel hayatına girmek imkansız. Müslümanlar sürdürdükleri hayattan hiç bahsetmiyorlar. Bu konu ile ilgili en ufak bir söz, en büyük terbiyesizlik olarak kabul ediliyor. Bir Türk'e karısını, annesini ya da kız kardeşini sormayı kimse aklından bile geçirmez. Konuşma sırasında ancak şöyle denebilir: 'Hareminizin sıhhatte olduğunu ümit ederim.' Harem sözüyle Türkler yalnızca bizim anladığımız manayı değil, bütünü anlatıyorlar."⁶²

Osmanlı padişahının devleti idare ettiği, aynı zamanda da yaşadığı yer olan sarayda, valide sultan, haseki sultanlar, şehzadeler, hanım sultanlar yanında en kalabalık grubu cariyeler meydana getirirler. Cariyelerin İstanbul'a esir olarak gelişleri farklı yerlerden ve farklı serüvenlerle olmuştur.

"Cariyeler İstanbul'a çeşitli yollardan gelirlerdi. Osmanlı devletinin yükselme devrinde daha ziyade Rusya, Macaristan, İtalya, İspanya ve Yunanistan'dan getirilirlerdi. Cariyeler arasında ayrıca Afrika'nın zenci kızları da mühim bir yekûn tutardı. On sekizinci asırdan sonra artık İstanbul'a muhtelif milletlerin akını durmuş olduğundan bunların yerlerini bir dereceye kadar Kafkasya'nın Gürcü ve Çerkes kızları doldurmuştur."⁶³

"Burada her soydan, her boydan, renk renk, çeşit çeşit, biçim biçim güzeller güzeli, ay parçası gibi kızlar, cariyeler dolu idi. Padişah haremleri için Kafkasya'dan Çerkes kızları, Irak'tan, Suriye'den yerli, melez dilberler, o zaman istilâmız altında bulunan Sırbistan'dan, Bulgaristan'dan, Yunanistan'dan, Romanya'dan hatta kısmen Avusturya'dan Sırp, Bulgar, Yunan, Ulah, Leh, Çek güzelleri seçilir, gönderilirdi."⁶⁴

Kaynaklara göre İstanbul esir pazarları, dünyanın esir pazarlarına nazaran daha farklıydı. Dünyanın dört tarafındaki esir pazarları İstanbul'a esir satarlardı. Çünkü İstanbul'da esir alımı çok fazlaydı. Esirler yalnızca padişah sarayı için alınıp hareme götürülmezdi. Zengin kişiler, vezirler de esir alırlardı. Büyük konaklarda yirmi, otuz bazen de daha fazla esir kız çalıştırılırdı.

⁶² Altındal, Meral, *Osmanlı'da Harem*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 1993, s. 195-196.

⁶³ Erkins, Ziya, "Osmanlı Saray Hayatının Ev İçindeki Temsilcileri Cariyeler", *Tarih Konuşuyor*, c. VII, sy. 39, Nisan 1967, s. 3113

⁶⁴ Banoğlu, Niyazi Ahmet, "İstanbul'da Esir Ticareti ve Harem Rezaletleri", *Tarih Konuşuyor*, c. VI, sy. 32, Eylül 1966, s. 2646

Harem-i Hümayun'a da, tıpkı Enderun mektebine olduğu gibi esirler içindeki en yetenekli, en akıllı ve güzel çocuklar seçilirdi. Ancak Hareme eğitilmek üzere alınan bu esirler, kız çocuklarıydı. "Dünyanın belki en güzel, çekici ve yetenekli kadınları idiler. Cihan padişahının eşi olabilecekler ve ona bir erkek çocuk vererek ileride padişahın anası olacaklardı. Bu ise onlara valide sultan unvanıyla haremdeki en nüfuzlu kişi konumunu verecekti."⁶⁵

"İşte Osmanlı padişahları da hareme alınan bu cariyeleri öncelikle iyi ve mükemmel bir eğitimden geçirmeyi düşünmüşlerdi. Bu nedenle harem, gelen cariyeler için başlangıç itibarıyla sanki bir yatılı mektepti.

Cariyelerin saraya gelişleri ise değişik yollarla gerçekleşmekteydi.⁶⁶

İlk cariyeler, savaşlarda ve fethedilen düşman şehirlerinde esir edilen kadınlar ve kızlar arasından seçilirdi. Çerkez, Gürcü ve Rus asıllı cariyeler ise genellikle satın alınarak hareme sokulurdu. Genişleme devresinde de bu usûl aynen devam etti. Ancak duraklama ve gerileme devri başlayınca bu kaynak kurudu.

Cariyelerin saraya alınmalarının ikinci yolu devlet adamlarının bunları padişaha armağan etmeleri idi. Başta sadrazam olmak üzere divan azaları, valiler, sancak beyleri, padişahın kız kardeşleri yetiştirdikleri veya satın aldıkları cariyeleri padişaha sunarlardı.

19.yüzyılda, Osmanlılarda esirlerin alınıp satılması yasak edildi. Buna rağmen Kafkasyalılar kendi rızaları ile kızlarını saraya vermeye devam etiler.

Hareme alınan kızlar ilk olarak ebeler ve hastalar ustası tarafından muayene edilirdi. Hastalıklı olanlar veya uykusu ağır, horlama vs. bir kusuru bulunanlar derhal sahiplerine geri verilirdi.

Saray cariyesi olanlara ilk olarak güzellikleri, karakter ve fiziki görünüşleri dikkate alınarak münaşip bir isim verilirdi. Verilen isimler genellikle Farsça olurdu."⁶⁷

Haremden gerekli bütün el işlerini, sanat dallarını, görgü kurallarını öğrenen, ahlak eğitimi alan, Osmanlı kültürünü benimseyen cariyeler, saraya hizmet etmeye hazır hale gelirlerdi.

⁶⁵ Şimşirgil, Ahmet, "Cariyeler", *Tarih ve Düşünce*, sy. 23, Ekim 2001, s. 56

⁶⁶ Öztuna, Yılmaz "Osmanlı – Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler", *Hayat Tarih Mec.*, Mart 1977, c.1, sy. 3

⁶⁷ Şimşirgil, a.g.e., s. 57

Hareme yeni gelen cariyeler acemi statüsünde bulunurlar daha sonra çeşitli hizmetlerde bulunarak yükselirler, kalfa, usta, silahtar, çukadar gibi unvanlar alırlardı. Cariyelere el işleri, saray âdetleri dışında dinî bilgiler de verilirdi.

“Yine ilk olarak öğretilen Kuran-ı Kerim okumaktı. Ayrıca günlük ibadetlerini yapacak bilgilere sahip olmaları arzu edilirdi. Abdest, namaz, oruç bilgileri her gün belirli aralıklarla verilirdi. Namazlarını vakti girer girmez hep beraber kılarlardı.

Sultan Mehmed Reşad, haremdeki kadınlar için hoca tayin edilen Safiye Ünüvar’a şu iradeyi tebliğ ettirmişti.

‘Namaz kılmayanlara, oruç tutmayanlara, verdiğim tuz ve ekmeği haram ediyorum. Bu iradem hoca hanım tarafından talebelerine söylensin.’

Bunun üzerine Safiye Hanım sınıfın kapısına şu levhayı yazdırıp astırmıştı. Namaz kılmayan, oruç tutmayan dershaneden içeri giremez.

Kuran-ı Kerim ve din bilgileri yanında cariyeler dikiş dikmek, dantel işlemek ve örgü örmek gibi işleri de öğrenir ve meşgul olurlardı. Günümüze kadar ulaşan eşyaları ve elbiseleri onların bu dikiş ve nakış işlerini mükemmel bir şekilde yaptıklarını göstermektedir.

Bütün bu faaliyetleri incelendiğinde harem bir kültür okulu, ahlak ve nezaket yuvası olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski saraylılar yeni gelen acemi cariyelerle, ‘Sarayda terbiye olmayan hiçbir yerde terbiye öğrenemez. Burası terbiye mektebidir.’ derlermiş.”⁶⁸

Hareme alınan bu cariyeler ömür boyu sarayın yüksek duvarları içinde yaşamak zorunda bırakılmazlardı. Hareme dokuz yılını doldurmuş olan cariyeler, kalfalar, ustalar özgürlüklerine kavuşabiliyorlardı. Onlara, bu dokuz hizmet yılını tamamlayıp özgür olduklarını gösteren azatname veya ıtıkname denilen kâğıt verilirdi. Azat olan bu cariyeler ıtıknameyi küçük yuvarlak bir muska içinde göğüslerinde taşırlar ve öldüklerinde de bununla gömülürlerdi. Azat olup saraydan ayrılanlara elmas yüzükler, küpeler, evi için gerekli olan eşyalar verilir, ileride dara düşmemeleri için çeşitli yardımlar yapılırdı. Ancak ıtıknamesini alanlardan birçoğu kendi istekleriyle sarayda kalmaya devam ederlerdi.

⁶⁸ Şimşirgil, a.g.e., s. 57

“Bütün bunlar cariyelerin çok iyi durumda olduklarını göstermektedir. Buna rağmen bazı yabancı yazarlar cariyelerle alâkalı akıl dışı iddialar, iftiralar ve hezeyanları savurmuşlardır.

Harem teşkilâtı üzerinde ciddi araştırmalarda bulunan tarihçiler ve haremi bizzat görmüş bulunanlar bu yanlılara yeri geldikçe işaret etmişlerdir.

Çağatay Uluçay, ‘Öncelikle cariyelerin hepsi padişahın odalığı değildir. Padişah yüzlerce cariyeye içinden ancak birkaç tanesiyle ilgilenir, diğerlerini ne bilir ne de görürdü.’ demektedir.

Bu kadınlar her ne kadar haremde hizmet birimlerinde görevli olsalar da onları bir hizmetçi statüsünde görmek mümkün değildir. Zira onların her biri Osmanlı saray terbiyesi ile yetişmiş saray kültürü ile yoğrulmuş bir saraylı idiler. Onlar için nihai hedef, askeri-idari hiyerarşinin tepesine yakın erkeklere eş olmak üzere en güzel bir biçimde yetişmiş olmalarıydı.

Enderun nasıl erkekleri saray dışında hanedana hizmete hazırlıyorsa harem de, kadınları padişah ve annesine kişisel hizmet yoluyla dış dünyadaki rollerini almaya hazırlıyordu.

Zira onlar Enderun’da yetişmiş bir Osmanlı bürokratinin eşi olarak gittikleri yerlerde harem teşkilâtının en gözde mümessili olacaklardı. Osmanlı harem hayatının en yüksek seviyede temsilcisidiler. Diğer idarî görevli eşleri ve şehrili kadınlar onların edep ve ahlâkını kendilerine örnek alırlardı.”⁶⁹

⁶⁹ Şimşirgil, a.g.e., s. 61

2. SARAY-I HÜMAYUN HALKI

Osmanlı padişahları imparatorluğun kuruluşundan itibaren birçok farklı saray yaptırarak buralarda ikamet etmişler ve devleti buralardan yönetmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezinin değişmesi ve özellikle de Osmanoğulları soyunun gitgide artması sebebiyle değişik yerlerde saraylar yaptırılmıştır.

“Fatih, İstanbul’u fethettiği zaman, Edirne civarındaki Tekfur Sarayı diye anılan İmparator Sarayına yerleşmişti. Bir süre sonra Bayezid Meydanındaki (şimdiki üniversite) sahada bir saray yaptırmış; Ravzatülebrar tarihinin yazdığına göre burası da küçük gelerek Topkapı –Burası Hıristiyanlıktan önce Bizanslıların büyük puthanesi, Bizanslıların ise bulvarı idi- sarayını kurarak 1462 veya 1467 veya 1475’te oraya geçmiştir.”⁷⁰ Fatih’ten itibaren Sultan Abdülmecid dönemine kadar da, Osmanlı padişahları Yeni Saray da denilen Topkapı Sarayı’nda saltanat sürmüşlerdir.

Başlangıçta Eski Sarayda kalan saray halkı, daha sonra Yeni Saray’a alınmış ve Eski Saray, ölen veya tahttan indirilen padişahların annelerinin ve hasekilerinin, padişah kızlarının sessizce yaşayıp, çeşitli hayır işleriyle meşgul oldukları ve hayatlarını sonlandırdıkları yer olmuştur.

Ancak Kösem Sultan bunların dışında tutulmalıdır. Çünkü Kösem Haseki Sultan, kocası I. Ahmet öldükten sonra Eski Saray’a gidince kendi kabuğuna çekilip kalmamış, oradan bile vezirleri, haremağalarını elde ederek devlet işlerine karışmıştır. Ölen veya tahttan indirilen padişahın yerine oğullarından birinin tahta geçmesi gerekirken, Kösem Haseki, valide sultan olma emellerini gerçekleştirmek için zaman kazanmak düşüncesiyle, padişahın kardeşi Mustafa’yı tahta geçirmeyi başarmıştır.

Topkapı Saray’ı ise padişahın haremağasına yüzlerce kişinin yaşam sürdüğü, başarılı kararların alındığı, kimi zaman da sinsice palanların yapıldığı, entrikaların çevrildiği bir mekân olmuştur. Çalışmamızda da sık sık geçen, saray halkından bazı kişilerin, genel olarak tanıtılmasında yarar gördük.

⁷⁰ Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve Teşkilâtımız*, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s. 19

2. 1. Valide Sultan

Padişah hanımlarından, oğlu tahta geçen hasekiler, valide sultanlık makamına erişir ve Harem-i Hümayun'un en itibarlı hanımı olurlardı. "Osmanlı Padişahlarının annelerine 'Sultan' ünvanı verilmesi, Üçüncü Murat zamanında başlamıştı. Üçüncü Murat annesini çok sevdiği ve saydığı için, kendisine 'Valide Sultan' dermiş. Bu adet, o zamandan sürüp gelmiş."⁷¹

Valide Sultan olan hasekiler, Eski Saray'dan alınıp Topkapı Sarayı'na getirilirken "Valide Alayı" denilen ihtişamlı bir tören düzenlenirdi.

Valide sultanlar sarayda en yüksek maaşı alan kişilerdi. Bu maaş onların itibarlarının da göstergesiydi. Valide sultanlar hem Harem'in idare ve denetiminden sorumluydular hem de devlet yönetiminde söz sahibiydiler.

"Validelerin kalabalık bir maiyetleri vardı. Haremi, Haznedar Usta vasıtasıyla idare ederlerdi. Haremdeki bütün kadınlar, sultanlar, ustalar ve cariyeler kendisinden çekinirler onu sayarlardı. Haremdeki bütün işler onun emriyle yapılırdı. Göçler, gezintiler onun emriyle ve arzusuna uygun olarak haznedar ve kalfalar tarafından uygulanırdı. Törenlerde ve hareme kabullerde baş rolü valide sultan oynardı."⁷²

Padişahlar valide sultanlarına karşı son derece saygılı davranırlardı. Çoğunlukla onların sözlerinden çıkmazlardı. Bu da zamanla valide sultanların devlet işlerinde hakimiyet kurmalarına ve birçok karışıklığın çıkmasına yol açmıştı.

Hürrem, Safiye ve Kösem Haseki Sultanlar'dan yalnızca, Hürrem Sultan oğlunun padişah olduğunu göremeden ölmüş ve valide sultan olamamıştır. Ancak her üçü de sarayda geçirdikleri hayatları boyunca oğullarının tahta geçmesi için çabalamışlar, bunun için akıl almaz yollara başvurmuşlar ve sarayın en itibarlı hanımı olma hırsıyla yaşamışlardır.

⁷¹ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, "Osmanlı Saray Hayatında Kadınlar", *Tarih ve Edebiyat*, sy. 1, Ocak 1981, s. 50.

⁷² Şimşirgil, Ahmet, "Harem-i Hümayûn'un En İtibarlı Hanımı Valide Sultan", *Tarih ve Düşünce*, sy. 19, Haziran, 2001, s. 46

2.2. Haseki Sultan

Padişahın has odalığı olan kadınlardan çocuk doğuranlar, Haseki veya İkbâl adını alırlardı. Hasekilere Hanım veya Hanımefendi diye hitap edilirdi.

Osmanlı İmparatorluğu kurulduğunda padişahlar eşlerini seçkin ailelerin Müslüman kızlarından tercih ederlerdi. Böylelikle yeni kurulmuş olan bir devlet için siyasî güç birliği sağlanmış oluyordu. Nitekim ilk Osmanlı padişahı Osman Bey, babası Ertuğrul Gazi'nin hocası olan Şeyh Edebali'nin kızı Mal Hatun ile evlenerek Ahiler'in desteğini almıştır.

Osmanlı tarihinde Türk asıllı olmayan, ilk esir padişah eşi, Orhan Bey'in zevcesi Nilüfer Hatun (Holofira)'dur. Bundan sonra padişahlar Bulgar, Sırp gibi çeşitli krallıkların kızlarıyla da siyasî amaçlı evliliklerde bulundular. Fatih dönemine gelince ise cariyelerle evlilik sistemine geçildi ve bu Osmanlı İmparatorluğu'nda bir kural haline geldi.

Küçük yaşta devşirme yöntemiyle alınan veya esir düşen kızlar, çeşitli yollarla saraya alınıp, saray terbiyesiyle yetiştirilip cariyelikten hasekiliğe yükselbiliyorlardı.

Araştırmamızın konusu olan üç Haseki Sultan da, saraya birer cariye olarak gelmiş, saray terbiyesini aldıktan sonra da padişahların gönüllerini fethederek Haseki olmuşlardır. Güzellikleri, zekâları ve beceriklilikleriyle hem onların başkadınları olmuşlar hem de birçok zaman devlet işlerinde sözleri geçerek, padişahı dahi yönlendirmişlerdir.

Kanunî Sultan Süleyman seferde olup da Hürrem'den ayrı kaldığı zamanlarda ona aşk dolu şiirler yazıp göndermiş, Hürrem de ona hasretini anlatan mektuplar yazmış, bir yandan da, kendi oğlunun saltanatı için planlar yapmıştır.

Safiye Sultan da Hareme geldiği ilk günden itibaren kurtuluşunun, çok akıllıca hareket edip padişahın kadını olmaktan geçtiğini anlamıştır. Hürrem Sultan'ın ününü duymuş ve onu örnek alarak kendini yetiştirmiştir. Sonunda da III. Murat'ın kalbini kazanmayı başarmış ve imparatorluğun, sözü geçen tek kadını olma yolunda ilk adımı padişahın hasekisi olmakla atmıştır.

Kendisine büyük kayınvalide Safiye Sultan'ı örnek alarak, hırsıyla, azimle çalışan Kösem Sultan da zekâsı ve güzelliği ile I. Ahmet'i etkilemeyi başararak haseki

olmuştur. Daha ilk günlerden itibaren bir şehzade doğurma sevdasıyla yanıp tutuşur, kendinden önce şehzade doğuracak hasekilere ve oğullarına kin besler. Ömrü boyunca da bu kin ve ihtirası devam eder.

Haseki olan cariyeler, samur kürk giyerlerdi. Eğer haseki bir erkek çocuk doğurmuşsa “Haseki Sultan” unvanını alır ve başına değerli taşlarla süslü taç takılırdı. Emrine birçok kalfa ve cariye verilirdi.

Oğlu olan hasekilerin valide sultanlığa yükselme şansları vardı. Eğer padişah ölürse veya tahttan indirilirse hasekileri Eski Saray’a gönderilir, oğlu padişah olanlar tekrar Topkapı Sarayı’na alınırlardı.⁷³

2. 3. Saltanat Nâibesi

Küçük yaşta tahta çıkıp devleti yönetecek tecrübe ve bilgiye sahip olmayan veya akıl sağlığı iyi olmayan padişah yerine başkanlık vekâletini alan valide sultanlar nâibe olurlardı. Nâibeler padişahın yerine kararlar verme, sadrazam ve başka büyük devlet adamlarını tayin etme haklarına sahipti.

Osmanlı İmparatorluğu’nda Kösem Sultan’a gelinceye kadar nâibelik valide sultana verilirdi. Ancak Kösem Sultan, iktidara gelme hırsı ile, altı yaşındaki IV. Mehmet tahta geçtiğinde annesi Turhan Sultan’ı kaile almadan nâibelik yapmıştır. Böylelikle valide sultan yerine bir babaanne, ilk defa saltanat nâibesi olmuştur.

2. 4. Şehzade

Padişahın erkek çocuklarına şehzade denir. Şehzadeler iyi bir eğitim gördükten sonra sancaklara, sancak beyi olarak atanırlar.

Fatih Sultan Mehmet’in kanunnamesinde devletin devamı ve refahı için kardeşlerin öldürülmesi serbest bırakılınca, yüzyıllar boyunca şehzadeler katledilmiş, her an gelebilecek ölüm için, sürekli korku duymuşlardır. I. Ahmet ile birlikte bu kural değişmiş ve Osmanlı kanını taşıyan en yaşlı ve akli yerinde olan şehzadenin tahta geçmesi esası getirilmiştir. Kösem Sultan’ın eşi olan I. Ahmet tahta çıkınca kardeşi Mustafa’yı öldürmemiştir. Akli bakımdan hasta denebilecek olan kardeşinin veliaht

⁷³ Şimşirgil, Ahmet, “Padişah Hanımları”, Tarih ve Düşünce, Ağustos 2001, sy. 8

olabileceğini düşünmemiştir. Ancak ölümünden sonra Kösem Sultan kendi menfaatleri için Mustafa'yı tahta çıkararak haksızlıklara sebep olmuştur.

2. 5. Sultan

Padişah ve şehzade kızlarına sultan denir. Sultanların eşlerine “damat” diye hitab edilir. Sultanlar da iyi bir eğitim gördükten sonra, devletin ileri gelenlerinden biriyle evlendirilir.

2. 6. Vezir-i Âzam (Sadrazam)

Sadrazamlar, hükümdardan sonra en çok yetkiye sahip kişilerdir. Hükümdarların mutlak vekilleridirler. Padişahın mührünü taşırlar.

2. 7. Harem Ağası

Harem ağaları çoğunlukla Habeşistan ve Sudan'dan gelen Afrikalı zencilerdi. Küçük yaşta esir tüccarları tarafından alınıp hadım edilirdi. Tıpkı Enderun mektebi gibi, ağalar ocağı denilen, bir mektepte, eğitim görürler, saray adabını öğrenirdi. Beyaz hadımlar Bâbüssaâde denilen kapıda görevli idiler ve ileride devletin üst kademelerinde de görev yapma imkânları vardı. Kanunî Sultan Süleyman'ın sadrazamı Hadım Süleyman Paşa da bunlar arasındadır.

Zenci hadımlar ise Harem'in idaresinden sorumluydular. Güvenliğini sağladılar ve birçok görevlinin de amiri konumundaydılar. Harem dairesinde görevli olduklarından bu zenciler ilk önce hadım edilirdi. Haremağası olduktan sonra ona önemli yetkiler verilirdi. Padişah, sadrazam ve valide sultanla görüşme imtiyazına sahiplerdi. Padişaha uygun olan cariyeleri seçerlerdi. Kimi zaman hırs ve ihtiras dolu valide sultanlarla işbirliği yaparak çeşitli entrikalar çevirdikleri olurdu.⁷⁴

2.8. Has Odabaşı

Has oda, Enderun mektebinin en yüksek bölümüdür. Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılmış ve hizmetine otuz iki içoğlan verilmiştir. Has odanın en büyük

⁷⁴ Şimşirgil, Ahmet, “ Harem Ağaları”, *Tarih ve Düşünce*, Eylül 2001, sy., 9

zabiti has odabaşlarıdır. Sadrazam dahi padişahın huzuruna izin almadan giremezlerken, has odabaşı istediği zaman padişahın huzuruna çıkabilecek yetkiye sahiptir.

Has odabaşı, padişahın en yakın hizmetini görmekle görevlidir. Her zaman padişahın yanında bulunur.⁷⁵

2. 9. Kalfalar

Esir olarak saraya gelen kızlar haremde acemi olarak bir süre saray terbiyesi alırlar ve saraya hizmette bulunurlardı. Bu dönemi tamamlayan güzel cariyeler kalfa olurlardı. “Valide Sultan da bu güzeller arasından en beğendiğini yanına alır ve yetiştirirdi. Kösem Sultan, birçok cariyeyi bu şekilde yetiştirmişti. Kimisini oğullarına hediye eden Kösem, kimisini de evlendirmişti. En sadık cariyelerinden Meleki, kısa zamanda Kösem’in kuyusunu kazacaktı. IV. Mehmet’in dadısı olan Meleki, Kösem Sultan kadar, IV. Mehmet’i de seviyordu. Kösem’in suikast hazırlığı içinde olduğunu Turhan Sultan’a haber veren Meleki’ydi. Böylece Kösem Sultan’ın öldürülmesine neden olan Meleki Kalfa, hazinedarlığa yükseltildi.

Valide Turhan Sultan’ın tecrübesizliğinden yararlanan Meleki, devlet işlerine el atacaktı. Kızlarağası Süleyman ve padişahın hocası Reyhan Ağa ile Meleki sarayı idare ediyorlardı. Padişahın hayatını kurtardığı için hazinedarlığa getirilen Meleki, aldığı hediyelerle birlikte nüfuzunu da artırmıştı.”⁷⁶

3. ÜÇ HASEKİ SULTANIN HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ

3. 1. Hurrem Sultan

Saraya geldikten sonra Hurrem adını alan haseki sultanın adı, nereli olduğu, ailesinin kim olduğu konusunda farklı kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Osmanlı tarihini araştıranların hemfikir oldukları nokta ise Hurrem’in Kırım Tatarları tarafından esir alınıp saraya getirildiğidir.

“Kırım Tatarlarının İslam Giray (III) (1644-1654) zamanında, Rusya içlerine yaptıkları bir akın esnasında çok cazibeli ve mütenasip endamlı bir kız esir alınmıştı.

⁷⁵Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, TTK, Ankara, 1988

⁷⁶Altındal, Meral, a.g.e., s. 67-68.

Kendisinin Rus, Leh, Çerkes ve hattâ Fransız olduğu çeşitli Doğu ve Batı kaynaklarında rivayet edilmiştir. Batı kaynakları La Russe, La Rossa ve nihayet Roxalane (Roksolon) diye anmışlardır."⁷⁷ Kırım Tatarlarının Dinyester bölgesine yaptıkları bir sefer sırasında esir düştüğü için Hurrem Sultan, özellikle Batı kaynaklarınca, Rus olarak kabul edilmiştir.

Zuhuri Danişman'ın eserinde Hurrem'in "Roxelane" adıyla anıldığı ve Ukraynalı, İslav olduğu yazılıdır. "Asıl adının Aleksandra Lisovska olduğu söylenir ve doğum yeri olarak da Lehistan'ın Rutenya eyaleti dahilinde 'Rogatina=Rohatya' gösterilir."⁷⁸ Babasının bir piskopos veya papaz olup olmadığı ve ayrıca Hareme girdiğinde yaşının kaç olduğu konularında da tam bir fikir birliğine varılmamıştır. Kimi kaynaklarda on yedi kimilerinde dokuz yaşında saraya geldiği kayıtlıdır.

Hurrem çok güzel bir kız değildir. Hafifçe kalkık burunlu, beyaz tenli, anlamlı bakışlara ve düzgün vücut yapısına sahip bir kızdır. Mizaç itibariyle hırçın, biraz saldırgan ve hiçbir şeyi umursamaz bir yapıdadır. Çok güzel olmamasına rağmen çok zeki, akıllı, cazibeli ve kendinden emindir. Akıllı sayesinde de padişah tarafından fark edilmeyi başarmıştır.

Hurrem saraya geldikten sonra hiç rahat durmamıştır. Harem'de sürekli gerginlikler yaratır, diğer cariyelerle iyi geçinemez. Hiç kimseye itaat etmemesi, kuralları çiğnemesi yüzünden Harem'de devamlı olarak olay çıkarır. Sonunda onun bu kural tanımaz, asi davranışları Kanuni Sultan Süleyman'ın da kulağına gitmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, Hurrem'i huzuruna çağırır. Bu hırçın, gözlerinde hırs, intikam ve hüznle karışık bir mana yüklü olan kızı görünce Kanuni'nin, Hurrem'in ve hatta imparatorluğun kaderi değişir. Kısa zamanda Hurrem Kanuni Sultan Süleyman'ın gözdeleri arasına girer. "Sarı saçları, mavi gözleri, biraz öne kalkık burnu, beyaz teni, en çok tatlı tebessümleri ile padişahı teshir etti. Kanuni, Hürrem Sultan'ı bütün ruhu ile sevdi. Kanuni'nin bu sevgisi yüzünden Hürrem Sultan'ın nüfuzu sarayda arttı. Şehzade

⁷⁷ Yılmaz, Muammer, "Hurrem Sultan ve Kanuni Sultan Süleyman", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Temmuz, 1982, sy. 7, s. 23.

⁷⁸ Danişman, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. VII, Yeni Mat., İstanbul, 1965 s. 39

Selim'i doğurması ile Haseki Sultan oldu. Kanuni'ye kadar padişah eşlerine (Hatun) denilirken ilk defa olarak Kanuni'nin eşi Hürrem'e (Sultan) ünvanı verildi.”⁷⁹

Hürrem Kanuni'nin en çok sevdiği eşi olduktan, özellikle de padişahın ona karşı olan zaafını anladıktan sonra, kendi bildiğince hareket etmeye başlar.

Kanuni Sultan Süleyman'ın diğer hasekisi, kaynaklara göre büyük ihtimalle ilk eşi, Mahidevran Hatun'dur. “Bazı kaynaklarda adı Bosfor, Gülbahar şeklinde yazılı ise de doğru olmadığı anlaşılmaktadır.”⁸⁰ Hürrem Sultan, Mahidevran ile sürekli bir rekabet ve soğuk savaş halindedir. Ama yine de ona olan husumetini gizler, acele etmeden oyunlarını sırasıyla oynamaya çalışır, tedbirli ve sabırlı davranır.

“Hürrem, önemli olmak, Harem'in bir numaralı kadını payesine yükselmek istiyordu. Fakat bu kısa zamanda olacak bir şey değildi. Bunu güzelce tertiplemek, sıraya koymak lazımdı. Önünde Valide Sultan, Baş Kadın, Sadrâzam İbrahim Paşa, Şehzade Mustafa gibi engeller vardı. Suya sabuna dokunmadan bu engelleri aşmalıydı.

Zekâsı ve cilvesini kullanarak Süleyman'ı mest etti. Osmanlı sarayında sayılabilmek için bilhassa çok erkek çocuk anası olmak lâzımdı. Talih ona bu hususta çok cömert davranmıştı.

Kanunî ona gittiği seferden mektuplar yazıyor, aldığı ganimetlerin en kıymetlilerini ona ihsan ediyordu. Ondaki zümrütler, ondaki inciler, ondaki kıymetli taşlar Harem'de hiçbir kadında yoktu. Üstelik giyindiğini de yakıştıırıyordu.”⁸¹

Kanuni'nin iltifatını gören Hürrem saraydaki itibarını arttırdığı gibi, Mahidevran Haseki'nin de kendisine kaşı olan nefretini körükler. İki haseki arasındaki bu mücadelede Hafsa Valide Sultan Hürrem'i desteklemektedir. Çünkü Hafsa Valide Sultan da Mahidevran'ı çekememekte ve veliaht şehzade annesi olduğu için kendine en yakın rakip olarak onu görmektedir. Valide Sultan için, valide sultanlık tahtına daha uzak olan Hürrem, Mahidevran'a tercih edilebilir bir rakiptir. Onun, Mahidevran Haseki'yle de başa çıkabileceğini umar. Hürrem Sultan da, Valide Sultan'ın bu tavırlarından güç alarak haremde herkese karşı kafa tutar hale gelmiştir. Ancak Valide Hafsa Sultan' a karşı çok saygılı ve ihtiyatlı davranır. Çünkü o, sarayın en kudretli

⁷⁹ Şapolyo, Enver, Behnan, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961, s. 163.

⁸⁰ Uluçay, Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992,s.35

⁸¹ Uluçay, Çağatay, *Osmanlı Saray Hayatının İcyüzü*, İnkılâp Kit., İstanbul, 1959, s. 83.

hanımıdır ve ortadan kaldırması gereken ilk kişi o değildir. Aksine onunla iyi geçinmesi, amacına giden yolda işlerini daha da kolaylaştırmaktadır.

Hurrem ve Mahidevran çatışmaları iyice artmıştır ve bir gün Gülbahar Sultan, Hurrem'e karşı daha fazla sakin kalamayarak onunla kavgaya tutuşur. Ağız dalaşı şeklinde başlayan kavgada Hurrem Sultan, Mahidevran Hatun'un asabi tavırlarına karşılık gayet soğukkanlı davranır ve Mahidevran Hatun'u çileden çıkarır. Sonunda dayanamayarak Hurrem Sultan'ın saçlarını, yüzünü yoluk içinde bırakır. Bu olaydan sonra da sakinliğini koruyan ve mazlum rolünü oynayan Hurrem Sultan istediği başarıya ulaşır ve Kanuni Sultan Süleyman'ı ikna ederek Mahidevran'ı Manisa'da sancakbeyi olan oğlunun yanına sürdürür.

Hurrem Sultan bu olaylardan bir yıl sonra ilk şehzadesini dünyaya getirmiştir. Hem Hurrem, hem Kanuni, Şehzade Mehmet'i çok severler. Şehzade Mehmet için günlerce süren muhteşem bir sünnet düğünü yaparlar. Ne var ki Sultan Mehmet genç yaşta ölmüştür. Onun ölümüyle aile derinden etkilenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, oğlu anısına Mimar Sinan'a Şehzade Camii'ni yaptırmıştır.

Hurrem Sultan'ın şehzade Mehmet'ten başka Selim, Bayezid, Cihangir ve Mihrimah adlarında dört çocuğu daha vardır. Selim babasına hiç benzememektedir. Varsa yoksa kadınlar ve içki âlemleri ile meşgul olur. Hurrem Sultan, Şehzade Mehmet öldükten sonra Sultan Bayezid ve Mihrimah Sultan ile çokça meşgul olur. Hurrem, daha fazla, kendi gibi hırslı ve azimli olan Sultan Bayezid'in üzerine eğilir. Onun eğitimine çok önem verir. Şehzade Cihangir ise kambur ve hasta bir çocuktur. Sultan Süleyman da ona karşı farklı bir yaklaşım içindedir.

Valide Sultan'a karşı son derece saygılı davranan, onun hâkimiyetinde bulunan her şeye kontrollü yaklaşan Hurrem Sultan, valide sultanın ölümünden sonra birden değişmiştir. Çünkü artık birinci kadın olmuştur. Bundan sonra hem padişahı idare etmek daha kolaydır hem de dilediğini dilediği gibi yönetmekte ve kontrolü sağlamakta özgürdür.

Mahidevran Hatun'un veliaht şehzade oğlu Mustafa, Kanuni Sultan Süleyman'ın ve halkın çok sevdiği, kabiliyeti, bilgisi, cesareti bakımından da Kanuni'yi aratmayacak seviyede bir çocuktur. Üstelik annesi Türk'tür. Bu nedenle Kanuni'den sonra tahtın en büyük varisidir. Hurrem, Mustafa'nın tahta çıkacağını, Mahidevran Haseki'nin valide

sultan olacağını ve oğullarının “nizam-ı âlem” için öldürüleceğini bir türlü kabullenemez. Bu nedenle harekete geçer ve ilk hedef olarak Mahidevran’a yakın olan, sarayda önemli yetkileri elinde bulunduran İbrahim Paşa’yı seçer. Kanuni’yi İbrahim Paşa aleyhinde kışkırtır. İbrahim Paşa devletin hazinesini kendi menfaati için kullanıyor gerekçesiyle, Sultan Süleyman’ın emriyle boğulur.

İbrahim Paşa’nın ölümünden sonra yine Hürrem Sultan’ın kurduğu komplolar sonucunda şehzade Mustafa da boğdurulur. En büyük engelleri ortadan kaldıran Hürrem Sultan, damadı Rüstem Paşa’nın da, ikinci kez veziriazam olmasına vesile olur.

Oğullarının padişah olması için yaptığı tüm bu çalışmalar Hürrem’in istediği gibi neticelenmiştir. Şehzade Selim Osmanlı İmparatorluğu’nun tahtına oturmuştur. Ancak Hürrem Sultan onun tahta geçtiğini göremeden, valide sultan olamadan hayata veda etmiştir.

3. 2. Safiye Sultan

Hareme getirilip padişaha sunulan, onun başkadını olduktan sonra imparatorluk üzerinde de önemli tesirleri olan bir diğer cariye de Safiye Sultan’dır.

Safiye Sultan, o dönemde dünyanın en büyük devletlerinden biri olan Venedik’te doğmuştur. Korfu umumî valisi Baffa’nın kızıdır. Baffalar Venedik’in en soylu ve büyük ailelerinden olup devlet için birçok amiral, general, senatör ve valiler yetiştirmiştir.

Safiye Sultan, 1563 yılında babasının vali olduğu Korfu’ya doğru yola çıkar. Bunu haber alan Türk korsanları Adriyatik sularında Baffa’nın kızının bulunduğu gemiye ateş açarak gemiyi ele geçirirler. Gemideki ganimetler hazineye giderken orada bulunanlar da esir edilmiştir. Turgut Reis Baffa’nın kızını bulunca onun güzelliğine hayran kalır ve bu Venedikli kızı padişahın haremine götürmeye karar verir.

Böylelikle Baffa* on üç yaşlarında hareme girmiş olur. Haremde Türkçe’yi öğrenecek ve gerekli beceriler kazandırılacaktır.

Baffa Müslüman olduktan sonra Safiye adını almıştır. Safiye bir daha ailesinin yanına dönemeyeceğini anlamıştır. Bu yüzden, buradaki birbirinden güzel kızların

* E. Behnan Şapolyo Safiye Sultan’ın asıl adının Bafa olup Bako ailesine mensup olduğunu belirtir. Bkz. *Osmanlı Sultanları Tarihi*, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961

önüne geçip sarayda sözü geçen biri olmaya heves eder. Bunun için çok çalışmış, daima düşünerek hareket etmiştir. Kendini diğerlerinden farklı ve padişaha ulaşma yolunda daha şanslı görür. Öncelikle soylu bir ailenin kızıdır. Kim olduğunu, nereden geldiğini bilmektedir. Hareme diğerlerine göre yaşça daha büyük gelmiştir. Kurallara hemen boyun eğen bir yapıda değildir. Düşünmüş, karar vermiş ve öyle harekete geçmiştir.

Sonunda Haremin önemli kadınlarından olan Raziye Hatun tarafından fark edilmiş ve şehzadeye sunulmuştur. Şehzade Murat Safiye'ye, gördüğü an bağlanmış ve onu çok sevmiştir. Safiye, Şehzade Murat'ın kadını olduğunda, Şehzade Murat Manisa'da sancak beyidir. Safiye ilk şehzadesini doğurunca itibarı daha da artmıştır. Kanuni Sultan Süleyman ölmüş, tahta II. Selim geçmiş, Sultan Murat, veliaht şehzade olmuştur. Artık Safiye Sultan padişah eşi olmaya hazırlanmaktadır. Bu arada Hürrem'in ününü de duymuştur. Onun, Kanuni Sultan Süleyman üzerindeki etkisini nasıl sürdürebildiğini öğrenir, kendine onu örnek alır. Ancak Safiye Sultan'ı çekemeyen Nurbanu Valide Sultan ve yanındakiler, Sultan III. Murat'ı Safiye Sultan'dan soğutmak için ona sürekli güzel cariyeler sunarlar. Bu yüzden III. Murat'ın kırkı geçen hasekisi ve bu hasekilerden de yüzü aşkın çocuğu olmuştur. Safiye Sultan'a karşı yapılan bu davranış tarihte III. Murat'ın "130 çocuklu padişah" olarak tanınmasına sebep olmuştur. Bazı kaynaklarda Sultan Murat'ın 102 çocuğu olduğu da yazılıdır.⁸² Sultan Murat bunca kadına rağmen Safiye'ye olan sevgisini yitirmemiştir. Safiye de Nurbanu Valide Sultan'a ve onun yandaşları olan, Kanuni Sultan Süleyman'ın ve Hürrem Sultan'ın kızı Mihrimah Sultan, görümceleri, İsmihan, Gevherhan, Fatma ve Şah Sultanlar'a, yenilmemek için kendini geliştirir. Dünya tarihini okur, iç ve dış siyasetle ilgilenir, maddi gücünü arttırıp kendine destek verecek kişileri yanına çekmeye çalışır. Bunun için de zengin olması şarttır. Çünkü karşı tarafta ülkenin, hatta dünyanın en zengin kadını Mihrimah Sultan vardır. Safiye Sultan'ın düşmanlarını alt etmek ve nüfuz kazanmak hırsına bir de zengin olma hırsı eklenmiş olur.

Safiye Sultan bir yandan bu düşmanlarıyla uğraşırken bir yandan da sarayda nüfuz kazanmaya çalışmıştır. Çünkü Nurbanu Valide Sultan, Mihrimah Sultan ve görümcelerinden oluşan bu güçlü hasımlarla başa çıkmak oldukça zordur. Ancak

⁸² Şapolyo, a.g.e., s. 198.

Mihrimah Sultan'ın ölümü, ardından da imparatorluğun en önemli makamında bulunan ve adı çeşitli yolsuzluklara karışan Sokullu Paşa'nın, III. Murat'ın isteğiyle idam edilmesi, Safiye Sultan'ın rahat bir nefes almasını sağlamıştır. Çünkü yoluna çıkabilecek en büyük engellerden kendiliğinden kurtulmuştur. Onların ölümlerinden kısa bir süre sonra da Fatma ve Şah Sultanlar vefat etmişlerdir. Böylelikle Nurbanu Valide Sultan iyice yalnız kalmıştır. O güç kaybettiğe, Safiye Sultan güçlenmiştir.

Veliaht Şehzade Sultan Mehmet, Manisa'ya vali olarak tayin edilir. Safiye Sultan iyice itibar kazanmıştır. Bu arada Nurbanu Valide Sultan vefat etmiştir. Artık imparatorlukta tek söz sahibi kadın Safiye Sultan olmuştur. Öyle ki Venedik ile olan anlaşmazlıklar, hatta savaşa sebebiyet verecek olaylar olduğu halde, Safiye Sultan'ın araya girmesiyle bunlar önlenmiştir.

Safiye Sultan'ın devlet işlerine bu kadar çok karışması ile devletin bünyesinde birçok karışıklıklar çıkar, düzen bozulur. Halk, Safiye Sultan'ı hiç sevmez. Padişaha çok sert dille şikâyetlerde bulunurlar. "Osmanlı tarihinde ilk defa bir padişah, bu kadar ağır tenkitlere muhâtab oluyordu. Ve bunun başlıca sebebi, Safiye Vâlide idi."⁸³

III. Murat ölünce, Safiye Sultan, valide sultanlık statüsünü sonuna kadar kullanmıştır. Oğlu Sultan Mehmet'ten hareme ve Divan-ı Hümayun'a kadar her yerde sözü geçer olmuştur. Safiye, yalnız Türk topraklarında değil dünyada da söz sahibi olmuştur. Çabalamaları sonucu maddi varlığını iyice arttırır. Elbette ki bu zenginlik mubah yollarla elde edilen bir güç değildir. Birçok devlet adamına para karşılığı makam satılarak, rüşvet yedirerek ve yiyerek, çıkar sağlayacağı işler yaparak, Avrupa'dan haraç keserek kazanılmış bir güçtür.

Safiye Sultan'ın iktidar hırsı önüne geçilemez bir hal almıştır. Bu hırs gözlerini öylesine bürümüştür ki herkesi, makamından edecek bir rakip olarak görür, bu rakiplerin ortadan kaldırılması gerektiğine inanır ve öyle de yapar. Bunun en acı örneği de torunu Mahmut'un tahta geçmek, gelininin de valide sultan olmak hevesinde olduğunu sanarak uydurma bazı delillerle padişahı ikna edip, onun evlat katili olmasına sebep olmasıdır. Padişah bu olaydan sonra vicdan azabı içinde yanıp tutuşmuş,

⁸³ Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Hareminded Üç Haseki Sultan*, Ötüken Neşr., İstanbul, 2000, s. 72.

pişmanlıktan duyduğu üzüntüyle kısa süre sonra genç bir yaşta, otuz sekiz yaşında, gözlerini hayata yummuştur.

Safiye Sultan, padişahın ölümünün ardından, saltanat günlerinin artık sona erdiğini kabullenememiştir. Sarayda kalmanın yollarını arayıp durmuştur. Ancak padişah olan torunu I. Ahmet Han, kardeşinin öldürülmesinin tek sorumlusu olan Safiye Sultan'dan intikam alırcasına en kısa zamanda Safiye Sultan'ın, Bayezit'teki Eski Saray'a götürülmesini emretmiştir. Çünkü kendi saltanat döneminde kadınların devlet işlerine karışmasını istemiyordur.

Safiye Sultan Eski Saray'da iki yıl bile dayanamayarak, eski ihtişamlı günlerin hayaliyle hayata ve saltanat günlerine veda etmiştir.⁸⁴

3.3. Kösem Sultan

Kadınlar saltanatı döneminin en ihtiraslı, en hırslı, en acımasız ve en çok saltanat süren kadını Kösem Sultan'dır. O, yalnızca kendi arzularını tatmin etmek için, kendinden önceki haseki sultanların hepsinden daha kanlı bir döneme damgasını vurmuştur. O, Hürrem Sultan'ın zekâsını, Safiye Sultan'ın güzelliğini ve etkileyiciliğini kendi hırsıyla birleştirmiştir. Onların hayatlarını dinleyerek, saray halkı ve padişah üzerindeki hâkimiyetlerinin inceliklerini kavrayarak kendini yetiştirmiştir. Osmanlı tarihindeki kadınlar içerisinde hırs, ihtiras, intikam, tahakküm onda en tehlikeli ve korkunç boyutlara ulaşmıştır.

Kösem Sultan da diğer hasekiler gibi haremden yetişmiş bir cariye'dir. Üçüncü Mehmet'in padişahlığı döneminde Bosna Beylerbeylerinden birinin altı yedi yaşlarında iken saraya hediye etmesiyle, hem kendinin hem imparatorluğun kaderini değiştirecek olan saray hayatına başlamıştır.

Kaynaklarda Bosnalı bir Hırvat kızı olduğu, kesin olmamakla birlikte, yazılıdır. E. Behnan Şapolyo Kösem Sultan'ın geçmişiyle ilgili şu bilgileri verir:

“Kösem Sultan bir Rum rahibinin kızı idi. Asıl adı ise (Anastasya) idi. Fakat, herkes onu (Nasya) diye çağırıyordu. Nasya, babasından pek küçük yaşta öksüz kalmıştı. Bu kızı Bosna Beylerbeyi ele geçirmişti. Bu Rum kızı çok güzel ve aynı

⁸⁴ Öztuna, a.g.e.

zamanda çok zeki idi. Beylerbeyi bu kızı Darüssaade Ağasına hediye etti. O da Nasya'yı Harem-i Hümayun'a aldırdı. Sarayda bu kıza, (Mahpeyker) adı verildi. O zaman henüz 15 yaşında idi. Boyu uzundu. Pek tatlı bir simaya malikti. Bakışlarında bir gurur vardı. Tatlı yüzünde ise bir ihtiras hissedilmekte idi. Her zaman şen görünürdü.”⁸⁵

Müslüman olduktan sonra Mahpeyker adını alan güzel cariye simsiyah ve anlamlı bakışlarıyla gelecekte yapacaklarını haber verir gibidir. Siyah uzun saçları, ince, narin yapısı vardır. Mahpeyker haremde eğitim görürken, Safiye Valide Sultan'ın en ihtişamlı dönemi yaşanmaktadır. Kösem Sultan onun bu kudretini âdeta kıskanmış ve onun gibi olmaya ant içmiştir. Safiye Sultan, kendinden önce hüküm süren Hurrem Sultan'ı şahsen tanımamıştır. Oysa Kösem Sultan çok şanslıdır. Dillere destan, dünyanın en zengin ve nüfuzlu kadınının bizzat kendisini tanımış ve onun tesirinde kalmıştır. Safiye Sultan'ın mertebesine gelebilmek gayesiyle kendini harem hayatı boyunca çok geliştirmiştir. Diğer cariyelerden farklı olmaya çalışmıştır. Sonunda emeline de ulaşmıştır. On dört yaşındaki Mahpeyker, aynı yaştaki Sultan I. Ahmet'in odasına girmeye hak kazanmıştır.

Hareme cariye olarak gelen yüzlerce güzel kızdan biri olan Mahpeyker, daha sonra Kösem adıyla ün kazanır. Kösem adını alması konusunda çeşitli rivayetler vardır. Yılmaz Öztuna Kösem adının kullanılmaya başlanması ile ilgili şu bilgiyi verir: “Sultan Ahmed, Mâhpeyker'i ‘Kösem’ diye çağırıyor, genç hasekinin asıl adı yavaş yavaş unutuluyor, ‘Kösem’ diye meşhur olmaya başlıyordu. İstanbul'daki Avrupalı büyükelçiler, devletlerine yazdıkları resmî ve mahrem yazılarda, cihan pâdişahının gözde zevcesinden ‘Kösem Sultan’ diye bahsediyorlardı. Yirmi yaşına gelmeden, Mâhpeyker'in şöhreti Avrupa saraylarını tutmuştu.”⁸⁶ E. Behnan Şapolyo ise, Mahpeyker'in, saray kadınlarına kösemelik yaptığından dolayı Kösem Sultan adını aldığını belirtir. Çağatay Uluçay “Bu isim ona tüysüz olduğundan, ya da diğer hasekilerin önüne geçerek ilerlediğinden verildiği ileri sürülür.”⁸⁷ şeklinde açıklamıştır. Kösem veya kösemen sözcük olarak “Yol gösteren kılavuz”⁸⁸ anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Mahpeyker'in, her zaman doğru yollara olmasa da, padişaha ve

⁸⁵ Şapolyo, a.g.e., s. 221.

⁸⁶ Öztuna, a.g.e., s. 87.

⁸⁷ Uluçay, Çağatay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1992, s.48.

⁸⁸ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 1992.

diğer saray eşrafına, devlet işlerinde kılavuzluk ettiği, bu nedenle de adında isabet edildiği söylenebilir.

Mahpeyker I. Ahmet'in gönlünü fethettikten sonra, bulunduğu yeri sağlamlaştırabilmek için bir şehzade doğurma düşüncesiyle kendini yiyip bitirir. Padişahın kendinden başka kadınları da vardır. Ve eğer kendinden önce onlar bir şehzade doğuracak olursa, gözden düşme veya bir Hurrem veya bir Safiye Sultan olamama endişesi, içini kemirir. "Mahpeyker, daha padişah haremine ayak basarken, kendisinin doğuracağına emin olduğu şehzâdelerden önce doğacak şehzâdelere büyük bir kin duyduğunu hissetti. Daha doğmamış şehzâdelere karşı duyulan bir kin..."⁸⁹ Nitekim onun bu korkuları gerçeğe dönüşmüştür. Kendisine en büyük rakip olarak gördüğü Mahfiruz Haseki ondan önce bir şehzade doğurmuştur. Kısa süre sonra Mahpeyker de doğum yapar ancak bir şehzade değil bir sultan dünyaya getirir. Bir yıl sonra yine hamiledir. Şehzade annesi olma ümidi tekrar yeşerir. Fakat yine bir kız çocuğu olur. Üstelik Sultan Ahmet'in bir başka kadını ikinci şehzadeyi de doğurmuştur. Mahpeyker Sultan yine de Sultan Ahmet'in en sevdiği kadını olmayı sürdürür. Harem-i Hümayun'da her şey ondan sorulmaktadır. Sonunda Kösem Sultan şehzade Murat'ı doğurur. Gerçi Şehzade Murat'ın veliaht olma şansı çok azdır. Padişah olana kadar önünde iki şehzade daha vardır. Mahpeyker Kösem Sultan için mücadele dönemi bundan sonra başlamış olur.

Birinci Sultan Ahmet Han yirmi sekiz yaşında ölür. Tahta Mahfiruz Haseki'nin oğlu Osman geçecektir. Kösem ileride olabilecekleri hesaplayarak, yıllarca servetinin büyük çoğunluğunu harcayıp saraydaki önemli kişileri tarafına çekebilmiştir. Onların yardımlarıyla Osman'ı tahta geçirmemenin yollarını düşünür. "Kösem birkaç vezir elde etti. Osmanoğulları saltanatında akla ve hayale sığmayacak değişiklik oldu. Ulu Şehzade Sultan Osman'ın hakkı yenilerek, Sultan Mustafa tahta oturtuldu."⁹⁰

Sultan I. Ahmet Han tahta çıkınca kardeşi Mustafa'yı öldürtmemiştir. Aklî dengesi bozuk olmasına rağmen Mustafa tahta oturmuştur. Böylece Kösem Sultan, Sultan Osman'ı yok etmek için zaman kazanmış olur. II. Osman zaten bir süreliğine tahtından olmuştur. Kardeşi, Veliht Şehzade Mehmet'in tahta geçebileceğini

⁸⁹ Öztuna, a.g.e., s. 84.

⁹⁰ Öztuna, a.g.e., s. 95.

düşünerek onu öldürtür ve Kösem Sultan'a kolaylık sağlamış olur. Artık veliaht, Kösem Mahpeyker Sultan'ın oğlu Şehzade Murat'tır.

Sultan Osman'ın çıkan ayaklanmalar sonucu öldürülmesi üzerine I. Mustafa yine tahta geçmiştir ama Kösem Sultan'ın da entrikalarıyla tahttan indirilip Sultan Murat padişah olur. Kösem Sultan böylelikle hem valide sultan olmuştur hem de oğlu küçük olduğu için naibe-i saltanat olmuştur.

Padişah I. Ahmet Han zamanında devlet işlerine karışmayan Kösem Sultan, devletin yönetimini oğlu sayesinde ele geçirir. İlk olarak Sultan Murat'ın "nizam-ı alem" için, kendinden olan şehzadeleri öldürtmesini engeller. Ancak Sultan Murat seferlere çıktığında tahtının tehlikede olduğunu düşünerek Veliaht Şehzade Kasım'ı öldürtür. Kösem Sultan onun ölümüyle perişan olmuş, kalan tek oğlu Sultan İbrahim'in öldürülmemesi için padişaha yalvarıp yakarmıştır.

Sultan Murat'ın bir hastalık sonucu ölümü üzerine, Şehzade İbrahim'in tahta çıkması gerekmektedir. Kösem Sultan, oğlunu padişahın ölümüne inandırmakta, oldukça güçlük çekmiştir. Çünkü Sultan İbrahim, özellikle kardeşi Kasım'ın ölümünden sonra, her an öldürüleceğini düşünerek, günlerini geçirmiştir. Sultanın ölüm haberinin, kendisinin ölümü için tasarlanmış bir komplo olduğu inancına kapılır. Sonunda Sultan İbrahim tahta çıkmaya ikna edilir. Ancak korkuları yüzünden artan ruhsal bunalımlarından kurtulamamıştır.

Kösem Sultan, oğlu İbrahim'i ruhsal hastalıklarından kurtarmak için çeşitli yollara başvurur. Cinci Hoca adıyla ünlenmiş nefesi kuvvetli hoca da bunlardan biridir. Onun nefesinden sonra Sultan İbrahim iyileşmiştir.

Turhan Sultan adındaki güzel, terbiyeli ve iyi eğitilmiş cariye, Sultan İbrahim'in sevgisini kazanınca Kösem Sultan'ın huzuru yine kaçır. Kıskançlık krizlerine girer.

Turhan Sultan çok iyi kalpli bir kızdır. Güney Ukrayna'da iken Kırım atlılarının esiri olmuştur. Harem-i Hümayun'daki herkes, Kösem Sultan'ın aksine, onu çok severler. Sultan İbrahim, Kösem Sultan'ın devlet işlerine karışma isteği ve Turhan Sultan'a karşı olan husumeti yüzünden onu Topkapı Sarayı'ndan uzaklaştırır. Böyle olunca da Kösem Sultan bu kez kendisi oğlunu tahttan indirme faaliyetlerine girişmiştir. Çıkan bir ayaklanma ile padişah tahttan indirilip, Kösem Sultan'ın emriyle öldürülmüştür. "Annesi Kösem Sultan'ın muvafakati olmasaydı, öldürülmesi

imkansızdı. Osmanlı tarihinde de bir ananın oğluna kıydığı ilk ve son defa olarak görülüyordu.”⁹¹

Sultan İbrahim’in yerine oğlu VI. Mehmet geçer. Turhan Haseki Sultan valide sultanlığa yükselir. “Çocuk hükümdarın babaannesi Kösem Mahpeyker Sultan, 16 yıl sonra, bu defa torunu için, yeniden saltanat naibesi oldu. Devleti padişah adına o yönetecekti. ‘Valide-i Muazzama’, ‘Koca Valide Sultan’ ünvanlarıyla, büyük zevk ve saadet içinde iktidar tahtına oturdu.”⁹²

Kösem Sultan’ın nâibe olmasıyla Osmanlılarda o zamana kadar süregelen gelenek bozulmuştur. Padişahın annesinin saltanat nâibesi olması gerekirken iktidar hırsına kapılmış olan Kösem Sultan sayesinde bu durum değişir.

Turhan Sultan büyük Valide Kösem Sultan’ın zorbalıklarına, entrikalarına, devleti yanlış idare etmesine dayanamaz. Onu saray işlerinden uzaklaştırmak ister. Kösem Sultan da bu sırada boş durmaz, torunu Sultan Mehmet’i öldürme planları yapar. Zehirli bir içecek Sultan Mehmet’i öldürmeyi tasarlarken, kendisine en yakın cariyelerden biri olan Meleki Kalfa buna şahit olur ve Kösem Sultan’ın bu haince planını Turhan Sultan’a bildirir. Bunun üzerine Turhan Sultan adamlarına Kösem Sultan’ın idamı emrini verir. Kösem Sultan odasında, perdenin ipiyle boğularak feci şekilde can verir.

⁹¹ Öztuna, a.g.e., s. 145.

⁹² Öztuna, a.g.e., s. 146.

4. KADINLAR SALTANATI

1566-1656 yılları arasında, yaklaşık bir asırlık bir zamanı içine alan dönemde, padişahların güzel eşlerine karşı olan zaaflarını gizleyememeleri, özellikle de çocuk yaşta tahta çıkan padişahlar yüzünden devletin idaresine, iç ve dış işlerine kadınların hakim olduğu döneme tarihçiler tarafından “Kadınlar Saltanatı” dönemi denmiştir.

Özellikle incelemesi yapılan haseki sultanlar, kadınlar saltanatı denen dönemin en etkili isimleri olmuşlardır. Çevirdikleri türlü entrikalar, yalanlar, sahtekarlık ve hilelerle, aynı zamanda da güzellikleri, zekaları ve cazibeleriyle pek çok yazara ilham kaynağı olmuşlardır.

Üç güzel haseki sultan, görünürde tahta geçen oğullarını veya eşlerini imparatorluğun, hatta dünyanın, tek hâkimi yapmaya çalışıyor olsalar da, aslında kendi iktidar tutkuları, para hırsları, şahsi menfaatleri için çalışmışlardır. Şahsi çıkarları ve amaçları, ulvî amaçların önüne geçmiş ve bunlar âdeta isteklerini gerçekleştirebilmeleri için kullandıkları bir yol olmuştur.

Zeki ve güzel haseki sultanlar, saraydan çıkış olmadığını anladıkları andan itibaren imparatorluğa büyük zararlar veren, birçok tarihçiye göre, imparatorluğun yıkılışını hazırlayan sebeplerin başında gelmişlerdir. Onların güzelliklerinin, aşklarının, hırslarının ve tutkularının esiri olan padişahlar, kimi zaman yapmamaları gereken şeyleri yapmışlar, kimi zaman da yapmaları gerekenleri yapmamışlardır.

Saltanat müptelası bu kadınlar, eşleri olan padişahların akıllarını öylesine başlarından almışlardır ki, padişah hem iç ve dış siyasette hem de aile işlerinde hasekisinin sözünden dışarı çıkamaz olmuştur. Çok defa da onların sözünü dinlemekle telafisi mümkün olmayan yanlışlıklar yapmışlardır. Onlarca masum insanın ölümü, ki bunlar arasında kendi öz oğulları da vardır, birçok değerli devlet adamının azledilmesi, sürülmesi, sinsice, Türk olmayan insanların devletin önemli mevkilerine getirilmesi, düşman ülkelere, hasekilerin duygusal ve kan bağlarından dolayı, savaş yapılmasından vazgeçilmesi, hep onların etkisiyle olmuştur.

Kadınlar saltanatı dönemini etkin şekilde ilk başlatan Haseki Hürrem Sultan için Ahmet Refik şunları söyler:

“...Hürrem Sultan, yalnız Haremde bulunanları râm etmeyi kurmamıştı: Padişahı da, erkânı da, devleti de nüfuzuyla idare etmeye karar vermişti. Hürrem Sultan’ın tek bir

düşüncesi vardı: Hakimiyet. O, nüfuzun bölünmesini istemiyordu. Padişahı güzelliğiyle sihirlemek, sarayın ve devletin yegâne sultanı olmak istiyordu. Bu arzusunu yerine getirmek için desiseyi, ihaneti, cinayeti, her şeyi gözüne alıyordu.”⁹³

Hürrem Sultan, erkek ya da kadın, padişaha yakın olan herkese karşı derin bir nefret ve kıskançlık beslemiştir. Bu insanları padişahın gözünden düşürmek, hatta tamamen ortadan kaldırmak için olmadık yalanlar uydurmuştur. Onun ilk kurbanı Kanuni Sultan Süleyman’ın, imparatorluğun en parlak döneminde ortağı olan, bilgili, akıllı ve başarılı devlet adamı, sadrazam İbrahim Paşa olmuştur. Padişahın ona akıl danışmasını, büyük iltifatlarda ve ihsanlarda bulunmasını, devlet işlerinde söz sahibi olmasını daha fazla çekemeyen Hürrem Sultan, ilk fırsatta padişahın aklına veziriazamın tahtta gözü olduğu yalanını sokarak İbrahim Paşa’nın öldürülmesinde etkili olmuştur. “Gerçekte Hürrem Sultan kan istiyor, feryaddan da hoşlanıyordu. Kanuni Sultan Süleyman sarışın Rus dilberinin elinde oyuncak olduğunu anlıyordu. Daima taze, daima hassas gönlünün aşka tutkunluğunu kendi de hissediyordu.”⁹⁴

Kösem Sultan, Hırvat Rüstem Paşa’yı hem veziriazam yaptırıp hem de kızı Mihrimah Sultan ile evlendirerek yapacaklarını destekleyecek bir yandaş temin etmiştir. Hürrem, gerçekten de Rüstem Paşa’nın yardımıyla istediklerini yapmakta zorluk çekmemektedir. Bu defa da Şehzade Mustafa’nın idam fermanını yazmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman bu aşk sarhoşluğu içinde öz oğlunu öldürtürken içi bile sızlamamıştır. Cihanın en büyük padişahı, Hürrem Sultan karşısındaki acizliği ile giderek halkın gözünde itibarın kaybetmeye, “Muhteşem Süleyman” unvanını kanlar içinde yok etmeye başlamıştır. İmparatorluğun en görkemli dönemi, hırslarını cinayetlerle bastırmaya çalışan gaddar bir kadın tarafından darbe almaktadır.

Hürrem Sultan’dan sonra sarayın hâkimi Nurbanu Sultan olmuştur. Nurbanu Sultan, Hürrem Sultan’ın gelini olarak, onu aratmayacak entrikalar çevirir, padişah Sarı Selim’in her gün biraz daha güç kaybetmesine sebep olur. Nurbanu Sultan, Sarı Selim’i içki âlemlerine, zevk ve sefahat çukuruna düşürmekten başka, bir de kendi oğluna el atmıştır. Şehzade Murat’ın, Safiye Sultan ile olan mutlu evliliğini çekemeyen Nurbanu Sultan, oğluna birbirinden güzel cariyeler sunarak onu da bu eğlence batağına

⁹³ Refik, Ahmet, *Osmanlı Saraylarında Kadınlar Saltanatı*, Erdem Yay., İstanbul, 1984, s. 49.

⁹⁴ Refik, a.g.e., s. 59.

saplamıştır. Çok sevdiği eşini ve iktidar olma fırsatını elinden kaçırmak istemeyen Safiye Sultan da, Nurbanu Valide Sultan ve ona destek verenlere karşı mücadeleye girer. Kendini iç ve dış siyaset konularında geliştirir. Osmanlı ve dünya tarihini okur.

Onu yok etmeye, padişahın gözünden düşürmeye çalışanların kısa zaman aralıklarıyla ölmeleri işini kolaylaştırmıştır. En son olarak da Nurbanu Valide Sultan'ın ölümü ile artık kadınlar saltanatının yeni sultanı olmuştur.

Safiye Sultan, güzelliğiyle ve zenginliğiyle birçok kişiyi etkisi altına altına bırakır. III. Murat kendisine sunulan cariyelerle vakit harcarken Safiye Sultan devlet idaresini ele geçirmiştir.

Safiye'nin Harem'den Enderûn'a, oradan Dîvân'a yayılan nüfuzu, birçok veziri düşündürmeye başladı. Vâlîde Hazretlerinin tasvibi olmaksızın pek çok iş ve pek çok tayin yapılamıyordu. Bunun için de Safiye'yi memnun etmek gerekiyordu. Hediye ve peşkeş nâmı altında düpedüz rüşvetle memnun etmek... Dünyanın birinci kadını memnun edebilecek çapta rüşvet ise, büyük yolsuzluklarla elde edilebilecek meblâğlara ulaşıyordu. Rüşvet yedikçe Vâlîde Hazretleri'nin iştihası artıyor, daha büyüğünü istiyordu. Büyük kayımvâlidesi Hurrem Haseki de devlete çok kötü oyunlar oynamıştı. Ama onun hedefi oğullarından birinin tahta oturması, üvey oğlunun padişah olmaması idi. Asla rüşvete tenezzül etmemiş, zaten rüşvet alacak işlere, tâyinlere karışmamıştı.”⁹⁵

Halk Safiye Sultan'ın yaptığı haksız atamalara, insanları aldatmasına tahammül edemez olmuştur. Herkes Safiye Sultan'a karşı nefret duymaya başlamıştır. Safiye Sultan, yalan dolan ile padişahın kanına girerek, padişahı evlat katili yapmıştır. Safiye Sultan, tahtını sağlamlaştırmak, rakiplerini, daha tehlike arz etmeden yok etmek düşüncesiyle yaptığı bu davranışla aslında kendi yok oluşunu hazırlamıştır. Oğlunu katlettikten sonra vicdan azabına dayanamayan padişah, kısa süre sonra ölünce Safiye Sultan da Eski Saray'ın sönük hayatı içinde yitip gider.

Kadınlar saltanatının an kanlı dönemine adını yazdıran güzel, zeki ve ihtiras dolu kadın Kösem Sultan'dır.

⁹⁵ Öztuna, a.g.e., s. 61.

Kösem Sultan 1. Ahmet öldükten sonra küçük yaşta tahta geçen oğlunun yerine saltanat sürerek doğrudan bir hâkimiyet sağlamıştır. Ancak Sultan Murat, yaşı büyüdükçe valide sultanın nüfuzundan kurtulmayı istediğinden araları bozulmuştur.

Kösem Sultan'ın tüm insanlığa hâkimiyet kurma hırsı son raddeye varır. Yaşı ilerlediği halde yine de bu sevdadan vazgeçemez. İki oğlunu birden tahta geçirip valide sultan unvanını sürdürmeyi başarır. Kendi aleyhine olabilecek her olayı büyük bir kurnazlıkla halletme becerisini gösterir. Yeniçerilerin çıkardığı bir isyan sonucu Kösem Sultan kendini kurtarmak için oğlunu feda etmiş ve Sultan İbrahim'in önce hapsedilmesi, daha sonra da infazı emrini vermiştir. Böylelikle de tarih kitaplarına "evlat katili bir anne" olarak geçmiştir.

Kadınlar saltanatı dönemi, Kösem Sultan'ın önüne geçilemez bir iktidar olma tutkusu yüzünden oldukça kanlı bir hal alır. Hürrem, Safiye ve Kösem Sultanların birbirlerinden etkilenerek devam ettirdikleri bu kanlı ve Osmanlı'nın perişan olmasına sebep olan, kadınların saltanatlığı dönemi aklı başında, hırslarının esiri olmamış ve kendinden önceki örneklere benzemeyi düşünmeyen bir kadın olan Turhan Sultan'ın valide olmasıyla son bulmuştur.

Sultan İbrahim'in kadını olan Turhan Sultan, hasekiliğinin en başından itibaren Kösem Sultan'ın baskılarına maruz kalmıştır. Kösem Sultan ne kadar bencilse, ne kadar katı yürekliyse Turhan Sultan da bir o kadar kendini imparatorluğun istikbaline adanmış, iyi kalpli biridir. Osmanlı'nın eski ihtişamına, gücüne ve itibarına kavuşması için var gücüyle çalışmıştır.

"Önce kaynanasının bıraktığı enkazı temizlemeye uğraştı. Kösem Sultan'a en yakın ve yüksek rütbeli câriyeleri, itibarlı devlet adamlarıyla evlendirerek saraydan çıkarttı. Her birine on bin akça ve ikişer sandık ağır çeyiz verdi ve şahsi mücevher ve paralarının âdet olduğu üzere saraydan çıkarılmasına müsaade etti. Yaşlı câriyeleri Eski Saray'a gönderdi. Bir kısmını kendi hizmetine aldı. Ama padişaha sûikasd cür'etinde bulunan, yeryüzünün halîfesini ortadan kaldırmak isteyen ağalar hakkında merhametli davranmayı, hikmet-i hükûmete aykırı gördü. Bunların bir kısmı idam edildi. Bir kısmı da Sudan, Hicaz gibi uzak yerlere sürüldü.

Kösem Sultan'ın muazzam serveti hazineye alındı. Ocak ağalarının rüşvet, yağma ve zulüm mahsulü servetlerine de el kondu.”⁹⁶

“Tarhan Sultan, Harem-i Hümâyûn'da, kadınların asla siyasete karışmamaları gerektiği terbiyesini öylesine kurdu ki, Osmanlı saltanatının sonuna kadar bu terbiye devam etti. Bu suretle Hurrem – Safiye – Kösem sistemini ve Kadınlar Saltanatı'nı tamamen yıktı. Bu işi çok dikkatle, incelikle, azimle, yaptı. Nâibelikten çekildikten sonra oğlunun üzerindeki tesirlerini yalnız devletin ve padişahın iyiliği için kullandı ve adını politikadan tamamen sildi. Hayır ve hasenât ile uğraştı.”⁹⁷

Turhan Sultan 56 yaşında ölür. Osmanlı imparatorluğunda 34 yıl süre ile valide sultan olarak sarayda kalmıştır. Kösem Mahpeyker Valide Sultan 24 yıl ve Safiye Sultan 8 yıl valide sultan olarak sarayda hüküm sürmüşlerdir. Hurrem Sultan ise valide sultan olamadan ölmüştür.

Yaklaşık bir asır süren kadınlar saltanatı dönemi, imparatorluğu çöküşe hazırlayan bir dönem olmuştur. Nilüfer Hatun ile başlayan yabancı asıllı gelin alma geleneği imparatorluğun büyük bir felakete sürüklenmesine sebep olmuştur. İnanç, iman, cesaret, adalet çerçevesinde kurulan ve yükselişini gerçekleştiren Osmanlı imparatorluğu, kadın entrikalarının kurbanı olmuştur. Birçok tarihçiye göre Türk olmayı, esir düşmeyi ve dinini değiştirmeyi içine sindiremeyen, akıllarında veya bilinç altlarında öç alma düşüncesinde olan padişah kadınları bu düşüncelerini eyleme dönüştürmeyi ve başarılı olmayı bilmişlerdir. Örneğin Safiye Sultan yetişkin denebilecek bir yaşta esir düşmüştür. Vatan, millet sevgisinin olduğu, dostun, düşmanın tanındığı ve bunlar hakkında fikir sahibi olunduğu bir yaşta hareme gelmiştir. Kaldı ki çocuk yaşta birinin, iyi koşullar içinde yaşayacağını bilse bile, kendisini ailesinden, doğup büyüdüğü topraklardan ayıran bir milletin insanına ve devletine olumlu, içten duygular beslemesini beklemek çok zordur. Her ne kadar Osmanlı haremde bu cariye kızlar Türk kültürü, ananeleri, gelenek ve görenekleri ile yetişiyorlarsa da içlerindeki düşmanlığı, gerçek din ve millet sevgisini silip atmak her zaman mümkün olmamıştır. Haseki ve valide sultan olduktan sonra kendi devletleriyle olabilecek herhangi bir savaşı, olumsuzluğu veya gerginliği önleyerek, örtbas ederek

⁹⁶ Öztuna, a.g.e., s. 174.

⁹⁷ Öztuna, a.g.e., s. 216-217.

özlerinden kopamadıklarını göstermişlerdir. Onlar kendilerini, Türk toplumu ve sarayı içinde her zaman yabancı asıllı bir Türk gelini olarak görmüşler, kendilerini öyle hissetmişler ve öyle kalmışlardır.

Osmanlı saray kanunlarına göre, Hürrem Sultan'a kadar yabancı asıllı kadınların oğulları tahta dahi geçememişlerdir. Çünkü onlar Osmanoğulları'nın kanını taşımamaktadırlar. Yüzyıllarca, tahta geçecek olan padişahın, damarlarında yüce Türk kanını taşıyor olmasına itina gösterilmişken yine yabancı asıllı Haseki Hürrem Sultan bir Türk anneden doğan son şehzadeyi, Sultan Mustafa'yı, öldürterek ve kendi oğlunu tahta geçirerek saltanat makamına yabancı kanı karıştırmıştır. Burada Atatürk'ün, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde, yüce Türk milletinin başının, bu asil kanı taşıyanların olması gerektiğini önemle belirttiği şu sözleri hatırlamak yerinde olur:

“Efendiler, bu vesile ile muhterem milletime şunu tavsiye ederim ki, sinesinde yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki cevher-i aslıyı çok iyi tahlil etmek dikkatinden bir an bile feragat etmesinler!”⁹⁸

Tarihi çok iyi tahlil eden Mustafa Kemal, geçmişte sonradan Türklük bilinci verilmeye çalışılan cariyelerin, devşirme sistemiyle sarayın bünyesine alınan erkek çocuklarının, Türk ırkına, Türk topraklarına nelere mal olduğunu görmüştür.

Devlet yönetiminin bir uygulaması olarak yapılan devşirmecilik ile, başta Osmanlı imparatorluğu avantaj sağlamış görünse de aslında saraya nifak tohumlarının atılan, ileride de oldukça büyük belalara sebep olacak bir sistem olmuştur.

Esir olarak alınan çocukların, Türk erkek çocuklarından farklı bir okulda, Enderun Mektebinde, son derece iyi bir eğitim alarak devletin en üst kademelerinde, en yetkili kişiler olarak görev almaları, devleti uzun vadede içten çökerten bir sebep olmuştur. Tıpkı cariyeler gibi önemli mevkilere gelen yabancı asıllı Türkler, kadınlar saltanatı döneminde oldukça etkin bir rol oynamışlardır. Üç haseki sultanın da yetkili makamlarda istediklerini yaptırabilecekleri yandaşlar bulmaları, bu bakımdan hiç de zor olmamıştır. Üstelik de bunların kendi ırklarından olması ya da en azından Türk kanını taşımamaları, işlerini epeyce kolaylaştırmıştır.

⁹⁸ Şapolyo, a.g.e.

Haseki sultanlar, hayatları pahasına verdikleri mücadeleler sonunda yalnız nüfuz, itibar, olumsuz da olsa, şöhret kazanmamışlardır. Tüm imparatorluğun en zengini olarak nitelendirilebilecek kadar çok akça da kazanmışlardır. Dünyada hiç kimsenin sahip olmadığı mücevherlere sahip olmuşlardır. Gerek padişahların verdikleri değerli mücevherlerden, gerek kendilerine bağlanan haslardan, gerekse rüşvetlerden çok zengin olmuşlardır. Bu maddi güçlerini, yaptıklarını mubah gösterecek ve kendilerine destek verecek kişileri elde etmek için kullandıkları gibi, hayır işleri için de kullanmışlardır. Onların pek çok yoksul insanı sevindirdiği, günümüze kadar ulaşmış eserleri yaptırdıkları muhakkaktır. Ancak hasekilerin bu işlerle uğraşmalarındaki asıl niyetin ne olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden biri, haseki sultanların yaptıkları hayır işlerini, vakfiyeleri, işledikleri suçların, cinayetlerin, haksızlıkların ağırlığını hafifletmek, kendilerini vicdanen rahat hissetmek için yaptıkları, diğeri ise tamamen hayır amaçlı yaptıkları şeklindedir.

Ahmet Refik, Hürrem Sultan'ın yaptırdığı imarethanelerden bahsederken, Hürrem'e büyük bir öfke duyar. "Rüstem Paşa Hürrem sultanla beraber devletin dahili siyasetini de idare ediyordu. Veziri Azam ile kayınvalidesi Sultan Süleyman devrinin debdebe ve şanı ortasında mutlu bir şekilde yaşıyorlar, hırslarından başka emel beslemiyorlardı. Hürrem Sultan, cinayetlerinden sonra, camiler ve Dar'üşşifalar yaptırıyor, avrat pazarında hayrathane kuruyordu. Sultan Süleyman bu inşaata servetler feda etmekten çekinmiyordu."⁹⁹

Yılmaz Öztuna Safiye ve Kösem sultanların vakfiyeleri için şunları dile getirir:

Safiye Sultan, "50 yaşına gelmişti ama, ihtirası zirvedeydi. Padişah, annesine karşı âcizdi. Hayır eseri olarak yaptırdıklarına ve yoksullara dağıttığı büyük paralara rağmen, halk, Safiye Vâlide Hazretleri'ni sevmiyordu. Pek büyük bir câmî inşâsını başlatarak itibarın yenilemek istedi. Sonradan 'Yeni Cami' denecek bu yapının inşaatı, hikmet-i Hudâ, bir türlü ilerleyemedi."¹⁰⁰

⁹⁹ Refik, a.g.e., s. 71.

¹⁰⁰ Öztuna, a.g.e., s. 67.

Kösem Sultan, “Zevk için olsun, adını duyurmak için olsun, devrinin bütün zenginleri gibi, büyük hayır ve bayındırlık eserleri yaptırmıştı. Bu eserler yüzlercedir.”¹⁰¹

Haseki sultanların yardımlarını hangi amaçla yaptıkları konusunda kesin bir fikir yürütülemez de, söylenenler yorumdan ibaret kalsa da, hem o dönemde yaşayan fakir halkı düşünmeleri hem de günümüze tarihi eserler bırakmış olmaları gerçekten de kadınlar saltanatı döneminde en acımasız ve en hırslı kadınlarına bir nebze olsun olumlu yaklaşılmasını ve değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Haseki sultanların hak ederek veya etmeyerek kazandıkları maddi güçlerini, ne amaçla olursa olsun, harcadıkları hayır işlerini görmekte fayda vardır.

Hürrem Sultan, “Kanuni’nin çok sevdiği hanımı Hürrem Sultan’ın imar faaliyetleri ise o zamana kadar yapılanları gölgede bırakacak derecedeydi. Hürrem Sultan Aksaray’da kubbeli bir cami ile şadırvan, imaret, medrese, darüşşifa ve mektepten meydana gelen bir külliye, Mekke ve Medine’de birer imaret, Cısr-i Mustafapaşa’da bir kervansaray, cami ve imaret yaptırdı. Edirne’ye su getirerek bunları muhtelif çeşmelerden akıttı.

(...) III. Murat’ın hanımı Safiye Sultan Eminönü’nde Yeni Cami’nin temelini attırılmış, ancak vefatıyla yarım kalmıştır. Safiye Sultan ayrıca kendi malından, cihad ve gaza yolunda yapılan hazırlıklara pek çok katkıda bulunuyordu.

I. Ahmed’in hanımı Mahpeyker Kösem Sultan, bir takım siyasi olaylara karışmanın yanında pek çok hayır eserlere de imzasını atmıştır. Üsküdü’de Çinili Cami yanında mektep, darülhadis ve sebili, Anadolu kavağında medrese, mescid ve çeşmesi, Çakmakçılar yokuşunda meşhur Valde Hanı en meşhur eserleridir.”¹⁰²

Ayrıca “Kahire’de Nil’in sularını düzenleyen suyolları yaptırarak, devletin İstanbul’dan sonraki en büyük şehrinde de hayır duası almıştı. Mekke ve Medine’ye büyük vakıflar tahsis etmişti. Kıbrıs, Midilli, Ağrıboz, İstanbul, Eyüb, Galata’da vakıfları vardı.

¹⁰¹ Öztuna, a.g.e., s. 175.

¹⁰² Şimşirgil, Ahmet, “Harem-i Hümayûn’un En İtibarlı Hanımı Valide Sultan”, *Tarih ve Düşünce*, sy. 19, Haziran, 2001, s. 41.

Kösem Sultan ayrıca yoksullara para dağıtır, fakir genç kızları evlendirip ev verir, bu suretle her yıl yüz kızın duasını alır, muhtaç dul ve yetimleri öğrenip yardımlarına koşar, borç yüzünden hapsedilenlerin borçlarını ödeyerek hapisten kurtarırdı.”¹⁰³

Osmanlılar’da bu dönemde yaşanan kadın hâkimiyeti, daha önce Moğollar’da dahi mevcut olmuş bir durumdur. Osmanlılar’da çocuk imparatorun yerine söz sahibi olan, devleti yöneten sultanlar olduğu gibi, Moğollar’da da imparator öldüğü zaman yeni imparator seçilinceye kadar devletin idaresini, ölen hükümdarın karısı yerine getirmiştir. Yine tıpkı Osmanlı İmparatorluğu’nda olduğu gibi, Moğollar’da da naibelik yapan kadınlar olmuştur.

Avrupa’da da taç giyen ve devletine büyük hizmetlerde bulunan kraliçeler olmuştur. “Örneğin, İngiltere’de I. Elisabeth (1558 – 1694) 1588’de ispanya Armada’sını yenerek İngiltere’nin Protestanlığını korumuş ve devletini zamanının en güçlü deniz devleti hâline getirmiş; kraliçe Marry (1689 – 1694) ve kraliçe anne (1702 – 1714) zamanlarında ise İngiltere’de demokrasi tam anlamıyla yerleşerek kesin şeklini almıştır. (...) Rusya’da ise XIII. Yüzyıl tam anlamıyla bir kadınlar saltanatı yüzyılı olmuş, I. Petro’nun bir büyük Avrupa devleti hâline getirdiği Rusya’nın bu durumunu çariçeler korumayı başardıkları gibi geliştirmişler ve bunlardan II. Katarina, Osmanlı İmparatorluğu’na indirdiği darbelerle topraklarını genişletmiş, Rusya’yı kesin olarak Karadeniz’e çıkartmıştır.”¹⁰⁴

¹⁰³ Öztuna, a.g.e., s. 175-176.

¹⁰⁴ Üçok, Bahriye, *İslâm Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Kült. Bak. Yay., Ankara, 1981, s. 13-14

II. B Ö L Ü M

ANA ÇİZGİLERİYLE ROMANLAR

VAKA

Kimi zaman eğlenceli, kimi zaman eğitici, öğretici, kimi zaman da ilmi bir nitelik taşıyan romanlar, hangi amaçla ya da hangi konu üzerine yazılmış olurlarsa olsunlar, bir yönleriyle yaşanan toplumun tarihine, kültürüne, dünya görüşüne ışık tutarlar.

“Roman, her ne kadar hayatı model olarak alıyorsa da, kendine mahsus bir âleme sokarak, gerçek hayata başka türlü bakmasını öğretir.”¹⁰⁵ Bu başka türlü bakış, yazarın ve okuyucunun hayal dünyasında yoğrulmuş kendiliğinden oluşur. Doğallıktan ayrılmayan, olayın özüne ters düşmeyen hayalî unsurlar romana daha da güç katar.

Yazar gerek kendi gerçeğinden gerek tarihî, toplumsal gerçeklerden, olması muhtemel veya tamamen hayalinde ürettiklerinden bir tertip oluşturarak romanın vakasını meydana getirir.

“Vak’a, romanın hayata dönük yüzü, romanın vitrinidir. Vak’a uydurulmaz, hayattan ödünç alınır. Ödünç alınmasına rağmen, bir romanın cazibe merkezi onun etrafında kurulur. Zaman, mekân, kişi... gibi öğeler onun için vardır; vak’ayı canlı, gerçeksiz kılan bu öğelerdir. Hiç kimse, bir romanı, bir kişinin salt hayatını öğrenmek için okumaz; böyle bir beklenti içinde bulunanların roman yerine biyografik kitaplar okumaları daha uygun düşer.”¹⁰⁶

İncelemesini yaptığımız romanlar başlıklarından da anlaşılacağı gibi tarihî şahsiyetler üzerine yazılmış romanlardır. Bir biyografi gibi durmaktadırlar. Ancak romanı iki elimizin arasına alıp okumaya başladığımızda, içinde bu şahsiyetlerin birkaç satırlık tasvirlerinden, hayatlarının anlatımından çok daha fazlasını buluruz. O kişiyi bir veya birden fazla olay örgüsü içinde, çevresindeki insanlarla iletişim halinde, yaşadığı dönemin giysileri, konuşmaları, mimarisi içinde buluruz. Tarihimizde yapılan savaşlar, devletlerarası ilişkiler, toplumun sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi oluruz.

Romandaki tüm aslî ve yardımcı kişiler, tüm mekânlar, zamanlar vakaya hizmet eder. Bütün bu öğeler bir araya geldiğinde onları anlamlandıran, birbiriyle bütünleştiren, etkileşime sokan, yan yana getiren ve hareket kazandıran vakadır. “Bu durumda vak’a,

¹⁰⁵ Yılmaz, Durali, *Roman Kavramı Ve Türk Romanının Doğuşu*, Akçağ Yay., Ankara, 1997, s. 46

¹⁰⁶ Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Yay., c. I, İstanbul, 2003, s. 63

roman denilen edebî türün vazgeçilmez ögesi olmaktadır. Aslında vak'a, romana değil, hayata ait bir parçadır ve hayatta rastladığımız, yaşadığımız, yaşayabileceğimiz bir şeydir: Romancı sanatın (dar anlamda dilin) sağladığı imkânlarla onu ehlileştirir ve amacı doğrultusunda onu, yeniden biçimlendirir. 'Yeniden' diyoruz; çünkü romanın genel dokusu içine çekilen vak'anın (kurmaca yapının içinde yer alan vak'anın), 'edebî' bir boyut kazanması için bir mekâna, zamana ve şahıs kadrosuna ihtiyacı vardır. Bunlar, gerekli fakat yeterli değildir. Asıl olan, anlatımdır; yani dilin devreye sokulmasıdır."¹⁰⁷

"... Vakayı mekân, şahıs kadrosu, zaman ve dile ait unsurlardan ayrı olarak düşünmek de mümkün değil. Bütün bunlar bir terkip hâlinde eserde karşımıza çıkarlar. Öyleyse eserden başka bir hareket noktası seçmek, daha başlangıçta konu dışına çıkmak demektir. Ancak, eser hâricindeki her nevi bilgi onu anlamamıza, onu meydana getiren parçalar arasındaki münasebeti açıklamamıza ve diline ait hususiyetlerini tesbit etmemize yardımcı olmaları bakımından değerlidir."¹⁰⁸ Özellikle de bizim incelemede bulunduğumuz tarihî romanlarda bu durum daha çok önem kazanmaktadır. Okuyucu için romanda anlatılanlar, romanın amaçlarına hizmet etmektedir. Ancak anlatılan konularla ilgili tarihî belgelerin veya araştırma kitaplarının olması, istenilen her an onlara da başvurulabilecek olması, konuyla ilgili daha geniş bilgiye sahip olmanın yolunu açar. "Okuyucu, ne kadar yakın bir zamanda yaşıyorsa, okuduğu tarihî eserin zamanı hakkında o kadar çok şey bilmesi gerekir ve romandan zevk almak, karakterlerin tepkilerini ve işlenen temayı tam olarak değerlendirmek için, daha büyük çapta hayal gücüne ihtiyaç vardır."¹⁰⁹

İncelememizin bu kısmında da, önce incelemesini yaptığımız romanların vaka incelemelerini ardından da romana konu olan haseki sultanların romandaki diğer karakterlerle ilişkilerini inceledik.

¹⁰⁷ Tekin, a.g.e., s. 61-62

¹⁰⁸ Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı Ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara, 2000, s. 51

¹⁰⁹ Stevick, Philip, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yay., Ankara, 2004, s. 219

A. ESERLERDE ANA ÇİZGİLERİYLE VAKA ve HASEKİ SULTANLARIN DİĞER KARAKTERLERLE İLİŞKİSİ

1. HASEKİ HURREM SULTAN'I KONU ALAN ROMANLAR

1.1. Hurrem Sultan* Romanı

1.1.1. Hurrem Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka

Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı tahtına yeni geçmiştir. Babasından devraldığı imparatorluğu genişletme ve zenginleştirme düşüncesi içindeyken harem dairesinden bir gürültü duyar. Sinirli bir şekilde, bu gürültüyü çıkarıp saray kurallarını ve düzenini bozan kişileri tespit etmek için hareme girer. Orada, o gürültü patırtıyı çıkaran genç, güzel, hırçın Rus kızına gönlünü kaptırır.

Kırım Hanı Mehmet Giray tarafından hareme hediye edilen Roksolan adındaki bu kız, diğer kızlara göre daha büyük yaşta geldiğinden, harem hayatını bir türlü kabullenememiş, hep memleketine dönmek isteğiyle problem çıkarmıştır. Onun bu vahşi ve hırçın hali, her an kendisine boyun eğen, istediklerini veren uysal cariyelerden daha fazla dikkatini çekmiştir. O günden sonra da padişahın gözdesi olarak kalmıştır.

Roksolan padişahın ilgisine mahzar olduktan sonra kendi adına ayrılan daireye yerleşir. Burası Kanuni Sultan Süleyman ve Hurrem'in aşk yuvası olur. Hurrem, Sultan Süleyman'a, Sultan Süleyman da Hurrem'e büyük bir aşkla bağlanır. Hurrem Sultan, Bu aşkın büyük bedelleri ve zorlukları da beraberinde getirdiğinin farkında olarak Kanuni Sultan Süleyman'a günbegün daha fazla bağlanır. Onu diğer bütün cariyelerden, hatta hasekisi Gülbahar Sultan'dan bile kıskanmaya başlar. Diğer cariyelere meyletmesi hayatını karartır, hatta ordunun başında savaşa gitmesi bile ona ıstırap gibi gelir. Sabah akşam, her an, onu yanında görmek ister.

Zeki Rus kızı, bulunduğu konumun önemini anladıkça hırçınlıklarını da arttırır. Yalnızca Sultan Süleyman'ı sevmekle yetinmemesi gerektiğini de öğrenir. Saray içinde onu yok edecek, hem Süleyman'ını hem de gözdeliğini elinden alabilecek birçok

* Romanın incelemesinde Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Hurrem Sultan*, İnkılâp ve Aka Kit., İstanbul, 1978, 2. baskı kullanılmıştır.

tehlikenin mevcut olduğunu görür. Bu tehlikelere tedbir olarak yapılabilecek en iyi şeyi yapar ve kendine yandaş edinmeye başlar. Yalnız kaldığı ve Kanuni Sultan Süleyman'ın hasretini çektiği zamanlarda acısını paylaşacağı, rakiplerine karşı güç birliği yapacağı güvenilir kişileri kendi tarafına çeker. En sadık yardımcıları arasında Nazniyaz Kalfa, Haremağası Haşim ve Rüstem gelir ki, Hurrem Sultan onların yardımlarıyla birçok insanın kanına girerek mevkiini korumayı başarır. Özellikle de Nazniyaz Kalfa Rus kızı Roksolan'ın, Hurrem Sultan olmasında çok etkili olmuştur. Bilgi ve tecrübesiyle Hurrem'in saray içinde ezilmemesi, daima güçlü olması için çok çaba sarf etmiştir. Ona düşmanlarına nasıl davranacağı hakkında telkinlerde bulunmuştur.

Sultan Süleyman, Belgrat seferine çıkmak üzere ordunun başına geçtiği gün, Hurrem Sultan için kara günlerin, hasret dolu günlerin başlangıcı olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın savaşa gitmesini bencilce duyguları yüzünden hiç istemez. Ama Cihan Padişahı için, tıpkı babası gibi ordunun başında savaşa gitmek, gurur verici bir durumdur. Oysa Hurrem Sultan için, meydanı boş bulan rakipleriyle mücadele etmesi gereken sıkıcı ve zor bir durumdur. Hurrem Sultan, padişahın seferde olduğu sırada, bir yandan ona özlem duyarken bir yandan da Haseki Gülbahar Sultan ve İbrahim Paşa ile didişmeye başlar.

Gülbahar Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın hasekisidir. Veliht Şehzade Mustafa'nın annesidir. Hurrem, önünü kestiği, istikbalini engellediği için onu baş düşmanı ilan etmiştir. İbrahim'e gelince, o da padişahın çok sevdiği, gece gündüz işret meclislerini paylaştığı, bir kuldan öte, padişahın sırdaşı olduğu için Hurrem'in saldırılarına hedef olmuştur.

Hurrem'in bütün amacı bir erkek çocuk dünyaya getirip tahta ortak olmaktır. Bu bakımdan da Gülbahar Sultan ile savaş halindedir. Hamile olduğunu öğrendiğinde hayatının, doğacak erkek çocukla değişeceğini, padişahın gözünde bir kat daha yükseleceğini düşünürken, Gülbahar Sultan da bebeğini erkek olabileceğini düşünerek Hurrem Sultan'a öfkesi daha da artmıştır. Ancak şans Gülbahar'dan yana olmuştur ve Hurrem, oğlu Mustafa'ya rakip bir şehzade değil de bir sultan dünyaya getirmiştir. Kız çocuğu doğurmak Hurrem Sultan'ın bütün hayallerini yıkmıştır. Padişahın yüzüne bakma cesaretini dahi kendinde bulamamıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın sevgisi, dünyaya şehzade getirmeyen Hurrem'i teselli etmiştir.

Hurrem Sultan padişahın kendisine duyduğu bu sevgiden, gösterdiği müsamahalardan kuvvet alarak yavaş yavaş saray içindeki olaylara müdahale etmeye, devlet işlerine karışmaya başlamıştır. Onun iradesini arttırması, düşmanlarının da faaliyete geçmesine sebep olmuştur. Gülbahar, Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Hatice Sultan ile işbirliği yaparak Hurrem Sultan'ın gözden düşmesi için çalışırlar. İbrahim de Sultan Süleyman'a birbirinden güzel kızlar sunarak Hurrem'i unutturmaya çabalar. Buna mukabil Hurrem Sultan gücünü ve itibarını korumak için doğru ya da yanlış her yola başvurur. İnsanların çaresizliklerinden istifade ederek onları kendi tarafına çeker. Bunlardan biri de Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Beyhan Sultan'dır. İbrahim Paşa vezir iken, Beyhan Sultan'ın kocası Ferhat Paşa'nın yaptığı adaletsizlikleri, zorbalıkları padişaha şikâyet edince ve idamını isteyince Beyhan Sultan da padişaha yalvarıp kocasının affını ister. Ardından da tüm gururunu bir tarafa bırakarak, bir zamanlar düşman olarak gördüğü Hurrem Sultan'ın huzuruna çıkar ve ondan yardım talebinde bulunur. Kurnaz Hurrem, Gülbahar ve İbrahim'in aleyhinde bulunabilecek bir kişiyi daha tarafına katmanın sevinciyle bu yardımı kabul eder.

Şehzade Mustafa'nın sancakbeyi olarak annesiyle birlikte Manisa'ya gitmesinden sonra Hurrem Sultan, bütün saldırıları oklarını İbrahim'e doğrultur. Kanuni Sultan Süleyman'a her an onun olumsuz yönlerini, ahlaksız, adaletsiz, başına buyruk davranışlarını anlatarak padişah üzerinde baskı oluşturur. İbrahim'in zenginliğinin, saygınlığının, şöhretinin imparatorluk sınırlıları dışında dahi konuşulduğundan dem vurarak padişahı kıskırtır. Kanuni Sultan Süleyman, İbrahim'e duyduğu sevgi ve bağlılıktan dolayı Hurrem'in bu anlattıklarını kabul etmek istemese de bir süre sonra şüphe duymaya başlar. Hurrem Sultan'ın son kozunu oynaması ile de İbrahim'in ölüm fermanı yazılmış olur. Hurrem Sultan, İbrahim'in tahta geçme planları içinde olduğu dedikodusunu yayar. Sultan Süleyman, gözünü mevki ve para hırsı bürümüş olan İbrahim'den bu kez ümidini keser ve iflah olmayacağını düşünerek idamında karar kılar.

Hurrem Sultan, İbrahim'in ölümüyle çok rahatlar ama önündeki tehlikeler bitmiş değildir. Gülbahar Sultan ve taraftarları, Hurrem Sultan'ın gözünü Şehzade Mustafa'ya çevirdiğini ve İbrahim'den sonra sıranın ona geldiğini anlayınca Hurrem tehlikesini savmaya çalışırlar. Ama zeki ve kurnaz Hurrem'in elinden kurtulamazlar. Çünkü

Hurrem, aklını ve gönlünü esir aldığı Kanuni Sultan Süleyman'ı yalanlarıyla Şehzade Mustafa'ya düşman yapmıştır. Şehzade Mustafa'nın tahta gözü olduğu yalanına baba Sultan Süleyman'ı inandırmıştır. Tıpkı kendi babası Yavuz Sultan Selim'in, dedesi Bayezit'i öldürerek tahta geçtiği gibi, oğlunun da kendisini öldürerek tahta geçeceği korkusuna kapılır. Dedesiyle aynı akıbeti paylaşmamak için de sahte bir İran seferi düzenleyerek oğlunu katlettirir.

Hurrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın ellerini öz oğlunun ve en yakın dostu, sırdaşı veziriazam İbrahim Paşa'nın kanıyla buladıktan sonra huzura ermiş, taht, harem, saray her şey yalnızca ona kaldığı için rahatlamıştır. Tüm saray işlerinde söz sahibi olmak için damadı Rüstem'i vezir yapmış, Şehzade Mustafa'yı öldürterek kendi oğluna veliaht yapmış ve taht yolunu açmıştır. Böylece geleceğin parlak günlerini hazırlayan Hurrem, ne yazık ki yakalandığı hastalığın pençesinden kurtulamayarak bu parlak günleri yaşayamadan gözlerini hayata yummuştur.

1.1.2. Hurrem Sultan Romanında Haseki Hurrem Sultan'ın Diğer Karakterlerle İlişkisi

1.1.2.1. Kanuni Sultan Süleyman – Hurrem Sultan İlişkisi

Hurrem Sultan genç bir kız iken Kırım Hanı'nın hediyesi olarak Osmanlı haremine, oradan da Kanuni Sultan Süleyman'ın kalbine girip, aşkıyla Kanuni Sultan Süleyman'ı, hırsı ve entrikalarıyla da nice masum insanı perişan etmiştir.

Hurrem Sultan tarihte, Kanuni Sultan Süleyman ile olan aşkıdan başka hırçınlığı, kural tanımazlığı ve kavgaları ile de yer almıştır. Romanda da, Sultan Süleyman ile karşılaşması yine bir kavga neticesinde olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman haremi birbirine katan, bağırıp çağırarak saygısızlıkta bulunan kişiyi merak eder. Karşısında el etek öpmeden dimdik duran, üstelik etrafa meydan okuyan bir eda ile bakan Rus kızını görünce, kızması gerektiği halde kıyamaz. Aksine onun bu halini çok beğenir. Her an önünde saygıyla eğilen, emirlerini derhal yerine getiren, her istediğini sessizce hatta sevinçle yapan güzellere farklı olan bu Rus kızına, harem dairesinde ayrı bir muamele gösterilmesini emreder. Rus kızının, padişahın gönlünü

çaldığını herkes anlar ama bu saygısız, kaba, eğitimsiz haliyle nasıl çaldığını bir türlü anlayamazlar.

Kanuni Sultan Süleyman çok ince ruha sahip bir padişahdır. Yoğun duyguları olan ve bu duygularını şiirle dile getirmesini seven biridir. Ama saray ortamında ona bu duyguları yaşatacak bir güzel cariye çıkmaz. Rus kızı onun aşka dair körelmiş olan duygularını yeniden canlandırır. Sultan Süleyman, tek bir emriyle ona sahip olabileceken onun da sevgisini kazanmaya çalışarak, onun peşinden koşarak, padişahlıktan uzaklaşıp bir mecnun olmayı seçer. Rus kızının güzelliği hayallerini süsler ve ona çok yakınken bile ulaşamıyor olmak Sultan Süleyman'a hüznü ve hasretle karışık garip bir haz verir. Elini uzatsa sahip olabileceken ürkütüp kaçırmaktan korktuğu için, bu Rus kızını uzaktan sevmeyi tercih eder. Bu hasret dolu günlerini, gecelerini şiirlerinde dile getirir. Rus kızına şiirler yazar. Roksolan onun şiirlerine ilham veren bir peri kızı olur.

Roksolan kendisini seven padişahın kalbine hitap edebilmek için saray adabını öğrenir. Her şeyi eksiz olarak yapmak ister. Kalfası, bir erkek çocuğa sahip olduğu, rakiplerine fırsat vermediği takdirde sonsuz bir itibara ve saadete kavuşacağını telkin eder. Roksolan bu telkinlerle saray içindeki ilişkileri öğrenir ve Hürrem Sultan olma yolundaki ilk adımlarını atar.

Kanuni Sultan Süleyman daha ilk görüşte sevdiği Rus kızına “Hürrem” adını kendisi verir. Sadece bununla da kalmaz. Ona pek çok vaatte de bulunarak Hürrem’in saray içindeki nüfuz ve itibarını arttırır.

“...Seni bir görüşte sevdim. Sarayın en gözde kadını olacaksın. Her sözün haremimiz erkânı tarafından emir sayılacak, arzuların yerine getirilecek, bir dediğin iki olmayacak.”¹¹⁰

“Roksolan da hassas bir sanatkâr ruhu taşıyan genç ve kuvvetli hükümdarı sonsuz bir aşka sevmeye başlamıştı.”¹¹¹

Zoraki bir şekilde hareme geldikten sonra burada hiç ummadığı şekilde, hayatı boyunca çok seveceği insanla karşılaşır. Onu öylesine sever ki yanından ayrılmaması için orduyla birlikte sefere gitmesine dahi mâni olmaya çalışır. Onun savaşa gidip

¹¹⁰ Tülbentçi, a.g.e., s. 31

¹¹¹ Tülbentçi, a.g.e., s.36

yorulmasını, ter dökmesini istemez. Onsuz yaşayamayacağını, hayatının kararacağını söyler. Bu aşkının sonucunda da Kanuni Sultan Süleyman'ı daha da mutlu kılmak için bir çocuğunun olmasını çok arzular. Özellikle de Osmanlı sarayında erkek çocuğun ne kadar değerli olduğunu bildiği için erkek çocuğunun olması için sürekli dualar eder. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Hürrem Sultan'ın erkek çocuğu bu kadar çok istemesinin sebebi görünürde Kanuni Sultan Süleyman'ı memnun etmek olsa da daha mühim bir sebebi de gelecekte iktidarlık için söz sahibi olabilmektir. Gerçi padişahın başka kadınından oğlu olmuştur ama yine de hırsı ona, mücadeleye girmenin bile saltanata sahip olmak için yeterli olacağını düşündürür.

Hürrem Sultan'ın hayalleri ilk çocuğunun kız olmasıyla yıkılır. Ama Kanuni Sultan Süleyman'ın onu teselli eden sözleri, Hürrem'i kalbinde bambaşka bir yere koyduğunu gösterir. Onu, haremdeki diğer kızlardan, diğer hasekilerden çok daha farklı sever. Kanuni Sultan Süleyman onu benimsemiştir, kadını olarak, şiirlerinin, duygularının kaynağı olarak görür. Seferleri esnasında dahi onu aklından çıkaramaması, her an onu düşünüp onu düşlemesi, hasret dolu mektuplar yazması, Hürrem'in, hayatında ne kadar büyük bir sevgi boşluğunu doldurduğunu gösterir. Hürrem Sultan, Süleyman'a, duygularının farkına vardırılmayı başarmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'a "...Sen yalnız gülüm, çiçeğim değil, baharımsın, hayatımsın." dedirtecek kadar onun hayatına tesir etmiştir.

Hürrem Sultan onlarca güzel cariyeye rağmen kendisine bu kadar sadık olan, hayatıyla eş tutan padişahı mutlu etmek için, haremdeki kızlara fırsat vermemek için elinden gelen tüm gayreti gösterir. Kimi zaman padişahın gururunu okşayacak şekilde kıskançlık yapıp padişahın hesap sorar, kimi zaman da sevgisiyle onu sarhoş eder. Aşk sarhoşluğu içindeki Kanuni Sultan Süleyman'a tüm saray kanunlarını çiğneterek nikah yaptırmayı dahi başarır.

Kanuni Sultan Süleyman, "Harem bir yana, sen bir yana." dediği Hürrem Sultan'ı çok sevmesinin, el üstünde tutmasının yanında onun tehlikeli taraflarının da farkındadır. O nedenle bir çok kereler onu devlet işlerinden uzak durması konusunda ikaz etmiştir. Ona sık sık "Sen bu işlere karışma, kınalı parmaklarını devlet işlerine

sokma.”¹¹² dese de, inatçı Hurrem bu sözlere kulak asmaz. Zeki Hurrem devlet işleriyle bizzat ilgilenmese bile Osmanlı İmparatorluğunun tek söz sahibinin aklına da hükmedebildiğinden devlet işlerine dolaylı yoldan müdahale etmiş olur.

Sarayda tecrübe kazanan ve müthiş bir hırsla kapılan Hurrem Sultan, gitgide Kanuni Sultan Süleyman’ın kendisine duyduğu sevgiyi kötü yönde kullanmaya başlar. Bencilce davranarak gelecekte karşısına engel olarak çıkacak kişilerin tek tek sonunu hazırlar. Kanuni Sultan Süleyman, çok sevdiği dostu İbrahim’i, sonra da öz oğlu Şehzade Mustafa’yı Hurrem için feda etmiştir. Hurrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman’ın içine azar azar zehir akıtarak bu insanlara düşman kesilmesine sebep olmuştur. Önce vezir İbrahim sonra da Kanuni Sultan Süleyman’ın öz oğlu Şehzade Mustafa’yı tahta ortak olmak niyetinde olmakla suçlamıştır. Öldürmek veya tahttan indirilmek düşüncesi beynini kemirdikçe huzuru kaçan padişah da, istemeye istemeye de olsa bu insanların canına kıymıştır. İşlediği günahların müsebbibi olarak Hurrem’i gösterir ama vicdan azabını yalnız kendisi çeker. Hurrem Sultan, rakiplerinden bir bir kurtulduğuna sevinirken padişah Kanuni Sultan Süleyman vicdan azabından kahrolur. Hurrem’e kızar ama sevgisi, öfkesinden daha ağır bastığından bu kırgınlık Hurrem Sultan’ın entrikalarına engel olmaz. O, rakiplerinin ölümünden gizli gizli sevinç duymaya devam eder.

“Sus, Hurrem sus. Bir şey sual etme. İbrahim artık yaşamıyor, katlini irade eyledik. Cellât Ali biraz evvel onu dünya dağdağasından kurtardı.

Roksolan, sevinçle parlayan gözlerini göstermekten korkuyormuş gibi başını önüne eğdi. Masum bir tavır takındı.”¹¹³

Kanuni Sultan Süleyman bazen yaptıkları için pişman olup Hurrem Sultan’a öyle hiddetlenir ki “Sen melek kılığına girmiş bir şeytansın!”¹¹⁴ diye öfkeyle haykırır. Kanuni Sultan Süleyman’ın hasekisine duyduğu bu öfke ve sitemkâr tavır özellikle oğlunun öldürülmesinden sonra hat safhaya çıkar. Çünkü Kanuni Sultan Süleyman bu cinayeti tamamen Hurrem’in oyununa gelerek işlediğinin farkına varır.

¹¹² Tülbentçi, a.g.e., s. 217

¹¹³ Tülbentçi, a.g.e., s. 244

¹¹⁴ Tülbentçi, a.g.e., s. 245

Kanuni Sultan Süleyman ilk gördüğü anda Hürrem Sultan'ın farklı, kendine güvenen, asi hallerine hayran olmuştur. Kendisini diğer cariyelerden kıskanması, onlarla çekişmeye girmesi gururunu okşamıştır. Bu hareketleriyle sevildiğini ve onu çok sevdiğini anlar. Bu sevgisi yüzünden de saray geleneklerine, kurallarına ters düşen tavizler verir. Sonunda pişmanlık yaşayacağını bile bile onun kışkırtmalarına yenik düşüp insanların canına kıyar.

Yazarın Kanuni Sultan Süleyman'ı eleştirdiği konu da onun Hürrem Sultan'a olan zaafına yenik düşmesidir. Feridun Fazıl Tülbentçi, Sultan Süleyman'ın pek çok meziyetini belirttikten sonra yanlışlarını da şöyle dile getirir:

“En büyük hatâsı, Sultan Yıldırım Bayezid'den beri gelen gelenekleri bozarak, nikâhına aldığı Hürrem Sultan'ın kınalı parmaklarını devlet işlerine sokmasına engel olamaması idi. Onu hâlâ derin bir aşkla seviyordu. Aralarındaki bağ o kadar kuvvetli idi ki, bunu kimse koparmamış, koparmağa cesaret edenler, cüretlerini başta İbrahim Paşa olmak üzere hayatları ile ödemişlerdi. Padişahтан sonra, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en büyük nüfuz sahibi, sahib-i devlet diye anılan veziriâzam değil, haseki sultandı. Geniş ve gizli bir teşkilâta da mâlik olan Hürrem, devletin her umuruna rahatça müdahale edebiliyordu. Akıl hocalarından ders ala ala, ince zekâsını işlete işlete, bazen padişahı bile kendi fikirlerine imâle ettiği oluyordu. Buna ait sayısız misaller ve hâdiseler vardı.”¹¹⁵

Hürrem'in elinin değdiği olayların bahsinden sonra yazar, Kanuni Sultan Süleyman'ın hatasını bir kez daha yineleme gereği duyar. Ona göre Sultan Süleyman imparatorluk için çok çalışmış, çabalamış iyi bir padişahtır ama Hürrem Sultan'ın entrikalarına göz yumması, isteyerek veya istemeyerek bunlara dahil olması yazarı derinden etkilemiştir.

“İşte... İbrahim Paşa'nın idamından sonra geçen ve padişahın saçına sakalına ak düşüren uzun senelerin bilânçosu böyle idi. Bu hesapta, devlet ve millete yaptığı sayısız hizmetler ve iyiliklerle sevap hanesi dolmuş ve taşmıştı.

¹¹⁵ Tülbentçi, a.g.e., s. 253

Hatâ hanesinde ise, sevgili hasekisi Hurrem Sultan'ın kınalı parmaklarını devlet işlerine sokmasına mâni olamaması vardı. Bu tarihten sonra, hatâ hanesine belki haksız icraat ve kanlı cinayetler de ilâve edilecektir.”¹¹⁶

“...Bak beni nasıl günaha soktun. İki şehzademiz birden gitti.”¹¹⁷ diye Hurrem'e sitemde bulunsa da, uğruna masum insanların günahına girdiği kadını sevmekten vazgeçmez. Ona olan sevgisinin en çarpıcı örneği de Süleymaniye Camii'nin açılış gününün anlatıldığı satırlardır. Sultan Süleyman yıllarca, ölmeden önce bir cuma namazı kılabilmek için dua ettiği camide nihayet namaz kılmak şerefine erişir.

“1557 yılı haziran ayının 7. Cuma günü dünyanın bu en muazzam dini âbidesi merasimle ibadete açılmıştı. Sultan Süleyman, cuma namazını kalabalık bir cemaatle edâ etti. Namazı müteakip ellerini semaya açarak Tanrıya yalvardı.

–Yârabbi, sen hasekime şifa ver.”¹¹⁸

Kanuni Sultan Süleyman gözyaşları içinde hasekisi için dua ederken, Hurrem Sultan da sevgisinin göstergesi olarak çok büyük bir fedakârlıkta bulunur. Hayatı boyunca bir başka kadına tahammül edemeyen Hurrem Sultan, padişaha hoş vakit geçirtmek adına haremde en güzel kızlarını sunar. Yaşamı boyunca yalnız kendisinin olması için uğraştığı Sultan Süleyman'ı, hasta yatağında düşünmüştür. İçi kan ağlar, gelgitler yaşar ama onun mutlu olacağını düşünerek bağrına taş basar. Birbirleri için yaptıkları fedakârlıklar had safhaya ulaşmıştır. Kanuni Sultan Süleyman hasta yatağındaki Hurrem'i, yaptığına karşılık olarak “Hurrem, ben yalnız seni, seni istiyorum güzelim. Bütün haremî hümâyun bir tarafa, sen bir tarafa. Gel kollarıma, gel Hurrem, gel benim meleğim!”¹¹⁹ diyerek onurlandırmıştır. O günden sonra Sultan Süleyman “Meleğim” diye hitap ettiği hasekisinin başucundan ayrılmamış ve Hurrem Sultan son nefesini verinceye dek onunla kalmıştır.

¹¹⁶ Tülbentçi, a.g.e., s. 267

¹¹⁷ Tülbentçi, a.g.e., s. 300

¹¹⁸ Tülbentçi, a.g.e., s. 312

¹¹⁹ Tülbentçi, a.g.e., s. 317

1.1.2.2. Valide Hafsa Sultan- Hurrem Sultan İlişkisi

Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'ı inceleme dahilindeki diğer romanlarda olduğu gibi geliniyle çatışır bir halde görmeyiz. Aksine bu romanda Hafsa Sultan her zaman Hurrem'in arkasında olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın diğer hasekisi Gülbahar Sultan'a karşı olduğu halde, Hurrem'in destekçisi olmuştur.

Sultan Süleyman, Rus kızını beğenmesi üzerine Valide Sultan, Gülbahar Sultan'a iyi bir rakip olabileceğini düşünerek Roksolan'ın eğitimiyle bizzat kendisi ilgilenmiştir.

“Hafsa Sultan bazı vaatlerde bulunuyor, mukabilinde kendisinden şu üç şeyi istiyordu: Haremde ötedenberi kızlar, içlerinden birinin sivrilmesini iyi karşılamazlardı. Kıskanırlar, akla hayale gelmeyecek dedikodular çıkarırlardı. Bunların hiçbirine ehemmiyet vermeyecek, hırçınlaşmayacaktı. Haremin erkân ve âdabına mümkün olduğu kadar süratle kavrayacak, Türkçeyi biran evvel ilerletmeye çalışacaktı.

–O zaman, demişti, ikbal yollarını sana bizzat ben açacağım!”¹²⁰

Haseki Gülbahar ile Hurrem arasında olan anlaşmazlıklarda daima Hurrem'i haklı çıkarmış, ona destek olmuş ve cesaret vermiştir. Böylelikle ileride onun daha büyük kötülükler yapmasına da zemin hazırlamıştır.

Hurrem Sultan'ın devlet işlerinde bu kadar söz sahibi olmasının sebeplerinden biri Kanuni Sultan Süleyman ise bir diğeri de Hafsa Sultan'dır. Çünkü o, düşmanı olan Gülbahar'ın mahvı için Hurrem Sultan'ın yaptığı her taşkınlığa, her saygısızlığa, kural bozuculuğa göz yummuş ve ona yaptıkları ve ileride yapacakları için cesaret vermiştir.

1.1.2.3. Gülbahar Sultan – Hurrem Sultan İlişkisi

Gülbahar Hatun diğer incelenen romanlarda Kanuni Sultan Süleyman'ın Mahidevran adıyla anılan hanımıdır. Çağatay Uluçay'ın araştırmasında Şehzade Mustafa'nın annesi olan bu haseki sultanın adıyla ilgili olarak şu açıklama yapılır:

“Bazı kaynaklarda adı Bosfor, Gülbahar şeklinde yazılı ise de doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Bursa'da yaşadığı sıralarda yazılan vesikalarda Sultan Mustafa valdesi

¹²⁰ Tülbentçi, a.g.e., s. 13-14

diye zikredilmekte, isminden bahsedilmemektedir. Fakat bugün türbesinde mevcut sandukası üzerine konan levhada Abdullah kızı Mahidevran yazılı olduğu gibi daha sonraki vesikalarda da bu adla zikredilmektedir.”¹²¹

Yazar Gülbahar Hatun’u tanıtırken Sultan Süleyman’ın diğer kadınlarından fazlaca sevdiği hasekisi olarak tanıtmıştır. Çok sevilen Gülbahar Hatun, bu sevgiye ve veliaht şehzade annesi olmasına güvenerek hayatının en güzel günlerini geçirirken Roksolan adındaki vahşi bir Rus kızının padişahın aklını başından alması, güzel günlerini zehir etmiştir. Padişah, ona hiç ilgi göstermemeye, huzuruna davet etmemeye başlamış, gecelerini hep Hürrem’in yanında geçirmeyi tercih etmiştir. Kıskançlık krizleriyle perişan olan Gülbahar Hatun, bulduğu her fırsatta Hürrem Sultan’ı, küçümseyici sözler ve bakışlarla taciz eder. Ama arkasında Valide Sultan’ın desteğini bulan Hürrem Sultan, bunlarla sarsılmak yerine daha da güçlenir. Gülbahar Hatun ise öfkesini dışa vurdukça itibarını git gide kaybeder. Hürrem Sultan’ı alt etmek için gösterdiği bütün gayretler de boşa çıkar. Çünkü Hürrem Sultan, padişahın yanında mesut bir şekilde bulunurken, o oğlu Şehzade Mustafa’nın Saruhan valiliğine atanması sonucu oğlu ile birlikte saraydan ayrılır.

1.1.2.4. İbrahim Paşa - Hürrem Sultan İlişkisi

İbrahim, Kanuni Sultan Süleyman’ın sağ kolu gibidir. Hem devletin idari işlerinde hem de eğlencelerinde ona yarenlik eden tek kişidir. Aynı zamanda da Hürrem’den sonra birisi adına saray kurallarını bozduğu tek kişidir.

Sarayda, harem dairesine haremağaları dışında erkek girmesi yasaktır. Ancak bu yasak İbrahim için geçerli değildir. Bu nedenle istediği zaman hareme girebilmektedir. İbrahim’in harem dairesinde olduğu bir gün, Hürrem Sultan da oraya gelir. Tesadüfen İbrahim’e rastlar. Kim olduğunu bilmediği için haremağası zannederek sert bir şekilde emrini söyler. Hürrem’in bu hitap şekli İbrahim’in gururuna çok dokunur. Ancak Hürrem Sultan’ın padişah nezdinde itibarını bildiği için sesini çıkarmaz. Hasodabaşı

¹²¹ Uluçay, Çağatay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, TTK Yay., Ankara, 1992, s. 35-36

olduğunu söylemekle yetinir. O günden sonra da aralarındaki soğukluk artarak devam eder.

Hurrem Sultan ile Hasodabaşı İbrahim'in ilk karşılaşmalarının ardından yazar şu açıklamayı yapmıştır: “Bu olay, padişaha çok yakın olan bu iki insanın ilk defa fena bir şekilde karşılaşmaları olmuştu. Kimbilir, belki bütün hayatları müddetince böyle devam edip gidecekti.”¹²²

Hurrem ve İbrahim arasındaki düşmanlık daha ilk karşılaşmalarında meydana çıkarak gelecekte olacaklara zemin hazırlar.

İbrahim hırslı bir insan olduğu için kısa zamanda devlet işlerindeki başarıları onu sadrazamlığa taşır. Daha sonra da Sultan Süleyman'ın kardeşi Hatice Sultan ile evlenerek Osmanlı sarayına damat olur.

Kanuni Sultan Süleyman bir an olsun İbrahim'den ayrılmaz. Gece gündüz onunla birlikte vakit geçirir. Hurrem Sultan için, padişahı kendisinden uzaklaştıran ister kadın ister erkek olsun birincil düşmandır. İbrahim için de Hurrem öyledir. Düşmanlıkları karşılıklıdır.

İbrahim, Kanuni Sultan Süleyman'ı Hurrem'den ayırmak için her eğlence anında en güzel cariyeleri hazırlatıp padişaha sunar. Bu arada kendisi de Muhsine adında güzel bir cariyeye aşık olur ve bunu tüm saray halkından saklamaya çalışır. Oysa karşısında Hurrem gibi zeki bir kadının olduğunu unuttur. İbrahim'in mahvını kafasına koyan Hurrem için bu, kaçırılmaması gereken bir fırsat olur.

“–Bir gün sen ağlayacak, ben güleceğim, İbrahim. Diye söyleniyordu. Evet, son gülen iyi gülecekti. Asilzâde Teologos, Haşim Ağa vasıtasıyla gönderdiği haberde, Muhsine Hatun'un izi üzerinde olduğunu bildirmişti. Eğer bu mesele tahakkuk ederse, derhal Hatice Sultan'a başka bir kanaldan malûmat verilecekti. İşte o zaman Veziriazamdan intikamını fazlasiyle almış olacaktı. Bir padişah kızının veya kızkardeşinin üzerine ihanet edilemezdi. Hurrem Sultan bugünü bekliyordu.”¹²³ Beklediği gün geldiğinde İbrahim için her şeyin sonu gelmiş olur. Makbul İbrahim Paşa hırslının ve ihanetinin neticesinde Hurrem Sultan'ın eline düşer. Abartılı sözleriyle aleyhinde kışkırtan Hurrem yüzünden İbrahim, padişahın gazabına uğrar ve hakkında

¹²² Tülbentçi, a.g.e., s.40

¹²³ Tülbentçi, a.g.e., s. 172-173

şöyle hüküm verilir: “Vaktaki sadakatten ayrılırlar âdab ve erkânı bir tarafa bırakırlar ve gözlerini ihtiras bürür, işte o zaman makbul iken maktul olur.”¹²⁴

Veziriazam İbrahim Paşa saltanat hırsı, padişahı küçümseyen, hal ve hareketleri ile ve tabii ki Hürrem Sultan’ın kışkırtmalarıyla feci sondan kurtulamamıştır.

Kanuni Sultan Süleyman için uzun yıllar sırdaş edindiği, dost bildiği bir insanı katletmek zor olsa da imparatorluğun selameti için bunu zorunlu görmüştür. Hürrem Sultan ise düşmanın ölüm haberini aldığı anda sevinci gözlerine yansır.

1.1.2.5. Nazniyaz Kalfa – Hürrem Sultan İlişkisi

“Haremde güzelliği kadar sertliği ile de meşhur olan Nazniyaz Kalfa da daima gülyüz gösteriyor, genç kızın nabzına göre şerbet veriyordu.

–Güzelim, şekerpârem.

Diye hitap ediyor, saraydan taşra çıkaracakları zaman Vâlde Sultan hazretlerinin ayaklarına kapanarak buna mâni olduğunu, padişahın kız kardeşi Hatice Sultan’ı nasıl kandırdığını hatırlatıyor, bir hâni tavrı takınıyordu. Bir gün gelip talih kuşunun bu tecrübesiz Rus kızının başına konması takdirinde kendi mevkiini ve geleceğini sağlamak istiyordu.”¹²⁵ şeklinde tanıtılan Nazniyaz kalfa, bu amaçlar doğrultusunda Hürrem Sultan’ın en sadık yardımcısı, hatta akıl hocası olmuştur.

Henüz saray kurallarını bilmeyen, mevcut rakiplerini fark etmeyen ve onlara ne şekilde davranacağını kestiremeyen Hürrem Sultan’a tüm bunları öğreten kişi Nazniyaz Kalfa’dır. Hürrem Sultan’ın sebep olduğu bütün cinayetlerde, entrikalarda, düzenbazlıklarda Nazniyaz Kalfa büyük bir paya sahiptir. Çünkü bunları yapması için Hürrem Sultan’ı yönlendiren, söyleyeceklerini, yapacaklarını ona öğreten odur. Hürrem Sultan’ın, padişahın gönlündeki yerini bildiğinden, ona olan sadakatinden hiç vazgeçmemiştir. Kalfaların, hasekiler sayesinde var olduğunu idrak etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman’ın Hürrem Sultan’a sınımsız bağlılığını gördüğünde, Hürrem Sultan’ın parlak geleceğini de görmüş ve kendi geleceğini de onun ikbaline bağlamıştır. Hürrem, padişah tarafından ilgi ve sevgi gördüğü müddetçe kendi talihi de açık

¹²⁴ Tülbentçi, a.g.e., s. 232

¹²⁵ Tülbentçi, a.g.e., s. 14

olacağından, her daim Hürrem'in gözde olması için çabalamış, ona bağlılığından vazgeçmemiştir.

Nazniyaz Kalfa, "bu güzel ve tecrübeli kadın da mevkiinin hangi tarafta daha sağlam ve kuvvetli olacağına kanaat getirmiş, kararını vermişti."¹²⁶ Bu kararını verdikten sonra Hürrem Sultan'ı saray içinde karşılaşacağı mücadelelere karşı uyarılarda, nasihatlerde bulunmaya başlar. Kalfa ilk olarak Hürrem Sultan'a, padişah üzerindeki nüfuz ve itibarının artması için bir an evvel erkek çocuğa sahip olması gerektiği nasihatini verir. Zekâsı ile Hürrem'in bile hayran olduğu Nazniyaz Kalfa, rakiplerinin hiçbir açığını kaçırmaz, çevresine güvenilir insanlar toplayarak onları ortadan kaldırmak için planlar yapar. Bu nedenle Hürrem Sultan'ın işi çok kolaylaşır. Çok güvendiği akıl hocası ile düşmanlarına bir bir galip gelir.

Nazniyaz Kalfa, ileri görüşlülüğü sayesinde Hürrem Sultan'ın Osmanlı sarayındaki yüksek mevkiini tahmin ederek kendi hayatını da kurtarmıştır. Hem de Hürrem Sultan'ın sarayda rakipleri tarafından bertaraf edilmesine, Eski Saray'a gönderilip bir hiç olmasına engel olmuştur. Bu karşılıklı çıkar ilişkisinden her iki taraf da memnun olmuştur. Hürrem sarayda saygın yere gelmiş, kalfası sayesinde bu yerini korumuş, Nazniyaz Kalfa da yaptığı bu hizmetler karşılığında, beklediği üzere, özgürlüğüne kavuşmuş ve sevdiği erkekle evlenmiştir.

1.1.2.6. Rüstem Paşa – Hürrem Sultan İlişkisi

Hırvat asıllı olan Rüstem, padişahın başımrahoru, Hürrem'in de muhbirlerinden biridir. Paraya ve makama düşkün olan Rüstem, çıkar sağlamak amacıyla Hürrem'in hizmetine girmiştir. Hizmetleri karşılığı da Hürrem Sultan'dan para alır.

Zekâsıyla, çalışmalarıyla Hürrem Sultan'ın gözüne girmeyi başarır. Hürrem yalan ve dolanda kendisi gibi olan Rüstem'i vezir yapabilmek için, o sırada vezir olan İbrahim Paşa'nın başına türlü türlü çoraplar örer. Veziriazam olan İbrahim, Hürrem Sultan'a itaat etmez. O, her dediğini yapacak, entrikalarına yardım edecek, maddi gücüne güç katacak, saray içinde çevirdiği oyunlara göz yumacak bir veziriazam

¹²⁶ Tülbentçi, a.g.e., s. 34

istediği için İbrahim'i bu makamda barındırmak istemez. Rüstem'se onun için vezirlik vasıflarını tam olarak taşır. Hurrem Sultan, Rüstem'i vezir yapmanın yanında bir de kendine damat yapar.

Hurrem'in, Rüstem'e yaptığı tüm bu iyilikler aslında kendi çıkarları için yapılmış iyiliklerdir. Devlet işlerinde daha çok söz sahibi olmak için önemli mevkilerde kendi adamının olmasını istediğinden, Rüstem'i hem vezir yapmış hem de damat olarak ailelerinin içine sokmuştur. Böylece Hurrem'in işlerini engelleyecek kimse kalmamıştır. Hurrem, Rüstem'in itaatkâr, mala, mülke, makama, mevkie tamah eden bir kişi olmasından yararlanmıştır. Ona para verdiğinde dilediğini yaptırabilmiştir.

Rüstem de, Hurrem Sultan'a yaranmak için bütün zekâsını, bütün ahlaksızlığını kullanarak hak etmediği yerlere gelmiştir.

Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde önemli rol oynamıştır. Sahte İran Seferi'nin düzenlenmesinde büyük çaba sarf etmiştir. Ama bunların hepsi de bir çıkar uğrunadır. O, Hurrem'in istediği gibi davrandığı sürece, istediği makamlara ulaşacağını bildiğinden, hiç vicdan azabı çekmeden Hurrem'in oyunlarına alet olmuştur. Geleceğinin Hurrem'in elinde olduğunu bilir. Çünkü saray içinde itibarı ve mevkii ne kadar yükseldiyse hepsi Hurrem Sultan sayesinde olmuştur. Hurrem Sultan sayesinde Kanuni Sultan Süleyman'a damat olmuş, seferlerde serdar olması için padişahı Hurrem Sultan ikna etmiş, iki defa vezir olmasında dahi Hurrem Sultan etkili olmuştur.

Karşılıklı menfaatlerle yürütölen bir ilişki sonunda Osmanlı İmparatorluğu pek çok zarara uğratılmıştır. Rüstem padişahıtan bile etkili olan bu kadına sadakatle hizmet edip kendi geleceğini de garanti altına almıştır.

1.1.2.7. Beyhan Sultan- Hurrem Sultan İlişkisi

Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Beyhan Sultan Haseki Sultan'la ilgili bütün olumsuz düşüncelerinden bir süre sonra vazgeçmiştir. Onun gururunu bir yana bırakarak böyle bir karar almasındaki sebep kocasıdır.

Beyhan Sultan'ın kocası Ferhat Paşa, halka ettiği zulümler yüzünden padişahın gazabına uğrar. Ferhat Paşa'yı ortadan kaldırmak isteyen İbrahim Paşa da bu durumu fırsat bilir, padişahı kışkırtmaya başlar. Fakat Ferhat Paşa'nın bu durumundan en çok

Hurrem Sultan faydalanır. Hurrem bir taşla iki kuş vurmak üzeredir. Hem Beyhan Sultan'ı, İbrahim'in planlarından haberdar ederek ona ve karısı Hatice Sultan'a düşman olmasını sağlayacak hem de kendi tarafına güçlü bir yandaş daha eklemiş olacaktır.

Hurrem'in yaptığı bu plan gerçekleştiğinde ve Beyhan Sultan sonunda huzuruna geldiğinde ona sarılarak:

“Ah meleğim, bizi için ne şeref. Sefalar getirdiniz. Buyurun.”¹²⁷ diyerek karşılar. Beyhan Sultan mağrurluğundan ödün vermemek istercesine:

“Sizi ziyaret etmeyi ne kadar isterdim. Hep mâni oldular. Neyse kısmet bugünmüş.”¹²⁸ sözleriyle hasekinin sıcak ve imalı karşılmasına karşılık verir.

Hurrem Sultan'ın, tamamen bir taktik olarak Beyhan Sultan'a gösterdiği yakınlık, semeresini verir. Beyhan Sultan sonraki zamanlarda da, hasekinin dairesinden çıkmaz olur ve İbrahim Paşa aleyhinde Hurrem ile ortaklaşa çalışmaya başlar.

Hurrem, kıvrak zekâsı ile önce insanları kendine muhtaç edip sonra onlardan faydalanmasını çok iyi bilen bir kadındır. Beyhan Sultan'a da aynı uygulamayı yaparak, kendisine düşmanlık besleyen birini kendi adına çalıştırmayı başarmıştır.

1.1.2.8. Hatice Sultan – Hurrem Sultan İlişkisi

Osmanlı kanı taşıyan Hatice Sultan, sarayda hakimiyet kurmayı isteyen, kendisi de dâhil saraydaki herkese söz geçirmeye çalışan Hurrem Sultan'a karşı kin ve nefret duyar.

Hatice Sultan ile Hurrem Sultan'ın aralarında geçen bir konuşmada birbirlerine üstünlük kurmaya çalıştıklarını görürüz:

“–Ben, bir köy papazının değil, Yavuz Sultan Selim Hân'ın kızıyım. Dikkat et!

Demişti. Roksolan, kahkahalarla gülmüş ve şu cevabı vermişti:

–Ben de padişah hazretlerinin ikbaliyim. Bunu da siz hatırınızdan sakın çıkarmayın.”¹²⁹

¹²⁷ Tülbentçi, a.g.e., s. 118

¹²⁸ Tülbentçi, a.g.e., s. 118

¹²⁹ Tülbentçi, a.g.e., s. 36

Neticede Hatice Sultan bu fettan Hurrem ile başa çıkmanın zor olduğunu anlar. Onunla mücadele edebilmek için Gülbahar Haseki Sultan'ın yanında yer alır.

Hatice Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın çok sevdiği ve güvendiği, Hurrem Sultan'ın bir numaralı düşmanı olan veziriazam İbrahim Paşa'nın karısıdır. Hatice Sultan, Hurrem Sultan tarafından kocasına karşı yürütülen faaliyetleri gördükçe ondan hem korkar hem de ona olan nefreti bir kat daha artar. "Acaba, padişahımızı bu hain kadının pençesinden kurtarmak için bir tedbir yok mudur?"¹³⁰ diye İbrahim Paşa'yla birlikte düşünürler.

Bir süre sonra Hatice Sultan, Hurrem Sultan'ın huzuruna çıkarak ona şunları söyler:

"Size karşı mahcubum, hep kabahat Gülbahar'da, bizi birbirimizden etti."¹³¹

Ona bu sözleri söyleten, söylemek mecburiyetinde bırakan zeki Hurrem'in kendisidir. Hurrem Sultan sabırla ve akıllıca attığı adımların mükâfatını, Hatice Sultan'ı dize getirerek almıştır.

İbrahim Paşa'nın Muhsine ile olan gizli ilişkisini açığa çıkarır ve bunun, Hatice Sultan'ın da kulağına gitmesini sağlar. Hatice Sultan'ın çaresiz kalacağını ve ayaklarına kadar geleceğini bildiğinden her şeyi planlamıştır.

"Roksolan misafirini kapıda karşılamış, aralarında şimdiye kadar en ufak bir tatsızlık geçmemiş gibi davranmış:

–Güzelliğinizle gözlerimizi kamaştırdınız. Bize şerefler verdiniz.

Diye aşırı bir iltifatla gururunu okşadıktan sonra baş köşede yer göstermişti. Hatice Sultan, Hurrem gibi kurnaz değildi. Bütün bunlara inanmış, hattâ şimdiye kadar yaptıklarına nâdim olmuştu."¹³²

Hurrem, Hatice Sultan'dan intikamını, onun gururunu kırarak, kendine muhtaç bırakarak çok ağır şekilde almıştır. Hatice Sultan'ın ayağına kadar gelmesi ve kendisinden yardım dilemesi Hurrem Sultan'ın itibarını yükseltirken Hatice Sultan'ın küçük düşmesine sebep olmuştur.

¹³⁰ Tülbentçi, a.g.e., s. 198

¹³¹ Tülbentçi, a.g.e., s. 230

¹³² Tülbentçi, a.g.e., s. 229

1.1.2.9. Şah Sultan – Hurrem Sultan İlişkisi

Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşlerinden yalnızca Şah Sultan, Hurrem Sultan'a en başından beri olumlu ve dostça yaklaşmıştır.

Şah Sultan ve Hurrem Sultan ilk görüşmelerinde birbirlerini iltifatlarla karşılamışlardır. Hurrem Sultan daha önceleri de Şah Sultan'ın methini başkalarından duymuştur. Onunla ilgili iyi intibaları, tanışmadan önce edinmiştir.

Şah Sultan'ın Hurrem'i ziyaret sebebi, kocası ikinci vezir Mustafa Paşa'nın Mısır valiliğine atanmasından dolayı duyduğu sıkıntı ve üzüntüdür. Buna bir çare bulması, padişahı bu kararından caydırması için Hurrem'den yardım ister. Ancak Hurrem'e yaptığı iltifatlar, ona hissettiği yakınlık bir çıkar amacı gözetmekten çok, daha samimi duyguların sonucudur. Hurrem Sultan da ona yardım ederken ondan faydalanmak niyetini aklından geçirmemiştir. Onun yardım talebinde bulunmasıyla saraydaki mevki ve nüfuzunu daha iyi anlamış, padişah üzerindeki etkisinin başkaları tarafından da kabul edilmiş olmasından gurur duymuştur.

Daha ilk karşılaşmalarında birbirlerine ısınan Hurrem ve Şah Sultanlar bundan sonra da sürekli bir araya gelerek sohbetlerde bulunmuşlardır.

1.1.2.10. Haşim Ağa – Hurrem Sultan İlişkisi

Hizmet ettiği kişinin itibarınca itibarı artan, geleceği parlayan haremağalarından Haşim Ağa, Hurrem'e en çok faydası dokunan kişiler arasındadır.

Hurrem Sultan saraya yeni geldiğinde herkese karşı saldırganca hareketlerde bulunur. Onun saldırganlıklarından Haşim Ağa da nasibini alır. Hurrem'in kuvvetli bir tokadını yer. Haşim Ağa bu hareketinden sonra vahşi Rus kızına ne kadar öfkeleniyse, o an orada olan Kanuni Sultan Süleyman da o kadar keyiflenmiştir. Bu kızın hırçın halini çok beğenmiştir. Onu hoş tutmaları için emirler vermiştir. Padişahın bu emri Haşim Ağa'nın Rus kızına duyduğu tüm öfkeyi, kızgınlığı silip atmıştır. Çünkü Rus kızının padişah üzerindeki tesirini anlamış, gelecekteki yerini sezmiştir. Diğer haremağalarından önce davranıp, Hurrem Sultan'ın hizmetine girmiş ve onun menfaatleri için çalışmaya başlamıştır.

1.1.2.11. Edadil Kalfa – Hurrem Sultan İlişkisi

Edadil Kalfa Hurrem Sultan'a karşı olan kim varsa onun yanında bulunmuştur.

Hurrem Sultan kendisinin yetiştirdiği bir kız olmadığı için ona ve kalfasına haset etmiştir. Hurrem padişahın gözdesi olduktan, onun ve çevresindekilerin bahtı açıldıktan sonra o, da bahtı kapanan taraf olmuştur. Bu nedenle Hurrem Sultan'ın karşısında yer almayı tercih etmiştir.

Edadil Kalfa öncelikle İbrahim Paşa ile birlik olup, onunla padişaha Hurrem Sultan'ı unutturacak güzel cariyeler bulmak ve sunmak konusunda işbirliği yapmıştır.

Kendi yetiştirdiği kızların padişahın gözdesi olması ve Hurrem Sultan'a galebe çalması için çok çalışır. Padişaha sunacağı kızları titizlikle seçer ve özenle hazırlar. Ama Haseki Sultan'ı unutturmaya muvaffak olamaz. Hurrem Sultan, bu tecrübeli, kurnaz kalfanın bütün planlarını çürütmeyi başarır.

1.1.2.12. Behram Ağa – Hurrem Sultan İlişkisi

Behram Ağa, Rum asıllı olup İbrahim Paşa'nın hizmetkârları arasındadır. Aynı zamanda Hurrem Sultan'ın adamlarıyla da arkadaşlık etmektedir. İbrahim'in ilgisizliğine duyduğu öfke yüzünden Hurrem'in tarafına geçer.

“–Sakin aklınıza bir şey gelmesin, yandaşlarım, diyordu, vakiâ inkâr edemem, paranın yüzü sıcaktır. İstanbul'da dayalı döşeli bir evi almasını kim arzu etmez. Fakat beni haseki hazretlerinin hizmetine girmeye zorlayan sebep ne sizin va'dettiğiniz altınların tatlı şıkırtısı ve ne de ardı arkası kesilmeyen ısrarlarımızdır.”¹³³

Amacının para olmadığını açıklayan Behram Ağa, tam Hurrem'in aradığı gibi bir insandır. O, yalnızca kendine sadık ve para için çalışan kişileri değil, düşmanlarına düşmanlık besleyen kişileri tarafına çekerek ayakta kalmayı başarmıştır. Behram Ağa da onlardan biridir.

Hurrem Sultan, düşmanının bu en yakın adamı Behram Ağa'yı kendi tarafına kattıktan sonra, İbrahim aleyhindeki çalışmaları daha da hızlanır. Hurrem Behram Ağa'nın bu yardımlarını karşılıksız bırakmaz ve ona birçok ihsanda bulunur.

¹³³ Tülbentçi, a.g.e., s. 104

Behram Ağa İbrahim'den intikam almak için ve Hürrem Sultan'a karşı olan görevlerini de yerine getirmek için çalışmıştır ama Hürrem Sultan'ın casusu olduğu anlaşıldığında ölümden kurtulamamıştır.

1.1.2.13. Kara Süleyman – Hürrem Sultan İlişkisi

Kara Süleyman'ın asıl adı Kara İvan'dır. O da Hürrem'le birlikte ailesinden koparılarak başka ülkelere götürülen esirler arasındadır.

Hürrem'in kader arkadaşı Kara İvan, Hürrem'le birlikte esir edildiğinde ona geleceğiyle ilgili şunları söylemiştir:

“Senin için bir tehlike olduğunu sanmam. Diğer kızların hiç birinde bulunmayan bir güzelliğin var. Bir iki yıl sonra daha da gelişeceksin. Asıl felâket bizim başımıza çöktü. Seni ya bir saraya veyahut zengin Kırım beylerinden birinin haremine verirler.”¹³⁴ Hürrem'in kaderi onun dediği yolda ilerler ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gözdesi olur. Ona bu gözdeliği âdeta müjdeleyen Kara İvan'ı Hürrem, hiç unutmamıştır. Sözü geçer bir mevkie gelene kadar sabretmiş, onu içinde saklamış ve padişah başta olmak üzere tüm saray halkı üzerinde söz sahibi olduğunda da derhal adamlarını görevlendirerek İvan'ı buldurmuştur.

Hürrem, İvan'ı bulmak için birçok riski de göze almıştır. Onu bulunduğu yerden getirmek ve özgürlüğünü satın almak için yüzlerce duka altını gözden çıkarmıştır. Bununla beraber saray içinde bu olayın duyulması halinde düşmanlarının iftirasına uğrayarak, padişahın kendisini terk etmesi ve mevkiinden, saadetinden olması söz konusudur. Ama o yine de tüm bu tehlikeleri göze alarak Rus İvan'ı İstanbul'a getirtmiştir.

İvan İstanbul'a geldikten ve Hürrem'in hizmetine girdikten sonra Kara Süleyman adını almış ve Hürrem sayesinde müreffeh bir hayat sürmüştür.

¹³⁴ Tülbentçi, a.g.e., s. 26

1.1.3. Romanın Genelinde Hurrem Sultan

Haremi birbirine katan kavgacı kimliğiyle karşımıza çıkar Rus kızı Roksolan. Tarihe damgasını vuran kavgalarını anımsatır. Hem de onun mücadelecisi kişiliği daha en başta kendini belli eder.

Roksolan hareme gelen diğer kızlar gibi başına gelenleri hemen kabullenmemiştir. Haremağalarına, kalfalara kafa tutmuş, herkese karşı gelerek evine, ailesinin yanına dönme yollarını denemiştir. Kaderine boyun eğip haremde bir parçası olmamak için bütün gücüyle direnmiştir. Onu hem diğer kızların içinde hem de Kanuni Sultan Süleyman'ın gözünde farklı kılan da bu asi tavırları olmuştur.

Hurrem, aksiliği, hırçınlığı, vahşiliği kadar güzelliği ile de padişahı etkilemeyi başarmıştır. Onu etkilemek için, diğer cariyelerin yaptığı gibi bin bir çeşit yola başvurmamıştır. Padişahı pohpohlamamış, gördüğünde yerlere kadar eğilmemiştir. Her şeyiyle doğal ve saf olarak girmiştir padişahın kalbine. Çünkü o, Kanuni Sultan Süleyman'a padişahlık gibi ağır bir yükü unutturmuştur. Ona sıradan bir insan gibi davranarak, cihan imparatoru gözüyle yaklaşmayarak, yaranmaya çalışmayarak içindeki duygusal Süleyman'ı hatırlatmıştır.

Roksolan'ın hırçın tavırları, Hurrem Sultan olduktan sonra da sürmüştür. Bu kez ailesinin yanına dönmek için değil de saraydaki nüfuzunu kaybetmemek için kullanmıştır bu hırçın tarafını. Saray içinde nüfuzunu koruma, rakipleriyle mücadele etmek için yalnızca hırçınlığını değil, zekâsını, dişliliğini, güzelliğini ve parasını da kullanmıştır.

Saraydaki düşmanları onun padişah üzerindeki etkisini yok etmeye çalıştıkça, Hurrem'in gazabına uğramaktan kurtulamamışlardır. Çünkü Hurrem, sevdiği insanı ve bulunduğu makamı bırakmamak için her şeyi yapmıştır. O güçlü, zeki ve inatçı bir kadındır. Saraya ilk geldiği andan itibaren hep böyle olmuştur. Onun hırsını ve zekâsını gözler önüne seren en güzel örnek, Kanuni Sultan Süleyman'ın Bursa seyahatinde gerçekleşmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman, İbrahim ile birlikte avlanmak maksadıyla Bursa'ya gider. İbrahim'in olduğu yerde hainliğin de olacağını bilen zeki Hurrem, casusları sayesinde Bursa'da olup bitenler hakkında malumat sahibi olur. İbrahim'in padişah için bir eğlence gecesi hazırlığı içinde olduğunu öğrenir. İbrahim'in amacı bu eğlence

esnasında birbirinden güzel kızları padişaha sunarak, Hürrem Sultan'ı unutturmaktadır. Hürrem Sultan bunun farkındadır. Derhal harekete geçer ve İbrahim'e bu fırsatı tanımaz. Kanuni Sultan Süleyman, kendisi için özene bezene seçilen ve hazırlanan Rus cariyelerle vakit geçirmek için heyecanla odasına girer ve şöyle bir manzarayla karşılaşır:

“Vezirin öve öve bitiremediği Rus kızı hakikaten bir âfet miydi? Roksolan'dan da mı güzeldi? Heyecanını saklayamıyordu. Hareme yaklaştığı zaman:

–Sen git Cafer.

Diye ağaya ruhsat verdi. Sırrına kimsenin ortak olmasını istemiyordu. İçeriye girdiği zaman odanın yeteri derecede aydınlatılmamış olduğunu gördü. Ceviz sehpa üzerinde duran şamdanlardan yalnız iki tanesi yanıyordu. Diğerlerinin mumları üflenmişti. Köşedeki yüksek sedirde genç bir kadın veya kız yüzükoyun uzanmış yatıyordu. İbrahim Paşa'nın bahsettiği dilber herhalde bu olacaktı. Fakat neden kendisini beklememiş de böyle uyuyup kalmıştı? Edâdil Kalfa saray ananelerini öğrenmemiş olamazdı.

–Belki heyecanına mağlup olmuştur.

Diye söylendi. Vücudu fevkalâde muntazamdı. Diz kapaklarından aşağısı çıplaktı. Ayaklarında çorap yoktu. Sedire yaklaştı. Kadının ipek gibi uzun sarı saçlarını okşadı.

–Uyudun mu güzelim?

Kadın yattığı yerden hafifçe doğruldu.

–Siz mi geldiniz sultanım?

Padişah hayretle:

–A... Hürrem imiş!

Diyebildi. Evet yataktaki güzel kadın Hürrem'di.”¹³⁵

Zeki Hürrem'in oyunları her zaman masumca olmamıştır. Merhametli, iyi, vefakâr, sevdiği erkeğe sahip çıkan bir kadın olsa da kimi zaman Kanuni Sultan Süleyman'ı buseleriyle sarhoş ederek zehirlemiş ve başka insanların ölümüne sebep olmuştur. Kıskançlık ve hırs ona çok kötü işler de yaptırmıştır. Veziriazam İbrahim ve

¹³⁵ Tülbentçi, a.g.e., s. 208-209

Veliaht Şehzade Mustafa onun bitmek bilmez hırsının kurbanı olmuşlardır. Hurrem yaptıklarından ne pişmanlık ne de biraz olsun üzüntü duymamıştır. Hatta tam aksine duyduğu sevinç gözlerine yansımıştır.

Yazar Hurrem'in hem iyi hem de kötü bir kadın olduğunu Kanuni Sultan Süleyman'ın, “Sen melek kılığına girmiş bir şeytansın!...”¹³⁶ sözleriyle özetler.

Bir yanda ne pahasına olursa olsun birlikte kaçırıldığı çocukluk arkadaşına verdiği sözü tutarak onu bulan, ailesini aramaktan çekinmeyen, başı sıkılanlara yardım eden, hizmetinde çalışanlara cömert davranan iyi bir Hurrem varken, diğer tarafta da insanları yalan dolanla katlettirmekten mutluluk duyan ve hiç vicdan azabı çekmeyen, zor durumda olan insanlardan yararlanan şeytan gibi bir kadın vardır. İyi ile kötü, doğru ile yanlış onun içinde bir aradadır. Kendi menfaatleri tehlikeye girdiği an kötü olan Hurrem meydana çıkar. Ama lehine bir durum söz konusuysa Hurrem, bir hanımefendi, yardımsever bir Osmanlı sultanı oluverir.

Yazar onun bu iki karakterliliğini yansıtmak ister gibi roman boyunca önceki adı Roksolan ile yeni adı Hurrem'i bir arada kullanmıştır. Hurrem Sultan'ın, Rus kızı Roksolan olduğunu unutturmamaya çalışmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın aşkından güç aldıkça bütün benliğini mevki ve makam hırsı kaplayan Hurrem Sultan, çoğu zaman bu hırsının doğrultusunda hareket etmiştir. Padişaha olan sevgisi bile zaman zaman ihtirasının gölgesinde kalmış ve onun hizmetine girmiştir.

1. 2. Hurrem Sultan* Romanı

1.2.1. Hurrem Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vak'a

Kanuni Sultan Süleyman, Hafsa Valide Sultan ve Haseki Mahidevran, Kırım Hanı'ndan gelen hediyeleri incelerler. Kanuni Sultan Süleyman hediyelere isteksizce bakarak çarçabuk onların ne şekilde ve nerede kullanılacakları konusunda validesine talimat verir ve oradan ayrılmak ister. İşte bu sırada Hafsa Sultan, Kanuni'ye Kırım Han'ı Mehmet Giray'ın bir de canlı hediye yolladığını söyler. Valide Sultan, bir

¹³⁶ Tülbentçi, a.g.e., s. 245

* Romanın incelenmesinde, Tan, Turhan, *Hurrem Sultan*, Oğlak Yay., İstanbul, 2002, 1. baskı kullanılmıştır.

halayıktır düşüncesiyle burun kıvıran hünkâra, o halayığı öylesine metheder ki, sanki Sultan Süleyman'ın ileride ona her şeyini feda ederek bağlanacağını bilir. Valide sultan, oğlunu meraklandırmayı başarır. Başardığı bir şey daha vardır: Haseki Mahidevran'ı kıskandırmak. Çünkü valide sultanın asıl amacı gelininin pabucunu dama attırmaktır. Kanuni Sultan Süleyman'ın halayığı görmek istemesi bile Mahidevran'ı çileden çıkarmış ve o halayığa şimdiden nefret beslemeye başlamıştır.

Hurrem, güzel, zeki, bir o kadar da hırçın bir kızdır. Daha hareme geldiği gibi ortalığı birbirine katmıştır. Saraydaki başkalfa onun yaptıklarını şikâyet için Hafsa Sultan'ın odasına getirir Hurrem'i. Kanuni Sultan Süleyman işte o an Hurrem'den etkilenmiştir. Hurrem saraya gelen her cariye gibi, gerekli bilgi ve becerileri, saray adabını aldıktan, Türkçe'yi öğrendikten sonra hünkâra sunulmuş ve o günden sonra da onun gözdesi olmuştur.

Kanuni Sultan Süleyman Hurrem'e olan aşkını, hasretini, daha sonra zekâsı ve ihtirası sayesinde vezirliğe kadar yükselecek olan Has odabaşı İbrahim ile paylaşır. İbrahim Kanuni Sultan Süleyman ile aynı yaşta bir köledir. Çok güzel saz çaldığı için Kanuni Sultan Süleyman onu saraya getirtmiş ve kendine sırdaş yapmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman, bir yandan Hurrem ile aşk yaşarken, bir yandan da savaflara katılır. Rodos seferi dönüşünde, uzun bir ayrılıktan sonra, şehzade, hatta veliaht annesi olan Mahidevran'ı bırakıp, Hurrem'e ilgi ve alaka gösterince Haseki Mahidevran'ın kıskançlığı bir nefret duygusuna dönüşür. Buna, Mahidevran'ı çekemeyen valide sultan, içten içe sevinir. Hurrem ise padişahın gönlünü ve aklını çeldiğinin farkında olup, geleceğe dair planlarını kendinden daha emin şekilde yapmaya başlamıştır. Bunlardan ilkinde de Mahidevran'ın kıskançlığını kendi lehine kullanarak gerçekleştirmiştir. Mahidevran hasedine yenik düşerek Hurrem'i odasına çağırılmış ve onu orada aşağılamak istemiştir. Ancak Hurrem her defasında kendini korumayı bilmiştir. Hurrem aralarında çıkan kavgada aklını kullanarak, dayak yemek pahasına kendini mazlum göstermiş ve Mahidevran'ı padişahın gözünden düşürmüştür. Kendisi de bir o kadar padişah nezdinde değer kazanmıştır. Tüm olanları öğrenen padişah zalim Mahidevran'a ölümden daha kötü bir ceza vererek, onu odasına hapsederek, kendi sevgisinden mahrum bırakmıştır.

Bu olaydan sonra Hurrem, Kanuni Sultan Süleyman'ın odalığı değil, nikahlı karısı olmayı ısrarla ister. Kanuni Sultan Süleyman, Fatih Sultan Mehmet'ten beri âdeta bir kanun haline gelen nikâh yapmama geleneğini, Hurrem için bozmanın bir yolunu arar. Sonunda her yaptığını kabul edecek, her Şeye göz yumacak bir vezirin işleri kolaylaŐtıracadıđına karar verir. Bu özelliklere en uygun kişi olarak da Hasodabaşı İbrahim'i seçer. BÖylelikle, Pîri Paşa, Hurrem'in hatırı için sadrazamlıktan azledilerek, çevrilecek tüm entrikaların içine İbrahim dâhil edilmiş olur.

Hurrem üç erkek ve bir kız çocuk sahibi olur. Ancak veliahtlık Mahidevran'ın oğlu Mustafa'dadır. Hurrem bu nedenle tüm mücadelesini kendi oğullarından birini veliaht yapma, sonra da tahta oturtup, valide sultan olma yolunda verir. Bu yolda da önüne çıkan her kim olursa onu harcamaktan çekinmez.

Kanuni Sultan Süleyman, sadrazam yaptığı veziriyle gece gündüz birliktedir. Üstelik zeki sadrazam padişahı tahtından etme ve imparatorluğun tek sahibi olma hevesine kapılır. Hurrem bunu hissetse ve defalarca hünkârına söylese de Kanuni Sultan Süleyman bunu kabul etmez ve İbrahim'e duyduğu aynı sevgiyi, aynı itimadı devam ettirir. Hurrem için İbrahim, yok edilmesi gereken bir tehlikedir artık. İbrahim de hal ve hareketleriyle Hurrem'in kendisine olan husumetini daha da güçlendirir. Hurrem, İbrahim'i yok etmek için görümcesi ve ikinci vezir Mustafa'nın karısı Hafsa Sultan ile onun tavsiye ettiği BaŐımrakor Rüstem ile iŐbirliđine girişir. Hurrem Rüstem'e, yardımları karşılığı veziriazamlık ve damadı olma vaatlerinde bulunur. Rüstem de Haseki Hurrem Sultan için ve kendi ikbali için İbrahim'in açıklarını yakalamaya çalışır ve onun yaptığı her Şeyi takip ederek Hurrem'e bildirir. Kanuni Sultan Süleyman, Hurrem'in onca kışkırtmalarına rağmen İbrahim'den hiç Őüphelenmez. Hatta ona serasker unvanını vererek tüm memleket ve orduların idaresini verir. Bu saatten sonra daha da cesaretlenen İbrahim, padişahı hiçe sayarak birçok devlet iÇinde yalnız karar verir, antlaŐmalar yapar, adamlar astırır. Ordu ile beraber sefere çıkıldığında padiŐahtan daha ihtişamlı görünüp, ileride ondan daha üstün olacağını hissettirir. Çevresine adam toplamak için hazineden aldığı paraları bahŐiŐ olarak dağtır. Rüstem bir yandan, Hurrem bir yandan, hünkâra onun yaptıklarını anlatsalar da o, İbrahim'den vazgeçemez. O nedenle Rüstem, İbrahim'i başka yolla yok etmeyi tasarlar. Zekice bir plan yaparak sadrazam Pîri Paşa, İskender Çelebi ve İbrahim'i birbirine düşürür. İbrahim önce Pîri

Paşa'nın, sonra da İskender Çelebi'nin canlarına kıyar. Üstelik İbrahim öyle kurnazca hareket eder ki, Pîri Paşa'yı kendi oğluna öldürtür. Böylece kimsenin ondan şüphelenmeyeceğini düşünür. Rüstem ve Hurrem bunu öğrenir ve her fırsatta Sultan Süleyman'a söylerler. Artık o da İbrahim'e şüpheyile bakmaya başlar. Geçmişte yaptıklarını düşünür ve onun yanında kendini emniyette hissetmez.

Devlete faydalı işler yapan, birçok değerli devlet adamını kölelikten alıp yetiştiren Defterdar İskender Çelebi'nin ölümüne rıza gösteren hükümdar, onu rüyasında görür ve yaptığı yanlışları anlar. Bunun üzerine Hurrem'in baskılarıyla ve Rüstem'in yardımlarıyla İbrahim'in ipini çeker. İbrahim bir gece gizlice cellâtlar tarafından boğularak öldürülür. Sultan Süleyman, onun yerine Hurrem'in isteği doğrultusunda Rüstem'i sadrazam yapma düşüncesindedir. Ancak Başımrahor Rüstem'in doğrudan sadrazamlığa gelmesi dikkat çekeceği için, bir süreliğine Ayas Paşa bu makama getirilir. Ayas Paşa'nın bir veba salgını sırasında ölmesi üzerine ikinci vezir Lütfi Paşa sadrazam, Hadım Süleyman ikinci vezir ve Rüstem de üçüncü vezir olur. Rüstem ve Hurrem için iki engel kalmıştır. İlk olarak Lütfü Paşa'dan kurtulmak için bir plan yaparlar ve onu sadrazamlıktan azlettirmekte başarılı olurlar. Hurrem damadının vezir olabilmesi için Hadım Süleyman aleyhinde de bir sürü entrikalar çevirir ve padişaha baskı yapar. Neticede de Hadım Süleyman'ın sürülmesine neden olur. Böylelikle emellerine ulaşan Hurrem ve damadı Rüstem, artık veliaht Mustafa'yı yok etme çabasındadırlar.

Kanuni Sultan Süleyman İran Seferi'ne kendi gitmeyip, Hurrem'in isteği üzerine ordunun başına Rüstem'i getirir. Rüstem seferdeyken mektuplarıyla, Hurrem de sözleriyle Kanuni Sultan Süleyman'ı, oğluna karşı kışkırtırlar. Rüstem, Yeniçeriler'in, padişahı tahttan indirip yerine genç Şehzade Mustafa'yı tahta getirmek niyetinde oldukları dedikodusunu yayar. Kanuni Sultan Süleyman, bu kışkırtmalar sonucu Şehzade Mustafa'nın, saltanat tahtında gözü olduğuna, ikinci bir Yavuz Sultan Selim, yani babasını öldürüp tahta geçen ikinci padişah olacağına kanaat getirir. Mustafa da Hurrem'in planlarını anlamaya başlar. Kendi oğullarından birini tahta çıkarmak için kendisini harcayacaklarından kuşkusu yoktur. Ama o, Yeniçeri Ocağı'nın ve halkın kendini sevdiğine, koruduğuna da inanır ve bu yüzden onlara karşı bir savunma veya saldırı hareketinde bulunmaz. Oysa Hurrem, Rüstem ve padişahın, onun açığını

yakalamak için, aldığı nefesten bile haber veren muhbirleri olduğunu, her hareketinin, sözünün izlendiğini bilmez. Kana susamış insanların ona nasıl tuzak kurduklarını bilmez. İran'a Seferi sırasında babasını göreceği düşüncesiyle heyecan duyarken babasının, onu öldürme planları yaptığından haberi yoktur. Ve bir gün babasının otağına girince ölümün korkunçluğuyla yüz yüze gelir. Otağın içinde babası yerine cellâtlarıyla karşılaşır. Kanuni Sultan Süleyman, oğlunun ölümünü, yalvaran bakışlarını kılı kıpırdamadan, acı duymadan, soğukkanlılıkla seyrederek. Şehzade Mustafa'nın ölümüyle Hürrem bir zafer daha kazanmış olur.

Kanuni Sultan Süleyman oğlunun ölümünden sonra, yeniçerilerin ayaklanmasını önlemek için, Rüstem'i sadrazamlıktan alır ve yerine Ahmet'i getirir. Ahmet padişahın oynadığı oyunu anlayıp padişahın bu isteğine itiraz etmişse de daha sonra padişahın, yaşadığı müddetçe sadrazam kalacağına dair verdiği söze inanarak görevine başlar. Hürrem bu arada gene boş durmaz ve Kanuni Sultan Süleyman'a yolladığı bir mektupta ölen Şehzade Mustafa'nın küçük bir oğlu olduğunu ve eğer yok edilmezse ileride babasının intikamını alabileceğini söyleyerek o küçük çocuğun da ölümüne sebep olur.

Hürrem için sırada Şehzade Bayezid'i veliaht yapma fikri vardır. Çünkü Selim içkiye, kadına, zevk ve sefaya düşkün, devlet işlerinden anlamayan biridir. Devlet işlerinin bozulup, bolluk ve rahat içinde yaşadıkları saray hayatının sona ermesi de Hürrem'in hiç istemediği bir sonudur. Bu yüzden savaşıp ganimet elde edebilecek, hazineyi dolu tutabilecek olan Şehzade Bayezid'in tahta geçmesini ister. Ama bunu elde etmek için ilkin Rüstem'i yeniden sadrazam yapmak gerektiğine inanır. Padişah, sadrazam Ahmet'i yemininden dolayı azledemez. Hürrem de böyle olunca Ahmet'in ölümünü ister. Üzerine atılan iftiralar sonucu, Ahmet Paşa'nın boynu vurulur ve Rüstem ikinci kez sadrazam olur. Hürrem yine Rüstem'i planlarına ortak ederek Selim aleyhinde çalışmaya başlarlar. Ancak yaptıkları plan Lala Mustafa Paşa tarafından engellenince iki kardeş birbirine düşer. Zeki lala, Hürrem ve Rüstem'in amaçlarına ulaşamaması için türlü oyunlar oynar ve padişahı Bayezid'e düşman yapar. Bayezid çareyi İran hükümdarına sığınmakta bulur. Ancak İran hükümdarı Şah Tahmasb kendi çıkarları için Bayezid'i padişaha satar ve Kanuni Sultan Süleyman, bir oğlunun daha kanına girer.

Hurrem Bayezid'in öldürülmesi olayını gerçeğine çok yakın bir şekilde rüyasında görür ve bu rüyadan sonra ruh sağlığı bozulur. Buhranlar geçirir. Rüyasının gerçeğe dönüştüğünü görmeden, rüyada gördüklerinin acısına katlanamayarak ölür.

1.2.2. Hurrem Sultan Romanında Haseki Hurrem Sultan'ın Diğer Karakterlerle İlişkisi

1.2.2.1. Kanuni Sultan Süleyman – Hurrem Sultan İlişkisi

Roman, Hurrem'in padişaha bir hediye olarak gelmesiyle ve saraya halayık olarak girmesiyle başlayıp, imparatoriçeliğe kadar yükselişini ve bu yükselişte koskoca bir Osmanlı İmparatorunu kendi emelleri, istekleri, çıkarları doğrultusunda nasıl etkilediğini anlatır. Bu bakımdan Kanuni, seven ve sevdiği uğruna her şeyi yapan bir aşık olarak yer alır romanda.

Kanuni Sultan Süleyman dünyaya hükmetmiş, en güçlü, en itibarlı sayılabilecek kralları, hükümdarları önünde diz çöktürme şerefine erişmiş bir cihan hükümdarıdır. Dünyayı titreten bu kudretli imparator tek bir kişi karşısında hakimiyet kuramamıştır: Hurrem. Bütün ülke padişahlara söz geçirebilmiştir ama Hurrem'in sözünden dışarı çıkamamıştır. Hurrem'e duyduğu aşk bir zaaf halini almıştır. Sarayda yüzlerce güzel kız arasında da, savaşta da onun için hep Hurrem vardır.

Cihan padişahı, Kırım Hanı tarafından hediye olarak gelen halayığa ilk başta görülmeye değmez, sıradan bir halayık muamelesi yapmış, ancak validesinin ısrarları ve kıza methiyeler düzmesi üzerine kendine hâkim olamamış ve görmek istemiştir.

Saraya adımını atar atmaz farklı olduğunu hissettiren asi, hırçın ve güzel cariyeye daha ilk andan itibaren sarayda kuracağı hâkimiyeti belli etmiştir. Ama hünkâr onun hırçınlığıyla, imparatoriçeliğe namzet tavırlarıyla ilgilenmeyip, yalnızca cariyenin güzelliğini seyretmiştir. Bu “soyu soppu belirsiz kız”, Osmanlı kanı taşıyan, “İstanbul Fatihî'nin düşüremediği Belgrad kalesini, tahta çıkar çıkmaz zapt eden bu genç hükümdarı” haşin, ateşli, hırçın bakışlarıyla bir anda büyülemiştir. Hükümdar da ömrünün sonuna kadar bu büyüün tesiri altında kalmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman Rus kızıyla ilk karşılaşmasının ardından onun için ilk tavizini vermiştir. Hurrem'i tülle örtülmüş elmas gibi bulmuş ve tülü yırtıp cevheri ortaya çıkarmak için Hurrem lehine ilk emrini vermiştir:

“Küçüğün ayrı odası, ayrı sofası, ayrı kalfası ve ayrı lalası olacak. Sandığı, sepeti, bir hasekiymiş gibi hazırlanacak, üstüne toz kondurulmayacak.”¹³⁷

Hayatını bir güneş gibi aydınlatan, onsuz olduğunda gönlü pür gam olan padişah, Rus kızına “gönül açıcı, yürek ferahlatıcı, sevinçli” anlamlarına gelen “Hurrem” adını bizzat kendisi vermiştir.

Hurrem hünkârı etkilediğinin, ayrıcalıklı davranıldığının farkına varmış, gelecekle ilgili planlar yapmaya başlamıştır bile. Yazar Hurrem'in kurnazlığını ve padişahın aşk sarhoşluğunu romanda şöyle anlatır:

“Biraz sonra kırmızı Rusya'dan gelen küçük halayık, Osmanlı İmparatoru Sultan Süleyman'ın gözbebeklerinde yıkılmaz bir taht kuruyor ve bu tahtın temellerini haşmetli hükümdarın kalbine atmış bulunuyordu. Güzeller güzeli sayılan halayıkların yıllarca beklemek ve birçok üzüntü çekmek şartıyla ancak erebildikleri bir saadeti yedi sekiz ay içinde ele geçirdiğinden dolayı değil, bu nimetin kolay kolay elden çıkmayacağına kanaat getirdiği için gurur duyuyordu. Tabiatın numunelik yarattığı kadınlardan biri olmak kuvvetiyle hünkârın halet-i ruhiyesini çarçabuk kavramış ve onun aşkı tarif ederken olduğu gibi inandırmaya çalışırken de samimi davrandığını anlamıştı. Şimdi bu durumdan istifade etmek ve bir kalp kazandığını kuruntulayarak zafer sersemliği geçiren padişahı o vehmin ve o sersemliğin hazzı içinde bunaltmak istiyordu.”¹³⁸

Hünkâr, gördüğü ilk anda Hurrem'e gönlünü, ruhunu, aklını hatta iktidarını kaptırmış, dünyaya hâkim olacak güçte iken, bu Rus kızına esir olacak kadar güçsüzleşmiştir.

Hünkârın bu esaretinin en açık delilini de yazar, sefer günlerinin anlatıldığı sayfalarda verir. Kanuni Sultan Süleyman seferler esnasında Hurrem'inden aylarca uzak kalmasına karşın onu bir an olsun aklından çıkarmaz ve kazandığı tüm zaferlerle onun gönlünü de fethettiğini düşünür. Hünkârın bu esareti öyle boyutlara ulaşmıştır ki, devlet

¹³⁷Tan, a.g.e., s. 16.

¹³⁸Tan, a.g.e., s. 108.

işlerini aksatmaya, sefer hazırlıklarıyla ilgilenmemeye, savaş sırasında otağında bulunup yalnızca Hürrem'in hayaliyle zaman geçirmeye başlamıştır. Bu durum, Hürrem yüzünden ordunun başında sefere dahi çıkmamaya kadar varmıştır.

Turhan Tan romanında, Kanuni'yi saf ve tüm benliğiyle seven bir âşık olarak, Hürrem'i de çıkarıcı, kurnaz, fettan bir sevgili olarak yansıtmıştır. En güzel, en güçlü aşk yaşadıkları anlarda bile Hürrem, hep Kanuni Sultan Süleyman'ın içine fitne tohumları atmış, cazibesıyla Kanuni Sultan Süleyman'a isteklerini kabul ettirmek için bu anları ve hünkârın kendine olan koşulsuz, sınırsız sevgisini kullanmıştır.

Hürrem'in müstesna bir zekâ, müstesna bir hassasiyet ve müstesna bir cilvekârlık gösterdiğini düşünen padişah bu düşüncesinde haksız da değildir. Ama bunun farkında olmasına rağmen hiçbir şeyi görmeyecek kadar da kör olmuştur. Çünkü Hürrem daha padişahla ilk mahrem ilişkisinin ardından, kendisini diğer halayıklardan ayrıcalıklı kılmak için padişahın nikâhlı karısı olmak istediğinde, padişah buna itiraz edememiştir. Hürrem'in nikâha alınması demekse, onun esirlikten azat olması, saltanatın kudretini ve haşmetini paylaşması, sadrazamlardan dahi yüksek mevkide olup birçok konuda yetki vermeye hak kazanması demektir. Kanuni Sultan Süleyman tüm bunları düşününce tereddüt yaşamış, sonra onun “kıızıl dudaklar”ını, “ilahi gözler”ini, “büküm büküm kumral saçlar”ını düşününce her şey Hürrem'in lehine dönüvermiş ve esir kızı Hürrem, saraya sultan oluvermiştir.¹³⁹

Hürrem ve Kanuni Sultan Süleyman birbirlerine olan aşklarını nasıl farklı yaşıyorlarsa, birlikte geçirdikleri ilk gecede de farklı duygular hissetmişlerdir. Kanuni Sultan Süleyman aşk ateşinin içinde yanıp kavrulurken “çok hassas ve derras kadın” hünkârın bu aşk sarhoşluğunu taze tutup hâkimiyet yolunu nasıl açacağını düşünmüştür. Romanda Hürrem ve Kanuni Sultan Süleyman'ın aşk maceraları, hep bu iki zıt

¹³⁹ B. Şapolyo Hürrem'in Sultan oluşuyla ilgili şu bilgileri verir: “Kanuniye kadar padişah eşlerine (Hatun) denilirken ilk defa olarak Kanuni'nin eşi Hürrem'e (Sultan) ünvanı verildi. Hıristiyan bir anadan doğan bir şehzade ilk defa veliahd yapıldı. Kanuniye kadar Türk anadan olmayan şehzadeler padişah olamazlardı.

Oğuz âdetine göre eski Türklerde, şehzade Türk babadan olursa (Tekin) adi verilirdi. Anası Türk olan hakan kızlarına da (İnal) denilirdi. Hakan olmak için mutlak surette tekin babadan ve inal anadan gelmek lâzımdı. Osmanlılar da bunu kabul etmişlerdi. Hürrem Sultan Kanuni'nin ilk eşi Mihridevran Hatun'u hiç çekemiyordu. Çünkü o bir Türkmen Beyinin kızı idi. Bu kadın şehzade Mustafa'nın annesi idi. Göreneklere göre vezirler, bu Türk anasından gelen şehzade Mustafa'yı tahta çıkaracaklardı. Halbuki Hürrem Sultan kendi oğlu Selim'i tahta çıkarmak istiyor ve geleneği bozuyordu.” , *Osmanlı Sultanları Tarihi*, Rafet Zaimler Yay., İstanbul, 1961, s. 163.

duyguyla verilirken, bir ara Hürrem'in de Kanuni Sultan Süleyman'ın duygularına karşılık verdiği, hünkârın yanında geçirdiği anlardan zevk aldığı görülür. "Süleyman'la sevgilisi yemeyi unutmmuş, içmeyi unutmmuş, hatta kendilerini unutmışlar, yüreklerini kanat yaparak dalıp gidenlerin âleminde yükselmişler, bin bir heyecan merhalesi dolaşarak sabahı bulmuşlardı. Güneş iki genci erimiş bir durumda buldu ve onların dirilişi gerçekten yeni bir doğum oldu. İkisi de başka bir hayata göz açıyormuş gibi tatlı bir hayret içindeydi. Süleyman, dedeler mirası tahtıyla ölçülmesine imkân olmayan yüksek ve pek yüksek bir tahta sahip olmuş gibi ruhi bir yükseklik sezinleyerek baş dönmesi geçiriyordu. Hürrem, göz kamaştırıcı âlemlerin bir erkek kılığını özümseyerek koynuna sığıştığını sanıyor, benliğinde hudutsuz bir enginleşme, bir genişleme görüyor, gurur buhranlarına kapılıyordu."¹⁴⁰

Kanuni Sultan Süleyman, Hürrem'in oynadığı oyunlardan, kafasında dolaşan tilkilerden habersiz, yalnızca ona duyduğu aşkla ayakta durur. Onu herkesten ve her şeyden üstün tutar. Örneğin Mahidevran ile Hürrem arasında geçen kavgada zeki Hürrem mazlum rolü oynayarak Kanuni Sultan Süleyman'ın gönlündeki yerini daha da sağlamlaştırmıştır. Kanuni Sultan Süleyman sefere çıkıp da Hürrem'inden ayrı olduğu zamanlarda otağına çekilip şiirler, mektuplar yazar veya ondan gelen mektupları defalarca okur. Bazı zamanlarda da rutin olarak gelen mektuplar gecikince hiddetlenir, telaşa düşer, ulaklarını hemen saraya yollayarak mektubun acilen getirilmesini emreder. Hürrem'inden mektup gelince de rahatlar.

Aşk, zevk ve görev... Yazar roman boyunca Kanuni Sultan Süleyman'ı bu üçgen arasında gidip gelirken ve aralarında denge kurmaya çabalarken yansıtmıştır. Çoğu zaman görev geri planda kalıp aşk ve zevk yani Hürrem ve İbrahim, Kanuni Sultan Süleyman'ın yaşamında bir mücadele halinde olmuşlardır. "Aşkla zevk arasında denge kurmakla oyalanan hünkârın gafleti ve vezirin hülyalara kapılıp taşra işlerine sırt çevirmesi yer yer isyanlar çıkmasına sebep olmuştu."¹⁴¹

Gönül ve devlet işlerinde bir türlü denge kuramayan hünkâr, yaptığı hatalarla yavaş yavaş halkın gözünden düşmeye başlamıştır. Turhan Tan, Kanuni Sultan Süleyman'ın hem siyasi kararlarında hem de aşk hayatında bu kadar değişken olmasını,

¹⁴⁰Tan, a.g.e., s.112-113.

¹⁴¹ Tan, a.g.e., s.262.

olaylar karşısında takındığı tavırlarla verdiği gibi bir de Hammer Tarihi'nden alıntı yaparak onun kişilik tahlilini okuyucularına aktarmıştır. “Bütün tarihçiler Süleyman’ı tahlil ederken onun bazen zayıf, iradesiz sanılacak kadar zayıf, bazen de korkunç denilecek derecede şiddetli ve amansız olduğunu söylerler.”¹⁴² İradesinin en zayıf noktalarını yakalayan Hurrem, Kanuni’yi dilediği gibi yönlendirmekte güçlük çekmemiş, Kanuni de kendini onun ellerine sorgusuzca teslim etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman’a göre “zaman, mekan, mesafe, uzunluk, kısalık, genişlik, ışık, hararet, ses, renk ve her şey Hurrem’den doğuyor ve Hurrem’de sönüyordu.”

Hurrem’i, özellikle de İbrahim’in sadakatsizliğinden sonra, yaşamının odağı haline getiren Kanuni Sultan Süleyman, onun uğruna oğullarının, sadrazamlarının ve daha birçok masum insanın katline göz yummuştur.

Turhan Tan, Kanuni Sultan Süleyman ve Hurrem'in karşılıklı aşklarını, tutkularını, ilk tanıştıkları andan, yaşlılıklarına ve hatta ölümlerine kadar bitmez tükenmez bir duygu yoğunluğu içinde göstermiştir. Kanuni Sultan Süleyman hayat arkadaşını son günlerinde, zatürree olduğu dönemde de yalnız bırakmamıştır. Hatta “Sultan Süleyman karısından on kat fazla üzgündü. Bir tımarcı köle gibi hastanın başucunda vakit geçiriyordu.”¹⁴³ Onun çektiği acıların kat be kat fazlasını kendi yüreğinde hissetmiştir. Onun iyi olması için “on binlerce esiri azat etmek, çulsuzlara ülkeler bağışlamak, yeryüzünü mabetlerle doldurmak” gelmiştir içinden. Ama Hurrem’i ölüm döşeğinden kurtaramayacağını da bilmektedir. “Kalbini, ruhunu, fikrini ondan aldığı ışıkla yıkayageldiği” kadını kaybedince yıkılmıştır.

Onca güzel cariye ve neredeyse tüm dünyaya sahip olmasına rağmen Kanuni Sultan Süleyman’ın Hurrem'e duyduğu aşk ve bağlılık duygusu bütün ömrü boyunca en saf haliyle sürmüştür. Kanuni Sultan Süleyman’ın bu temiz duygularına rağmen, Turhan Tan, Hurrem'in Kanuni'ye duyduğu aşkı, ihtiras ve çıkar duygularıyla birlikte vermiştir. Ona her sokuluşunda, onunla geçirdiği her aşk dolu dakikada mutlaka sinsice bir planının olduğu görülür. Tamamen temiz duygularıyla aşkını yaşayan Kanuni'ye karşı Hurrem'in aşkı ihtirasa, iktidar olma arzularına yenik düşmüştür. Hurrem, Aslı'yla Kerem'in, Leyla'yla Mecnun'un birbirlerine duydukları aşkı aratmayacak Hurrem'le

¹⁴²Tan, a.g.e., s.374

¹⁴³ Tan, a.g.e., s.572

Süleyman aşkına, haris istekleri ve kıskançlıkları yüzünden darbe vurmıştır. Bu nedenle yazar, okuyucuda Sultan Süleyman'a karşı, duyduğu temiz ve ölümsüz sevgiden dolayı hayranlık uyandırırken, sevgisini belli amaçlar için kullanan Hurrem'e karşı da nefret ve kızgınlık duyguları uyandırmak istemiştir.

1.2.2.2. Hafsa Valide Sultan –Hurrem Sultan İlişkisi

Hafsa Valide Sultan özellikle kitabın ilk bölümünde, halayık olarak gelen Hurrem'e destek vermesi konusunda etkin olarak görülür.

Haseki Mahidevran'ı çekemeyen valide sultan, onu kıskandırmak, Kanuni Sultan Süleyman'ın ilgisini ondan çekmek için, hediye olarak gelen Rus kızını övdükçe över, Mahidevran'ı da kızdırdıkça kızdırır. Hafsa Sultan'ın en başta yaptığı plan amacına ulaşır. Gelini Mahidevran'ı Kanuni Sultan Süleyman'ın gözünden düşürmek için Rus kızını hükümdara sunmuş ve böylece Sultan Süleyman'ı Mahidevran'dan uzaklaştırırken, aynı zamanda sonsuza dek sürecek olan aşkın tohumlarını ekmiş ve Osmanoğulları soyuna bir kez daha yabancı kanı karıştırılmıştır.

Valide Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ı yalnızca Hurrem'i görmeye ikna etmekle kalmamış, aynı zamanda onun Hurrem'e yakınlaşması, ısınması için de büyük çaba sarf etmiştir. Hükümdara layık olması için Rus kızının terbiyesiyle valide sultan bizzat ilgilenmiştir. Kanuni sefere çıktığında mektuplarında hep Hurrem'den haberler vererek Kanuni Sultan Süleyman'ın içini yakan hasret ateşini körükleyip, Hurrem'e olan bağlılığını kuvvetlendirecek şeyler yazmıştır.

“Valide Sultan önce kendi sağlığından ve oğluna karşı taşıdığı hasretten bahsediyor, sonra Hurrem'le candan ilgilendiği, onu yanından ayırmadığını, Türkçe'yi çabuk öğrenmesi için zorlamaktan geri kalmadığını anlatıyordu. Hurrem ne diyor, ne yapıyor ve durumunu nasıl anlıyor?.. Valide Sultan hiç bu noktalara temas etmiyordu. Yalnız, son mektuplarının birinde, ‘Küçük Rus çok akıllı. Leb der demez leblebiyi anlıyor. Türkçe'yi çabuk öğrenecek. Şimdiden ‘efem’ filan demeye başladı. Aslanımın mübarek adını öğrendi. Bana her gün, ‘Aslanınızdan ne haber’ diye soruyor. Galiba

düşünde de sizi görüyor ki dün, ‘İyi, o çok iyi’ diye sevinç gösteriyordu.’ diye bir açıklama yapmıştı.”¹⁴⁴

Hurrem ve Mahidevran Sultanlar arasında geçen kavgada da Hafsa Sultan, Hurrem’den yana çıkmış, Mahidevran’ın Kanuni’nin gözünden düşmesini sevinçle karşılamıştır. Böylelikle kaynana Hafsa Sultan, muradına ermiş ve gelinini oğlundan uzaklaştırabilmiştir. Ancak oğlunu daha büyük bir sevdanın kucağına attığının ve daha güçlü ve tehlikeli bir gelinle karşı karşıya olduğunun farkında değildir. Hurrem, Kanuni Sultan Süleyman’ın nikâhlı karısı ve imparatorluğun tek hâkimi olma yolunda adımlar atmaya başlamıştır bile. Fakat Valide Sultan kıskançlık duyguları içinde olduğundan bu durumu fark edememiştir.

Hünkârın Hurrem'e çok değerli hediyeler bağışlaması ve diğer kadınlara tanımadığı ayrıcalıkları tanınması, çok geçmeden valide sultanı bu kez Hurrem'e karşı kıskançlık duymaya sevk etmiştir. Ancak oğlunun Hurrem'e olan düşkünlüğünü bildiği için onu kızdıracak şekilde değil de şaka mahiyetinde ve öğütler vererek Hurrem'den soğutma çalışmalarına girişmiştir.

“Hafsa Sultan, sabaha kadar uyku yüzü görmeyen gözlerini süze süze sordu.

‘Hurrem keşiğe de girecek mi?’

‘Hayır, valide, girmeyecek. Çünkü gözdelerin nöbetini kaldırdım. Gece hizmetimi yalnız Hurrem görecektir. Öbürleri dinlensinler artık.’

‘Ya Mahidevran?’

‘Şimdilik o da oğluyla oyalansın!’

Hafsa gülümsedi.

‘Küçüğü çok beğenmiş benziyorsun. Onun gözünü açan, ağzına dil koyan ben olduğum için kendisinden hazzetmen hoşuma gider elbet. Hatta bir densizlik eder de canın sıkar, emeklerim boşa gider diye bu gece gözüme uyku girmede. Sen padişahsın. O kul cinsi!.. Bu ayrı gayrılığı unutma, ölçülü davran. Çok sevsen bile az sever görün. Böyle yaparsan ona da iyilik yapmış olursun. Çünkü bugün taç, yarın pabuç olmak bir kadını öldürür aslanım.’”¹⁴⁵

¹⁴⁴ Tan, a.g.e., 51.

¹⁴⁵ Tan, a.g.e., s.116.

Psikoloji uzmanlarına göre gelin kaynana arasındaki çekişmelerin sebepleri, özellikle kaynananın, otoritesini kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır. Hafsa Sultan da bu psikoloji içinde olup, oğlunun üzerindeki hâkimiyetini bir başka kadına kaptırmaktan korkar ve savunmaya geçer.

Valide Sultan'ın tek varolma nedeni, onu önemli yapan tek unsur, oğlu olduğu için o da oğlundan gelen bu otoritesini kaybetmek istemez ve Hurrem üzerinde baskı kurmayı düşünür. Çünkü Hurrem oğlunu, dolayısıyla da saraydaki nüfuzunu, itibarını elinden alabilecek bir tehlikedir. Valide Sultan onu, oğlundan aldığı güçle, otoriteyle cezalandırmak, oğlundan uzak tutmak, böylece hem yerini sağlamlaştırmak hem de haris duygularını okşayıp egosunu tatmin etmek ister. “Şimdi Valide Sultan, emeklerinin mükâfatını Hurrem'in dudaklarından almak, onu geçirmekte olduğu rüyadan ayırarak ayaklarına kapandırmak istiyordu. Kendince bu, gerekli bir işti. Osmanlı sarayında esir bir kadına kolayca olabilecek saadetlerin en büyüğüne kavuşan Hurrem'e, bu saadeti kendisinin başısladığını sezdirmek ve aynı zamanda gözde olmakla Valide Sultan'a halayıklık etmekten kurtulamayacağını anlatmak kaygısını güdüyordu. Kızın gerdekten çıkar çıkmaz kendi yanına gelmemesine, etek öpüp şükranını sunmamasına zaten mim koymuştu. Bu kayıtsızlığı biraz acı biçimde tamir ettirecek ve sonra oğlunun yeni gözdeye verilmesini emrettiği elmasları, halayıkları, köleleri kendisinin bahşişleri olarak ona sunacaktı.”¹⁴⁶

Hafsa Sultan bunları düşünürken sanki Kanuni Sultan Süleyman da onların arasındaki bu gerginliği sezmiştir. Hurrem'le Mahidevran arasında geçen kavgadan sonra Hurrem, hünkârın davetine karşılık vermemiş bunun üzerine hünkâr Hurrem'i dövenin, incitenin annesi olduğunu düşünmüştür. Ancak Hurrem'e yapılanların annesi tarafından olmadığını duyunca çok rahatlamıştır. Annesi ve kadını arasında tercih yapacak durumda değildir. Çünkü hünkâr için her ikisi de çok önemlidir. Hurrem'i döveni bulup istediği cezayı verecek olduğundan dolayı kendini rahat hisseder.

Hafsa Valide Sultan, en başta Hurrem'i, gelini Mahidevran'ı saf dışı bırakacak bir rakip olarak hünkâra sunmuşken, daha sonra aynı şeyi Hurrem'e yapmış ve hünkârın

¹⁴⁶ Tan, a.g.e., s. 117.

gönlünü ve aklını Hurrem'den ayırmak için ona başka kızlar sunmuştur. Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimden sonra valide sultanın Hurrem'e olan hasedi daha da artmıştır.

Yazar valide sultanın ölümüne kadar Hurrem ile arasındaki ilişkilerde yalnızca valide sultanın Hurrem'e olan husumetini, kıskançlığını, planlarını anlatmıştır. Yalnızca valide sultanın ölümünü anlatan satırlarda Hurrem'in valide sultan hakkındaki düşüncelerini öğreniriz.

“Elli yaşına ulaşmış olmasına rağmen yüksek güzelliğiyle Hurrem'i bile henüz imrendiregelen bu kadının göçmesi, harem saltanatının tamamen kırmızı Rusyalı'ya geçmesini temin etmiş oluyordu. Gerçi Hafsa'nın, âşık oğlu üzerindeki nüfuzu Hurrem'in gözdeliğe seçilmesiyle sona ermişti. Ancak Sultan Süleyman, anasına derin bir saygı göstermekten ve bütün saraylıların da ona hürmet etmelerini istemekten geri kalmıyordu. Gerçek böyle de olmasa Hafsa gene korkulacak bir kuvvetti. Valide Sultan olmak haysiyetiyle sezdiği, gördüğü ve duyduğu şeyleri oğluna anlatabilirdi. Ondan ötürü Hurrem, entrikalarını çevirirken ihtiyatlı davranmak mecburiyetinde kalıyordu. Şimdi bu mecburiyet ortadan kalktığından, olayın Hurrem'e göre mesut bir cephesi var demektir. Aynı zamanda Süleyman'ın kalbinde bir köşe boşalıyordu.

Hurrem doğal olarak, vârismiş gibi o köşeyi de işgal edecekti.”¹⁴⁷

1.2.2.3. Mahidevran – Hurrem Sultan İlişkisi

Mahidevran ile Hurrem arasında daha ilk bölümden itibaren kıskançlığa ve düşmanlığa dayanan bir ilişki oluşmuştur. Mahidevran'ın Hurrem için sarf ettiği ilk sözler, “Çirkinlere güzel denildiğini de yeni işitiyorum. Neresi güzel o Moskof tutsağının? Gözü paslı, yüzü yaşlı. Üstelik burnu da eğri!.. O güzel sayılırsa size bize ne demeli bilmem?” şeklinde olmuştur.

Mahidevran hem valide sultanın Rus kızına taraf olmasını hem de Kanuni Sultan Süleyman'ın onu beğenmesini kendine yedirememiştir. İkinci plana düşmek onu çileden çıkarmıştır. Çünkü gözden düşerse, Kanuni'nin desteğinden, korumasından yoksun kalırsa, türlü entrikalara maruz kalacağını ve belki de hasekilikten valideliğe

¹⁴⁷ Tan, a.g.e., s. 350

yükselmeyeceğini bilmektedir. Tüm bunları düşünürken aynı zamanda da oğlunun varlığından güç alarak valide sultan olabilmeyi hayal edip Moskof kızıdan, yaşattığı bu acı günlerin öcünü nasıl alacağını planlamıştır.

Hurrem'in, saray içinde muhatap olduğu insanlar arasında, baştan sona hep bir mücadele içinde olduğu, çıkar uğruna da olsa, kendisi hakkında iyi şeyler düşünmeyen tek kişi Mahidevran'dır. Hafsa Sultan, İbrahim, kızı Mihrimah ya da diğerleri onun için bir süreliğine de olsa iyi şeyler yapmış, kendi emelleri için hareket etmiş olsalar bile aslında farkında olmadan Hurrem'e hizmet etmiş kimselerdir. Ama Mahidevran, onu hediye bir halayık olarak saraya adım atışından itibaren bir rakipten öte, tamamen yok edilmesi gereken bir mahlûk, aşılması gereken bir engel olarak görmüştür. Başta onunla başa çıkabileceğini düşünen Mahidevran, bu yolda tek başına olduğunu görmüş ve Hurrem'i yok etmek adına yaptığı hiçbir girişimden sonuç alamamıştır. Hurrem'i yalnız başına alt edemeyeceğini anladığı anlarda da hemen oğlunu öne sürmüştür.

Mahidevran'ın hep bir soğuk savaş halinde süren mücadelesi, Hurrem'in gitgide yerini sağlamlaştırmaya başlamasıyla kızışmıştır. Sonunda, galibi yine Hurrem olan bir kavga patlak vermiştir. Ondan sonra da Mahidevran, hapis cezası aldığından, Hurrem'i mahvetmek için daha fazla bir şey yapamadan yitip gitmiştir.

Mahidevran, Hurrem'e olan nefretini en çok valide sultana haykırmıştır. Çünkü valide sultan, özellikle onun yanında Hurrem'i övüp onun güzelliğinden, zekâsından bahsederek Mahidevran'ı çileden çıkarmayı amaçlamış ve bu amacına da ulaşmıştır.

Bir keresinde Mahidevran öylesine kıskançlık krizlerine girmiştir ve delice hareketler yapmıştır ki valide sultanın yüzüne "Aslanıma fare kılıklı Hurrem'i peşkeş çektiniz, değil mi?.." diye haykırma cüretinde bulunmuş sonra da tehditler savurmuştur.

Mahidevran ve Hurrem birçok tarih kitabına girmiş olan bu kavgaları dışında yan yana görülmez. O güne kadar Mahidevran, kaynanasının kıskırtmaları, Hurrem de sultan annesi olma yolunda Mahidevran'ı en büyük engel olarak görmesi nedeniyle birbirlerine kin duymuşlardır. Karşı karşıya geldikleri anda da aralarında birçok tarih kaynağında yer almış olan kavga vuku bulmuştur.

Mahidevran boğdurmak maksadıyla odasına çağırttığı Hurrem'in gururlu tavırlarını, kendisine saygı göstermeyişi hatta hakaret etmesini bahane göstererek Hurrem'in saçını başını yolmuştur. Hurrem bu olayda da çok akıllıca hareket edip

sabırlı davranarak masum rolü oynamış ve her şeyi kendi lehine çevirmeyi başarmıştır. Bu olay sonunda hünkâr Mahidevran'ı suçlu bularak “mezara atılmış bir ölü gibi” yaşaması için odasına mahkûm etmiştir.

Mahidevran Hurrem'i mağlup etmek, hünkârı da tekrar kazanmak için hazırladığı planın kendi aleyhinde sonuçlanması üzerine gözyaşları içinde kaderiyle baş başa kalmıştır. Hurrem ise “sevincini kalbinde saklayarak gülümseyen gözlerini” kapayarak parlak geleceğini düşünmüştür.

1.2.2.4. Şehzade Mustafa – Hurrem Sultan İlişkisi

Hurrem saraya gelip de Kanuni Sultan Süleyman'ın gözdesi olduğu yıllarda Şehzade Mustafa beş yaşında, küçük bir çocuktur.

Hurrem valide sultan tarafından padişaha sunulduğunda kıskançlık krizleri geçiren Mahidevran, sanki geleceği hissetmiş gibi, küçük Mustafa'nın tahtı elinden kaçıracağını hayal ederek gözyaşları içinde kalır. Çünkü Mahidevran'ın valide sultan olması da onun tahta geçmesine bağlıdır. Bu nedenle küçük Mustafa'nın Hurrem'le taht kavgası, ilk önce annesinin kendi adına mücadele etmesiyle başlar. Mahidevran, Hurrem'e karşı yenileceğini düşündüğü her anda ön plana küçük Mustafa'yı çıkarmıştır. Onun veliaht şehzade unvanının arkasına sığınmıştır.

İlk zamanlar Hurrem'in de Mustafa'ya karşı düşmanca duygular beslemediği görülür. Onun tek derdi hünkârın gözüne girmek ve onun kalbinde kalıcı bir yer edinmektir. Bunları elde ettikten sonra çevresiyle ve düşmanlarıyla ilgilenmeye başlamıştır.

Hurrem'in Mustafa'ya ilk kin duyduğu an, anne olacağını öğrendiği an olmuştur. Ortada zeki ve gürbüz, veliaht şehzade Mustafa varken, eğer bir oğlu olursa yaşama şansının olamayacağını düşünerek, Mustafa'ya içten içe bir kin duyup savaş ilan etmiştir. Yazar, Hurrem'in Mustafa'yı yok etme kararıyla başlayacak olan cinayetler zincirinin maksadını şu çarpıcı cümlelerle anlatır: “Hurrem, gerçekten geniş bir ağ örüyor, asıl maksadı kendinden doğacak çocuklar için ölüm müjdeleyen şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırmak olmakla beraber bu arada birçok adamı da yok etmeye karar vermiş bulunuyor ve işlemekte bulunduğu ağın her teline bir hayat asmak ve o ağı

cesetlerle bezenmiş kanlı bir salkım haline koymak azmindeydi. Henüz doğmamış bulunmasına rağmen tahta aday olarak düşündüğü oğluna, işte o korkunç salkım, ana armağanı bir taç olacaktı!..”¹⁴⁸ Mustafa’yı yok etme kararıyla ağacın gövdesini oluşturan Hurrem, tarafına kattığı insanlarla sağlam kökler oluşturarak bu hedeflerine sımsıkı sarılmıştır.

Hurrem, Mustafa hakkındaki ilk fitneleri, her zaman yaptığı gibi hünkârın kafasına masum tavırlarla sokmuştur.

Şehzadelerin sünnet düğününde “cılız, çelimsiz” Selim’e karşılık “mert, sağlıklı, vakarlı” Mustafa herkesin sevgisine ve ilgisine layık olmuştur. Ona gösterilen ilgi, kıskanç Hurrem’i yeni entrikalar çevirmeye sevk etmiştir. Sinsice hünkâra sokularak Selim’e üvey evlat gibi davranılıp Mustafa’nın koltuklanmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, Mustafa’ya karşı hünkârda menfî duygular oluşturmak istemiştir.

Şehzade Mustafa büyüüp on beş yaşına gelince “hünkâr, gözüne diken gibi batan oğlunu fırsattan istifade saraydan çıkarmak, Anadolu’nun bir köşesine atmak kararını” almıştır. Hünkârın böyle düşünmesiyle, Hurrem’in sözlerinin kendisi üzerinde ne kadar etkili olduğu görülmektedir.

Zeki Hurrem oğlunun sünnet düğünü meselesinde dahi planına uygun adımlar atmıştır. Kendi oğlunun sünneti esnasında Mustafa’nınkinin de yapılmasını, hem yaşının geçeceği hem de iki kere masraf olmaması bahaneleriyle hünkâra belirtmiş, bu sözleriyle de oğlunun rakibini düşünen iyi üvey anne rolüne bürünerek kocasının gözünü boyamak düşüncesini gütmüştür.

Hurrem planlarına padişahı da ortak ederek Rüstem’i sadrazam yaptırmış ve Rüstem’le birlikte “Mustafa’nın başına bir çorap örme”yi planlamaya başlamıştır. En başta hünkârı, babası Yavuz Sultan Selim’in dedesi Bayezid’e yaptığını, oğlunun da kendisine yapacağına, daha hayattayken saltanat tahtı için kendisini öldüreceğine inandırmışlardır. Böylelikle padişah Mustafa’yı, babasını öldürerek tahttan indiren Yavuz Sultan Selim’e benzetmeye ve ondan nefret etmeye başlamıştır. Ama kendisinin, dedesi Bayezid gibi olmayacağına da ant içmiştir. Bunun için Hurrem, Rüstem ve

¹⁴⁸ Tan, a.g.e., s. 177.

Kanuni, birlikte hareket ederek Mustafa'yı İran seferi sırasında ortadan kaldırmayı tasarlamışlardır.

Hurrem, Mustafa'ya küçüklüğünden itibaren ona kin ve nefret beslerken ve Mustafa'nın büyümesiyle birlikte kini de büyürken, Mustafa geleceğiyle ilgili yapılan korkunç planlardan habersiz, hatta üvey annesinin kötü olabileceğinden kuşku duymayacak kadar iyi niyetli bir şekilde imparatorluğun dirliği ve düzenliği için çalışmaya devam eder. Ancak Hurrem'in kendi annesine yaptıklarını, sadrazam İbrahim Paşa'nın öldürülmesindeki rolünü düşününce, padişah üzerine nasıl bir nüfuza sahip olduğunu görerek kendi canının da tehlikede olabileceğini aklına getirerek telaşa düşer. Yine de halkın ve yeniçerilerin, kendisine olan güvenini, sevgisini düşünerek üvey annenin yapabileceklerine karşı herhangi bir tedbir almaz.

Yazar, Şehzade Mustafa olayında da, Hurrem'in hiçbir kötü düşünce beslemeyen saf ve masum insanlara karşı dahi ne kadar acımasız olduğunu göstermek için Mustafa'nın tüm entrikalardan habersiz, otağa babasına duyduğu özlemle gelişini önemle vurgulamıştır. Onun, el öpmek için geldiği otağda kanlı ellerle karşılaşması, öncelikle Hurrem'e olan nefretin had safhaya çıkmasına, sonra da babasını seven, vatanını seven bir insanın katledilmesine duyulan üzüntünün artmasına neden olmuştur.

Kanuni Sultan Süleyman, iki yabancı asıllının kıskırtmalarıyla halkın ve yeniçerilerin tepkisini dahi düşünmeyerek oğluna kıymıştır. Üstelik Hurrem, Mustafa'nın öldürülmesiyle de kalmayarak, Bursa'daki küçük yavrusunun da öldürülmesi gerektiğini, yazdığı bir mektupla hünkâra belirtmiş ve bir Osmanlı imparatorunu torun katili de yapmıştır.

Yazar Mustafa'yla ilgili olumlu, Hurrem'le ilgili de olumsuz düşünceleri pekiştirmek için, ölümün ardından geleceğini parlak olarak gördüğü Mustafa'yla ilgili olarak şunları söyler: “Ölüm hayatı söndürse de hatıraları mahvedemez. Mustafa'nın da bütün ülkede yarattığı sevgi, ölümüne rağmen yaşıyordu.”

1.2.2.5. Başkalfa - Hurrem Sultan İlişkisi

Kalfaların saray içindeki önemine daha önce değinilmişti. Hurrem Sultan'ın yetiştiricisi olan kalfa da onun hayatında önemli roller oynamıştır.

Bilindiği gibi Hurrem Sultan daha saraya geldiği ilk günlerden itibaren çok hırçındır. Başkalfa da Hurrem’i hünkârın karşısına çıkardığında onun, koğuşu nasıl birbirine kattığını, ağlayıp sızladığını anlatır. Sonra da bu kızın bir baltacıya verilerek saraydan uzaklaştırılması gerektiğini söyler.

“Kız değil sultanım, bu bir âfet. Dün geldi, ayağının tozuyla koğuşu fesada verdi. Deli desem kara çalmak olacak. Çünkü gözlerinde akıl ışığı yanıyor. Akılı desem yakışmayacak. Çünkü yaptıklarını hiçbir akıllı yapmaz. Boyuna ağlıyor, boyuna çırpınıyor. Gözyaşlarını sil diye mendil uzatsak alıp yırtıyor, yanağını okşayacak olsak elimizi ısıyor, koğuştta tırmalamadığı yüz, tekmelemediği bacak bırakmadı. Hani konuktur, yurdundan ayrı düşmüş bir zavallıdır diye düşünüp acımasam ağalara yalvarıp kamçılatacaktım. Yirmi dört saat içinde anamdan emdiğimi burnumdan getirdi. Ya geceleyin yaptıkları?.. Hepimiz tatlı tatlı uyurken onun boğazlanıyormuş gibi acı acı böğürerek bir sıçrayışı, kapıya pencereye bir saldırışı var ki, Edirne tımarhanesindeki zincirli deliler yapmaz. Ferman sultanımın, şevketlû efendimindir amma cariyenize kalırsa bu kızı bir baltacıya filan verivermeli, saraydan uzaklaştırmalı. Adam olacağını ummuyorum.”¹⁴⁹

Bunları söyleyen “patavatsız” kalfa, hünkârın küçük halayığa ayrıcalıklı davranmasını istediğinde tir tir titremiş sonra da yeni efendisine hizmette kusur etmemeye çalışmıştır.

Başkalfa ile Hurrem arasında, Hurrem’in işine yarayacak bir yakınlık görülmez. Kalfa yalnızca onun haremdeki zamanlarında ve onu padişaha getirip sunmada yanında bulunmuştur.

1.2.2.6. İbrahim Paşa -Hurrem Sultan İlişkisi

İbrahim, Hurrem’in karşısına Mahidevran’dan daha tehlikeli bir rakip olarak çıkar. Mahidevran hünkârın yalnızca sevgi ve ilgisini kazanmak isterken, İbrahim hem sevgisine hem de tahtına sahip olmayı istemiştir. Hünkârın sevgisini kazanmak için İbrahim hünkâra, bir sırdaş, bir dost, gönlünü eğlendiren bir yoldaş olarak yaklaşmış,

¹⁴⁹ Tan, a.g.e., s12-13.

böylelikle planlarını gerçekleştirmesi için çok fazla çaba göstermesine gerek kalmamıştır.

İbrahim için Hurrem, padişahla arasındaki bağı kuvvetlendiren bir araç olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman gönlünün ateşini söndürmek, aşkını paylaşmak için İbrahim'in sazına sığınmış, aşk ateşini onunla hafifletmeye çalışmıştır. İbrahim'le, Hurrem'e duyduğu aşkını, hasretini paylaşmıştır. Zeki İbrahim de onun Hurrem'e olan çılgınca bağlılığının nedenini anlamış ve onun bu duygularını okşayarak, hayallerini, elemelerini körükleyerek aşkını taze tutmaya çalışmıştır. Hükümdarın yalnızca aşkıyla meşgul olması İbrahim'in işine yaramıştır. Böylelikle Kanuni Sultan Süleyman devlet işlerinden uzak kalmış, kendisi de devlet işlerini yavaş yavaş ele almak için zemin hazırlamıştır. Hurrem'inse o zamanlar bunlardan haberi yoktur. Aslında İbrahim Hurrem'i, kendi ihtirasları için ve iktidar olabilmek için kullanmışsa da onun yaptığı planlar daha fazla Hurrem'in lehine sonuçlar doğurmuştur. Çünkü, İbrahim'in Kanuni Sultan Süleyman'daki aşk ateşini alevlendirici sazı ve sözü olmasaydı, Sultan Süleyman yıllarca saraydan uzak kaldığı sefer günlerinde Hurrem'ini unutabilir, başka güzel kızlara meyledebilirdi. Oysaki İbrahim onun Hurrem'e olan sevgisini her dem taze kalmasını sağlamış, unutmamasına mani olmuştur. Böylece hünkâr, daha yüzünü bile doğru düzgün görmediği sevgilisine kopmaz bağlarla bağlanmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman İbrahim'le sevdasını paylaşırken ve İbrahim de kendi istikbali için bu durumu kullanırken, Hurrem, Türkçe'yi ve saray kaidelerini öğrenip hünkârın huzuruna çıkmak için hazır hale getirilmektedir. Hurrem ve İbrahim ilişkisinde bu kez Hurrem İbrahim'den bir çıkar sağlamayı düşünmeden önce, İbrahim ondan bir şeyler ummuştur. Ancak Hurrem'in dışında gelişen bu durum onun sarayı, hünkârı ve saray halkını tanimasından, gözünün açılmasından sonra fazla uzun sürmemiştir.

Zeki Hurrem geleceği garanti altına almanın yolunu nikâh yapılmasında bulmuştur. Bu konuyu Kanuni Sultan Süleyman'a da bildirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman Hurrem'in bu arzusunu yerine getirip onu kadın efendi yapmayı istese de kanunlara aykırı davranmış olacağı için biraz ertelemek ister. Ancak Hurrem'in baskıları yüzünden veziri değiştirip yerine, ne yaparsa yapsın sesini çıkarmayacak, sadık bir vezir getirmeyi düşünür. Bu dürüst, kendisine bağlı veziri de Hasodabaşı İbrahim olarak seçer. Hurrem'e de İbrahim'i vezir yaptıktan sonra kendisine nikâh yapacağı sözünü

verir. Hurrem, Kanuni Sultan Süleyman'ın güvendiği, sevdiği, akıllı bulduğu ve güzel sesli, güzel saz çalan biri olarak tarif ettiği İbrahim'i ilk kez kıskanarak yüzünü ekşitir ve "Demek, yüreğinizde bu çalgıcıya da yer veriyorsunuz. Hani o yürek sürekli benimdi efem?" diye biraz kıskançlık, biraz kızgınlık, biraz da alınganlıkla karışık sorular sorar. Kanuni Sultan Süleyman onu avutmak, gönlünü almak için güzel sözler sarf eder ve en sonunda Hurrem'in gelecekte koz olarak kullanacağı sözleri söyler: "Sen cansın, canansın, sana bir değil, bin İbrahim feda." İşte bu sözler üzerine Hurrem, İbrahim'le aralarında olacakları önceden sezmişçesine "Bu sözleri unutmayın efem. Bir gün gelecek, onlar benim işime yarayacak." der.

Hurrem'le İbrahim'in, Kanuni Sultan Süleyman'ın kalbinde yer kazanma mücadeleleri, farklı şekilde Sultan Süleyman'ın da kafasını meşgul eder. Kanuni Sultan Süleyman, sadrazam yaptığı İbrahim'den daha çok yetkiye sahip olabilecek bir mevkie getireceği Hurrem'in, buna değip değmeyeceğini düşünür. Nikâhlayacağı Hurrem'in İbrahim'den daha üst mevkie olmaya layık olup olmadığı, zihnini karmakarışık etmiştir. Sonunda birinin kalbinin hâkimi, birinin zevkinin hâkimi olduğunda karar kılar.

İbrahim sadrazam olduktan sonra da iktidar ile ilgili olan sinsi düşüncelerine devam eder. Ancak Hurrem de "haris köle"nin kara düşüncelerini sezince boş durmayıp ona karşı tedbirler almaya başlamıştır. Hükümdarsa İbrahim'in hain emellerini, Hurrem'in de İbrahim'le ilgili korkularını aşk ve zevk sarhoşluğu içinde göremez hale gelmiştir. Bu durumda İbrahim planlarını hızla işlemeye koyulur. Hurrem de İbrahim'le kendi aklını kullanarak savaşıma yoluna gider.

İbrahim en başta, akıllıca davranıp Hurrem'i bir basamak olarak kullandıktan ve bu şekilde devlet yönetiminde sözü geçer bir mevkie sahip olduktan sonra taht hırsına kapılıp, Hurrem'in kendi aleyhinde çalışabileceğini göremeyecek hale gelmiştir. İhtirasları yüzünden Hurrem'i ihmal etmesi, Hurrem'in kendisine karşı yaptığı faaliyetlerde daha başarılı olmasına neden olmuştur. İbrahim, hünkârı avuçları içine aldığına inanarak kendisine çok fazla güven duymuştur. Oysaki Hurrem'in, hünkârın sürekli olarak hem kalbinde hem de yanında olduğunu göz ardı etmiştir. Üstelik Hurrem İbrahim'in sazına karşılık ve ondan daha kuvvetli bir silah olarak cilvekârlığa, büyü

gözlerine ve ateşli dudaklarına başvurmuş, böylece yaptırmak istediklerini hünkâra daha kolay yaptırmıştır.

İşte Hurrem, Mısır meselesinin çıktığı günlerde yine aşkının gücünü, cezbediciliğini kullanarak hünkârdan Mısır'daki karışıklıkları düzeltmesi için oraya vezirini göndermesini ister. Kanuni Sultan Süleyman Hurrem'in, "gözden irak olan gönülden de irak olur" düşüncesiyle İbrahim'i göndertmek istediğini anlamasa da onun bu tür meseleleri dile getirmesine tepki gösterir. Çünkü İbrahim'den yani zevkinden ayrı düşeceğini düşünmek onu üzer. Hurrem, padişahın İbrahim konusunda ne kadar hassas olduğunu anlayınca daha fazla üzerine gitmeden gizliden gizliye İbrahim'in kuyusunu kazmaya devam eder. Ancak bu arada da padişahın içine şüphe düşürmekten de geri kalmaz.

Hurrem öncelikle İbrahim'i yok etmeyi, şehzade Mustafa'yı yok etmekten bile mühim bulur. Çünkü Şehzade Mustafa oğlunun rakibiyken İbrahim doğrudan kendi istikbalini tehdit eden bir rakip olmuştur. O nedenle Hurrem damat ve vezir yapma sözüyle yardım aldığı Rüstem'le birlikte İbrahim'i ölüme mahkûm ederler. Hurrem vezirin yaptığı her hareketi saraydaki adamlarıyla takip edip, padişahı ondan soğutmada ve uzaklaştırmada kullanacağı deliller toplar.

Piri Paşa'nın öldürülmesi olayından İbrahim'in sorumlu olduğunu ortaya çıkaran Hurrem ve Rüstem, padişaha bu olayı tüm ayrıntılarıyla anlattıktan sonra artık İbrahim, padişahın gözüne korkunç bir mahlûk olarak görünür ve Hurrem'in isteği üzerine öldürme görevini Rüstem'e verir. Bir gece İbrahim'in boğularak öldürülmesi üzerine "kırmızı Rusyalı güzel kadın" ilk zaferini elde etmiş olur.

İbrahim gururuna, hırsına ve dikkatsizliğine yenik düşmüş, Hurrem de zekâsını, azmini, cazibesini kullanarak padişahın gönül dostunu katletmesini başarmıştır. Artık tek başına padişahın hem kalbinin hem de zevkinin hâkimi olmuştur.

1.2.2.7. Rüstem - Hurrem Sultan İlişkisi

Hurrem, İbrahim'in tahta göz diktiğini anlamasından sonra görüncesi Hafsa Sultan'dan ona rakip olabilecek kişileri öğrenir. İşte bu kişilerden biri de Başımrahor Rüstem'dir. Hurrem ve Rüstem karşılıklı çıkarılara dayalı bir birliktelik ve dayanışma

oluştururlar. Rüstem, Hürrem'in her dediğini gözü kapalı yapacak, karşılığında da hem Mihrimah'la evlenip saraya damat olacak hem de vezirlik makamına geçecektir. Bu emellerine ulaşabilmek için “hiç üzülmeyen bekliyor ve telaşsız bir itimada bürünüp Hürrem'e kölelik yapıyordu.”

Hürrem gerçekten de hem akıllı hem de sadık bir hizmetli olarak görür Rüstem'i. Birlikte öncelikle İbrahim'i ortadan kaldırmayı düşünmüşler ve planlar yapmışlardır. Rüstem, İbrahim'in hükümdarın gözünden düşmesi için elinden geleni yapmış, aleyhinde bir sürü propagandalar yaparak Hürrem'e çok yardımcı olmuştur.

Hürrem'le Rüstem farklı amaçlar için de olsa aynı hedefe yönelmişlerdir. Bu da onların birlikteliklerini daha da sağlam hale getirmiştir. Onları birbirine bağlayan bir başka neden ise Rüstem'in de Hürrem gibi Osmanlı sarayına sonradan gelmiş olması ve Türk kanı taşımasıdır. Yazar Hürrem için sık sık “kırmızı Rusyalı kadın” tabirini kullanırken, Rüstem için de “Hırvat'tan dönme imrahor”u kullanarak, ikisinin de Türk asıllı olmayışına dikkatleri çekmek istemiştir. İki yabancı asıllı saray mensubu birbirlerine verdikleri sahte destekle, çevirdikleri türlü entrikalarla, uydurdukları yalanlarla ve dedikodularla İbrahim'in yanında İskender Çelebi ve Piri Paşa'nın da ölümlerine neden olmuşlardır.

İlk hedef olan İbrahim'i ortadan kaldıran Hürrem, bu kez de Şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırmak için Rüstem'le işbirliği yapar. Rüstem'in sadrazam yapılması isteğini hünkârının yine zayıf olduğu anları gözeterek söyler. Hürrem ve Rüstem bu uğurda ilk olarak vezir Lütfi Paşa'yı sonra da Hadım Süleyman Paşa'yı yine türlü oyunlarla azlettirip emellerine ulaşırlar.

Eserde Kanuni Sultan Süleyman'ın sürekli olarak maziye dönüp babası Yavuz Sultan Selim'i hatırladığı görülür. Yazar Bayezid'in kendi oğlu Yavuz Sultan Selim tarafından öldürülmesi olayına en çok da, Kanuni Sultan Süleyman'ın o günleri hatırlaması şeklinde geri döner. Kanuni Sultan Süleyman her defasında “Babamın dedeme yaptığını oğlum da bana yapmak istiyor.” düşüncesiyle sarsılmaktadır. Elbette bu şüpheyi onun aklına düşürenler yine Hürrem ve Rüstem ikilisidir. Kanuni Sultan Süleyman baskılara daha fazla dayanamayarak ve sürekli olarak sonunun dedesi gibi olacağını düşünüp buhranlar geçirmek istemeyerek bu işi sonuçlandırmak gerektiğine inanır ve oğlunun ölümüne rıza gösterir.

Yazar, Şehzade Mustafa'nın ölüm anını öyle etkili, öyle çarpıcı anlatmıştır ki bu durum sonunda okuyucunun, “geleceğin Fatih”i diye anılan yiğit Mustafa'ya karşı sevgisi artarken, padişaha karşı kızgınlık, Hürrem ve Rüstem'e karşı da nefret duyguları artmıştır. Çünkü hünkâr, oğlunun ölümünü kendi gözleriyle soğukkanlılıkla seyretmiştir. Bu da Hürrem ve Rüstem'in onun üzerinde ne derece etkili olduğunun bir göstergesidir.

Yazar olayı anlattıktan sonra Osmanlı tarihçilerinin, Celâlzade, Solakzade, Peçevi, Âli, Selânikî, Hacı Kalfa, Şehzade Mustafa'nın ölümünü hemen hemen aynı biçimde yazdıklarını belirtir. Bu yazdıklarını, Hürrem ve Rüstem'in caniliğini, kanıtlamak için bir takım açıklamalarda bulunur. “Olayı hem tarafsız bir gözle, hem alim bir tarihçi kafasıyla inceleyen Hammer, bu işi Rüstem Paşa'nın yaptığını ve onu da Hürrem'in teşvik ettiğini açıklıkla söyler. O devri yaşayan dikkat sahibi insanlar, cinayetin ebced hesabıyla tarihini tespit için Meker-i Rüstem tamlamasını bulmuşlardır.”¹⁵⁰ Yazar bunlarla da kalmayıp cinayetin işlenişini ayrıntılarıyla inceleyen âlim diplomat Busbecq'in incelemesinden de bir alıntı yapar. Busbecq, üvey annenin yani Hürrem'in kendi oğullarından birini tahta geçirmek için elinden geleni yaptığını bunun için de Rüstem'den yardım aldığını yazmıştır.

Şehzade Mustafa'nın ölümünden sonra sadrazamlıktan alınan Rüstem, Bayezid'in hükümdar olabilmesi için Hürrem sayesinde bir kez daha sadrazamlığa getirilir. Tabii bunun için de “kırmızı Rusyalı fattan kadın” ile “Hırvat'tan dönme Rüstem” görev başında olan sadrazam Ahmet Paşa'nın cellâtlarca boynunun uçurularak ölmesine göz yumarlar.

Son olarak Hürrem ve Rüstem, babayı ve oğulları birbirine düşüren hain planlarını yaparlar. “Zeki vezir” oyunlarını yine ustaca oynayarak padişahın ve şehzade Selim'in Bayezid'e düşmanlık beslemelerini sağlar. Padişaha ettikleri bu son cinayet tohumları da hemen büyüyüp yeşerir ve Bayezid'le birlikte beş çocuğunun da öldürülmesiyle sonuçlanır.

“Hırs ve cinayet delisi kadın” ile onun en büyük ortakçısı “zeki Rüstem” Osmanlı İmparatorluğu'nda tamiri mümkün olmayan zararlara sebebiyet vermişlerdir.

¹⁵⁰Tan, a.g.e., s. 509.

Bir babaya iki oğlunu, torunlarını ve sadrazamlarını öldürmüşler, nice düzmece olayla birçok insanı makamından etmişlerdir.

Yazar romanında, Hurrem'in olduğu kadar Rüstem'in de Osmanlı İmparatorluğu'nda ne derece önemli sarsıntılar yaptığını her defasında vurgulamıştır. Rüstem'in imparatorluk için önemli hizmetleri olduğunu söylese de Hurrem'e verdiği destekle en az onun kadar tehlikeli olduğunu da hissettirmiştir. Hatta bu nedenle Hurrem'in âdeta Rüstem sayesinde Hurrem olduğu da söylenebilir.

1.2.2.8. Hafise (Hafsa) Sultan - Hurrem Sultan İlişkisi

Hurrem Sultan ve Hafsa Sultan arasındaki sözde dostluk başından sonuna kadar karşılıklı çıkarların hesaplandığı bir birliktelik sonucu oluşmuştur.

Kanuni Sultan Süleyman'ın kardeşi Hafsa Sultan, eşi Mustafa Paşa'nın Mısır'a gönderilmesine çok üzülür ve kocasının İstanbul'a geri getirilmesini ister. Bu isteğini de Hurrem'e bildirir. Hurrem'in, Hafsa Sultan'ın bu yardım isteğini yine kurnazca ve çıkarıcı bir anlayışla ancak iyiliksever bir tavır takınarak padişaha ilettiği görülür. Hurrem kocasından ayrı kalmak istemeyen görünmesinin kendisine muhtaç olmasını bir fırsat bilip hemen bu durumu değerlendirmiş ve ona canla başla yardım eder görünüp kendisine bir taraftar elde etmek düşüncesini gütmüştür. "Hurrem, bir kere kabul olunan şeyin bin kere de kabul edilebileceğini takdir etmesine, padişah kızı, padişah hemşiresi bir kadını kendine minnettar edecek derecede nüfuz göstermesine ve bu durumdan derin bir gurur duymasına rağmen temkinli davranmayı da ihmal etmedi, buyurmuş bir gözde gibi değil, basit bir halayık gibi davrandı."¹⁵¹ Sonunda elde edeceği iktidar saadeti için her şeyi incelikle düşünüp hareket ederek adım adım ilerleyen Hurrem, hünkârı buseleriyle sarhoş ettikten sonra da Hafsa Sultan'ın eşi Mustafa'yı İstanbul'a getirtmeye ikna etmiştir.

Hurrem'in tasarladığı sonuç gerçekleşmiş ve Hafsa, Hurrem'in hafiyelerinden biri haline gelmiştir. Hafsa, sarayda büyüdüğü için saray halkını çok iyi tanır bu nedenle de Hurrem'e, bütün devlet adamları hakkında jurnal verir. Hurrem ondan aldığı

¹⁵¹ Tan, a.g.e., s. 154

haberlerle yeni planlar kurup, İbrahim'e karşı koz elde etmeye çalışır. Hafsa da Hurrem'e bu yardımları yaparken kendi kocasını sadrazam yaptırmayı tasarlar. Hurrem'in gerçek amacını sezemeyen Hafsa Sultan kocasının sadrazam olabileceği, Hurrem'in de onlara yardım edeceği umuduna kapılarak ona “eni konu dalkavukluk” etmiştir. Ancak kocasının felç olması yüzünden bu hayalinden vazgeçerek Hurrem'le aynı amaç doğrultusunda, İbrahim'i yok etmek için hareket etmeye başlamıştır. Çünkü kocasının felç olması ona göre, İbrahim'in sadrazam olmasından kaynaklanmıştır. Bu bakımdan İbrahim'e büyük bir nefret duymaktadır. Kendisinin duyduğu nefreti Hurrem'in de duymasını istediği için sürekli olarak ona İbrahim aleyhinde bir takım şeyler söylemiştir. Hurrem'se bu sözlerden etkilense de etkilenmez görünerek Hafsa Sultan'ın ağzından İbrahim'e rakip olabilecek kişileri almaya çalışmıştır. Devlet adamlarını tanıyan Hafsa Sultan Hurrem'e, devlete büyük hizmetlerde bulunan İskender Çelebi'yi tanıtır. Onun yanında Osmanlı'nın kaderini değiştirecek, birçok kara sayfaya imzasını atacak olan Başımrahor Rüstem'i Hurrem'le tanıştıran da Hafsa Sultan'dır.

Yazarın Hafsa Sultan'ı, Hurrem'in hayatı için bir dönüm noktası şeklinde verdiği düşünülebilir. Çünkü Hurrem, Hafsa'ya yardım konusunda çok başarılı olamamıştır. Hatta yaptığı girişimlerde hep hünkârın savsaklamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ama Hafsa Sultan, Hurrem'in başyardımcısı olacak kişiyi onunla tanıştırmış ve Hurrem'in yok etme faaliyetlerinin daha etkili ve hızlı olmasına ve daha acımasız şekilde hareket etmesine sebep olmuştur.

Hurrem Hafsa Sultan'dan önce İbrahim'e karşı yalnızca kıskançlıktan doğan bir nefret duyarken ve bu konuda yalnızca hünkârına İbrahim'le ilgili birkaç söz söylemiş olmakla yetinirken, Hafsa Sultan'dan sonra, onu ve diğerlerini hiç tereddüt etmeden öldürebilecek kadar kötüleştirmiş, cesaret kazanmıştır.

1.2.2.9. Çocukları - Hurrem Sultan

Hurrem, saraydaki ve hünkârın kalbindeki yerini sağlamlaştırmak için bir çocuğunun olmasını şart görmüştür. İstikbale giden yolda sözünün geçmesi, validelik makamına aday olabilmesi buna bağlıdır. Nitekim anne olacağını anladığında da bu sevincini hemen hünkârıyla paylaşmıştır. Ancak haris Hurrem çocuğu olacağını öğrenir

öğrenmez, henüz doğmamış çocuğunun üzerine oyunlar kurmaya başlamıştır. “Hurrem, kaplan kalbi, sırtlan hırsı ve tilki kafası taşıyan rengin bir örümcek rolü oynuyor, durmadan ağ örüyordu. Ana olacağını sezer sezmez kalbini cilalamış, hırsını bilemiş, zekasını tamamen harekete geçirmiş ve sıra sıra planlar hazırlamaya koyulmuştu.”¹⁵²

İlk çocuğu olan Selim doğduktan sonra Hurrem için sıkıntılı günler başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman Hurrem'in ıstırabının nedenini anlayınca ona, Selim'in Mustafa'yla bir olamayacağını söyleyerek, teselli etmiş ve ileride yapacakları için farkında olmadan cesaretlendirmiştir.

Selim ve Bayezid'den sonra Mihrimah'ın doğumu Hurrem'i emellerine ulaşmada yeni stratejiler geliştirmeye yöneltmiştir. Çünkü kocasının şefkat ve sevgide kızına çok cömert davrandığını görmüştür. Padişahın kızına olan bu aşırı ilgisini gören Hurrem, planlarına kızını da dâhil etmiştir.

Hurrem, kızını daha beşikteyken Mustafa'nın sonunu hazırlayacak, oğullarından birini tahta çıkaracak, gelecekle ilgili bütün hayallerini gerçekleştirecek kişi olarak görmüştür. Hafsa Sultan'ın önerdiği, İbrahim'i saf dışı bırakacak kişiyi de ona eş olarak kararlaştırmıştır bile.

Hurrem, ilk başta Selim'in tahta geçmesini çok istemiştir. Bu yüzden Mustafa küçük bir çocukken dahi onunla mücadele etmiştir. Mustafa'nın güçlü, iyi bir çocuk olmasını çekememiş, ona ilgi gösterenleri kıskanıp kocasına şikâyet etmiştir. Her ne kadar Hurrem, Selim'in tahta geçmesini istiyorsa da Selim'in devlet işleriyle pek alakası yoktur. İçkiye, kadına ve eğlenceye düşkün olması Hurrem'i Bayezid'e yöneltir. Bayezid savaşma gücü ve cesareti olan, akıllı bir çocuktur. Hurrem'i ikbale taşıyabilecek tek çocuğu odur. Bu yüzden Hurrem ve Rüstem tahtın varisi olarak Bayezid'i desteklemişlerdir. Selim'e destek veren Mihrimah'ı da kendi yöntemlerince caydırarak tam bir birlik sağlamışlardır.

Hünkâr, Hurrem'e kıyasla dört çocuğunu da çok sever. Onun, çocuklarına duyduğu sevgi Hurrem'e duyduğu sevgiden gelir. Sultan Süleyman, aile ortamı içinde kendini mutlu hisseder. Padişah özellikle en küçük çocukları Cihangir ile kızını Mihrimah'a daha fazla ilgi gösterir. Çünkü Cihangir hastalıklı, kambur, sevgiye ve

¹⁵² Tan, a.g.e., s. 175

bakıma muhtaç bir çocuktur. Mihrimah da kız çocuğu olması nedeniyle padişah için bir tehlike arz etmez. Oysa Selim ve Bayezid, tahta varis, genç ve hırslı çocuklardır. Onların, kendisi hayattayken post kavgasına girişmeleri olası bir ihtimaldir. Hurrem içinse durum çok farklıdır. Hurrem, Cihangir'le ilgilenmez, onun üzerine herhangi bir entrika çevirmez. Çünkü onun valide sultanlığa giden yolda herhangi bir katkı sağlamayacağını veya engel olmayacağını bilir. Ancak kızı Mihrimah onun için çok değerlidir. Kendisine yardım edecek olan Rüstem'in sadakatini sağlamanın, Mihrimah'ı ona vermekle olacağını bilir. Mihrimah çok güzel bir kız değildir. "Ama zekâda, düzen düzmede, hırsta, kinde, faaliyette anasının ikinci bir nüshası"dır. Bu nedenle annesinin bu menfaat düşkünü tavırları onu hiç rahatsız etmez, aksine ona yardımlarda bulunur.

Rüstem ve Hurrem'in çabalarıyla hiç acı hissetmeden kendi oğlunu öldürten padişah, bu olaydan sonra çok sevdiği küçük, kambur Cihangir'in ölümüyle yıkılır. Yazar bu ölümlerle ilgili olarak Hurrem'in hislerine, duygusuzluğundan dolayı yer vermez. Çünkü Cihangir onun için bir hiçtir. Ona saltanatın ihtişamlı günlerini getirmeye yetecek gücü yoktur. Bu nedenle onun ölümüyle ilgili bir üzüntü hissetmez ve yazar da bu nedenle onun duygularını vermeye gerek duymaz. Yeniçeriler'in ve sipahilerin arasında, Mustafa'nın ölümünden sonra Cihangir'in ölmesinin ilahi bir adalet olduğu dedikodusu yayılır.

Hurrem'in bir süre veliahtlık için Selim'e destek vermesi şehzade Bayezid'i hınçla doldurur ve o da annesine karşı bir takım oyunlara girişir. Ancak Selim'in sarhoş, gevşek, imparatorluğa sahip çıkamayacak bir yapıya sahip olması nedeniyle Hurrem veliaht olarak Bayezid'e destek vermeye başlar ve oğluyla birlik olarak "düzmece Mustafa" olayını çıkartırlar. Anne oğul bu olayı başkalarının üzerine yıkmak konusunda da işbirliği içinde olurlar.

Hurrem'in inatçı tavrı ile iki kardeş birbirine düşer. Hurrem, Rüstem ve Bayezid'in oynadıkları oyun Bayezid aleyhine sonuçlanır ve Bayezid, Selim'in adamları tarafından sığındığı Şah Tahmasb'ın yanında boğularak öldürülür. Gerçi Hurrem kendisini valide sultanlığa taşıyacak oğlunun ölümünü görmez. Ama bu ölüm şeklinin tüm safhalarını rüyasında aynen görerek büyük bir ıstıraba düşer, buhranlar, baygınlıklar geçirir. Sonunda rüyası, ölümüne sebep olur.

1.2.3. Romanın Genelinde Hurrem Sultan

Yazar, romanın hemen başlarında, “Kız, şu soyu soppu belirsiz kız, İstanbul Fatihî'nin düşüremediği Belgrad kalesini tahta çıkar çıkmaz zapt eden bu genç hükümdarı, Osmanlı İmparatorluğu'nun henüz yirmi yedi yaşında bulunan bu yegâne hâkimini derin derin meşgul edecek, oyalayacak ve hatta sağır bırakacak bir değerde miydi?..”¹⁵³ diye sorgulayarak başlamıştır Hurrem Sultan'ın hikayesini anlatmaya. Neredeyse bütün kitapta, Hurrem'in burada vurgulanan özellikleri üzerinde durulmuş ve bunlar pekiştirilmiştir.

Hurrem Sultan saraya Kırım Hanı'nın bir hediyesi olarak gelmiştir. Babasının bir papaz olduğu ve Kırmızı Rusya'nın bir köyünde yaşadıkları sanılmaktadır. Hurrem on yedi yaşında bir genç kız olarak saraya gelmiş ve imparatorluğun bu çok güçlü padişahını çekiciliğiyle ve esrarlı tavırlarıyla büyülemiş, kendinden geçirmiştir. Çok güzel sayılmayan fakat farklı bir büyü olan Hurrem Sultan'ın bu özelliği birçok tarihçinin olduğu gibi Turhan Tan'ın da dikkatini çekmiştir. “Rus kızında anlaşılmaz bir hayat sırrı, nereden ve ne suretle fişkırdığı belli olmayan bir cazibe vardı. O dardağan saçlara, o gamlı gözlere, o kalkık burna, o kıvrık ve kalın dudaklara, hatta özensiz kıyafete rağmen bu sır, bu cazibe işte Sultan Süleyman'ı da büyülemiş, tatlı bir hayret içinde bırakmıştı.”¹⁵⁴

Anlaşılamayan etkisi, farklı güzelliğiyle saraya ve padişahın gönlüne yerleşen Hurrem Sultan, yaşının verdiği olgunlukla da her şeyi daha iyi ölçüp biçebilmiş ve yeni hayatını kabullenip, saray hayatını en iyi şekilde öğrenmeye karar vermiştir.

Hayatını savaşımlardan sonra Hurrem'e adayan Kanuni Sultan Süleyman'ın karşısında hırslı, zeki ve kurnaz bir kadın vardır. Sultan Süleyman, kalbini ve beynini esir alan Hurrem Sultan'ı yalnızca sever, yalnızca özler. Ne gözleri onun tehlikeli hırsını görür, ne aklı onun kötülük yapabileceğini kabul eder. Hurrem Sultan onun için yalnızca ruhunu besleyen aşkının kaynağıdır ve ona hiç kimsenin zarar vermesine izin vermez. Oysa Hurrem Sultan hiçbir zaman aşkının esareti altında kalmamıştır. Bilinci her zaman açık olmuş, Sultan Süleyman'a aynı duyguları hissetse bile iradesine hakim bir vaziyette, aşktan daha üstün gördüğü şeyleri elde etmeye çalışmıştır. Aşkı için

¹⁵³ Tan, a.g.e., s. 13.

¹⁵⁴ Tan, a.g.e., s. 14.

mücadele etmeye çok fazla gerek duymamıştır. Çünkü Kanuni'nin nice güzellere kendisini değişmediğinin ve değişmeyeceğinin farkındadır. Hurrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın kendisine duyduğu sevgiye, bağlılığa güvenir. Mahidevran Haseki Sultan'ı bile padişah'tan uzaklaştırabilmiş, bir erkek çocuk verdiği halde onu gönlünden attırabilmiştir. Ancak tek bir kişiyi padişah'tan uzaklaştırmakta zorluk çekmiştir. O da padişahın sırdaşı, ona gece gündüz yarenlik eden İbrahim'dir. İbrahim her ne kadar Sultan Süleyman'ın gönlünde farklı bir yerde ise de, Hurrem Sultan yine de onu kıskanır ve en büyük düşmanı olarak ilan eder. Hem tahtta hem gönlünde tek olma hırsı yüzünden, padişaha, en yakın dostunu öldürtmeyi başarır.

Yazarın sık sık “zeki kadın” şeklinde bahsettiği Hurrem Sultan gerçekten de yaşadığı her olayı zekice kendi lehline kullanmayı bilmiştir. Düşmanına dostça yaklaşmış, parasıyla kendisine yardımcı olacak kişileri etrafında toplamış, insanlarla çıkarları doğrultusunda ilişkiler kurmuştur. Hurrem'in zekâsı fetanlığıyla birleşince Kanuni Sultan Süleyman'ın bile önüne geçemeyeceği kötülükler, entrikalar insanlara zarar vermeye başlamıştır.

“Kırmızı Rusyalı kadın”a İbrahim'i, Şehzade Mustafa'yı ve diğerlerini öldürmede en fazla yardımı “Hırvat'tan dönme Rüstem” yapmıştır. Yazar, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi olayında onlardan şöyle bahseder: “Ne Hurrem ne Rüstem bedbaht veliahdı hatırlarından çıkarmıyor, dillerinden düşürmüyorlardı. Şair İnce Hayali de anlamlı beyitler okuyarak, imalı meseller söyleyerek, tarihten örnekler seçerek o tehlikeli konuyla padişahın temasını muhafaza etmeye çalışıyordu. Süleymaniye, Türk sanatkârlığının eşsiz bir incisi sıfatını taşımak üzere yavaş yavaş oluşurken, bu entrikalar da Osmanlı tarihinde kara ve kapkara kalacak bir sayfanın satırlarını hazırlıyordu. Bir yandan mabet, bir yandan cinayet. Bunların ikisi de Sultan Süleyman namına ve hesabına inşa olunuyordu. O mabet gibi bu cinayet de onun adını taşıyacaktı. Ama mabedi yapanlar Türkler'di, o şaheserin bütün azameti, bütün zarafeti ve büzün güzelliği Türklüğe oranından doğuyordu. O cinayeti hazırlayanlarsa, kızıl Rusyalı bir kadınla Hırvat bir erkekti. Sultan Süleyman onların elinde sadece bir alet oluyordu.”¹⁵⁵

¹⁵⁵ Tan, a.g.e., s. 481.

Yazar, Türk kanı taşımayan, Türklüğü benimsemeyen bu iki insanı, geleceğin Fatihlerini yok etmekle kalmayıp bir babayı evlat katili yapmakla da suçlar.

Hurrem Sultan'ı söyleşi türünde yazılmış bir eser ile anlatmaya çalışan Adnan Nur Baykal, Hurrem'in Türk kökenli olmamasıyla ilgili konuya farklı bir açıdan bakmış ve Hurrem'in ağzından buna şöyle değinmiştir:

“Osmanlı Devletinde makam ve şeref, kişinin hangi ülkeden gelmiş olduğunun, ailesinin ve soyluluğunun değil, sadece ve sadece o göreve layık olmasının bir neticesiydi. Çobanlık yapmış olanlar bile en yüksek mevkilere gelebilirlerdi. Hatta yüksek makamlara gelenlerin geçmişleri ne kadar zayıf olursa, kendileriyle o kadar iftihar ederlerdi. Yeteneksiz, tembel ve gayretsiz olanlar, geçmişleri ne olursa olsun yükselemezlerdi.

Ben bulunduğum mevkie, çalışmamın, gayretim ve çektiğim zahmetin Allah tarafından mükâfatlandırılması neticesinde geldim. Onun için nereden geldiğim ve ailem pek aklıma gelmedi. Gelseydi de yararı olmazdı. Hünkârım ve çocuklarımdan başka kimim vardı ki? Koparıldığım ailemi artık hatırlamıyordum. Onlarla ortak hiçbir yanımlı kalmamıştı, farklı dünyaların insanları olmuştuk.”¹⁵⁶

Romanın başından itibaren soyu soppu belli olmayan bir kadın, kanunları alt üst ederek padişahın gönlüne yerleşmiş ve gün be gün kötülüklerini arttırarak iktidarda kalmayı başarmıştır. Zeki, fettan, kurnaz aynı zamanda da Rus olan Hurrem, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesiyle de kötülüklerinde zirveye ulaşmıştır.

Romanın sonunda yazar, Hurrem'i yaptıklarından dolayı cezalandırmak istercesine ruhî bir bunalım halinde, pişmanlıklar, kâbuslar içinde bırakmış ve feci şekilde bir ölüm sahnesi hazırlamıştır.

Olayları algılayışına, yorumlayışına, kişilerle olan ilişkilerine bakıldığında Hurrem'in hep bencil bir anlayış içinde olduğu görülür. Hurrem, padişah dâhil, uzak ya da yakın, münasebette bulunduğu hatta yüz yüze muhatap olmayıp da yalnızca bir takım olaylarda adlarını duyduğu kişilerden bile bir çıkar sağlama, geleceğin parlak günleri için onları bir araç olarak kullanma amacını gütmüştür. Bu kişiler arasında ona, bilinçli ya da bilinçsiz, engel olmak isteyenleri hiç acımadan yok etme yoluna başvurmuştur.

¹⁵⁶ Baykal, Adnan Nur, “Hurrem Sultan İle Söyleşi”, Galata Yay., İstanbul, 2004, sy. 47

Yazar hemen hemen her olayda Hurrem'in bir parmağı olduğunu, olayların sebebinin ya da sonucunun Hurrem'le ilişkili olduğunu gösterirken her defasında Hurrem'in ne kadar acımasız, ne kadar haris ve kıskanç olduğunu da gösterir. Daha romanın ilk sayfalarında Hurrem'e “güzel Moskof tutsağı”, “murdar kız”, “soyu soppu belirsiz kız” şeklinde hitap edilmesi onun hakkındaki ilk izlenimlerin dahi olumsuz olmasına neden olmuştur. Rus kızı, Haseki Hurrem Sultan olduktan sonra yazar adeta ona olan kını arttırmak ve onun, herkese zarar veren hırsını ön plana çıkarmak için ona sürekli “fettan Hurrem”, “hassas ve desso kadın”, “kırmızı Rusyalı fettan halayık”, “hırçın kadın”, “kırmızı Rusyalı Osmanlı imparatoriçesi”, “büyücü Hurrem”, “haris kadın”, “hırs ve cinayet delisi kadın” sözleriyle hitap etmiştir. Yazar bunların yanında Hurrem'e birçok kereler “zeki kadın”, “zeki, hassas ve civelek kadın”, “zeki ve cesur kadın” diye de hitap etmiştir. Ancak bunları Hurrem'i övmek için değil, yine kötülüğünü vurgulamak için kullanmıştır. Bunları kullanarak Hurrem'in zekâsının, cesaretinin yalnızca her insanın düşünemeyeceği, yapamayacağı kadar korkunç ve akıl almaz kötülükleri gerçekleştirmekte faydalı olduğunu anlatmıştır.

1. 3. Zümrüt Gözlü Sultan* Romanı

1.3.1. Zümrüt Gözlü Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka

Daha ilk bölümünden itibaren, Hurrem Sultan'ın gelecekle ilgili planlar oluşturmaya ve bunları adım adım yerine getirmeye başladığı görülür. Tüm bunları yaparken de kendisine yardımcı olarak cariyelerini seçmiştir.

Hurrem ilk önce Veziriazam İbrahim ile bir mücadele içindedir. Düşmanlarıyla giriştiği bu mücadelelerinde hep kendine muhtaç olan, ona hizmet etmekten başka çaresi olmayan zavallı insanları maşa olarak kullanmıştır. Bunlardan ilki de cariyesi Daye ve onu çok seven yaya topçubaşı Selim'dir. Hurrem, cariyesi Daye'ye âşık olan genç Selim'den İbrahim'in parmağındaki yüzüğü almasını ister. Ona, eğer o yüzüğü alırsa sevdiği kızla kendisini kavuşturacağı, hatta Daye'yi çırağ ederek sarayın dışında kendi hayatlarını kurlmalarına izin vereceği vaadinde bulunur. Selim sevdiği uğruna türlü tehlikeleri göze alarak o yüzüğü Hurrem'e getirir. Planının ilk aşamasının

* Romanın incelenmesinde, Yeşim, Ragıp Şevki, *Zümrüt Gözlü Sultan*, Elips Yay., Ankara, 2004, 1. baskı kullanılmıştır.

gerçekleşmesi Hurrem Sultan'ı hem hayrete düşürmüş hem de çok sevindirmiştir. Kendisiyle gurur duymuş ve henüz gerçekleştiremediği şeyler için de cesaret kazanmıştır. Sevenlerin birbirlerine kavuşma arzusuyla yapamayacakları şey olmadığını bildiği için bunu sonuna kadar kullanmayı tasarlar. Herhangi bir hata yapmamak için adımlarını temkinli atar ve en küçük ayrıntısına kadar bu yüzüğü nasıl çaldığını Selim'den öğrenir. Selim korku içindedir. Çünkü Hurrem'in ne zaman ne yapacağı belli olmayan bir kadın olduğunu anlamıştır ve bu yüzden can güvenliğinden şüphe duyar. Hurrem sırlarını sakladığı ve kendisine sadık olduğu müddetçe canına dokunmayacağı garantisini verince Selim, yüzüğü nasıl aldığını anlatır. Selim yüzüğü, Veziriazam İbrahim Paşa'nın adamlarından afyon bağımlısı cüce Abdi vasıtasıyla almıştır. Cüce Abdi günlerce, İbrahim Paşa'nın, yüzüğü hangi zamanlarda çıkarıp nereye koyduğunu gözetmiş, sonra da yüzüğü çıkardığı bir zamanda bulunduğu yerden çalmıştır. Cüce, yüzüğü niçin çaldığını bilmez. Yalnızca biraz afyon alabilmek için yapmıştır bu işi. Afyonunu alıp saraya geri döneceğini sanır ama Selim yüzüğü teslim aldıktan sonra konuşmaması için onu uzak bir dağ köyüne gönderir. Hurrem, Selim'in anlattıklarını heyecan ve hırs içinde dinlerken işin içine bu cücenin de karıştığını duyunca oldukça rahatsız olur. O, planlarına ortak olan kişileri konuşmamaları için ya bir şekilde kendine bağlayıp onları sonuna kadar kullanır ya da hayatlarına son vererek ebediyen sessiz kalmalarını sağlar. Bu sebeple, yaya topçubaşı Selim'in, yaptığı işe bir başkasını karıştırması onun tedirginliğe olmasına ve korkuya kapılmasına neden olur. Kendini tehlikeye atmamak için yapılması gereken tek şey cücenin ölmesidir. Cücenin bulunduğu yeri öğrenmek Selim'den öğrenmek için, Daye'yi aracı olarak kullanır.

Hurrem bir yandan kendisinin ve çocuklarının geleceğini hazırlamaya çalışırken bir yandan da Kanuni Sultan Süleyman'ı kendine daha da bağlı kılmak için çeşitli büyüler yapar. Yıllar geçmesine rağmen Kanuni Sultan Süleyman'ın kendisine olan sevgisinin, bağlılığının hiç bitmemiş olmasını, aksine günbegün artmış olmasını da bu büyülerden bilir. Sultan Süleyman'ın sevgisinden, itaatinden emin olunca yine entrikalarını çevirmeye devam eder.

Hurrem için yok edilmesi gereken ilk kişi padişaha en yakın kişi olan Veziriazam İbrahim Paşa'dır. İbrahim Paşa'yı padişahın gözünden düşürmek için çeşitli oyunlar düzenler. Bunlardan ilki İbrahim Paşa'nın ihanetini açıkça anlatan sahte bir şiir

hazırlatmasıdır. İbrahim'in, cihanın padişahı olmaya talip olduğunu ifade eden bu şiiri, onun çok yakın dostu olan şair Yahya Bey'in yazdığı yalanını yayar. Bunu yaparken yine Selim'i kullanır. Veziriazam İbrahim Paşa, tüm bunları yapanın ve niçin yaptığının farkındadır. Hurrem'in yok etmek istediği kişiler arasında kendinden sonra Şehzade Mustafa'nın, onun annesi Mahidevran'ın ve kendi eşi Hatice Sultan'ın olduğunu Yahya Bey'e açıkça dile getirir. Yüzüğünün kaybolmasında da Hurrem'in bir parmağı olduğunu düşünür. Şair Yahya Bey ile birlikte Hurrem'e karşı savaşmaktan, dövüşmekten başka yapılacak iş olmadığı kanaatine varırlar ancak roman boyunca Veziriazam İbrahim Paşa'nın Hurrem'e karşı ne savaş verdiği ne de Hurrem'in oyunlarına bir tedbir aldığı görülmez.

Hurrem İbrahim'i yok etmek pahasına bir başka masum cariyesi Gülfem'i de oyunlarına alet eder. Gülfem, Muhsine adındaki bir cariyenin İbrahim Paşa'ya yazdığı aşk mektubunu Hatice Sultan'a götürür. İbrahim'i çökertmek için çok kurnazca bir yola başvuran Hurrem, amacına ulaşır ve Hatice Sultan'ın İbrahim'den kuşku duymasını başarır. Hatice Sultan, yaya topçubaşı Selim'in yardımıyla Muhsine'nin kaldığı yeri öğrenir ve oraya gidip aldatılmanın intikamını alır. Genç ve masum Muhsine'yi kayığa alıp denizin ortasına attırır. Selim, Hurrem'in sebep olduğu ve kendinin de ortak olduğu bu cinayetlerden bıkip usanmıştır. Ne var ki, sevdiği Daye için katlanmaya kendini mecbur hisseder. Daha pek çok masum insanın kanına girileceğini de bilir.

Hurrem, Muhsine meselesinde Hatice Sultan'ı kışkırttığı gibi Kanuni Sultan Süleyman'ı da İbrahim'e karşı kışkırtır. Kardeşi Hatice Sultan'ın üzerine kapatması olduğunu ve yıllardır onu kandırdığını, neredeyse kendi padişahlığını ilan ettiği bir şiirin halk arasında dolaştığını, kendini padişahıtan bile üstün tutarak ondan habersiz kararlar aldığını anlatarak padişahıta İbrahim'e karşı olumsuz fikirler oluşturmaya çalışır. Ancak padişahı can yoldaşı, sırdaşı, İbrahim'den soğutması kolay olmaz. Padişahı İbrahim'den vazgeçiremeyen Hurrem geleceğiyle ilgili kaygı duymaya başlar. Hele padişahın, kadınlarından Gülfem Hatun'a olan ilgisi yüzünden Hurrem, gözden düşme korkusuyla perişan olur. Hemen bir çare düşünüp Gülfem'i ortadan kaldırmayı kafasına koyar. Padişahın gece hizmetine Gülfem'i istediği bir gün Hurrem, ondan nöbetini Mihrican adındaki cariyeye satmasını iyi niyetli bir halde ister. Böylelikle yaptırdığı camii tamamlayabilmesi için gerekli olan parayı, Mihrican'dan nöbet

karşılığında aldığı parayla temin edebileceğini söyleyerek, Gülfem'i kandırır. Gülfem, padişahın nöbetini satmanın ne kadar büyük bir suç olduğunu bildiği ve bunu kabul etmek istemediği halde Hurrem'in elinden kurtulamamıştır. Zaten daha önceden Mihrican'la anlaşmış olan Hurrem, Gülfem'i ikna ettikten sonra, Mihrican'a padişah huzuruna çıktığında Gülfem aleyhinde söyleyeceği sözleri öğretir. Mihrican padişaha, Gülfem'in ısrarla nöbetini satmak istediği şeklinde yalanlar söylediğindeyse Gülfem'in ölüm fermanı çoktan yazılmıştır. Zavallı Gülfem öldükten sonra da Hurrem Sultan'ın elinden kurtulamamıştır. Ölümü bir başkasının ölümüne zemin hazırlamıştır sadece. Hurrem Sultan, Gülfem'in ölümünden sonra, çeşitli yalanlarla padişahın gözü önünde onun sandığını açtırır. Sandığın içinden, yine kendisinin koyduğu, Veziriazam İbrahim Paşa'nın yüzüğü çıkar. Hurrem o yüzüğü sandığa kendi koyduğu halde, gördüğünde çok şaşırılmış rolü yaparak padişahın öfkesini daha da arttırmaya çalışır. İbrahim'in yüzüğünü Gülfem'in sandığına koyarak İbrahim'le Gülfem'in seviştikleri, gizli gizli buluştukları şeklinde bir hikâye uydurur ve padişahın, İbrahim'in öldürülmesi için emir vermesine sebep olur.

Yıllar geçmiştir. Daye ve Selim saraydan ayrılmışlardır. Çocukları olmuştur. Yine de Hurrem'in pençesinden kurtulamamışlardır. Hurrem elli yaşını bulmasına rağmen istediklerine kavuşamadığı için gözü açık gideceği düşüncesindedir. Gençliğinde olduğu gibi bu dönemde de sürekli olarak, kendine mahkûm ettiği Daye ile dertleşir, ona planlarını anlatır ve kocası Selim'den de bu planları uygulamasını ister. Daye'ye, sevdiği erkeğe bağışlayıp چراغ ettiği günleri, onları ev bark sahibi yapmasını, verdiği altın takıları, tehdit edercesine hatırlatarak, isteklerini yapmadıkları takdirde hepsinin ellerinden gidebileceğini ve sonlarının çok vahim olabileceğini ima eder. Daye ve Selim de Hurrem'in tüm cinayetlerini, entrikalarını, yaptıklarını ve yapacaklarını bilmelerine rağmen, bu gözü dönmüş kadının bir gün tüm heveslerine ulaştığında, elde edecekleri mutluluğu ve çocuklarının hayatlarını düşünerek sessiz kalırlar.

Hurrem ilk zaferini, İbrahim'e karşı kazanmıştır ama henüz istediklerini tam anlamıyla elde edememiştir. Hurrem için İbrahim'den sonra sırada, oğullarının ve kendisinin istikbalinde en büyük tehlike olarak gördüğü Şehzade Mustafa vardır. Hurrem Şehzade Mustafa'nın yok edilmesi için yine Daye ve Selim'i seçmiştir. Hem onların gözünde kendini haklı göstermek hem de kendi vicdanını rahatlatmak için

Daye'ye sürekli olarak yaşamak için öldürmek gerektiğini tekrar eder durur. Hurrem kendince bu cinayetlerin işlenmesini elzem kılan sebepler bularak bunları Daye'ye de kabul ettirmek ister. Şehzade Mustafa padişah olursa kendisini ve başta kocası Selim olmak üzere, kendisine yardım eden herkesi cellâtlara teslim edileceklerini, bir saray gibi olan evlerinin, çocuklarının hallerinin müşkül duruma düşeceğini söyleyerek Daye'nin kendisine hak vermesini ve kocasını da yardım etmesi konusunda ikna etmesini sağlamaya çalışmıştır.

Hurrem Sultan, bir maşa olarak kullandığı Daye ve Selim'den başka aşk ateşiyle yanan bir gönlü daha kendi emellerine alet etmeyi tasarlar. Bu gönül, torunu Şah Sultan'a âşık olan Zal Mahmut'un aşk ateşiyle yanan gönlüdür. Sıradan bir saray hizmetlisi olan Zal Mahmut, bir sultana âşık olmuştur ve ona mektuplar yazmıştır. Zal Mahmut'un Şah Sultan'a yazdığı aşk mektubu tesadüfen Hurrem Sultan'ın eline geçer. Hurrem Sultan, bu fırsatı kaçırmadan tıpkı Selim'in Daye'ye olan sevgisini kullandığı gibi Zal Mahmut'un bu karşılıksız sevgisini de kendisi için kullanmayı amaçlar. Bu nedenle hemen şehzade Cihangir'in sarayında görevli olan Zal Mahmut'u görmeye gider ve istediklerini yaptığı takdirde onu, sevdiği Şah Sultan'a kavuşturacağı sözünü verir. Zal Mahmut'un aşkı öyle büyüktür ki, Hurrem'in kölesi olmaya, Şah Sultan için, ölmeye ve kim olursa olsun öldürmeye hazırdır.

Hurrem bir yandan kendine yandaş toplarken bir yandan da Şehzade Mustafa'ya karşı harekete geçmiştir. Yaya topçubaşı Selim'le birlikte Şehzade Mustafa'ya, Koca Ahmet Paşa'nın kaleminden çıkmış gibi gösterilen sahte mektuplar gönderir. Bu mektuplarda padişahın çok yaşlandığı, artık savaflara dahi katılamaz olduğu, bu nedenle de kendisinin tahta geçmesinin yakın olduğu, fakat Veziriazam Rüstem'in bu durum karşısında hiç iyi şeyler düşünmediği yazılıdır. Şehzade Selim tüm bunları öğrendikten sonra, mektupta yazılanları düşünür o da karşılık olarak bir mektup yazar ama onun yazdığı mektuplar hiçbir zaman yerine ulaşmaz.

Mektuplar dışında daha pek çok cepheden Mustafa'ya saldırılır. Hurrem'le birlikte bir yandan da Rüstem, padişahı Mustafa'ya karşı kışkırtır. Rüstem padişaha yeniçerilerin ve halkın şehzade Mustafa'yı saltanat sevdasına düşürdüklerini, Mustafa'nın da, babası padişahı tahttan indirmek düşüncesinde olduğunu aktarır. Padişah başta söylenenlerin bir dedikodudan ibaret olduğunu düşünmüşse de daha sonra

Hurrem'in sürekli olumsuz telkinleriyle, canının oğlu tarafından tehlikeye girdiğini düşünmeye başlar ve öz oğluna ölüm cezası hükmünü verir. Daha sonra da nasıl hareket edilmesi gerektiği konusunda Hurrem'le işbirliği halinde hareket etmiştir. Hurrem kendisine sunulan bu fırsatı sonuna kadar değerlendirmiş ve oynadığı oyunlara Kanuni Sultan Süleyman'ı da katmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Hurrem'in gösterdiği yolda giderek Mustafa'yı elinden kaçırmadan, yeniçerilerin ve halkın tepkisini çekmeden onu ortadan kaldırmayı hedefleyen bir plan hazırlar. Bu plana göre İran'a sözde bir sefer düzenlenecek ve bu sefer sırasında orduya katılan şehzade Mustafa dikkatleri çekmeyecek şekilde öldürülecektir. Hurrem şehzadeyi öldürme görevini, sadakatlerine en çok güvendiği, sevdikleri için, her söylenileni en iyi şekilde yerine getireceklerine inandığı iki kişiyi, öncelikli olarak görevlendirir: Yaya topçubaşı Selim ve Zal Mahmut. Selim, seferin Şehzade Mustafa'yı öldürmek için düzenlendiğini bilmesine ve Şehzade Mustafa için çok üzülmesine rağmen elinden bir şey gelmez. Çünkü Hurrem bir mektupla karısının ve çocuklarının yanında olduğunu, sağlıklarının da kendisine bağlı olduğunu bildirerek tehdit etmiştir. Zal Mahmut ise aşkın sarhoşluğu içinde, hiçbir şeyin farkında olmaksızın verilen görev her ne olursa olsun yapmak düşüncesindedir.

Yaya topçubaşı Selim, Zal Mahmut, Şemsi Ağa ile Dayıoğlu Hasan ve Sarı Mehmet adlı iki dilsiz adam şehzadenin geldiği haberiyle birlikte padişahın otağında, önceden belirledikleri yerlerine geçerler. Babasının elini öpmek, onunla hasret gidermek düşüncesinde olan Şehzade Mustafa neyle karşılaşacağından habersiz, heyecan içinde otağa girdiğinde bu beş cellâtle boğuşmaya başlar. Haykırışları, babasından yardım dileyişleri sonuçsuz kalır, Zal Mahmut'un sırtına ve göğsüne vurduğu hançer darbeleriyle bedeni kanlar içinde kalır ve son nefesini padişah otağında verir.

Bu cinayetten sonra Selim ve Zal Mahmut, Hurrem'e karşı görevlerini yerine getirmiş olarak İstanbul'a gönderilirler. İstanbul'a gelirken padişahın Hurrem'e ulaştırılması istenen bir yüzük Selim'e verilir. Selim bu yüzüğü Daye'ye verir, o da Hurrem'e götürür.

Selim ve Daye, Hurrem'in cinayetin nasıl işlendiğini soracağını, bunu büyük bir zevkle dinleyeceğini tahmin etmişlerdir. Ancak Daye, Şehzade Mustafa'nın öldüğünü müjdeleyen yüzüğü Hurrem'e verdiğinde, bekledikleri sevinci, hırsı, zafer coşkusu onun yüzünde görememiş, tam aksine derin bir üzüntüye düştüğünü görmüştür. Bu

kederli halden sonra da Daye, Hurrem'in hırsı için işlediği onca kötülükten, aldığı masum canlardan duyduğu pişmanlığa ortak olmuştur.

1.3.2. Zümrüt Gözli Sultan Romanında Haseki Hurrem Sultanın Diğer Karakterlerle İlişkisi

1.3.2.1. Kanuni Sultan Süleyman –Hurrem Sultan İlişkisi

Kanuni Sultan Süleyman ve Hurrem'i ilk defa romanın “Şahane Aşk” adlı bölümünde görürüz. Hurrem Sultan en güzel ipek elbisesini giymiş, pırlantaların, incilerini takmış, büyük bir heyecanla, istekle ve aşkla odasında Kanuni Sultan Süleyman'ı bekler. Ona bu aşk dolu gecede, altın tabaklar içinde en sevdiği yemekleri hazırlamış, billur sürahiler içinde nar şerbetleri sunmuştur. En mutlu anlarda bile bir kurnazlık düşünmek Hurrem Sultan'ın en belirgin özelliğidir. O yüzden, tüm bu incelikleri de yalnızca aşkı için yapmamıştır. Menfaatleri her zaman olduğu gibi aşkının önüne geçmiştir. Bu kez Hurrem Sultan'ın aşkının içinde gizlediği plan, bizzat Sultan Süleyman'ın kendisine yöneliktir. Hurrem, nar şerbetinin içine beyaz bir toz, halının altına da kuzu kulağıyla saçını koyarak hünkâra büyü yapmak düşüncesindedir. Hırsı yüzünden Kanuni Sultan Süleyman'ın kendisine gösterdiği ilgi ve sevgiyi yeterli bulmaz. Padişahın hep kendisine düşkün olmasını, her dediğini yapmasını, her zaman, her şeyi ona danışmasını ve hep onun gözdesi olmayı ister. Sultan Süleyman'ın ona tapmasını ister.

“Her zaman böyle olsun istiyorum, diyordu kendi kendine... Her zaman böyle tapsın, böyle düşün üzerime... Biraz sonra yine konuşmaya başlayacak, yine bana şiirler okuyacak, beni göklere çıkaracak, beni aşktan öldürecek hale getirecek!”¹⁵⁷

Hurrem'in bu ihtiras dolu isteklerini Kanuni Sultan Süleyman, ona olan aşkı neticesinde zaten yerine getirmektedir. Ancak gelecekle ilgili planları olan Hurrem, bir gün gelip de bu ilgi ve sevginin bitmesinden ve planlarını gerçekleştirememekten korkmaktadır. Oysaki Sultan Süleyman Hurrem'e yıllardır ilk anki aşkı ve tutkusuyla bağlıdır.

¹⁵⁷ Yeşim,a.g.e., s.35

“Gör, diye mırıldandı. Beni nasıl öldürdüğünü gör! Dünya hazinesi sensin bana... Ne ülkeler fethetsem, ne hazineler ele geçirsem hiçbiri senin kadar büyük olamaz benim için...”¹⁵⁸

Padişahın duyduğu bu aşktan çok, onun kendisine olan tutkunluğu, esareti ve teslimiyeti memnun eder Hurrem Sultan'ı. Onun istediği tek olmaktır ama yalnızca Kanuni Sultan Süleyman'ın kalbinde değil, bütün imparatorlukta, hatta bütün dünyada tek olmaktır.

Yazar Hurrem Sultan ve Kanuni Sultan Süleyman'ın birbirlerine duydukları aşkı sayfalarca anlattıktan sonra iki aşığı, Hurrem'in Mahidevran ile yaptığı kavga vasıtasıyla tekrar bir araya getirir. Olayın oluşumunu yalnızca birkaç diyalog farklılığıyla tarih kitaplarında aktarıldığı şekliyle romanına almıştır. Olay şöyle gelişmiştir: Padişahın gözdelelerinden Mahidevran ile aralarında geçen kavgadan sonra Hurrem Sultan, padişahın huzuruna yüzü gözü tırmık içinde, saçları dağılmış çıkmak istememiştir. Bu durum padişahı kızdırmışsa da aynı zamanda hoşuna da gitmiştir. Hurrem'i bu hale getiren Mahidevran'ı ise Manisa'ya sürdürmüştür. Hurrem bu olaydan kendine pay çıkarmayı ve kendini haklı göstermeyi bilmiştir. Bu kavgadan sonra hem Mahidevran'dan kurtulmuş, hem de haremın başına geçmiştir. Hareme hükmetmek onun için imparatorluğa hükmetmeye giden yolda attığı büyük bir adım olmuştur. Aynı zamanda da Kanuni Sultan Süleyman'ın kendisine gösterdiği sonsuz itaati görerek, yapmayı tasarladıkları için biraz daha cesaret kazanmıştır.

Vezir İbrahim Paşa, Yahya Bey'e bu kavga vak'asını, Hurrem Sultan'ın ne kadar fettan olduğunu göstermek için anlatır. Bu olay olduğunda, Hurrem on altıındadır ve daha o zaman hünkâr üzerinde büyük nüfuz sahibi olmuş, padişahın en sevdiği hasekisini saraydan uzaklaştırmayı dahi başarabilmiştir.

Hurrem Sultan padişahı hep en zayıf olduğu, aşkından alev alev yandığı anlarda rakiplerine karşı zehirler. Rakiplerine galip gelmenin ya da mağlup olmanın Sultan Süleyman sayesinde olacağını bildiğinden, her zaman için rakiplerinden önce davranarak, onları yalanlarla karalama ve gözden düşürme yolunu seçer. Padişah da onun asıl niyetini bilmeden, planlarının uygulayıcısı olur.

¹⁵⁸ Yeşim, a.g.e.,s.35-36

Hurrem, Kanuni Sultan Süleyman'ın, ona olan saf aşkını her zaman kullanmıştır. Onun, kendisi için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını, sözünden çıkmayacağını, uğruna kanlar dökebileceğini bildiği için saray içinde her türlü entrikayı rahatlıkla çevirebilmiştir. Sultan Süleyman'ın her şekilde kendisine destek olacağını bildiği için, hiçbir şeyden çekinmemiştir. Zekâsını, aşkını, parasını kullanarak saray içinde ikinci bir padişah oluvermiştir. En acısı da padişahı cinayetlerine ortak etmesidir. Üstelik öldürttüğü kişiler Sultan Süleyman'ın en sevdiği kişilerdir. Sultan Süleyman kendisine yakın olduğu için Hurrem'in düşmanı olan kişileri bir bir yok etmiştir. Oğlu Şehzade Mustafa, en yakın sırdaşı İbrahim ve çok sevdiği gözdesi Gülfem, Hurrem Sultan'ın ihtirasına yenik düşmüş kişilerdir.

1.3.2.2. Daye, Selim – Hurrem Sultan İlişkisi

Daye ve Selim birbirini çok seven iki gençtir. Ama ne yazık ki, Hurrem'in ağına düşmüş, mutlulukları onun elleri arasına sıkışmış olan bir çifttir.

Daye, Hurrem Sultan'ın sırlarını bilen, onunla işbirlikçi olan cariyelerinden biridir. Selim'i de Hurrem'in kötü emellerine alet eden odur. Daye ileride başına gelecekleri bilmeden hem kendisini hem de sevdiğini zor bir işin içine sokmuştur.

Hurrem'in kafasındaki bir planı gerçekleştirmesi için, İbrahim Paşa'nın yüzüğünü çalması için yiğit akıllı, becerikli ve ketum bir yardımcıya ihtiyacı vardır. Daye'nin sevgilisi Selim de tamamen bu özelliklere sahip bir erkektir. Daye'nin önerisi ile yüzüğü çalma işini başarıyla tamamlar. Hurrem Selim'i tanımadığı için tereddüt yaşar. Fakat Daye'nin güven verici sözlerini dinleyince şaşkınlığını gizleyemez.

Selim'in yüzüğü çalabileceği ihtimali karşısında Hurrem tüm romana hâkim olan şu cümleyi sarf eder:

“Daye, bu delikanlı senin uğruna bu istediğimi yaptıysa...”¹⁵⁹

Hurrem iki insanın birbirlerine duydukları sevgiyi sonuna kadar kullanacağı sinyallerini bu cümleyle verir. Sevdiği uğruna, çalınması çok zor olan yüzüğü çalan, Selim'e daha pek çok şeyi yaptırabileceğini düşünür.

¹⁵⁹ Yeşim, a.g.e., s. 8

Selim gerçekten de sevdiğinin hatırına vezir İbrahim'in yüzüğünü çalmayı başarmıştır. Ancak o, Hurrem'in entrikalarına alet olduğunun farkında değildir. Yalnızca padişahın menfaati için çalıştığını sanan, sadık bir kuldür. Selim'in, kellesinin gitmesi pahasına, bu görevi korkusuzca yerine getirmesinin bir sebebi vardır; Hurrem'in verdiği söz. Hurrem, yüzüğün gelmesi halinde, Daye'yi çırağ edeceği sözünü vermiştir. Selim yüzüğü getirmiştir ve şimdi de Hurrem'in sözünü yerine getirmesini bekler. Ama aynı zamanda da sultanın sırrına ortak olduğu için canının hâlâ tehlikede olduğunu bilir. Hurrem Sultan bu iki aşığı kaybetmemek için can korkularını yenmelerini sağlar. Onlara, sözde çok olumlu bir vaatte bulunur. İkisi Hurrem'in yapacakları bitinceye kadar ona yardım edecekler, sonra da Hurrem Sultan onları özgür bırakıp bir sürü ihsanlarda bulunacaktır. En başta çok cazip gelen bu teklif zaman geçtikçe ağırlığını göstermiş ve Daye ile Selim'i hayatlarından bezdirmiştir.

Selim, Hurrem Sultan'ın canı yüzünü ilk defa, yüzüğü çalmada kendisine yardımcı olan cüce Nasuh'un öldürülmesini istediğinde görür. İyi kalpli Selim, masum bir insanı öldürmenin yanlış olduğunu söylediye de Hurrem Sultan, sırrını bilen birinin yaşamasına asla müsaade etmediği için cüce Nasuh'un sonu diğerleri gibi olmuştur. Selim yanlış bir yola girdiğinin, ama buradan çıkmanın güç olacağını farkına varır. Daye de bunu hissetmiş olmalıdır ki, Selim'e daima uyanık ve dikkatli olmasını tembihler. Hurrem Sultan'ın yaptıklarından ve yapacaklarından korku duyarlar.

Daye, Hurrem Sultan'ın hüzünlü olduğu ve sarhoş olana kadar içtiği bir gecede yanında, ona arkadaşlık etmektedir. Hurrem Sultan sarhoşluğunun etkisiyle gelecekle ilgili bütün planlarını ona anlattır. Tek amacının kendi oğullarının yaşaması için, Şehzade Mustafa'yı öldürmek olduğunu da açıkça söyler. Hem oğullarının hem de kendisinin taht yolunu açmada Daye'yi kendine en büyük yardımcı olarak seçmiştir. Eğer o da söylenenleri doğru şekilde yaparsa ve dilini tutarsa, sevdiği erkek olan Selim ile evlenebilecektir.

Daye Hurrem Sultan'ın tehditlerine rağmen, onun bütün bu planlarını, yaptığı düzenbazlıkları Selim'e anlatır. Ne yazık ki, hür kalmak için onun oyunlarına dâhil olmaya devam etmek zorundadırlar. İki taraf da birbirinden bir menfaat bekler vaziyettedir. Hurrem'in, ağzından çıkan her şeyi kayıtsız şartsız kabul edip yapacak, sonra da onları ölüme kadar içinde saklayacak sadık bendelere ihtiyacı vardır. Daye ve

Selim'in de özgür kalıp, mutlu bir yuva kurma hayalleri vardır. Bu yüzden de Hurrem'in kendisinin ve oğullarının yaşaması için çok kan dökeceğini bildikleri halde onunla işbirliği yapmaktan çekinmemişlerdir.

Hurrem ve yardımcıları Daye ile Selim her bakımdan birbirine zıt düşünce, davranış ve karakter özellikleri gösterirler. Hurrem romanın kötü, Daye ve Selim de iyi tarafını oluşturur. Hurrem cinayetleri işlemekten büyük zevk alırken, Daye ve Selim her masum insanın kanı döküldüğünde vicdan azabı çekmektedirler. Daye ve Selim'in saf, temiz ve ölümü göze alacak kadar büyük olan aşklarına karşın, Hurrem Sultan'ınki çıkara dayalı, samimiyetten uzak, büyülerle kirlenmiş bir aşktır. Bu iki farklı kutuptaki insanlar tek bir noktada birleşirler. O da her iki tarafın yaşanan olaylar içinde bencilce hareket etmeleridir. Hurrem, kendi oğullarını düşünerek başkasının canına kıyarken, Daye ve Selim de kendi mutlulukları için Hurrem Sultan'ın cinayetlerine ortak olurlar. İki taraf da kendine göre iyi niyetle hareket etmiş olsa da haksız yere insanları öldürdükleri için zalimce hareket etmiş sayılırlar.

Selim daha İbrahim Paşa'nın yüzüğünü çaldığı gün Hurrem Sultan'ın aklında kötü şeyler olduğunu fark etmiştir. Ancak bunu Daye'ye itiraf ettiği gün ondan kopmak için çok geç olmuştur. Çünkü kendisi de bir ölüme sebep olmuştur bile. Hurrem yüzüğü almada Selim'e yardım eden cüceyi öldürmüştür. Daye'yle mutlu olmak için Hurrem'in tarafında olmayı seçtiğinde içinden bir ses Selim'e, pek çok kişinin kanına gireceğini söylemiştir. "Her fenalığa alet olacaksın, ellerin kana bulanacak, hileler, desiseler, tuzaklar, yalanlar içinde yüzeceksin. Saltanatı kaybetmek istemeyen bir kadının cellâdı olacaksın. Ölüm fermanı çıkmış insanların hayatlarını söndüreceksin. Kendi mutluluğunu bu ölümlerin üstüne kuracaksın."¹⁶⁰ Saltanat delisi bir kadını cellâdı olmak Selim'i üzse de bu oyunlar zincirinin halkası olmaktan kendini kurtaramamıştır.

Gün geçtikçe artan kötülükler, cinayetler Selim'i canından bezdirir. Ama, Daye uğruna onca masum insanın ölümüne göz yumar. Hurrem de bunu bildiği için iki sevgilinin yakasını bırakmaz, birbirlerine kavuşmak için çırpınmalarından sonuna kadar faydalanmak ister. Kimi zaman onların gizlice birlikte olmalarına izin verir ve birbirleri için daha da vazgeçilmez olmalarını amaçlar. Hatta Daye'nin hamile kalmasına bile

¹⁶⁰ Yeşim, a.g.e., s. 90

yalnızca kendi çıkarları için göz yummuştur. Çünkü saray kanunlarına göre, cariyelerin evlilik dışı ilişki kurmaları çok büyük cezaya çarptırılmalarına sebep olur. Ama Hurrem Sultan eğer çocuk olursa bu çiftin, çocukları uğruna canlarını bile feda edeceklerini bildiğinden onların bu memnu ilişkilerini destekler.

Romanın ikinci bölümü aradan uzun bir zamanın geçtiğini gösterir. Daye özgürlüğüne kavuşup saraydan dışarı çıkalı on sekiz yıl olmuştur. Saraya Hurrem'i ziyarete gelmiştir ve Hurrem'in hâlâ emellerine tam olarak kavuşamamış olduğunu görür. Hurrem'in en tehlikeli rakipleri Vezir İbrahim Paşa ve Gülfem Hatun öldürülmüştür. Fakat daha yapılması gereken şeyler vardır. Selim'in son olarak Şehzade Mustafa'nın ortadan kaldırılmasında görev almasını ister. Şehzade Mustafa ordu tarafından da, halk tarafından da çok sevilen bir insandır. Selim de Şehzade Mustafa'ya karşı aynı duyguları besler. Onun öldürüleceğini öğrendiği zaman yine çok üzülür ama yine, kendi mutlulukları için başka alternatifleri olmadığını kabul ederek ve içi sızlayarak bu görevi de yerine getirir. Acı sonun ardından İstanbul'a dönünce, tüm olan bitenleri ayrıntılı biçimde Daye'ye anlatır. Şehzade Mustafa'nın ölümünden sonra Hurrem'in hırsının sona ereceğini umarak, Daye'nin saraya gidip bu ölüm hikâyesini Hurrem'e anlatmasını ister. Bunları dinledikçe, onun çok büyük zevk duyacağını düşünürler. Ancak Daye saraya gidip şehzadenin öldüğünü söylediğinde, Hurrem Sultan tahmin edilen mutluluğu yaşamamıştır. Aksine kederlenmiştir. Yaptığı her şeyden pişmanlık duymuş ve yaptıklarının müsebbibi olarak Fatih Sultan Mehmet'i göstermiştir. Kendisine bütün o günahları işletenin Fatih Sultan Mehmet'in, nizam-ı âlem için kardeş katline izin vermesi yüzünden olduğu görüşündedir.

1.3.2.3. İbrahim Paşa – Hurrem Sultan İlişkisi

İbrahim Paşa, Hurrem Sultan'ın en güçlü rakibi ve üzerinde bin bir türlü entrikalar çevirdiği kişidir. İbrahim, roman boyunca Hurrem Sultan'ın kötülüğünün farkında olup da bir şey yapmamış ve sonunda çizilen kaderinin kurbanı olmuştur.

Romanın en başından itibaren, Hurrem Sultan'ın Vezir İbrahim'i yok etme çabası içinde olduğu görülür. İbrahim Paşa'nın çok değerli yüzüğünü çalması için Selim'i görevlendirmiştir. Elbette ki Hurrem Sultan yüzüğü maddi değeri için

çaldırmamıştır. Aklında çok daha sinsice bir plan vardır. Eğer her şey yolunda giderse yalnızca İbrahim'den değil, yolundaki başka engellerden de kurtulacaktır. Ama öncelikle planın ilk ve en zor aşamasının herhangi bir şüphe uyandırmadan ve yakalanmadan tamamlaması gerekmektedir. Bu çok zor bir iştir ama yaya topçu yüzbaşısı Selim, sevdiği kıza kavuşmak adına o yüzüğü çalmayı başarmıştır. Hurrem Sultan yüzüğü ele geçirmenin verdiği sevinç, hayret ve keyifle kendinden geçmiştir.

Hurrem Sultan, İbrahim'e karşı ilk zaferini kazanır. Yüzük, yapacağı kötülüklerin kapısını açmıştır. Henüz her şeyin başıdır. Onu elinde hissetmek yapacağı kötülüklerin bir kat daha artmasına neden olur. İbrahim, Hurrem Sultan'ın yaptığı her şeyin farkındadır. Hatta, hem kendisinin hem de kendine yakın olanların can tehlikesi içinde olduğunu da bilir. Çünkü Hurrem Sultan çok kıskanç bir yapıdadır ve İbrahim'in padişahın iltifat görmesini, yüksek mevkilere gelmesini içine sindirememiştir. İbrahim, kendisinin ve Şehzade Mustafa'nın, Hurrem Sultan'ın önünde engel teşkil ettiklerini bilir. Emin olduğu bir şey daha vardır ki, o da Hurrem Sultan'ın saltanatı ele geçirmek için her şeyi yapabilecek kadar gözü kara olduğudur.

İbrahim, Yahya Bey ile, Hurrem Sultan hakkında konuşurken onun bütün bu planlarını, geçmişte padişahın gözdesi Mahidevran'ı nasıl sürdürdüğünü anlatır. Sonunda da Hurrem Sultan'ın Osmanlı tahtına baş olmak maksadında olduğunu, bu fettan kadından ürkmüş bir vaziyette dile getirir.

Vezir İbrahim, her şeyi bilip de Hurrem Sultan'a karşı hiçbir faaliyette bulunmamıştır. Yahya Bey'le konuşurlarken Hurrem Sultan'ın bir kadın değil bir yılan olduğunu söyleyip, onunla mücadele etme kararı aldıysa da herhangi bir şekilde Hurrem'in yaptıklarına müdahale etmemiştir. Ne savunmaya geçmiştir ne de karşı bir saldırıda bulunmuştur. Oysa Hurrem Sultan, hiç aralık vermeden İbrahim hakkında türlü dedikodular çıkararak, sahte mektuplar düzenleyerek saray içinde ona bir hain gözüyle bakılması için çaba sarf etmiştir. Sonra da padişahın kanına girerek onun dost değil tahta gözü olan bir düşman olduğunu kabul ettirmiştir. En baştan beri oynadığı oyunun sonuna gelmek üzeredir. Sıra bu yalan dolanın içine yüzüğü de katıp padişahı tam olarak ikna etmeye gelmiştir. Çaldığı yüzüğü Kanuni'nin gözdelelerinden Gülfem'in sandığına koymuştur. Gülfem'in ölümünden sonra bu sandığı padişahın gözleri önünde açmıştır. Sandıktan yüzük çıktığında, hiç haberi yokmuşçasına şaşırıp, İbrahim ve

Gülfem'in yasak ilişkileri olduğu konusunda padişahı kandırır. Böylelikle sadrazam İbrahim'in ipini çekilmiş olur. Sonunda Hurrem Sultan, İbrahim ile olan savaşını da kazanır.

Hurrem Sultan, İbrahim'in tahta geçmek gibi bir düşüncesinin olmadığını, olamayacağını bilir. Ona karşı olan düşmanlığı, Şehzade Mustafa'ya olduğu gibi değildir. Şehzade Mustafa, tamamen onun yolunu tıkayan, tahta aday biridir. Vezir İbrahim Paşa ise tahta varis olma şansına sahip değildir. O, Osmanlı kanı bile taşımamaktadır. Ama yine de Şehzade Mustafa'dan sonra Hurrem Sultan'ın ölümünü en fazla istediği kişidir. Çünkü padişaha çok yakındır. Padişah ona göstermediği ilgiyi İbrahim'e gösterir. Ona ayırmadığı zamanı İbrahim'e ayırır. İbrahim'in en büyük suçu, Sultan Süleyman'ın onu çok sevmesi ve ona çok güvenmesidir. Onun ölmesi için de yeterli bir sebeptir.

1.3.2.4. Gülfem Hatun - Hurrem Sultan İlişkisi

Hurrem'in günahlarına ortak olan cariyelerden biri de Gülfem'dir. İbrahim için yapılan planın yürütmesinde Hurrem Sultan'a yardım eden ve onun sırrına ortak olanlardan biridir.

Hurrem, Gülfem'e dost görünmekle beraber, bir taraftan da onun kuyusunu kazmaya çalışmaktadır. Kendisine yardım eden bu cariye hakkında haince düşüncelere kapılır. Tarih kitaplarına çok acı bir olay olarak geçen hadise gerçekleşir.

Gülfem, Sultan Süleyman'a nöbeti olduğu akşam, nöbetini Hurrem Sultan'ın baskısıyla Mihrican adındaki başka bir cariyeye satar. Sonunda nöbetini satan Gülfem, padişahın emriyle feci şekilde öldürülür.

Hurrem Sultan, Gülfem'in canına kıymıştır ama, romanda onunla aralarında herhangi bir olumsuz vak'a yer almaz. Bizzat Gülfem'i yok etmek, ondan kurtulmak düşüncesinde de değildir. Hurrem, Gülfem'i, İbrahim'i yok etmek için bir yem olarak kullanmıştır. Böylelikle hem İbrahim'den kurtulacaktır, hem de padişahın en sevdiği gözdesinden.

Gülfem'i yalnızca kıskandığı için de öldürmemiştir. Roman içerisinde ondan herhangi bir şekilde nefret ettiği yönünde bir olay yoktur. Ayrıca Gülfem de ona karşı

saygıda kusur etmemeye çalışmaktadır. Gece padişahın hizmetine gideceği zaman bile, Hürrem'in Sultan Süleyman'la olan aşklarını bildiği için, çekinerek gider. Ama Hürrem Sultan, İbrahim'i yok etmek pahasına onu bir yem olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Böylece bir taşla iki kuş vurmuş olur. Gerçi aynı zamanda, Gülfem için üzülür de. Yaptığından tiksindir. Kendi kendine; "Bu masum, bu temiz kızı uçuruma atıyorsun. Bile bile uçuruma sürüklüyorsun. Sende Allah korkusu yok mu? Allah'tan korkmuyor musun sen?"¹⁶¹ diye söylenir. Ama sonra, eğer bunu yapmazsa İbrahim için hazırladığı çukura kendinin düşeceğini, sonra da Gülfem yüzünden Kanuni Sultan Süleyman'ın sevgisinden mahrum kalacağını düşünerek, kendini haklı çıkaracak sebepler bulur.

1.3.2.5. Şehzade Mustafa - Hürrem Sultan İlişkisi

Hürrem Sultan'ın asıl hedefi şehzade Mustafa'yı yok etmektir. Öldürdüğü bütün insanlar, onun öldürülmesini kolaylaştırmak için bir araçtır. Çünkü şehzade Mustafa, tahta ortak olan kişidir.

Şehzade Mustafa'nın ordu ve halk tarafından sevilmesi, akli başında ve güçlü olması Hürrem Sultan'ı çok korkutur. Bu korkusunu sarhoş olduğu bir gece Daye'ye de anlatır. "Eğer ki, Şehzade Mustafa padişah olursa çocuklarımı öldürür, beni de eski saraya atar Daye... Orada evlat acısı ile beni kahırlara gömer."¹⁶² Hürrem Sultan böyle korkular içindeyken Şehzade Mustafa'ya bir şey yapmamıştır ama boş da durmamıştır. Mustafa'nın annesini aralarında geçen kavga yüzünden suçlu durumuna düşürüp sürdürmüş ve şehzadenin anneden aldığı desteği kırmıştır.

Vezir İbrahim'in ölümünden sonra Şehzade Mustafa'nın yok edilmesi için yoğun bir çaba sarf eder. Çok güvendiği Selim'i bu iş için görevlendirir. Selim önce Manisa'ya gidip casusluk yapar. Sonra da düzmece bir İran seferi sırasında başta Selim olmak üzere dört kişi, şehzadenin canına kıyarlar.

Hürrem Sultan, bir babayı evlat katili yapabilecek kadar kötü olabilmıştır. Şehzade Mustafa'nın tahta gözü olduğu fikrini, Bayezid'in Yavuz Sultan Selim'e

¹⁶¹ Yeşim, a.g.e., s. 166

¹⁶² Yeşim, a.g.e., s. 82

yaptığının, şimdi de kendi başına geleceği kuruntusunu padişaha kabul ettirmiştir. Yıllardır sahip olduğu tahtın elinden gidebileceği endişesi onu bir kez daha katil yaptırmıştır.

Şehzade Mustafa'ya düzenlenen bu haince pusu, Hurrem Sultan'ın tecrübesinin, gücünün, korkusuzluğunun ve ihtirasının zirveye ulaştığını gösterir.

1.3.2.6. Zal Mahmut - Hurrem Sultan İlişkisi

Zal Mahmut, aşkının esiri olmuş, aşkı uğruna Hurrem Sultan'ın cellâdı olmuş bir yiğit askerdir.

Zal Mahmut aslında en başta, Hurrem Sultan'ın planlarına dâhil değildir. Onun adamı da değildir. Ama bu onun cellâdı olmaktan kurtulacak anlamına da gelmez. Çünkü Hurrem öyle akıllıdır ki, kendi işine yarayacak hiçbir kişiyi, hiçbir olayı elinden kaçırmadan kullanmasını bilir. Zal Mahmut da onun için, elinden kaçırmaması gereken bir fırsat olmuştur. Bir gün tesadüfen eline Zal Mahmut tarafından Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan'a yazılmış bir aşk mektubu geçer. İşte bu mektup Hurrem Sultan'ın aklına derhal şeytanî fikirler getirir. Zal Mahmut'a da tıpkı Selim'e yaptığını yapacak ve onun aşkını kendi menfaati için kullanacaktır.

Bir padişah kızına bir bostancının yan gözle bakması bile boynunun vurulması için yeterli bir sebeptir. Kaldı ki Zal Mahmut padişahın kızına bir aşk mektubu yollamıştır. Bu durum Hurrem Sultan için kaçırılmaz bir fırsattır. Çünkü Hurrem Sultan bir erkeğin sevdiğine kavuşmak için ölümü dahi göze aldığını çok iyi bilmektedir. Bu nedenle Selim gibi, Zal Mahmut'un da sevdiğine kavuşmak için istediği her şeyi yapacağını bilir.

Hurrem'in Zal Mahmut'la yaptığı tamamen bir pazarlıktan ibarettir. Aralarında hiçbir bağlılık bulunmayan bu iki insan yalnızca menfaatleri yüzünden bir araya gelirler ve birlik olurlar. Zal Mahmut emirleri yerine getirecek, Hurrem de onu sevdiğine kavuşturacaktır. Anlaşmaya dayalı bir ilişki kurarlar.

Zal Mahmut Şah Sultan'ın yolunda ölmek için Kuran'a el basıp Hurrem'in her istediğini yapacağına dair yemin etmiştir. Bu yeminden sonra da, Zal Mahmut'a verilen ilk görev Şehzade Mustafa'nın öldürülmesidir. Zal Mahmut, Şehzade Mustafa'yı

öldüreceğinden habersiz, yalnızca bu işi bitirip sevgilisine kavuşma hayali içindedir. Fakat katledecekleri kişinin Veliht Şehzade Mustafa olduğunu öğrenince yıkılmış, dehşete kapılmıştır ama dönülmesi imkânsız bir yola girdiğinin de farkındadır. Kader arkadaşı Selim’le beraber, Hurrem Sultan’ın kanlı elleri olmaktan kurtulamamışlardır.

1.3.2.7. Rüstem Paşa - Hurrem Sultan İlişkisi

Hurrem’in yandaşlarından biri de İbrahim’in yerine vezir olan Rüstem Paşa’dır.

Turhan Tan “Hurrem Sultan” adlı romanında, Hurrem Sultan’ın saray içindeki en yakın işbirlikçilerinden biri olarak Rüstem’i göstermiştir. Hurrem’in çevirdiği her türlü entrikada mutlaka Rüstem’in bir parmağı olduğuna işaret etmiştir. Ragıp Şevki Yeşim ise romanında Rüstem’i çok faal göstermemiştir. Bu romanda, Rüstem Paşa’yı etkili şekilde, yalnızca Şehzade Mustafa’nın öldürülmesi olayında görürüz.

Hurrem Sultan’ın oyunlarında çok etkili olmayan Rüstem Paşa’nın sözlerinden, Hurrem’e sadık bir vezir olduğu anlaşılır.

1.3.2.8. Mahmut Çelebi –Hurrem Sultan İlişkisi

Mahmut Çelebi padişahın sağ kolu denilebilecek, onun çok sevdiği ve saydığı bir insandır.

Romanın en kritik noktasında, Selim’in şehzade Mustafa’yı öldüreceğini bilmediği bir anda ortaya çıkar. Selim’e Hurrem’in haince planını açıklar. “Sefih şehzade”, “sarı çıyan”, “iğrenç mahlûk” olarak adlandırdığı Sarı Selim’i padişah yapmak için, Hurrem Sultan’ın ne tür bir düzen kurduğundan bahseder. Selim’i bu işten caydırmaya çalışır. Fakat Selim, “yılan”ın gazabından korktuğu için Mahmut Çelebi’nin isteğini geri çevirir.

Bütün roman boyunca Hurrem Sultan’a karşı mücadele girişiminde bulunan tek kişi, Mahmut Çelebi olmuştur. Selim’in şahitliğiyle, onun tüm yaptıklarını, nice masum insanı öldürdüğünü, onun bir yılan olduğunu Kanuni Sultan Süleyman’a anlatmak niyetindedir. Fakat Selim’i ikna etmesi mümkün olmaz. Çünkü Selim, Hurrem’in gücüne yenik düşmüştür. Onun insanları öldürmedeki amacını kabullenmiştir.

“Yaşamak için öldürmek” zorunda olduğuna hak vermiştir. Mahmut Çelebi de, çaresiz onun söylediklerini dinlediğinde, Hürrem’le başa çıkmanın ne denli zor olduğunu anlayarak kararından vazgeçmiştir.

1.3.2.9. Kırımlı İhtiyar- Hürrem Sultan İlişkisi

Yazar, sarayı ziyaret eden bir Kırımlı ihtiyar vasıtasıyla Hürrem Sultan’ın saraya gelmeden önceki hayatı hakkında okuyucuyu bilgilendirmiştir.

Kırımlı ihtiyar, Hürrem’in geçmişini tarih kitaplarında yer aldığı şekliyle anlatır. Fakat imparatorluğun başında bulunan Hürrem Sultan geçmişine ilgili şeyleri duymaya tahammül gösteremez. Bir papazın kızı olduğunun duyulması saraydaki itibarını zedeleyebileceği için ihtiyara tepki gösterir. Rakiplerinin bunu koz olarak kullanıp aleyhinde laflar çıkarabileceği aklına gelir. Onun için, geçmişini öğrenmekten çok daha önemli olan şey, hayatının geri kalanını da saray ihtişamı içinde geçirebilmektir. Annesinin, babasının, kim olduğunun onun için önemi kalmamıştır.

Hürrem Sultan, aslını öğrenmekten memnun olmamış, tam aksine huzuru kaçmış, ihtiyara karşı hiddetlenmiştir. Hiddetlenmekle de kalmayıp, kendisiyle ilgili bildiklerini, sarayda başkalarına anlatmaması için Kırımlı ihtiyarı ebediyen susturmaya karar vermiş ve onu öldürtmüştür.

Hürrem Sultan kendisiyle ilgili bir konuda dahi, yoluna engel olabilecek hiçbir şeyi affetmeden yok etmeyi tercih etmiştir. Kırım’dan gelen ihtiyarı da bu uğurda harcamaktan hiç çekinmemiştir. Ondaki hırs, kendi özünü dahi unutturmuş, geçmişine karşı saygısızca hareket etmesine sebep olmuştur. Onun geçmişini hatırlamak istememesi, kendisini yalnızca Hürrem olarak kabul etmesi, Osmanlı kadını olmayı özümsemesinden değil de saray içinde itibarını kaybetmekten duyduğu korkudandır. Duyduğu bu korku onu ömrü boyunca da yalnız bırakmamıştır.

1.3.2.10. Mahfiraz Kalfa- Hürrem Sultan İlişkisi

Mahfiraz Kalfa, Hürrem’in sıradan bir yardımcısıyken, kardeşi Cafer Kırımlı Tatar’ı öldürdükten sonra, kethüda kadınlığa yükselmiştir. Bu ödüllendirilmeden sonra

kardeşiyle birlikte Hurrem'in en sadık yardımcılarında biri olmuştur. Ne yazık ki, onun bahtı diğerleri kadar açık olamamıştır. Çünkü Mahfiraz Kadın, Hurrem Sultan'la çıktığı bir gezi sırasında bahçedeki yılan tarafından ısırılarak ölür. Bu olay, yazar tarafından Hurrem ve yılan arasında, hem fiziksel hem de davranış yönünden benzerliklerini göstermek için kurgulanmıştır.

Yılan Mahfiraz Kalfa'yı ısırmıştır ama Hurrem Sultan'a göre buradaki asıl suçlu yılan değil, yılanı öldürmeye çalışan Mahfiraz'dır. Çünkü yılan tamamen kendini savunmak, yani ölmek için onu ısırmıştır.

Mahfiraz'ın ölümünden sonra Hurrem Sultan aynada kendisine bakmış ve yılanınkilere benzeyen gözlerini görünce çevresindekilere: "Ne yeşili? Yaprak yeşili mi? Yılan yeşili mi? Çimen yeşili mi?"¹⁶³ diye sorarak kendisinin yılan gibi olmadığını duymak istemiştir. Oysa yaptıkları yılanınkilere aynıdır. Tıpkı yılan gibi o da yaşamak için öldürür. Ona göre yılan Mahfiraz'ı öldürmekte haklıdır. Bu durumda kendisi de ona dokunanları öldürmekte haklıdır.

1.3.2.11. Haseki Mahidevran –Hurrem Sultan İlişkisi

Kanuni Sultan Süleyman'ın, Hurrem Sultan'dan önceki en sevdiği kadınlarından biri olan Mahidevran, romanda yalnızca Hurrem ile yaptığı meşhur kavga olayıyla yer almıştır.

Hurrem Sultan hem Kanuni Sultan Süleyman'ı paylaşmak istemediği için hem de Mahidevran'dan olan Veliht Şehzade Mahmut, kendi oğullarının hayatını tehlikeye soktuğu için, Mahidevran'ın saltanatına son vermek için onunla mücadele etmiştir. Onların yaşadığı bu kavga, Vezir İbrahim'in, şair Yahya Bey'e anlattığı bir anı olarak romanda yer alır. Vezir İbrahim Paşa, Hurrem Sultan'ın henüz saraya yeni gelmişken ve genç yaşına rağmen veliaht annesini ortadan kaldıracak kadar hırslı ve kötü olduğunu hatırlatmıştır.

Hurrem Sultan, Mahidevran ile aralarında geçen kavgayı büyük bir zekâ örneği göstererek üstün sonuçlandırır. Mahidevran'dan dayak yemiştir ama bu da onun

¹⁶³ Yeşim, a.g.e., s. 128.

planının bir parçasıdır. Saçı başı yolunmuş halde iken padişahın huzuruna çıkmak istemez. Padişah kendisine karşı yapılan bu ince davranışı karşısında Hurrem'i bir kat daha sever. Mahidevran ise saraydan apar topar sürülür. Velihaht şehzade annesine karşı zafer kazanmış olur.

1.3.2.12. Çocukları- Hurrem Sultan

Hurrem Sultan'ın Selim, Bayezid, Cihangir ve Mihrimah adlarında dört çocuğu olmuştur.

Hurrem Sultan'ın roman boyunca bütün amacı, işlediği cinayetlerin tek sebebi, çocuklarının hayatlarını korumak ve kendi istikbalini garanti altına almaktır. Hurrem, Fatih Sultan Mehmet'in koyduğu kural gereği, oğullarının hayatının tehlikede olduğunu bilir. Çünkü Selim'den daha büyük Şehzade Mustafa vardır ve tahtın varisi odur. Bu durumda, Şehzade Mustafa tahta geçtiğinde oğulları canından, kendisi de ihtişamlı saray hayatından olacaktır. "Nizam-ı âlem " için kardeş katlini emreden kanuna adeta baş kaldırarak oğullarının hayatı için mücadele etmeye ve başkalarının hayatını söndürmeye karar verir. Bu kararını Daye'ye şöyle açıklar:

"Ne yapacağımı da... Hep biliyorum Daye... Yıllardır, aylardır hazırladım her şeyi... Yıllar, aylardır yüreğimde, kafamda tasarladım hepsini... Birer birer, bana ve oğullarıma kimler düşmansa hepsini öldürteceğim. Hiç acımadan, hiç kaygulanmadan öldürteceğim..."¹⁶⁴

"Mir Mehmet Han'ın öldüğü gece, göz yaşları döktüğüm sırada karar verdim buna ben... Ağlarken Selim Hanıma da, Beyazıt Hanıma da, Cihangir Hanıma da gözyaşı döktüm."¹⁶⁵

Hurrem Sultan suçlandığı her anda, hep kendinin suçsuz olduğunu savunur. Her zaman oynadığı oyunların, öldürdüğü insanların tamamen masumane bir niyetle, çocuklarının hayatlarını kurtarmak için yapıldığını haykırıştır. İşlediği cinayetlerin sorumluluğunu da Fatih Sultan Mehmet'e yüklemiştir.

¹⁶⁴ Yeşim, a.g.e., s. 82.

¹⁶⁵ Yeşim, a.g.e., s. 83

1.3.3. Romanın Genelinde Hurrem Sultan

Hurrem Sultan, bu romanda tam bir entrikalar zinciri oluşturmuş durumdadır. Daha romanın en başında Hurrem'i haince bir plan içinde buluruz. Başlangıçtan sona kadar da bu planları ve insanların hayatına kıyması devam eder, ancak Hurrem Sultan insanların canına kıydığı için kendini cani olarak da görmez. O, bu cinayetleri ulvi bir görev adına yaptığını düşünür; analık görevi.

Romanda Hurrem Sultan, kendi çıkarları, kendi saltanatı için uğraşan ihtiraslı bir kadın olduğu kadar, çocukları için endişelenen, onların can sağlından şüphe duyan, ölmelerine dayanamayacak olan bir anne olarak da görürüz. İnsanları gözünü kırpmadan ölüme mahkum eden katı bir yüreği olduğu gibi, ilk oğlu Mehmet'in ölümünden dolayı gözyaşları dinmeyen bir anne yüreği olduğunu da görürüz. İlk çocuğunun hastalıktan ölmüş olması ona evlat acısını yaşattığı için diğer oğullarının bir hiç uğruna ölmesine göz yummak istememiştir. Bu yüzden de birçok masum insana soğukkanlılıkla kıyabilmiştir. Ama kimi zaman bunları yaparken de içten içe bir pişmanlık duyduğu sezilir. Ancak yine sonunda oğullarının hayatı söz konusu olduğu için oğullarına zarar verebilecek olan insanları öldürmekten de çekinmemiştir. Anne yüreği her zaman baskın gelmiştir.

Hurrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'a karşı da derin ve gerçek bir sevgi duymaktadır. Padişah seferdeyken sürekli onu sayıklar, sürekli ona mektuplar yazar. Ayrılık acısını en ağır şekilde yaşar. Buna rağmen, sinsice planlarını uygulamakta, hep sevgililerin birbirlerine duydukları sevgiyi kullanmıştır. Selim ve Daye ile Zal Mahmut ve Şah Sultan'ın aşkları, Hurrem'in akıttığı kanlarla hayat bulmuştur. Onlara verdiği sözü yerine getirip, sevgilileri birbirlerine kavuşturur, ama onun için bu sadece yaptıkları karşılığında sevgililere verdiği bir mükâfattır. Her şeyin, onun istediği gibi olmaması halinde asla verilmeyecek bir mükâfat.

Hurrem işlediği cinayetlerden dolayı kötü bir kadındır. Ama romanda, iyi bir yüzü de gösterilir Hurrem'in. O, çocuklarını düşünen iyi bir anne, kardeş katline karşı olan bir yönetici, kocasını çok seven bir eş, cariyelerine karşı merhametli davranan bir hanımdır aynı zamanda. Devamlı, kardeş katlini emreden kanunun olmaması halinde, bu cinayetleri işlemeyeceğini tekrar eder. Romanın sonunda da öldürdüğü insanlar için Allah'tan af dileyerek pişmanlığını dile getirir.

2. HASEKİ SAFİYE SULTAN'I KONU ALAN ROMANLAR

2. 1. Sultanların Aşkı* Romanı

2.1.1. Sultanların Aşkı Romanında Ana Çizgileriyle Vaka

Sultanların Aşkı romanında Sultan II. Selim'in ve Sultan III. Murat'ın Venedikli güzellere duydukları aşk konu edilmiştir. Ancak aralarında bir fark vardır. Sultan Murat bir çocuk sahibi olarak haseki olan Safiye'ye büyük bir aşkla bağlıyken, Sultan Selim bir şehzade veremeyen bu nedenle de cariyeye olmaktan öteye geçememiş olan Bedia'yı çok sevmiştir.

Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu olmakla beraber onun liderlik vasıflarını taşımayan, memleket işlerinden ziyade aşk meşk işleriyle meşgul olan bir padişahdır. Bu nedenle de devlet işleriyle Kanuni Sultan Süleyman zamanından beri vezir olan Sokulu Mehmet Paşa ilgilenir. Onun her konuda söz sahibi olması makamında gözü olanları rahatsız eder. Onu makamından etmek için türlü düzenbazlıklara başvururlar. İşte tam da Sokullu'nun bu zor zamanlarında ona, Kanuni Sultan Süleyman'ın en iyi adamları, dostları, cengâverleri Kadırgalı Hasan ve arkadaşları yardım ederler.

Kadırgalı Hasan ve arkadaşları bir görev için Venedik'e gittiklerinde, Venedik müşavirinin güzel baldızı Barletta'yı kaçırap İstanbul'a getirirler. Hasan yüzlerce güzel kızın arasında yitip gitmemesi için onu Sultan Selim'in haremine değil de Mihrimah Sultan'a cariyeye olarak hediye eder.

Sultan Selim, kardeşi Mihrimah Sultan'ı ziyareti esnasında Bedia adını alan Venedikli güzele âşık olur ve onu haremine alır. Bu andan itibaren de Haseki Nurbanu Sultan ile Bedia arasında mücadeleler başlar. Nurbanu Sultan her yolu denemesine rağmen Sultan Selim'i Bedia'dan uzaklaştıramaz. Bedia, Sultan Selim'in aşkıyla, kendisine gösterdiği ilgiyle çok mutludur. Bedia'nın tek bir üzüntüsü vardır. O da, dünyaya bir şehzade getirip haseki olamayışıdır. Talihsiz Bedia bu yüzden ne saray işlerinde söz sahibi olabilmiştir ne de tahtta bir hak iddia edebilecek, saltanat için mücadele edebilecek bir konuma gelebilmiştir. Sultan Selim öldüğünde de yapayalnız

* Romanın incelenmesinde, Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Sultanların Aşkı*, İnkılâp Kit., İstanbul, 1952 , 1.baskı kullanılmıştır.

kalan Bedia Valide Nurbanu Sultan'ın hışmından kurtulmak için saraydan kaçmak ve saklanmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu kaçışta ona Kadırgalı Hasan yardım etmiştir. Kadırgalı Hasan, Bedia'yı yerinden yurdundan edip yabancı bir memlekete getirdiği ve başına bu dertleri açtığı için vicdan azabı çekmektedir. Gizliden gizliye de onu sevmiştir. Sultan Selim öldüğünde Nurbanu Sultan'ın onu yaşatmayacağını bildiği için hemen harekete geçerek onu saraydan kaçırmıştır. Yıllar önce yaptığı hatayı telafi etmek için Bedia'yı Venedik'e göndermeye karar vermiştir. Bu sırada birbirlerine duydukları sevgiyi itiraf etmeleri neticesinde Bedia İstanbul'da kalmıştır.

Sultan Selim'in tahtta olduğu zaman oğlu şehzade Murat da Manisa'dadır. Haseki Safiye Sultan'a duyduğu aşkın büyüklüğü İstanbul'a kadar ulaşmıştır. Bedia'nın da bir Safiye Sultan olması beklenirken Sultan Selim'in ölümü ile Bedia'nın saadetli ömrü sona ermiştir.

Sultan Murat, babasının ölümü üzerine Osmanlı tahtına oturur. Ancak bir parçasını, gülünü, çiçeğini, Safiye'sini Manisa'da bırakmıştır. Bundan dolayı hasret çekmekte, sürekli kederlenmektedir. Valide Nurbanu Sultan, Murat'ın bu halini gördükçe nam salmış, Murat'ı avucu içine almış bu hasekiye haset etmeye başlar.

Safiye Sultan saraya geldikten sonra Valide Nurbanu Sultan'ın korkularını gerçekleştirir. Haremi, sarayı ve padişahı hâkimiyeti altına alır. Padişaha yakın olan, güzel olan ve onu elinden alabilecek cariyeleri Valide Sultan'a danışmadan saraydan uzaklaştırır. Hatta öyle ileri gider ki, Valide Sultan'ın emrinde çalışın Canfeda Kalfa'yı dahi Eski Saray'a gönderme cüretini gösterir. Haseki Safiye Sultan bunları yaptıkça, Nurbanu Sultan da görüncesi Mihrimah Sultan ve kızları Esmihan Sultan, Gevherhan Sultan ve Şah Sultan ile birleşip Safiye Sultan'a karşı güç birliği oluşturur. Padişahı ondan soğutmak, saraydaki nüfuzunu kırmak için birçok yol denerler. Özellikle Mihrimah Sultan'ın çabalarıyla padişaha birçok güzel cariyeye sunulur, onlar vasıtasıyla Safiye Sultan'ı unutturmaya çalışılır. Bu amaçlarında kısmen başarılı da olurlar. Çünkü Sultan Murat her ne kadar Safiye'yi çok seviyorsa da güzel ve genç kızlarla vaktini geçirip Safiye'yi aramamaya, sormamaya başlar.

Valide Sultan neredeyse bütün saray halkını cömertçe hediyeler dağıtarak tarafına çekmiş ve Safiye Sultan'a karşı ittifak oluşturmuştur. Safiye ise eli açık olamadığından Manisa'dan beri en yakın yardımcısı olan Raziye Kalfa'yı da Nurbanu

Sultan'a kaptırır. Nurbanu Sultan, Raziye Kalfa sayesinde Safiye Sultan'ı kapana kısırmayı başarır. Raziye Kalfa Sultan Murat'ı etkilemeyi başaran Sırrıcan ve Şah Huban adlı cariyeleri Sultan Murat'a sunmuştur. Nurbanu Sultan bu cariyeleri saraya yerleştirir ve Safiye'nin onları saraydan atamayacak kadar güçsüzleştirdiğini görerek daha da hırslanır. Safiye Sultan'ın Eski Saray'a gönderdiği Canfeda Kalfa'yı tekrar saraya getirir. Safiye, oynanan oyunlar karşısında ayakta durmak, Sultan Murat'ı elinde tutmak için çaba sarf etse de bunlar boş çırpınışlardan ibaret kalır. Çünkü Valide Sultan, Mihrimah Sultan ve kalfalar, hep birlikte Sultan Murat'ın etrafında ağ örüp onu kımıldayamaz, sözlerinden dışarı çıkamaz hale getirmişlerdir. Safiye Sultan'ı arada bir hatırlayıp onu özlese de etrafındaki güzeller bir anda onu bu düşüncelerden uzaklaştırırlar.

Sultan Murat, her gün yeni yeni güzellerle birlikte olur, içki içip eğlenir. Bu durumun sonunda hastalığa yakalanır. Hastalıktan Şeyh Şüca'nın uydurma rüyası ile kurtulur. Şeyh Şüca Safiye Sultan'ın destekçisidir. Fakat padişah onun sözlerine ve rüyalarına çok itibar ettiğinden Valide Nurbanu Sultan onu rahat bırakmaz. Kendi emriyle padişahın huzuruna çıkar. Rüyasında onu hastalıktan kurtaracak olan kişinin adının "c" harfi ile başlayan biri olduğunu söylemesini emretmiştir. Bunun ardından Valide Nurbanu Sultan padişahın karşısına Canfeda Kalfa'yı çıkarır. Padişah da rüyanın gerçekleştiğine kanaat getirir. Canfeda'nın sunduğu güzel cariyeler sayesinde hastalıktan kurtulduğuna inanır. Bu kızlarla meşgul olurken de Safiye Sultan'ı iyice ihmal eder.

Safiye Sultan kendisini yok etmek isteyenlere karşı boş durmaz. Mihrimah ve Şah Sultanların ölümü üzerine güç kaybeden Valide Sultan'a galebe çalmak için, Canfeda ve Raziye Kalfaları kendi tarafına çeker. Canfeda'nın yardımcılarıyla, Sultan Murat, unuttuğu hasekisine yeniden hasret duymaya başlar. Onu görmeyi ister. Bu kavuşmadan sonra, yıllar geçse de, aralarına güzel cariyeler girse de Safiye Sultan'ın hep aynı yerde, aynı sevgiyle kaldığını görür.

2.1.2. Sultanların Aşkı Romanında Haseki Safiye Sultanın Diğer Karakterlerle İlişkisi

2.1.2.1. Sultan Murat – Safiye Sultan İlişkisi

Safiye Sultan, Topkapı Sarayı'na gelmeden, Sultan Murat henüz şehzadeyken onun haremine girmiş, gözdesi olmuş, Şehzade Mehmet'i dünyaya getirerek de hasekiliğe yükselmiştir.

Safiye Sultan güzelliği ve zekâsıyla Sultan Murat'ı kendisine bağlamış hem kalbine hem de beynine hükmetmeye başlamıştır. Onun saray halkı ve Sultan Murat'ı idaresi ve iradesi altına alması İstanbul'da da duyulmuştur.

Sultan Murat, babasının ölümünün ardından cülus etmek üzere İstanbul'a geleceği için çok üzülür. Safiye Sultan'a çok bağlıdır. "Murat bu müstesna yaradılışlı dilberi çok severdi."¹⁶⁶ Bu nedenle sevdiği hasekisinden kısa bir zaman için de olsa ayrılmak onu kahreder. Safiye Sultan da Murat'tan ayrılacağı için sıkıntı içindedir. Ama onun asıl hissettiği üzüntüden ziyade korku ve endişedir. Şehzade Murat'ın kadını olduğundan beri en çok istediği şey onun tahta geçmesidir. "Safiye seneler ve senelerce bu günü beklemiş ve nihayet muradına ermişti. İşte Topkapı Sarayı hümâyunun Başkadını olacak, Kanunî Sultan Süleyman'ın zevcesi Hürrem Sultan gibi pervasızca saltanat sürecekti."¹⁶⁷ Ama Sultan Murat'ın İstanbul'a kendisini bırakıp da yalnız gidiyor olması, hayalindeki saltanat günlerinin tehlikeye girme ihtimalini de beraberinde getirir. Çünkü Topkapı Sarayı'nda birbirinden güzel kızların olduğunu bilir. Sultan Murat da her an bu güzellerden birine gönlünü kaptırıp kendisini unutabilir. Bu durumda o da saltanatu unutmak zorunda kalır. Böyle bir durumla karşılaşmamak için Sultan Murat'a yalvarır:

"Genç kadın başını kaldırdı. Aşk ve ihtiras dolu gözlerle baktı:

–Ya cariyenizi unutursanız?

–Sen divane misin?

¹⁶⁶ Tülbentçi, a.g.e., s. 233

¹⁶⁷ Tülbentçi, a.g.e., s. 233

–Ya hûriler etrafınızı alırsa, ya gönlünüz başka cariyelerin aşkları ile dolarsa? Oh ne olur, beni de götürün...”¹⁶⁸ diye diller dökse de Sultan Murat onu götürmeyi, yollarda perişan olmasını istemediği için kabul etmez. Onun bu hezeyanlı sözlerine mukabil yüreğindeki sevginin büyüklüğüyle onu teskin etmeye çalışır.

“–Ne dersin, ne dersin, aklını mı kaçırdın? Sultan Selim Hân-ı Sâni’nin oğlu Sultan Murad-ı Sâlis Hân’ın Başhasekisi atla nasıl yola düşer, kullarımız ayıplamazlar mı? Hele sabret. Sonu selâmettir. Bir maha kalmaz sen de Âsitanede olursun. Haremi hümâyunu dilediğin şekilde tertip ve tanzim eylesin.”¹⁶⁹ Böylece, haremın idaresinin kendinde olacağına dair sözü, daha oraya ayak basmadan, yeni padişahı almış olur. Kendisini çok sevdiği için ona her şeyi yaptırabileceğini bilir. Bu avantajını da sonuna kadar kullanır.

Şehzade Murat ilk gözağrısı, şehzadenin annesi, güzelliği dillere destan hasekisi Safiye Sultan’ı Topkapı’ya geldikten sonra iyice dilinden düşürmez olur. Hasreti ona olan sevgisini ve bağlılığını katbekat arttırır. Gece rüyalarına girer, gözleri, yüzü, güzelliği gözlerinde tüter. Validesinin tamamen art niyetlerle, Safiye’ye olan aşkı küllendirmek için sunduğu cariyeler bile, yalnızca tek gecelik bir eğlence olarak kalır. Hiçbiri gözlerinin önünden Safiye’sinin hayalini silmeye muvaffak olamaz.

Sultan Murat, Topkapı Sarayı’nda Safiye Sultan’ı için hazırlanan odayla bizzat kendisi ilgilenir. Her şeyi itinalı bir şekilde hazırlatır. Ona bu derece değer vermesi, kalacağı yerle bu kadar alakadar olması bütün saray halkını şaşırtır. Daha saraya gelmeden herkesin ona hürmet göstermesine, onu mutlak hâkim olarak kabullenmesine yol açar. Onu kabullenmeyen tek kişi Nurbanu Sultan’dır. Oğlunun Safiye’ye bu kadar iltifat etmesi, onun hem gururunu hem de otoritesini sarstığı için Safiye’yi Murat’tan soğutma girişimlerine vakit kaybetmeden başlamıştır.

Safiye Sultan, Murat’ın sevgisiyle haremın ve sarayın en güçlü kadını olur. Sarayda her konuda söz sahibi olan kişidir. Yalnızca saray halkına değil Murat’a da sözü geçer.

Safiye Sultan biraz kıskançlığından, biraz sevgisinden, ama en çok da hâkimiyetini kaybetme endişesinden dolayı Murat’a yaklaşan hiçbir cariyeyi saray

¹⁶⁸ Tülbentçi, a.g.e., s. 234

¹⁶⁹ Tülbentçi, a.g.e., s. 234

sınırları içinde barındırmaz. Bunu Valide Nurbanu Sultan'a karşı çıkıyor olsa da, Sultan Murat'ın hoşuna giden bir kız olsa da yapar. Bunu yaptıran şey onun hırsıdır.

Safiye Sultan her ne kadar, Sultan Murat'ı cariyelere kaptırmamak için çok uğraştıysa da sonunda Valide Sultan'a yenik düşer ve onun çabaları sonucu Safiye Sultan'ın saraydaki nüfuzu kırılır. Sultan Murat onunla vakit geçirmez olur. Kendini başka güzellere kaptırır. Valide Nurbanu Sultan onu öyle etkiler ki Sultan Murat, gözünden sakındığı Safiye'sini her fırsatta azarlamaya başlar.

Sultan Murat, zayıf kişiliği ve otorite eksikliği ile bu iki kadının saray işlerine müdahale etmelerine, aralarındaki çekişmelere engel olamaz. Hastalığıyla birlikte iradesini de iyice yitiren Sultan Murat, iki güçlü kadın arasında sürekli gidip gelmektedir. Bir yandan Valide Nurbanu Sultan'ın sunduğu güzel cariyelerle hoş vakit geçirirken bir yandan da Safiye Sultan'ı düşünmekten kendini alıkoyamaz. Safiye Sultan'a sevgisi, içinde hiç tükenmemiştir ama çevresindekilerin olumsuz telkinleri neticesinde ondan uzaklaşmıştır. Ancak yine de ona olan sevgisi, sonunda galip gelmiş ve ölünceye kadar onun yanından ayrılmamıştır.

Safiye Sultan hem cariyelerle olan sevgi savaşında hem de Valide Nurbanu Sultan ile olan güç savaşında galibiyet elde etmiştir.

2.1.2.2. Nurbanu Sultan – Safiye Sultan İlişkisi

“Haremi hümâyundaki gelin kaynana mücadelesi zannedildiğinden daha çabuk başlamıştı. Genç Padişahı güzelliğine meftun eden Venedikli Safiye dilediğini yapıyor ve yaptıyordu.”¹⁷⁰

İki kadın arasında, özellikle de gelin kaynana arasında erkek üzerinde otorite kurma çabası çok eskilerden beri vardır. Nurbanu Sultan ve Safiye Sultan'ın da Sultan Murat için birbirleri ile çekişmeleri ona duydukları sevginin ispatı veya onu sahiplenmeye çalışmaktan öte kendi gücünü, otoritesini ona kabul ettirmek ve rakiplerine bu şekilde gözdağı vermek amacıyla. Sarayın iki önemli kadını arasındaki bu mücadelede en başlarda Safiye Sultan önde iken sonra Nurbanu Sultan öne

¹⁷⁰ Tülbentçi, a.g.e., s. 317

geçmiştir. Nurbanu Sultan bu yolda kendisine yardımcı olabilecek herkesi çeşitli ihsanlarda bulunarak yanına çekmiştir. Nurbanu Sultan, oğlu Murat'ı avucu için alabilmek için öncelikle Safiye Sultan'ı, Murat'ın aklından silmenin yollarını aramıştır. Çünkü Safiye'siz bir Murat'ı yönetmek ona göre çok daha kolaydır.

“Güzelliği dillere destan ve oğlunu ilk firaşına girdiği günden beri teshir eden bu fettan Venedikli gelmeden evvel Padişahı diğer cariyelerle alâkalandırmak istiyordu. Bu sayede Safiye'nin nüfuzunu daha ilk günlerde kırmış olacak ve onu da diğer kadınlar gibi emri altına alacaktı.”¹⁷¹ Bu düşünceyle Sultan Murat'a, Safiye Sultan'ın güzelliğine denk, onu aratmayacak kızlar sunmaya başlar. En başlarda Safiye Sultan'ın aşkı, bu kızlara galebe çalsa da bir süre sonra Nurbanu Sultan'ın planı işlemeye başlar ve Sultan Murat haremde dışarı çıkmaz olur. Valide Sultan'ın gözünü öyle bir hırs ve intikam duygusu bürümüştür ki Safiye'yi unutturmak için Canfeda Kalfa'yı dahi oğluna peşkeş çekmekten kendini alıkoyamamıştır.¹⁷² Günden güne itibarını kaybeden, saraydaki nüfuzunu gelini Safiye'ye kaptıran Nurbanu Sultan, yaptığı planların, dağıttığı paraların, verdiği hediyelerin karşılığını alır. Sultan Murat, Safiye Sultan'ı aramaz olur. Safiye bitip tükendikçe Nurbanu Sultan güçlenir.

Nurbanu Sultan, gelini Safiye'ye karşı hep ikiyüzlü davranmıştır. Bir yandan kuyusunu kazarken bir yandan da Sultan Murat'a gelinin sevdiğini, koruduğunu ima etmeye çalışır. Sultan Murat'ın bir büyü yapma olayında Safiye suçlu gördüğü durumda Nurbanu Sultan:

“Gücenme ama, Safiye öyle şey yapmaz, sen benim dediklerime bakma, iyi kadındır.” şeklinde konuşarak gelinini korumaya çalışır. Padişah annesinin bu merhametine, şefkatine hayran kalır. Oysa validesinin içinden geçenleri bilmez.

Valide Sultan'ın, hasekinin nüfuzunu kırma mücadelesi daha o, Topkapı Sarayı'na gelmeden önce başlamıştır. Safiye Sultan, Sultan Murat üzerinde bir hâkimiyete zaten sahip olduğu için Nurbanu Sultan ile herhangi bir üstünlük mücadelesine girişmemiştir. Onun yaşadığı en büyük korku, padişahın gönlünü bir başkasına kaptırmasıdır. Elbette bunun da altında yatan, sahip olduğu ikbali kaybetme

¹⁷¹ Tülbentçi, a.g.e., s. 261

¹⁷² Ahmet Refik, peşkeş çekme konusunu açıklar: “Nurbanu'nun Canfeda kadına çok fazla güveni vardı. Sarayda cariyeler çoğalır çoğalmaz, Canfeda'yı derhal eski saraydan getirmiş, oğluna tavsiye etmişti.” Refik, Ahmet, *Osmanlı Saraylarında Kadınlar Saltanatı*, Erdem Yay., İstanbul, c. I, 1984, s. 82

korkusudur. Ama hem Sultan Murat'ı hem de saraydaki itibarını Nurbanu Sultan'a kaptırma gibi bir endişe içinde olmamıştır. Hatta saraya geldiğinde kendisini karşılamaya gelen Valide Sultan'ın elini öperek ona karşı herhangi bir husumet içinde olmadığını da göstermiştir.

Safiye Sultan, "Valide Sultana karşı ne şekilde hareket edileceğini bilmiyordu. Eteklemek mi, yoksa el öpmek mi lâzımdı. Bir an duraladı, imdat istiyormuş gibi Padişaha bakmıştı." ¹⁷³

Kısa zaman sonra Nurbanu Sultan'ın niyetini anlayan Safiye'nin de, ona karşı cephe almaktan başka çaresi kalmaz. Hırçınlıkla, şiddetle, özellikle de padişaha ve Valide Sultan'a karşı gelmekle bir yere varamayacağını anlayınca taktik değiştirir. O da Nurbanu Sultan gibi ikili oynamaya başlar. Saraya geldiği günkü itibarını geri almak için Nurbanu Sultan ile iyi geçinmeye çalışır. Ona ilk defa bu şekilde yakın davrandığı görülür.

Valide Sultan bir süreliğine de olsa emeline ulaşmıştır. Murat'ı Safiye'den uzaklaştırmıştır. Bu emeli doğrultusunda maddi yönden cömert davranarak kendine yandaş toplamış, ikiyüzlülük yapmış, yalanlar söylemiş, oğlunu kadına, içkiye bağımlı hale getirmiştir. Oysa Safiye Sultan kendisine yapılan bu yıldırma çalışmalarına daha çok gözyaşlarıyla cevap vermiştir. Sürekli olarak entrikalar düzenleyen bir kişi olmamıştır. Valide Sultan'ın yaptıklarına karşılık o, yalnızca Murat'ı tekrar kazanmaya çalışmıştır. Valide Sultan'ı yok etmeye veya gözden düşürmeye çalışmamıştır. "Ah Nurbânu, bana neler ettin, dilerim Mevlâdan bul." ¹⁷⁴ diye ah etmekle yetinmiştir. Murat'ın sevgisini ve ilgisini tekrar elde etmek için ne rüşvete ne de yalan dolana başvurmamıştır. Saf bir şekilde sevgisini dile getirerek onu kendine bağlamaya çalışmıştır.

Canfeda Kalfa'nın, padişahın hizmetine girdiği bir gün, Safiye Sultan dayanamamış ve padişahın huzuruna izinsiz çıkarak Murat'ın sevgisini, beraberinde de eski ihtişamlı günlerini geri kazanmak için tüm gururunu ayaklar altına almıştır.

"Efendim, Sultanım, benim erkeğim, seni isterim." diye cariyelerin önünde yalvarmıştır.

¹⁷³ Tülbentçi, a.g.e., s. 302

¹⁷⁴ Tülbentçi, a.g.e., s. 410

Safiye Sultan, Nurbanu Sultan yüzünden kimi zaman aşağılanmış, kimi zaman iftiraya uğramış, gözyaşlarına boğulmuş, Murat'ını kaybetmiş olsa da sonunda sevgisi ve hırsı sayesinde onu yenmeyi başarmıştır.

2.1.2.3. Canfeda Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi

Canfeda Kalfa saray entrikaları içinde yetişmiş, zeki, fettan bir kadındır.

Yazarın “Cilveli, olgun ve dolgundu. Bir erkeği her bakımdan oyalayabilirdi. Vücudu hiç yıpranmamıştı. Yüz hatlarında yaşlılığı gösteren en ufak bir kırışık bile yoktu. Sonra üzerine ne giyse yakıştırmamasını bilirdi.”¹⁷⁵ şeklinde tasvir ettiği Canfeda, en çok bu özellikleriyle Murat'ın ilgisini, Safiye Sultan'ın da tepkisini çekmiştir.

Canfeda Kalfa, Sultan Murat'ı Safiye Sultan'dan vazgeçirmek için Nurbanu Sultan'la işbirliği yapan ilk kişidir.

“Canfeda, Nurbânu Sultanın huzurundan çıkarken âdeta etekleri zil çalıyordu. Sarayda mevki sahibi olmak için yalnız Valide Sultanın teveccüh ve itimadını kazanmak kâfi değildi. Hazreti Padişahın da gözüne girmek lâzımdı. Başka türlü tutunulamazdı. İşte eline bulunmaz bir fırsat geçmişti. Bundan âzami surette istifade yolunu aramalıydı. Bütün zekâ, işve ve güzelliğini ortaya koyacaktı. Safiye Sultanın dairesi tertip ve tanzim edilirken Hünkârla birkaç defa karşılaşmış ve konuşmuştu. İş bu kadarla da kalmıyordu. Murat, kendisini beğenmiş, gözlerini yüzünden ve dolgun göğsünden kolay kolay ayıramamıştı.”¹⁷⁶

Canfeda'nın asıl amacının Nurbanu Sultan'a yardım etmek olmadığı görülür. Onun için asıl amaç, padişah tarafından beğenilip onun gözdesi olabilmektir. Bu sonuca kimi zaman çok yaklaşmıştır. Ama bir türlü gerçekleştirememiştir. Padişah bu güzel ve alımlı kadına gereğinden fazla ilgi gösterdiği, dizinin dibinde oturtup iltifat ettiği zamanlar, onun için hep bir hayal kırıklığıyla neticelenmiştir. Çünkü Sultan Murat'ın iltifatı aslında onun şahsına değildir. Safiye Sultan'a çok benzeyiştir.

Canfeda ve Safiye Sultan arasındaki ilişkinin başlangıcı kıskançlık duygusuyla oluşmuştur. Padişahın Canfeda'ya yakınlığını gören Safiye Sultan, onu kaptırmak

¹⁷⁵ Tülbentçi, a.g.e., s. 263

¹⁷⁶ Tülbentçi, a.g.e., s. 265

korkusuyla derhal Canfeda'yı, arkasında Nurbanu Sultan olduğu halde ve Sultan Murat onun hizmetinden memnun kaldığı halde, saraydan uzaklaştırmıştır. Canfeda Kalfa kendi kendine güzel hayallere kapılmış ama hiçbirine ulaşamamıştır. Safiye Sultan Canfeda gittikten sonra tehlikenin gitmediğini görmüştür. Çünkü tehlikelerin asıl kaynağı Valide Nurbanu Sultan'dır.

Canfeda gerçekten alımlı bir kadın olduğu için Nurbanu Sultan'ın ilgisine mahzar olmuştur. Eski Saray'dan getirip oğluna sunmuştur. Canfeda Eski Saray'dan sonra tekrar Topkapı Saray'ına gelince haseki olma umudu yeniden yeşermiştir.

Canfeda her defasında suya düşen hayalleri peşinde koşarken Safiye Sultan da onunla mücadele etmek yerine tarafına çekmenin ve bu şekilde ondan kurtulmanın yollarını denemiştir. Bir zamanlar saraydan uzaklaştırdığı, padişahın uzak tutmak için yapmadığını bırakmadığı, hatta sarayda alenen düşmanlık beslediği tek kişi olan Canfeda ile birlik olmayı başarır

Canfeda haseki olmayı, yüksek ikballere kavuşmayı çok istemiştir ama bunu isterken hiçbir zaman Safiye'yi yok etmek için kendi kendine bir uğraş vermemiştir. Nurbanu Sultan'ın emirlerine uymuş, bu arada da kendine de bir pay düşmesini beklemiştir. Valide Sultan'ın isteği üzerine Safiye'yi unutturmak için padişaha haremde en güzel kızlarını sunmuştur. Bu konudaki bilgi ve tecrübesini sonuna kadar kullanmıştır. Safiye gibi olmayı istemiş, ona özenmiştir ama bir türlü padişahın firaşına girememesini de talihsizliğine bağlamıştır.

Tüm çabasına rağmen padişahın gözdeleri arasına giremeyeceğini anlayınca Safiye Sultan'ın aleyhinde çalışmaktan vazgeçmiş ve onun yanında yer almıştır.

2.1.2.4. Raziye Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi

Safiye Sultan Manisa'daki saraya geldiğinde kendisiyle ilgilenen ilk kişilerden biridir Raziye Kalfa. Özellikle de Şehzade Murat'ın Safiye'ye olan ilgisini gördükten sonra onun sevgisini kazanmak için elinden geleni yapmıştır. Safiye'nin Şehzade Murat katında ilgi görmesi, kendisinin de iyi yerlere geleceğinin habercisidir.

Raziye Kalfa Manisa'dayken, Safiye Sultan'ın haseki olabilmesi, Şehzade Murat'ın gönlünde kalıcı olabilmesi için sürekli olarak ona telkinlerde bulunmuştur. Bu

dönemde onun Murat tarafından sevilmesi ve haseki olması onun için çok önemlidir. Tamamen kendi çıkarları için Safiye Sultan'a gösterdiği bu yakınlık İstanbul'a geldikten sonra bitmiştir. Çünkü saray içinde Safiye Sultan'ın birçok rakibi, düşmanı vardır ve onlarla işbirliği yapmayı kendi kazancı için daha uygun görmüştür. Bu amaçla Nurbanu Sultan'ın cazip tekliflerini geri çevirememiştir. Bir yandan Safiye Sultan'ın eski, sadık kalfası rolünü oynarken bir yandan da Nurbanu Sultan'ın casusluğunu yapmıştır.

Nurbanu Sultan, Safiye Sultan'a rakip cariyeler getirdiğinde bunları Safiye Sultan'a hemen yetiştiren Raziye Kalfa'dır. Ama aynı zamanda da onun hakkında dedikodular yayan da Raziye Kalfa'dır.

Sonunda herkes gibi o da Safiye Sultan'ın yanında yer almıştır. Onu Nurbanu Sultan'ın kötülüklerinden koruyarak, tekrar Sultan Murat'a kavuşturmak için çalışmıştır.

Safiye Sultan kalfasına her zaman güven duymuştur. Sırlarını, üzüntülerini, gözyaşlarını, sevinçlerini hiç çekinmeksizin onunla paylaşmıştır. Raziye Kalfa da onun bu samimiyetine karşılık sonunda ona sadakatle bağlanmıştır.

2.1.2.5. Esmihan Sultan – Safiye Sultan İlişkisi

Esmihan Sultan, Nurbanu'dan sonra, Sultan Murat'ın biricik hasekisinin saraydaki varlığından rahatsız olan ve onu yok etmek için çalışan kişilerden biridir. Nurbanu'nun en kuvvetli destekçisi olmuştur.

Esmihan Sultan'ın, Safiye Sultan'a olan düşmanlığı onun İstanbul'a geldiği gün başlamıştır. Sultan Murat hasekisinin saraya gelişinde çok iyi karşılanmasını istemiştir. Bunun için de Nurbanu Sultan, Esmihan Sultan, Şah Sultan ve Mihrimah Sultan'ın onu karşılamalarını mecbur kılmıştır.

“Hemşirei Sultanîlerin bir Hasekiyi karşılamaları ilk defa vâki olacaktı. Şimdiye kadar bu ne görülmüş ve ne de duyulmuştu. Cihan Padişahı Kanunî Sultan Süleyman bile zevcesi Hürrem Sultana bu kadar itibar göstermemişti.”¹⁷⁷

¹⁷⁷ Tülbentçi, a.g.e., s. 281

Karşılama merasiminden sonra onu düşman ilan eden Esmihan Sultan, kardeşinin kadına düşkün olmasında en büyük sebeptir.

Esmihan Sultan, kardeşine dünyanın en güzel cariyelerini sunmak için dört bir yandaki esircilerle irtibata geçmiştir. Safiye'den ilk günün intikamını almak için ölünceye dek ona düşmanlık beslemiştir. Buna rağmen Safiye Sultan onunla herhangi bir şekilde mücadeleye girişmemiştir. Ama ona ve Nurbanu Sultan'a çok kızmış ve sadece kızmakla yetinmiştir.

2.1.2.6. Şah Huban ve Sırrıcan – Safiye Sultan İlişkisi

Şah Huban ve Sırrıcan, onlarca cariyeye içersinde Sultan Murat'ı en az Safiye kadar etkilemişlerdir. Sultan Murat bu cariyeleri ilk defa kardeşi Esmihan Sultan'ın sarayında görmüş ve onları kendi sarayına aldırılmıştır. Safiye Sultan Esmihan Sultan'ın bu yaptığına çok üzülmüştür. Ona kızmıştır. Çünkü bu iki cariyeye, padişahı elinden alabilecek kadar genç, güzel ve işveli kızlardır. Sultan Murat'ın onlarla geçirdiği eğlenceli günler Safiye Sultan için işkence gibi geçen günler olmuştur.

Safiye Sultan bu cariyelerin saraya geldiklerini ilk duyduğunda fazla önemsememiştir. Ama onların tazeliklerini, etkileyiciliklerini ve Sultan Murat'ın onları beğendiğini gördüğünde Şah Huban'a ve Sırrıcan'a düşman kesilmiştir. Onları küçük düşürmek için hakaretlerde bulunmuştur. Şah Huban, Sultan Murat'ın beğendiği, iltifat ettiği kadın olmakla gururlanarak, terk edilmiş bir kadın olan Safiye Sultan'a karşı kafa tutmuş, karşı gelmekten çekinmemiştir. Sultan Murat'tan aldığı cesaretle hasekiye karşı küçümseyici tavırla yaklaşmıştır.

Safiye Sultan, bu cariyeleri padişahı uzaklaştırmayı denediyse de başarılı olamamıştır. Üstelik bu yüzden padişahın kendisini azarlamasına neden olmuştur. Safiye, Sultan Murat cariyelerle eğlendikçe içi içini yemiştir. Bütün gururunu ayaklar altına alıp padişahın eğlencesini bölerek onu, o iki cariyenin elinden almak istemiştir. Padişahın, kendisini iki günlük cariyelere değişmeyeceğini tahmin etmiştir ama bu tahmininde yanılmıştır. İki cariyenin gözü önünde padişah tarafından kovularak gururu, onuru kırılmış ve onlara mağlup olmuştur.

Safiye'sine sadık olan Sultan Murat, bir süre sonra tekrar ona döndüğünde Safiye Sultan bu cariyelerle olan mücadelesinde de zafere ulaşmıştır.

2.1.2.7. Şeyh Şüca – Safiye Sultan İlişkisi

Şeyh Şüca sarayın bahçe işleriyle uğraşırken padişahın rüyasına yaptığı tabirin doğru çıkması ile bir anda hatırı sayılır kişilerden oluvermiştir. Padişah onun sözlerine ehemmiyet vermiştir.

Şeyh Şüca Safiye Sultan'a zor zamanlarında hep destek olmuştur. Onu her zaman düşmanlarına karşı savunmuş, kötü duruma düşmemesi için yardımlarda bulunmuştur.

Yalan yanlış anlattığı rüyalarla Sultan Murat'ın Safiye'ye tekrar yakınlık duymasını, onu tekrar haremine almasını sağlamıştır. Safiye Sultan'a bu iyilikleri yaparken bir yandan da Valide Nurbanu Sultan hakkında malumat verir. Saray içinde birkaç kese altın, menfaat düşkünü insanlar için taraf değiştirmeye yeterli sebep olmuştur. Şeyh Şüca da Safiye Sultan'ın verdikleriyle yetinmeyerek Nurbanu Sultan'ın da hediyelerinden faydalanmayı tercih etmiştir.

2.1.2.8. Kira – Safiye Sultan İlişkisi

“Esther Kira zengin bir Yahudi kadını idi, gümrük mültezimliği yapıyor, dehşetli para kazanıyordu. Bazı devlet erkânı ile saraya mensup kadınlardan mühim bir kısmını elde etmişti. Saraydaki nüfuzunu daha ziyade arttırmak istiyor, Safiye Sultana yanaşmak çarelerini arıyordu. Çünkü ikbal ve istikbal Nurbânudan ziyade genç ve güzel Hasekiye açılıyordu.”¹⁷⁸

Yazarın Kira'yı anlattığı bu birkaç cümle bile onun sarayda ne tür yolsuzluklar yaptığını, oyunlar çevirdiğini ve nasıl çıkarıcı insan olduğunu açıklamıştır.

Romanda Esther Kira çok fazla görülmez. Yalnızca birkaç kez Safiye'ye, Esmihan ve Nurbanu Sultanlar'ın planlarını iletirken karşımıza çıkar. Bu kısımda yazar ondan “Bu Yahudi karısının bilmediği, duymadığı şey yoktu.” diye bahseder.

¹⁷⁸ Tülbentçi, a.g.e., s. 314

2.1.2.9. Kulaksız Mustafa – Safiye Sultan İlişkisi

Kulaksız Mustafa, Safiye'nin Venedik'ten Korfu'ya giderken kaçırılma olayında karşımıza çıkar. Safiye kaçırıldığı günü, Murat'la geçirdiği mutlu anlardan sonra hatırlar.

Gemileri Türk korsanları tarafından istila edildiğinde hırçınca davranır, bağırıp çağırır, onu sakinleştirmeye çalışan Mustafa'ya vurur. Daha sonra onun gerçekten iyi niyetli biri olduğunu anladığında ona ve diğer Türklere güven duymaya başlar.

Safiye Sultan bir esirciye satılacağını düşünürken, Kulaksız Mustafa'dan Osmanlı İmparatorluğu'nun şehzadesine verileceğini duyar. Kulaksız Mustafa daha saraya gitmeden ona saray kanunlarını ve orada ayakta kalmanın ipuçlarını öğretir. Safiye'nin gözlerinde sultanlık ışığını gören ilk kişidir.

2.1.2.10. Bedia- Safiye Sultan İlişkisi

Bedia da tıpkı Safiye Sultan gibi ailesinin yanından kaçırılıp İstanbul'a getirilmiş ve Sultan Selim'in haremine girerek onun sevgisine nail olmuştur. O, Sultan Selim ile yeni tanışmışken Safiye Sultan Manisa sarayında hakimiyetini kurmuş bir hasekidir.

Bedia ile İstanbul'a gelişleri birbirlerine çok benzemektedir. Bedia da Safiye'de olduğu gibi falında çıkanları aynen yaşamıştır. Safiye Sultan'a Venedikli bir amiral fal bakarak istikbalinin çok uzaklarda olduğunu ve orada çok mutlu olacağını söylemiştir. Bunun ardından Safiye kaçırılarak herkese nasip olmayan bir hayat sürmüştür. Aynı Safiye Sultan, gibi Bedia'ya da amiral tarafından fal bakılır. Bu falında istikbalinin çok uzaklarda olduğu fakat Safiye gibi çok mutlu olamayacağı çıkar.

Bedia'yı kaçırılanlar henüz İstanbul'a varmadan önce güzel Bedia'yı ikinci bir Safiye Sultan yapmak düşüncesindedirler.

“Bu kız bir Bafo olmak istiyor, gelin, hem Padişaha bulunmaz bir dilber götürelim, hem de genç kızın hülya dolu istikbalini açalım.”¹⁷⁹

¹⁷⁹ Tülbentçi, a.g.e., s. 75

Bedia tesadüfler sonucu Safiye'yle aynı kaderi paylaşmıştır. Güzeldir, zekidir, padişahın gözü ondan başkasını görmez olmuştur. Ama tek şanssızlığı dünyaya bir şehzade getiremeyip haseki olamayışıdır.

Bedia da, Safiye Sultan da Nurbanu Sultan'ın gazabına uğramıştır. Bedia kocasını, Safiye Sultan da oğlunu baştan çıkardığı için Nurbanu Sultan bu iki Venedikli'ye düşman kesilmiştir. Sultan Selim öldükten sonra Bedia'yı bir türlü bulamayan Nurbanu Sultan, onun Safiye Sultan ile birlik olduğunu düşünmüştür. Uzun araştırmalar sonunda ikisinin arasında bir ilişki olmadığını öğrenince Bedia'nın peşini bırakmıştır.

İki Venedikli güzel hayatlarının geri kalanını istemeden getirildikleri İstanbul'da geçirmişlerdir. Ama Safiye Sultan, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli kadını olurken, Bedia'nın talihi onunki kadar açık olmamıştır.

2.1.3. Romanın Genelinde Safiye Sultan

Sultan Murat'ın padişahlığından önce İstanbul'da Sultan Selim dönemi yaşamaktadır. Sultan Murat ve Safiye Sultan da Manisa'da yaşamaktadır. Buna rağmen Safiye Sultan'ın ünü Topkapı Sarayı'na kadar gelmiştir.

Biz Safiye Sultan'ı ilk olarak Topkapı'da, onun hakkında yapılan konuşmalar vasıtasıyla tanırız. Safiye Sultan'ın, hünkârın sarayına kadar gelen ünü, Şehzade Murat üzerinde kurduğu hâkimiyet nedeniyledir. Hasekisinden kalfasına, askerinden hizmetkârına kadar herkesin Safiye Sultan hakkında bildiği ve konuştuğu tek şey onun Şehzade Murat'ı idaresi altına almış olmasıdır. Padişahlığa namzet bir şehzadenin iradesini daha padişah olmadan, bir hasekiye kaptırması şüphesiz ona rakip olacak kişileri tedirgin eder. Bunların başında da haseki Nurbanu Sultan gelir. Sultan Selim öldükten sonra padişahlık koltuğuna oturacak olan oğlunun ve kendisinin geleceği için, Safiye yok edilmesi gereken bir tehlikedir.

Safiye Sultan, her sözüyle, her davranışıyla Murat'ı etkilerken diğer insanlar üzerinde de güçlü, hırslı, kendinden emin bir intiba bırakır. Ama onun bu kendine güvenen tavrı İstanbul'a geldiği zaman ona zarar verir. Sultan Murat'ın, kendinden başkasına meyletmeyeceğini düşündüğü için, rakiplerinin aleyhinde yaptıkları çalışmalara aldırış etmez.

Genç ve güzel olması herkesin ona ilgi göstermesine neden olur. Oysa saray içinde güçlü olmanın daha başka yolları vardır. Güçlü olmanın en önemli yollarından biri faydalı olabilecek akıllı, kurnaz ve güvenilir insanları elde etmektir. Ama Safiye Sultan kendisine gösterilen ilgiden memnun bir halde herhangi bir faaliyette bulunmaz. Bu nedenle kese kese altın dağıtan Nurbanu Sultan, Safiye Sultan üzerindeki bütün ilgiyi kendisinde toplar. Safiye Sultan'ın cömert olmaması etrafındaki insanları kaybetmesine neden olur.

Safiye Sultan, kendisine karşı yapılan onca hakarete rağmen desise peşinde olmayan biridir. Kendine güvenen biridir ama gururlu değildir. Saraya ilk geldiğinde Valide Sultan'ın ve görümcelerinin ellerini öpecek kadar alçak gönüllüdür.

İçine kapanık, üzüntüsünü, acısını içinde yaşayan bir kadındır. Sultan Murat başka cariyelerle birlikte iken bundan duyduğu üzüntüyü gözyaşlarıyla hafifletmeye çalışmıştır. Ortalığı birbirine katmadan, hile, yalan, dolan, cinayet düşünmeden Murat'ı cariyelerin elinden kurtarmayı denemiştir. Onun düşmanlarına verdiği en büyük ceza saraydan uzaklaştırma şeklinde olmuştur.

Safiye Sultan nasıl ki Sultan Murat'ın ilk gözağrısı, ilk şehzadesinin annesiye, Sultan Murat da Safiye'nin ilk gözağrısı, ilk sevdiği erkektir. Aynı zamanda da onu haremi hümayunun hanımefendisi yapan, güzel bir gelecek sağlayan ve bunu devam ettirecek olan kişidir. Safiye Sultan hem Murat'a olan sevgisinden hem de gelecek kaygısından dolayı Sultan Murat'ı kaybetmemek uğruna inatçı davranır, gururunu hiçe sayar, gözyaşı döker, yılmadan ama kötü olmadan rakipleriyle mücadele eder.

Safiye Sultan'ın saray içindeki hasımlarıyla yaptığı mücadeleler daha önce Hurrem'in yaptıklarına göre çok masum kalır. O, bir insanın canına kıyarak düşmanlarına üstünlük sağlamamış, yalnızca saraydan uzaklaştırmakla yetinmiştir. Valide Nurbanu Sultan'a ve Mihrimah Sultan' a ne kadar kızıyor da olsa, onlar hakkında bir iftira veya kötü söz söylememiştir. Kendisini Murat'tan uzaklaştırdıkları için onları Allah'a havale etmiştir.

Yazar, romanın genelinde güçlü, kararlı, saygılı, rakiplerini yok etmek için değil, padişahı kazanmak için çabalayan bir kadın portresi çizmiştir. Romanın sonunda da onun bu iyi yönlerini mükâfatlandırıcısına romana kavuşma sahnesiyle son verir.

“Yıllar... Yıllar geçti... Haremi hümâyun sebû endam bakirelerle dolup boşaldı, bir gecede kırk beşik sallandığı oldu. Fakat hiçbir kadın Safiye'nin yerini alamadı. Murat, Hasekisini ölünceye kadar sevdi.”¹⁸⁰

2. 2. Saraydaki Kadın* Romanı

2.2.1. Saraydaki Kadın Romanında Ana Çizgileriyle Vaka

Sultan Murat henüz Manisa sarayında şehzadedir. Saltanat koltuğunda babası Sultan Selim vardır. Daha saltanatla müjdelenmemiş olan Şehzade Murat, günlerini av ile geçirmektedir.

Şehzade Murat avlanmaya çıktığı bir gün yalnız başına uzaklara gidince haydutların saldırısına uğrar. Onlarla mücadeleye girer. Tükenip yorulmuş iken imdadına Gazanfer Ağa yetişir ve onu ölümden kurtarır.

Şehzade Murat saraya geldiğinde Safiye'nin geçirdiği tehlikeden haberdar olduğunu görür ve şaşırır. Bu olayı Safiye Sultan'a söyleyen Raziye Kalfa'dır. Raziye Kalfa fallı, büyüyle meşgul olan bir insandır. Şehzade Murat'ın başına gelenler de içine doğmuş ve Safiye Sultan'a söylemiştir. Raziye Kalfa'dan etkilenen Şehzade Murat, ona kendi falına bakmasını emreder. Raziye Kalfa da bu konuda usta olan Şüca'yı önerir. Şüca, sarayda bahçıvanlık yapmakta olan mevkii ve para düşkünü bir adamdır. Padişahın gözüne girebilmek ve iyi bir ikbale kavuşabilmek için yakaladığı bu fırsatı kaçırmak istemez. Bu nedenle padişahın huzuruna çıktığında, onun çok yakında padişah olacağı müjdesini verir. Onun verdiği süre içerisinde Şehzade Murat tahta geçer. Bu andan itibaren de padişahın ve özellikle de Safiye Sultan'ın iltifatını kazanır.

Safiye güzelliğine, zekâsına, Sultan Murat'ın kendisine duyduğu sevgiye ve bağlılığa çok güvenen bir kadındır. O nedenle saray içinde bulunan diğer güzel cariyelerden hiçbir tedirginlik veya şüphe duymaz. Sarayda ve haremde tek söz sahibi odur. Sarayda ve haremde Valide Nurbanu Sultan'ın sözü geçmez olmuştur. Nurbanu Sultan'ın gücünü yitirmesi ve Safiye Sultan'ın da o derece güç kazanması Nurbanu Sultan'da gelinine karşı düşmanlık duygularının oluşmasına neden olmuştur. Safiye'nin

¹⁸⁰ Tülbentçi, a.g.e., s. 464

* Romanın incelenmesinde, Danışman, Zuhuri, *Saraydaki Kadın*, Sinan Mat., İstanbul, 1964 yılı baskısı kullanılmıştır.

günden güne nüfuz kazanması Valide Nurbanu Sultan'ı kötü işler yapmaya sevk etmiştir.

Safiye Sultan saraya yeni geldiğinden ve Sultan Murat'a çok güvendiğinden, Nurbanu Sultan'ın kötü niyetini anlayamamıştır. Ama daha sonra Sultan Murat'ı yavaş yavaş kaybettiğini görünce, o da kendini ve konumunu müdafaa etmek zorunda kalmıştır. Valide Nurbanu Sultan ve Safiye Sultan arasındaki mücadele saray içinde pek çok entrikanın, gizli kapaklı işlerin dönmesine, huzursuzluğun artmasına neden olmuştur.

Nurbanu Valide Sultan, haseki Safiye Sultan'ın güzelliğiyle ve zekâsıyla oğlunu büyülediğinin farkındadır. Bu büyüü bozmak için Sultan Murat'ın aklını ve gönünü ondan uzaklaştırmayı hedefler. Canfeda Kalfa ve Deli Recep'in yardımcılarıyla ona iki güzel kız sunar. Safiye Sultan bu kızların güzelliğine yenik düşer. Sultan Murat bu kızlarla meşgul olurken Safiye Sultan'ı unuttur. Safiye Sultan da, yardımcılarını Raziye Kalfa ve Deli Pervane ile birlikte Nurbanu Sultan'ın nüfuzunu kırmaya çalışır.

Sultan Murat devlet işleriyle fazla ilgilenmeyip zamanını eğlence ile geçirmektedir. Üstelik yıllardır sadrazamlık yapan, deneyim ve bilgi sahibi Sokullu'ya da devlet işlerini bırakmaz, güvenip danışmaz. Onun şan ve şöhretini, başarılarını kıskanır. Veziriazam Sokullu Mehmet Paşa'nın karşı olduğu İran seferine onay vererek Osmanlı İmparatorluğunun zor bir duruma düşmesine neden olur.

Sultan Murat bir süre sonra bir iç sıkıntısı geçirir. Eğlenceden elini eteğini çekip, sevmekten hiçbir zaman vazgeçmediği Safiye'sine geri döner. Huzur bulduğu hasekisinin yanında vakit geçirmeye başlar. Ancak yaşadığı iç sıkıntısı zamanla hastalığa dönüşür. Sultan Murat hasta yatağından kurtulamaz.

Safiye Sultan, padişahın ölümünden büyük üzüntü duyar. Padişah koltuğuna Sultan Murat yerine oğlunun geçecek olması onu biraz olsun teselli eder.

2.2.2. Saraydaki Kadın Romanında Haseki Safiye Sultan'ın Diğer Karakterlerle İlişkisi

2.2.2.1. Sultan Murat – Safiye Sultan İlişkisi

Venedikli güzel Safiye Sultan, Osmanlı sarayına girer girmez Sultan Murat'ın kalbine de girmiş, oraya yerleşmiş ve orada kalıcı bir yer edinmiştir. Padişahlar,

haremlerindeki birçok güzel cariye'nin adını bile hatırlamazlarken, Sultan Murat ölene dek Safiye Sultan'ın adını dilinden düşürmemiştir. Çünkü Safiye Sultan, onun hayat arkadaşı olmayı başarmıştır.

Sultan Murat, Manisa sarayında şehzade olduğu sırada Safiye Sultan'ı tanımıştır. Romanın başında Şehzade Murat bir av esnasında büyük bir tehlike atlatır ve haydutların elinde ölmekten son anda kurtulur. Safiye Sultan gelecekle ilgili olayları hissedebilen kalfasından bu olayı öğrendiğinde çok telaşlanır ve üzülür. Safiye Sultan, Sultan Murat'a sarsılmaz bir sevgiyle bağlıdır. Bu olaydan sonra ilk karşılaştıkları yerde aralarında geçen konuşmalar birbirlerine duydukları sevginin büyüklüğünü gösterir.

"Ve Muradı görür görmez süratle ilerleyerek onun ellerine sarıldı:

–Benim efendim, diye titreyen muhabbet dolu bir sesle inledi, o kadar merak ettim ki...

Murad, bu hâreli gözlü kumral dilberin heyecandan pembeleşmiş yanaklarını, titreyen dudaklarını hararetle süzdü.

–Seni bu kadar merakta bırakmamalı idim Safiye...”¹⁸¹

Safiye Sultan ve Sultan Murat arasındaki sevgi ve aşk duyguları çok güçlü ve çok yoğunur. Safiye Sultan bu duyguların hep böyle kalacağı zannıyla hayatını mutlu bir şekilde sürdürür. Ancak Topkapı Sarayı'na geldikten bir süre sonra bu sevgi dolu anlar özlediği anlar olur. Hayallerinde süslediği Topkapı Sarayı onu mutlu etmemiştir. Sultan Murat'ı kendisinden koparmıştır.

Safiye Sultan, Sultan Murat'ın kendisine aynı sevgi ve bağlılıkla yaklaşmasını istediği için saray entrikalarına karışmaktan kendini alamamıştır. O, her ne kadar Sultan Murat'ı seviyor ise de, onun kendisine olan bağlılığından emin ise de Valide Nurbanu Sultan'ın aralarına girmesi, iki seven insanı birbirinden uzaklaştırmıştır. Bu durumda sevdiğini geri kazanmak isteyen Safiye Sultan, Nurbanu Sultan'ın yaptıklarına karşılık vermekten geri kalmamıştır.

Safiye Sultan, iktidarda kalmak için değil de sevdiği insanı kaybetmemek için Valide Sultan'a ve cariyelere yenilmemek için çaba sarf eder.

¹⁸¹ Danişman, a.g.e., s. 12

Romanda Safiye Sultan'ın, Sultan Murat'a duyduğu aşk belirgin olarak görülür. Sultan Murat da onun bu aşkına karşılık gösterir. Özellikle de Manisa sarayında oldukları ve Topkapı Sarayı'na geldikleri ilk zamanlar içerisinde Sultan Murat'ın gözü o kadar güzel cariyeler içinde Safiye Sultan'dan başkasını görmemiştir. Çeşitli yalanlar, düzenler, kışkırtmalar sonucu bu sevgisi ve ilgisi kimi zaman kesintilere uğramışsa ve onu Safiye'den ruhen ve bedenen uzaklaştırmışsa da bu ayrılıklar uzun süreli olmamıştır.

“Ve saraya birbirinden güzel koca imparatorluğun dört tarafından toplanarak saraya takdim edilmiş her biri başka bir ırka mensup, esmer, beyaz, kumral, zayıf veya şişman fakat hepsi de işveli ve fattan cariyeye bulunduğu halde bu yeni hükümdar bunların hiç birisini görmüyor, görmek istemiyor, bütün gecelerini Venedik'ten gelen Bafö'nün saray adı ile Safiye Sultan'ın dizi dibinde geçirmekten hudutsuz bir zevk alıyordu.

“Üçüncü Murad Haseki Safiye Sultan'a âşıktı!..”¹⁸²

Sultan Murat Safiye Sultan'a aşık olduğu için onun kusurlarını da görmezden gelir, ona kıyamaz bile. Raziye Kalfa'ya öfkelenildiği ve bağırıp çağırdığı bir gün, bu öfkesinden Safiye Sultan da nasibini alır. Oysa Safiye suçsuzdur. Onun suçsuz olduğunu ve hasta olduğunu öğrendiğinde, Sultan Murat'ın ruh hali birden değişir, afallar. “Demek Safiye hasta idi. Her şeye rağmen Sultan Murad bu ilk göz ağrısını, bu hakikaten güzel Venedikli dilberi bir vakitler çıldırmasıya sevmiştir ve hâlâ da sevdiği muhakkaktı.”¹⁸³

Safiye Sultan Topkapı Sarayı'na geldiğinde ve mevkiinin sarsılmakta olduğunu gördüğünde, saraydaki yerini sağlamlaştırmak ister. Bunun erkek çocuğa sahip olmaktan geçtiğini bildiği için o da bir erkek çocuğa sahip olabilmeyi çok ister, dualar eder. Sonunda bir erkek çocuğu olur ve başhasekilik unvanını kazanır. Ama Sultan Murat'ı kaybetmiş, cariyelere yenik düşmüştür. Zeki ve hırslı haseki, Sultan Murat'ı kazanmak için mücadeleden vazgeçmez. İyi niyetiyle, temiz ve yüce sevgisiyle hep Sultan Murat'ın gönlüne yeniden girmeye çalışır. Bunda da başarılı olur. Raziye Kalfa'nın yardımcılarıyla, Valide Sultan'ın planlarını suya düşürmeye başlarlar.

¹⁸² Danişman, a.g.e., s. 35

¹⁸³ Danişman, a.g.e., s. 122

“Raziye muvaffak olmuştu. Padişah Vâlde Nurbânu Sultanın çevirdiği entrikaları sezmeğe başlamıştı. Kurnaz Raziye de gayet zekice padişahı bu yola sevk etmişti. Zaten yeni doğan Şehzade dolayısıyla Padişahın Safiye Sultana olan muhabbeti bir kat daha artmıştı. Şimdi Safiye istikbalin Vâlde Sultanı idi.

Sultan Murad yalnız kaldığı vakit düşündü:

“Bütün bu işlerde Vâldemizin parmağı hissediliyor. Öyle anlıyorum ki Vâldemiz sarayda kendinden başka bir kadının nüfuz sahibi olmasını istemez. Ama Safiye de artık bizim veliahtımızın annesidir. Harem, Safiye'nin emrinde olmak gerektir. İnşallah Vâldemiz bu hakikati öğrenerek bizi müşkül durumda bırakmaz.”¹⁸⁴

Safiye Sultan şehzadeliğinden beri yanında olduğu Sultan Murat'ı, hastalığında da yalnız bırakmaz. Onunla üzüdür, acılarını onunla birlikte hisseder, onun acılarına ilaç olmaya çalışır. Bu hareketleriyle Sultan Murat'ın gözünde daha da yücelir.

Kısa bir süre sonra padişah dünyadan ayrılır. Bir daha kavuşması olamayan bu ayrılık Safiye Sultan'ı derin bir hüzne sürükler.

“Safiye Sultan tekrar Sultan Murad'ın odasına girdiği vakit müthiş bir kederle sarsıldı. Sultan Murad artık hareketsizdi, başı yastıktan düşmüştü. Heyecanla üzerine atıldı. Hıçkırıklarının kimse tarafından duyulmaması için boğazında düğümlenerek sarsıla sarsıla ağlamağa başladı.”¹⁸⁵

Safiye Sultan padişahın öyle sevmektedir ve onun ölümüyle öyle yıkılmıştır ki valide sultan olduğunun dahi farkına varmamıştır. Valide sultanlık makamı onu teselli etmeye yetmemiştir.

2.2.2.2. Nurbanu Sultan – Safiye Sultan İlişkisi

Kayınvalide ve gelin arasında yaşanan baş olma, sözünü dinletme, ikinci plana düşmeme mücadelesi Valide Nurbanu Sultan ve Haseki Safiye Sultan arasında da şiddetli bir şekilde yaşanmıştır.

Paylaşılamayan kişi Osmanlı İmparatorluğu'nun padişahı olunca, bu mücadele çok daha sistemli, sinsi ve can yakıcı olmuştur.

¹⁸⁴ Danışman, a.g.e., s. 131

¹⁸⁵ Danışman, a.g.e., s. 188

Manisa’da saf ve temiz duygularla Sultan Murat tarafından sevilen Safiye Sultan İstanbul’a geldikten sonra da sevgisinin böyle devam edeceğini zanneder. Manisa’daki aşk dolu günlerinde İstanbul’da dönen entrikalardan, mevki hırsından uzaktırlar. Nurbanu Sultan’ın, padişah üzerindeki tahakkümünü, padişah olacak oğlu üzerinde de sürdürmeyi tasarladığından habersizdirler.

Dünyalar güzeli Safiye Sultan Topkapı Sarayı’na geldiği ilk günlerde kendine duyduğu güvenle ve saray ilişkilerinin menfaate dayandığını bilmemenin verdiği cesaretle, Sultan Murat’ın kendisinden asla vazgeçemeyeceğinden emin bir tavır içerisinde.

“Ne garip bir saray burası Raziye. Daha buraya geleli üç ay olduğu halde, sarayın koridorlarında dönen entrikalara akıl erdirmiş değilim.

–Benim Sultanım, hakkınız var bu sarayda herkesin gönlünde bir arslan var.

–Ama bu arslan Murad değil, yırtıcı ve hunhar.”¹⁸⁶

Saray içinde kendine karşı menfi faaliyetlerin yapıldığının farkındadır ama yalnızca Murat’ı sevmek isteyen Safiye Sultan’a bunlar anlamsız gelir. Raziye Kalfa sarayda onun tek destekçisi ve sırdaşıdır.

“...O, üç ay evvel sizin mevkiinizde idi. Ölen padişahımızın kadını idi. Ve saraya hâkimdi. Şimdi bu hâkimiyetini size terk etmek ona çok güç gelir.”¹⁸⁷

Safiye Sultan, Nurbanu Sultan’ın yaptıklarını, kendisini çekememesini üzüntü ve tedirginlikle karşılar, Valide Sultan ona karşı çok acımasız davranmaya devam eder. Safiye Sultan’ın saraydaki nüfuzu arttıkça Valide Nurbanu Sultan’ın da ona karşı kin ve nefreti artar. Safiye Sultan’a karşı duyduğu bu düşmanlık ile yeni insanları kendine yandaş seçip, ona karşı muhalefet olan kişi sayısını çoğaltmayı ve Safiye’yi her yönden kısıp alıp yok etmeyi düşünür. “...Ya ben ya o...oğlum ikimizden birini tercih etmelidir.”¹⁸⁸ sözlerini sarf ederek aslında oğlunu değil de iktidarı, harem yönetimini paylaşmak istemediğini gizlemeye çalışır. Sultan Murat’ın, Safiye Sultan’ı tercih etmesi demek saraydaki nüfuzunun artması demektir. Bu yüzden ne pahasına olursa olsun, Safiye Sultan onun için yok edilmesi gereken bir düşmandır.

¹⁸⁶ Danışman, a.g.e., s. 37

¹⁸⁷ Danışman, a.g.e., s. 38

¹⁸⁸ Danışman, a.g.e., s. 59

Nurbanu Sultan'ın gerçek niyetini ve düzenbazlıklarını gören Safiye Sultan da kendini müdafaaya çalışır. “Vâlde Nurbânu Sultan, hâkimiyeti eline almak için âzamî gayret sarfediyor, buna mukabil Safiye Sultan da nüfuzunu kaybetmemek için var kuvvetiyle çalışıyordu.”¹⁸⁹

Kayınvalide ile gelin arasındaki çekişmenin galibi haseki Sultan olmuştur. Çünkü Safiye Sultan dürüstçe, art niyetsiz duyduğu sevgi için çabalamıştır. Buna karşın Valide Sultan yalnızca gözden düşmemek, Sultan Selim'in padişahlığı dönemindeki nüfuzunu kaybetmemek için Sultan Murat'ın sevgisini kazanmaya çalışmıştır. Sultan Murat'ı kendi ikbali için yalnızca bir araç olarak görmüştür. Evlat sevgisine dair bir şey hissetmemiştir.

2.2.2.3. Raziye Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi

Haseki Safiye Sultan'ın Manisa'dan beri yanında olan ve Topkapı Sarayı'nda ona en çok desteği ve yardımı veren kişi, kalfası Raziye'dir. Raziye zeki, akıllı, kurnaz ve bir o kadar da güzel bir kadındır.

Raziye Kalfa ile Safiye Sultan arasında dostluğa dayalı bir ilişki vardır. Safiye Sultan Topkapı Sarayı'nda yaşadığı yalnızlığı, Valide Nurbanu Sultan'ın kötülüklerini, Sultan Murat'ın ihanetlerini onunla paylaşmış acısını onunla hafifletmeye çalışmıştır. Raziye Kalfa kimi zaman harisçe düşüncelere kapılmıyor da değildir. O da saray içindeki diğer kadınlar gibi padişahın gözüne girip haseki olmak hayali içindedir. İçten içe padişahın haremine girmeyi arzu eder. Ama hiçbir zaman Safiye Sultan'ı kendine rakip olarak görmez. Onun menfaatine çalışmaktan vazgeçmez. Raziye Kalfa saraydaki tüm bozulmuşluklara, satılmışlıklara rağmen Safiye Sultan'ın yanında olur.

“Saraya geleli üç ay ancak olmuştu. Safiye mütemadiyen Topkapı Sarayının karışık birbirine geçen oda ve sofalarının teşkilâtını öğrenmeye çalışıyordu. Bu tetkikleri sırasında daima yanında Raziye bulunuyordu.”¹⁹⁰

¹⁸⁹ Danışman, a.g.e., s. 89

¹⁹⁰ Danışman, a.g.e., s. 36

Valide Nurbanu Sultan'a karşı onu uyaran, koruyan, en zor anlarında yanında olan, bir erkek çocuğa sahip olması konusunda telkinlerde bulunan tek kişi de Raziye Kalfa'dır.

“– (Siz onun gözdesi oldukça) dedin Raziye. Ya bir gün onun gözünden düşmem ihtimali de mi vardır?

–Allah göstermesin Sultanım. Allah bana o günü göstermesin.

Bu bir temenni ama:

–Bunun bir tek çaresi var Sultanım.

Safiye heyecanla Raziye'nin ellerini tutarak sordu:

–Bir sihir mi, büyü mü yapmak lâzım?

–Hayır hiç birisine lüzum yok sultanım.

–Ya ne lâzım..

–Padişahımızdan bir erkek çocuğunuz olması lâzımdır.”¹⁹¹

Raziye, Sultan Murat padişah olunca Manisa'dan İstanbul'a gideceklerini öğrendiğinde başta harisçe duygular içine girip, Sultan Murat'ın hasekisi olmayı düşünmüşse de daha sonra onun, Safiye Sultan'a olan aşkını görünce bu fikirlerinden vazgeçmiştir. Daha sonra da Safiye Sultan ile birlikte ağlayıp Safiye Sultan ile birlikte gülmüştür. Safiye Sultan önemli ve kimsenin bilmediği şeyleri ilk Raziye'yle paylaşmıştır. Bebeğinin olacağını ilk ona söylemiştir.

“Raziye hayretler içinde idi. Safiye Sultanın gözlerinin içi gülüyordu. Yoksa?... Birden bire Raziye'nin aklına bir şey geldi... Yoksa?

–Yoksa Sultanım?...

–Evet Raziye. Nihayet yıllardan beri beklediğim oldu.

–Sahih mi Sultanım... Aman Allahım sahiih mi?

Raziye, Safiye Sultanın dizlerine kapanmış, onun ellerini öpüyordu.

–Demek beklediğimiz müjdeli gün geldi, aman Allahım, bundan Vâldenin haberi var mı?

–Senden başka kimsenin haberi yok.”¹⁹²

Sultan Murat'ın ölümünden yine ilk defa Raziye'nin haberi olmuştur.

¹⁹¹ Danişman, a.g.e., s. 40

¹⁹² Danişman, a.g.e., s. 78

“Safiye Sultan bir müddet ağladıktan sonra aklı başına geldi. Yanındaki odada beklemekte olan Raziye’nin yanına geldi ve yaşlı gözlerle onun boynuna sarılarak:

–Raziye, Raziye.. Her şey bitti artık.. Benim şevketli efendim artık yaşamıyor! Hakkın rahmetine kavuştu. Ve ben şimdi koskoca sarayda yapayalnızım! diye ağlamağa başladı. Raziye de ağlıyordu. Bir taraftan da onu teselliye çalışıyordu:

–Sultanım her kulun başına gelendir. Hakkın takdirine rıza göstermek gerektir. Ama bu sarayda aslâ yalnız sayılmazsınız...”¹⁹³

2.2.2.4. Canfeda Kalfa – Safiye Sultan İlişkisi

Safiye Sultan’ın aleyhinde çalışanların başında gelenlerden biri Nurbanu Sultan’ın yandaşı Canfeda Kalfa’dır. Kimi zaman Nurbanu Sultan’dan bile kötü ve fitnekâr düşünen, padişaha yanaşıp haremine girmeye çalışan sarayın kötü tarafını temsil eden bir kadındır. Fattan, akıllı ve güzel olmasına rağmen bir türlü istediği mevkie gelememiştir. Nurbanu Sultan’a yaptığı bunca yardımın altında da Safiye Sultan’a duyduğu kıskançlık yatmaktadır.

Safiye Sultan, onun padişaha meyilli olduğunu saraya geldiği ilk günlerde Raziye Kalfa vasıtasıyla öğrenmiş ama çok umursamamıştır. Canfeda, Valide Nurbanu Sultan’ı Safiye Sultan’dan nefret ettirmek için yalan ve abartılı sözlerle kışkırtmaya çalışır. Safiye’ye karşı düzenlenecek oyunlarda kendisine yardım edecek yandaşlar edinir.

Safiye’ye yapılan her iftiradan, her düzenbazlığın altından Canfeda çıkar. Valide Sultan’ın sağ koludur ama asıl amacı ona yardım etmekten ziyade kendine, saltanat nimetlerinden bir pay düşürmeye çalışmaktır.

“Padişah hemen günde birkaç kere annesini yokluyordu. Her defasında Canfedaya orada rastgeliyordu. Padişahın bu sık gelişlerine ayarlayan Canfeda da bütün kadınlık cazibesini sarfederek padişahın gözüne girmeğe çalışıyordu. Esasen Canfeda, fevkalâde cazibeli ve fattan bir kadındı. Belki de bir zamanlar padişahın gözdesi bile olması mümkündü. Fakat Safiye’nin padişahı avlaması yüzünden ikinci plâna atılmıştı. Bu yüzden Safiye’nin başdüşmanlarından biriydi.”¹⁹⁴

¹⁹³ Danişman, a.g.e., s. 188

¹⁹⁴ Danişman, a.g.e., s. 159

2.2.2.5. Kira-Safiye Sultan İlişkisi

Kira Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli yere sahip bir kadındır. Osmanlı aleyhinde çalışmaları olmuştur. Kira Valide Sultan'ın hesabına çalışırken aynı zamanda da Safiye Sultan'ın hesabına çalışmıştır. Raziye, onu Safiye Sultan'a tanıtırken bu vasfı üzerinde durmuş ve ondan yararlanmanın faydalı olacağını ileri sürmüştür.

“–Saraya sık sık giren çıkan ve ekseriya haremde kalan bir Yahudi karısı var.

–Kiradan bahsedersiniz sanırım Sultanım.

–Evet Kira.. O kimin adamıdır Raziye?

–Benim Sultanım. Kira da çok güzel ve işvebaz bir kadındır.

–Allah kahretsin bu sarayda güzel olmayan kimse yok ki.

–Yahudi Kira aynı zamanda çok da zekidir. Hâlen Sadrazam Sokullu'nun ve Vâlde Nurbânu Sultan'ın adamıdır. Ama kira bir adama bağlanıp kalacak kimselerden değildir.

–Ne demek istiyorsun?

–Yâni demek isterim ki Sultanım; Kira, isterseniz sizin de adamınız olabilir. Ve onu sizin tarafınıza çekmek herhalde faydeli olur.”¹⁹⁵

Bu sözler üzerine Raziye, Kira'yı kendi taraflarına çekmeyi başarır. Kira saray içindeki rolünün farkındadır. Birçok kişiyle temas halinde olduğundan çok şey bilmekte ve çok kişi tanımaktadır. Onu kendi safına çeken, rakibine karşı büyük bir avantaj elde etmiş olduğundan zeki Raziye onu kendi taraflarına çeker. Kira, yandaşı olduğu Safiye Sultan'ı desteklemek için hiç vakit kaybetmeden çalışmaya başlar ve Safiye Sultan'ı yardım talep ettiği Deli Pervaneye kendince şu şekilde anlatır:

“ ‘Ben bir Yahudi kızıyım. Görüyorsun ki zenginim. Ben sarayın, saraydaki kadınların, hattâ erkeklerin mücevherâtını temin ederim. Her gün saraya girip çıkmakta serbestim. Sarayda dönen bütün entrikalara vâkıfım. Vâlde Nurbânu Sultan'ın en yakın dostuyum. Onun sayesinde çok zengin oldum. Şimdi beni iyi dinle delikanlı!.. Yakın zamanda saraya bir kadın daha geldi. Bu, Padişahımızın gözdesi, Hasekisi, sevgilisidir. Adı Safiye'dir. Bin dalavere dönen sarayda Hâlen yapayalnızdır.

¹⁹⁵ Danişman, a.g.e., s. 39

Güvenecek kimsesi yoktur. Vâkıa benim velinimetim olan Vâlde Sultan onu hiç sevmemektedir. Hattâ ona düşmandır. Ama ben bu genç ve dilber Venedikli Hasekiye acıyorum. Onun bir desteğe ve yardımcıya ihtiyacı var. Sarayın vekilharçlığını yapan en yakın dostu Raziye vasıtasıyla bana bu sırrını açtı. Şimdi her şeyi anladın sanırım.

Safiye Sultanın, yâni belki de bundan sonraki Padişahın anası olacak kadının fedaisi olacaksın. Sus... bir şey söyleme, ben sözlerimi bitireyim. Buna mukabil ne istersen verilecektir.”¹⁹⁶ Yahudi Kira, o andan itibaren Safiye Sultan’ın menfaatleri için çalışmaya başlar Valide Sultan ile Safiye Sultan aleyhinde herhangi bir gizli işe giriştiği görülmez.

2.2.2.6. Deli Pervane- Safiye Sultan İlişkisi

Yahudi Kira, Deli Pervane’yi cesaretine, mertliğine, gücüne güvendiği için Safiye Sultan’ın hizmetine almıştır.

“Safiye Sultanın, yâni belki de bundan sonraki Padişahın anası olacak kadının fedaisi olacaksın. Sus... bir şey söyleme, ben sözlerimi bitireyim. Buna mukabil ne istersen verilecektir”¹⁹⁷

Safiye Sultan ve Deli Pervane hiç karşılaşmamış olsalar da Deli Pervane Safiye Sultan’ın selameti için var gücüyle çalışmıştır.

2.2.3. Romanın Genelinde Safiye Sultan

Saraydaki Kadın romanı, Safiye Sultan ve Sultan Murat’ın birbirlerine duydukları sarsılmaz sevginin üzerine kurulmuş bir romandır. Çeşitli siyasi ve sosyal olaylara da yer verilmiştir. Ama yazar esas olarak Safiye’nin Murat’a, Murat’ın da Safiye’ye duyduğu sevginin geçici olmadığını birbirlerine olan sadakatlerini göstermeye çalışmıştır.

Safiye Sultan romanın genelinde iyilikten yana olmaya, entrikalardan, yalanlardan ve kurnazlıklardan uzak olmaya çalışan bir duruş içindedir. Öyle ki Topkapı Sarayı’nda kendisini çekemeyen ve bu nedenle aleyhinde birtakım girişimlerde

¹⁹⁶ Danişman, a.g.e., s. 53

¹⁹⁷ Danişman, a.g.e., s. 53

bulunan Nurbanu Sultan'a akıl erdiremez. Valide Sultan'ın kendisi ile iktidar mücadelesine girmesini anlamsız bulur.

Safiye Sultan'ın, Valide Nurbanu Sultan'ı bu şekilde değerlendirmesi iyi niyetli olduğunu gösterdiği gibi kendisine olan güvenini de gösterir. Henüz gençtir, güzel ve akıllıdır. Üstelik Sultan Murat'ı kendisine hiç kopmayacak bir sevgi bağıyla bağlıdır. Valide Nurbanu Sultan içinse bunlar mazide kalmış vasıflardır. Onun tek avantajı sarayda sözünün geçmesi, Sultan Selim zamanında sarayda hâkimiyeti kurmuş olması ve valide sultanlık gibi ağır bir makamda bulunuyor olmasıdır. Safiye Sultan'ın daha gelir gelmez saraydaki insanlara, en önemlisi de Sultan Murat'a hükmetmesi Valide Sultan'ın saray içindeki yerini tehlikeye sokmuştur.

Safiye Sultan herhangi menfi bir faaliyette bulunmadan, kendiliğinden gelişen bu durumdan memnundur. Yalnızca saraya gelmeden önce haris duygular beslemiştir.

“Safiye bu hâris Venedikli kız bu üç ayı zor geçirmişti. Hep imparatorluk sarayının, Topkapı sarayının birinci kadın efendisi olmak hülyasıyla bu müddeti geçirmişti. Sarayın yüzlerce cariyesi vezirler, hattâ sadrazamlar, sefirler onun arzu ve iradesine boyun eğecekler. Yarı dünyaya sahip bir imparatorluğun imparatoriçesi olmak!..”¹⁹⁸ Saraya geldikten sonra Safiye, bu düşünceleri ile çelişir nitelikte davranış sergilemiştir. Raziye'ye “Ne garip saray burası Raziye. Daha buraya geleli üç ay olduğu halde, sarayın koridorlarında dönen entrikalara akıl erdirmiş değilim.”¹⁹⁹ diye dert yanar.

İstanbul'a gitmeden önce Manisa'da bir şehzade eşiyken, yedi cihanın yönetildiği Topkapı Saray'ının tek hâkimesi olmak isteyen hırslı bir kadinken saraya geldikten sonra rakiplerinin onu kıskanmalarını ve nüfuzunu kırmaya çalışmalarını yalnızca üzüntüyle karşılayacak kadar yumuşak başlı davranmıştır.

Yazar, Safiye Sultan'ın başka olumlu özellikleri üzerinde de durmuştur. Örneğin, Venedikli Safiye'den, Venedik lehine ve Osmanlı aleyhinde faaliyette bulunması istendiğinde onun yandaşlarından olan Kira buna karşı çıkmış ve Safiye Sultan'ı yücelten şu sözleri sarf etmiştir:

¹⁹⁸ Danişman, a.g.e., s. 23

¹⁹⁹ Danişman, a.g.e., s. 37

“–Safiye Sultan da halen Padişahın gözdesidir. Ve aynı zamanda Venediklidir. Venedik’in menfaatları ile alâkadar olacaklarını zannetmeğe hakkınız vardır.

–Safiye Sultan evvelâ bir Osmanlı Hasekisidir. Müstakbel bir Padişahın annesidir. Onun Venedikli olması ikinci plândadır. Eğer sizin söylediğiniz gibi olsa Osmanlı devletinin çoktan mahv-u perişan olması icap ederdi. Çünkü sizce de malûmdur ki bugün başta Sadrazam olmak üzere kubbealtı vezirleri, diğer vezirler hep Türk olmayan asıldandır. Ama hiçbirisi, Osmanlı menfaatlarını kendi mensup oldukları milletler lehine feda etmezler.”²⁰⁰

Osmanlı olmayı kısa zamanda özümseyen, saray adabını, ananelerini de öğrenerek padişaha yakışan bir hanım olur. Fakat güzel Safiye’nin sarayda alışamadığı ve yadırgadığı tek şey insanların mevki için yaptığı kötülüklerdir. İktidar mücadelesi için cinayetlerin dahi işlendiği sarayda o, iyi niyetli davranmayı sürdürür. Raziye’nin, Sultan Murat’ı elinden almak üzere olan iki güzel cariyeyi ortadan kaldırmak adına sunduğu teklife bile olumsuz karşılık verir.

“–Bir hekimbaşı isterse çok şey yapabilir. Bu iki câriyenin yüzlerini bir acuze haline sokabilir. Hattâ...

–Evet hattâ?..

–Öldürebilir!..

Safiye birdenbire irkildi. Raziye’nin söyledikleri korkunç şeylerdi. Bu sarayda kimbilir buna benzer kaç vak’a olmuştu. Ama yine de Safiye böyle şeyleri düşünmekten çekindi.”²⁰¹

Safiye Sultan sarayda türlü entrikaların döndüğünü, her gizli köşeden birileri tarafından izlendiğini ve Sultan Murat’tan uzaklaştırılmak istendiğini bilse de bunlara aynı yollarla karşılık vermemiş, yalnızca önlemeye çalışmış ve Sultan Murat’ın sevgisini kazanmaya uğraşmıştır. İktidar için değil de Sultan Murat için mücadele etmesi sonunda da, âdeta mükâfatlandırılarak, son nefesinde dahi onun yanında olan tek kişi olmuştur.

²⁰⁰ Danişman, a.g.e., s. 141

²⁰¹ Danişman, a.g.e., s. 79

2. 3. Safiye Sultan* Romanı

2.3.1. Safiye Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka

Venedik'e karşı içten içe öfke duyan ama yine de onlara karşı barışsever bir tavırla yaklaşan Osmanlı İmparatorluğu, bu barış havasının pekiştirilmesi için Venedik'e Kubat Çavuş'u elçi olarak gönderir. Bu yüzden Venedik şehrinde âdeta bir bayram heyecanı yaşanmaktadır. İnsanlar ilgi ve merak içinde Kubat Çavuş'u ve yine o sıralarda çeşitli malları satmak için oraya gelmiş olan iki Türk tüccarı görmek çabasıdadırlar.

Venedik Doçu ve meclis üyelerinin hepsi elçiye canla başla hizmette bulunurlar. Türk elçisi için bir ziyafet tertip ederler. Bu ziyafete, elçiye hoş görünmek amacıyla iki Türk tüccarı da davet etmek isterler. Bu daveti yaparken de ilginç bir yönteme başvururlar. İki Türk'ü davet etmesi için Korfu valisi Sinyor Leonardo Baffo'nun kızı Sinyorina Agrippina Baffo'yu görevlendirirler. Baffo bütün cazibesini kullanarak adlarının Deli Cafer ve Kara Kadı olduğunu öğrendiği iki eski Türk korsanını etkisi altına alır. Baffo kendisine verilen rolü öylesine başarılı oynar ki, Deli Cafer ve Kara Kadı, kızın tatlı tatlı konuşmasına, gülümsemesine hayran kalırlar. Baffo da her iki Türk'ü tanıdıktan sonra onların inceliğine, kibarlığına, anlayışlı olmalarına hayran kalır. Bir süre karşılıklı iltifatlardan sonra Baffo, doğ tarafından, Kubat Çavuş şerefine verilen yemeğe kendilerini davet etmek istediği için gönderildiğini söyler. Deli Cafer ve Kara Kadı'nın yapılan bu nazik daveti Baffo'yu gördükten sonra geri çevirmeleri imkânsız hale gelmiştir.

Venedikli siyasiler için, Türk elçisinin bu ziyafetten memnun kalması çok önemlidir. Çünkü elçinin memnuniyeti Venedik'in geleceği için bir fırsattır. Elçiyi hoşnut etmek amacıyla saraya birçok güzel kadın da getirmişler ve bunları elçiyi eğlendirmekle görevlendirmişlerdir. Ancak ne elçi Kubat Çavuş'u ne de tüccar Kara Kadı ve Deli Cafer'i Baffo dışındaki hiçbir kadın etkileyememiş ve bu üç Türk de Baffo dışındaki hiçbir kadına itibar etmemişlerdir. Venedik doçu, Baffo'dan bu kadar çok etkilenen Türklere, Baffo'nun, Korfu valisinin kızı olduğunu söyleyerek onları daha da etkilemeyi başarmıştır.

* Romanın incelenmesinde, Tan, Turhan, *Safiye Sultan*, Oğlak Yay., İstanbul 2004, 2. baskı kullanılmıştır.

Üç Türk, bu ziyafet esnasında Baffo'yu bir an yalnız bırakmazlar ve onun iki gün sonra Korfu'ya, babasının yanına gideceğini öğrenirler. Bunun üzerine Kubat Çavuş, Kara Kadı ve Deli Cafer, Korfu'ya yolculuğu sırasında bulunduğu gemiye bir saldırı düzenleyip, Venedik'in en güzel kızını memleketlerine götürmeyi kararlaştırırlar. Ancak bu güzele kendilerinin mi sahip olacakları, yoksa yaşlı padişaha mı sunacakları konusunda kararsız kalırlar. Sonunda, güzel Baffo'yu Manisa'daki Veliht Şehzade Murat'a götürmeyi uygun bulurlar.

Baffo, Venedikli asilzadelerle birlikte Korfu'ya doğru yol alırken, bir Türk gemisi tarafından saldırıya uğradıklarını görür. Saldırıyı yapan Türklerin Kubat Çavuş, Kara Kadı ve Deli Cafer olduğunu anlayınca, içinde müthiş bir sevinç ve heyecan duyar. Bilir ki artık o bir esirdir ve kaderi ona, hayallerinde yaşattığı İstanbul şehrinin kapılarını açmak üzeredir. Esir olmasına esirdir ama içinde bundan dolayı hiçbir eziklik veya üzüntü hissetmez. Nazik, anlayışlı ve insanca tavırlarıyla tanıdığı bu üç Türk'ün, esir olduktan sonra da aynı şekilde davranmaları onu hayrete düşürür. Bütün güç ve kontrol, onlarda olduğu halde kendisini hiç incitmemeleri ve gemidekileri serbest bırakmaları onu çok etkiler. Türkler, isteği üzerine kendisini de İstanbul'a götürme ve orada ona, taht yolunu açma teminatını verirler. Aslında bu durum Baffo'ya verilen tavizlerin ve Baffo'nun Türkleri güzelliği ve zekâsı sayesinde avuçları içine alıp, dilediğini yaptırmaya başlamasının ilk örneğini oluşturur.

Baffo çeşitli milletlerden gelen kızların Osmanlı sarayında nasıl muhteşem hayat yaşadıklarını, ne tür ikballere kavuştuklarını bildiğinden dolayı, Türklerin arasında olmaktan, onlar tarafından esir edilmekten içten içe mutluluk bile duyar. Hele hele kendisi gibi esirlikten gelip, bütün dünyaya hükmedecek kadar güçlenen Hürrem Sultan'ı hatırlayınca, başına büyük bir talih kuşunun konuştuğu kanaatine varır. Onun esir düşmekten memnun görünmesi, vatanından, ailesinden ayrıldığı için hiç elem duymaması, Türk korsanlarına tiksinti verir ve onun "ruhî bir pislik" içinde olduğu yorumunu yaparlar. Hatta esir düşmeye bu kadar kayıtsız duran bu kızı, Türk topraklarına sokmamayı dahi düşünmüşler, ancak verdikleri söz üzerine şehzade Murat'a hediye etmişlerdir.

Şehzade Murat, Baffo'ya bir görüşte aşık olur ve Baffo'nun direnmesine rağmen, onu hemen hizmetine alır. Raziye Kalfa, gece için Baffo'yu hazırlamaya

koyulur. Ancak Baffo'dan dayak yer. Üstelik Şehzade Murat, bu hareketinden dolayı Baffo'yu cezalandırmaz. Raziye Kalfa Venedikli güzele karşı kin beslemeye başlar. Baffo şehzade Murat'ın kendisi karşısında iradesini yitirdiğini görünce, önce din değiştirme isteğini kurnazca geri çevirir, sonra da tıpkı Hurrem gibi nikâh yapması için baskı yapar.

Daha geldiği ilk günden tüm saray halkı Baffo'nun emrine verilmiştir. Şehzade Murat onu, hasekisi olarak takdim etmiştir. Esirlikten, doğrudan doğruya hasekiliğe yükselen bu Venedikli güzelin eteğini öpmek zorunda kalan gözdeler de ona içlerinden lanetler okumuşlar, şehzade Murat'a da öfke duymuşlardır.

Osmanlı saray kanunlarını alt üst eden Baffo, şehzade Murat'ın isteği üzerine Safiye adını almıştır.

“...Kıza yeni bir ad vermek e bu adı kendisine de beğendirmek istiyordu. ‘Baffo, Baffo, Baffo’ diye, çeşitli ölçü ve boyutta tebessümlerle, buselerle teşvik oluna oluna söylenirken birden ‘Safiye’de karar kıldı. Yine karşılıklı gülüşler ve öpüşlerle değiş tokuş ede ede bu adı tekrarlamaya koyuldu. Bulduğu adın saffetle, safiyetle ilintisini düşünerek, kızı da cisimleşmiş saffet ve cisimleşmiş safiyet kabul ederek, iyi bir keşif yaptığını düşünüyordu. Bu düşünceyi kendi zihnine tamamıyla sindirdikten, hazmettirdikten sonra, sevgilisinin ellerini yakaladı, ‘Artık’ dedi, ‘Baffo yok. Safiye var. Ben Murad, sen Safiye!’

Bu tebliğe, işaretler de kattığı için Venedik dilberi, mesut âşıkının ne demek istediğini anladı. Lakin Safiye'deki şeddeyi kolaylıkla telaffuz edemediği gibi o kelimeden belirsiz bir çağrışımla Safo ismine geçtiğinden, aynı zamanda Baffo soyadının İtalya'da Bafo olarak da kullanıldığını hatırladığından elini kendi göğsüne koydu, kahkahadan kırıla kırıla şu cevabı verdi: ‘Ben Safo, ben Safo!’”²⁰²

Böylece Şehzade Murad Bafo'ya uygunluk bakımından kendisine sürekli olarak “Safo” şeklinde hitab etmeye başlamıştır.

Safo bir süre sonra hamile kalır. Neredeyse bütün Osmanlı tarihini okumuştur. Bahtının daha da açılması için bir erkek çocuğu doğurmasının gerekliliğini kavramıştır. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Kendinden önce çok parlak bir saltanat süren Hurrem

²⁰² Tan, a.g.e., s. 155-156

Sultan'ın hayatını en ince ayrıntısına kadar öğrenir ve onun yolunda gitmek ama ondan daha üst mevkilere gelmek hırsıyla yanıp tutuşur. Önce, tıpkı Hürrem'in yaptığı gibi nikâh konusunu gündeme getirir. Üçüncü Mehmet'in doğumundan önce de bu isteği şehzade Murat tarafından yerine getirilir. Artık Safiye Sultan Osmanlılar'a karşı zafer elde etmiştir. Safiye Mehmet'in ardından Ayşe ve Fatma adlı iki kız çocuğu daha dünyaya getirerek bir kat daha güçlenir.

Erkek evlat doğurarak geleceğini garantiye alan Safiye Sultan, yavaş yavaş devletin iç ve dış işlerine de el atmaya başlar. Bu konuda da en büyük yardımcıları İstanbul'a yolculuğu sırasında tanıdığı cücelerdir. Cüce Cafer ve Nasuh sarayda olup bitenleri, ordunun yaptığı seferleri, padişahın aldığı kararları detaylı bir biçimde Safiye Sultan'a aktarırlar. Safiye Sultan edindiği bilgiler üzerine yeni oyunlar kurgular. Bunlardan biri de sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın üzerinde oynanacak olanıdır. Sadrazam Sokullu, ikinci Selim zamanından beri, neredeyse padişahın bütün görevlerini üstlenmiş tecrübeli ve başarılı bir devlet adamıdır. Bu başarısı ve devlet işlerindeki ağırlığı, Şehzade Murat'ı gölgede bırakacak dereceye varınca, o da taht kaygısına düşer. Çevresindekilerin kışkırtmalarıyla Sokullu'ya kin beslemeye başlayan Murat, onun akıbeti konusunu dahi Safiye'ye danışır. Zeki Safiye, Murat'a henüz babası sağken Sokullu'ya düşman olmanın, taht yolunu kardeşlerinden birine açmak olabileceği fikrini verir. Sokullu'nun öldürülmesini o anlık engeller.

Sultan ikinci Selim'in ölümünden sonra Şehzade Murat beş kardeşini öldürterek tahta geçer. Hiç vakit kaybetmeden Safiye Sultan'ı da Eski Saray'dan yanına aldırır.

Safiye Sultan Topkapı Sarayı'nda yeni bir hayata, ihtişamlı bir karşılamayla başlar. Murat'ın Safiye Sultan'a olan bu bağlılığı ve ona gösterdiği iltifatları gören Valide Nurbanu Sultan ve görünce Mihrimah Sultan, daha ilk günden Safiye Sultan'a karşı menfi duygular beslemeye başlarlar. Yanlarına Sokullu'nun karısı Esmihan Sultan, Raziye Hatun ve Canfeda Kalfa'yı da alarak Safiye Sultan ile mücadele etmeye karar verirler. Safiye Sultan'ı yıkabilecek tek güç olarak, yine kadınları gördüklerinden, her gece harem en güzel kızlarını padişaha sunarlar. Ancak Sultan Murat'ı, güzel ve genç cariyelerle birlikteken bile, Safiye'yi düşünmekten alıkoyamazlar.

Bir süre sonra sınırları bozulup ruhsal bunalıma giren Sultan Murat, her türlü tedaviye rağmen sağlığına kavuşamaz. Valide Nurbanu Sultan bu durumu fırsat bilerek

Safiye Sultan'ın büyü yaptığı iddialarını ortaya atar ve oğlunun gözünden düşürmeye çalışır. Ancak Safiye, bu suçlamalardan kendini kurtarmak için yeni bir plan yürütmeye koyulur. Padişahın iyileşmesi için ona her gün yeni güzeller sunmayı teklif eder. Bunun üzerine de, yaptığı fedakârlıktan dolayı Sultan Murat'ın iltifatını kazanır. Böylece Nurbanu Valide Sultan'ın, onu gözden düşürmek için yaptığı planlar suya düşer.

Ruhsal durumu bir türlü düzelmeyen padişah, iktidara ve hazineye gözünü dikmiş olan Şeyh Şüca ve arkadaşlarının bu kötü emellerini dahi sezemez. Bu insanların çeşitli iftiralarıyla Sokullu hakkında infaz kararı alır.

Sokullu'nun ölümünden sonra Sultan Murad kendini iyiden iyiye içki ve kadın âlemlerine kaptırır. Böylelikle kadınlar arasında Sultan Murat'a nüfuz edebilmek için yapılan mücadelenin yanında, bir de devlet işlerinde nüfuz sahibi olabilmenin mücadelesi yaşanmaya başlar. Ancak bu mücadele uzun sürmez. Valide Nurbanu Sultan'ın bir hastalık sonucu ölmesiyle, saltanat bütünüyle Safiye Sultan'a kalır. Safiye Sultan dış işleriyle ilgilenip, özellikle Venedik'in haklarını koruyucu kararlar alır. İç işlerinde de, orduya karışarak ordudaki düzeni ve huzuru bozar.

Venedikli Baffo kırk beş yaşındayken Sultan Murat'ın ölümü üzerine, koskoca bir imparatorluğun en yetkin kişisi, imparatoriçesi, olur. Sultan Murat'ın yerine geçen Sultan Mehmet de onun bu hâkimiyetini sınırlamayı hiç düşünmez, aksine daha tahta çıkar çıkmaz hangi işi yapacağını, nasıl yapacağını imparatoriçeye sorarak hem onun iktidarını kabullenir, hem de kendisinin imparatorluğa hâkim biri olamayacağını belli eder.

Sultan Üçüncü Mehmet, dedeleri gibi ordunun başında sefere gidip savaşa katılmak yerine, babası gibi ordu savaştayken zevk ve sefa âlemlerinde olmayı tercih eder. Ancak yeniçeriler buna rıza göstermeyerek padişahın da sefere katılması için ısrar ederler. Üçüncü Mehmet, bu durumda yine büyük bir korku ve panik içinde validenin eteklerine sarılır. Safiye Sultan yeniçerileri kızdırmanın nelere mal olacağını tahmin edebildiğinden, zorla da olsa oğlu Sultan Mehmet'i ordunun başında savaşa gönderir ve ocaklıyı bir süreliğine susturmayı başarır.

Safiye Sultan, oğlunun devlet işlerine duyarsızlığını fırsat bilerek tüm idareyi eline almıştır. Hazine onun emrindedir. Saray halkı onun emrindedir. Devletin üst

makamlarına dilediğini getirip dilediğine azil kararı verir. Kısacası Safiye Sultan, imparatorluğun asıl hükümdarı olmuştur.

Safiye Sultan'ın siyasî, idari ve malî işlerde kendi bildiği gibi hareket etmesi, kendisinin ve adamlarının sahtekârlıkları, vergi alımında adaletsiz davranmaları ve ordunun üst üste aldığı yenilgiler, hem halkın hem de ordunun bir kez daha ayaklanma çıkarmasına sebep olur. Safiye Sultan yine zekice davranarak kendi yaptığı yolsuzlukların gün yüzüne çıkmaması için suçlu olarak en sadık yardımcısı Kira'yı gösterir. Onu, çocuklarıyla birlikte orduya teslim ederek feci şekilde öldürülmelerine göz yumar. Yeniçerilerin bu isyanından ucuz kurtulan Safiye Sultan, bu kez de sipahilerin isyanıyla karşı karşıya kalır. Sipahiler de memleketin kötü gidişatından duydukları memnuniyetsizliği belirtmek ve bunun sorumlularının cezalandırılmasını istemek için sarayın kapısına dayanırlar. Sultan Mehmet, her zamanki gibi öldürülmek endişesiyle onlarla görüşmek, konuşmak istemez. Fakat Safiye Sultan'ın, yeniçerilerin desteğini almasıyla, Sultan Mehmet sipahilerle konuşmayı kabul eder. Bu görüşme sonunda yalnızca piyon görevinde olan kişilerin, iki hadım köle ve dört kadının, hayatına Safiye Sultan'ın emriyle son verilir. Safiye Sultan sipahilerin tatmin olmadığını görünce durumun ciddiyetini anlar. Sipahileri bir an evvel ortadan kaldırmazsa hem tahtından hem de canından olacağına farkına varır. Safiye Sultan hemen seferdeki ordunun başında bulunan Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'ya bir yazı göndererek sipahinin kendisini öldürmeyi planladığını, acilen İstanbul'a dönmesi gerektiğini söyler. Yemişçi Hasan Paşa arkasına yeniçerilerin desteğini de alarak sipahilere meydan okur. Sipahiler şeyhülislamdan, vezirin katline fetva almış olduklarından dolayı, yeniçerilerin elinden veziri almak için silahlara kuşanırlar ve Sultan Ahmet Meydanı'nda toplanırlar. Ancak sipahiler, hem yeniçerilerin sayıca kendilerinden üstün olmaları hem de Yemişçi'nin kellesinin, iki ocağın arasının açılmasına değmeyeceğini düşünmeleri sonucunda, kanlı bitecek bir çarpışmadan vazgeçerler. Yeniçeriler bu durumu fırsat bilerek, dağılmış olan sipahi askerlerini nerede görürlerse öldürmeye başlarlar.

Yazar, yeniçeri-sipahi çatışmalarının anlatıldığı kısımlarda aralara girerek bu olaylarla ilgili, bir takım bilgiler verir. Özellikle de iki askerî grubun aralarında çıkan husumetin sebebini, sipahilerin Türk askerlerden, yeniçerilerince devşirmelerden

meydana gelmiş olmasına dayandırır. Osmanlı'nın değişik alanlarda olduğu gibi, ordusunda da bozulma ve dağılmaların başlayışının, bünyesindeki yabancı asıllı kişilerden kaynaklandığını vurgular. Yazarın bu bilgiler doğrultusunda anlattığı en çarpıcı olay da sipahilerin en önemli adamlarının, “halis Türk” olarak nitelediği Poyraz Osman ve Öküz Mehmet'in, bizzat sipahi ağası Mustafa tarafından yakalanıp saraya teslim edildiği olaydır. Sipahi ağası Türk değildir ve bu nedenle de sipahi ocağına ihanet etmesi kaçınılmaz bir durum olarak gösterilmiştir.

Yemişçi Hasan Paşa, sipahilerin dört tehlikeli adamından ikisine, gurur içinde kıydıktan sonra, saraya karşı isyan başlatabilecek olan diğer sipahi Kâtip Cezmi'yi aramaya koyulur. Cezmi şehrin bütün kapıları kapalı olduğu için, bir tabutun içinde ölü taklidi yaparak dışarı çıkmayı başarır. Bu planın işleminde bir lokma ekmek parası için İstanbul'a gelen yedi fakir adamın yardımını alır. Fakat bu yedi adam Cezmi'nin altınlarına göz koyarlar ve Cezmi'yi öldürüp altınları aralarında paylaşma kararı alırlar. Bir gece Cezmi çadırda uyurken aldıkları bu kararı uygularlar. Cezmi'nin ölüm haberi saraya bir müjde olarak ulaşır. Onun ölümünden sonra Vezir Yemişçi Hasan Paşa, padişahı ve Safiye Sultan'ı ikna ederek Hüseyin Kalfa adındaki sipahinin de öldürülmesinde etkili olur.

Safiye Sultan sipahi tehlikesini yok ettikten sonra iktidarını tehlikeye sokacak saray içindeki rakiplerini yok etme çabası içine girer. İlk olarak torunu Mahmut ve annesi üzerine türlü iftiralar atar. Padişahın kendi öz çocuğuna ve onun annesine düşman kesilmesine ve onları boğdurtmasına sebep olur. Artık onun için tek bir engel kalmıştır; Yemişçi Hasan Paşa. Safiye Sultan tahtta gözü olduğu gerekçesiyle padişahı Yemişçi Hasan Paşa'ya karşı kıskırtmış ve kendi ikbaline ortak olabilecek güçlü bir rakipten daha kurtulmuştur. Tüm bu cinayetlerden sonra Sultan Mehmet buhranlar, inilti, kabuslar arasında ölür ve Safiye Sultan da istediği saadete ulaşmadan Eski Saray'a geri gönderilir.

Safiye Sultan ihtişamlı geçen yıllardan sonra Eski Saray'ın karanlık ve soğuk duvarlarına fazla dayanamaz ve ruhsal dengesi bozularak kısa süre sonra ölür.

2.3.2. Safiye Sultan Romanında Haseki Safiye Sultan'ın Diğer Karakterlerle İlişkisi

2.3.2.1. Sultan Murat - Safiye Sultan İlişkisi

Sultan Selim'in oğlu Şehzade Murat, yaradılış itibariyle rahatına düşkün, zevk ve eğlenceyi seven, heyecandan hoşlanan bir yapıdadır. Hamam sefalarından, haremde vakit geçirmekten devlet işlerini dahi aksatır. Şehzade Murat böyle bir hal içindeyken Venedik'ten gelen yiğitlerin, ona hediye ettikleri Venedikli güzeli reddetmesi imkânsızdır. Üstelik kızın kaçırılış hikâyesini ve dillere destan güzelliğini işitince, dikkati tamamen bu kız üzerinde yoğunlaşır.

Şehzade Murat Osmanlı soyundan olmanın verdiği gururla ve kendisini beğendirmek zorunda olmamanın verdiği pervasızlıkla karşısına getirilen esir kızı izlemeye başlar. Baffo da esir, olmaktan dolayı küçülmüş, yıkılmış, ezik bir duruşta değildir. Tam aksine Venedik'i temsilen gelmiş bir prenses edasında vakur, cesur ve cüretkâr bir tavır içinde şehzadenin karşısına çıkmıştır. Dünyaya hâkim olan bir imparatorluğun varisi karşısında olmak, üstelik de esir konumundayken veliaht şehzadenin huzuruna çıkmak onu hiç tedirgin etmemiştir. Çünkü o, her şeyin bilincinde olarak, Türkleri, harem hayatını, haremdeki akıllı kadınların bahtlarının nasıl açıldığını bilerek, İstanbul'a gelmiştir. İstikbalini belirlemek hevesi içinde şehzadeye, tüm asaletiyle, güzelliğiyle ve cazibesıyla yaklaşır.

Şehzade Murat, Baffo'nun güzelliği ve dişiliği karşısında yavaş yavaş iradesini kaybetmeye başlar. Karşısına çıkan kadınların kendini beğenmeye ve sevmeye mecbur oldukları düşüncesindedir. Baffo'ya da aynı anlayışla yaklaşır. Onun hoşuna gitmek için herhangi bir çaba sarf etmez. Baffo'yu eşsiz bir mücevher gibi görmesine rağmen onun duygularını, düşüncelerini, terbiye durumunu anlamaya gerek duymaz. Yalnızca bir an evvel güzelliğini doyasıya yaşamak arzusuyla Baffo'yu kalfaya teslim eder. Kalfa kızı hazırlayıp şehzadeye sunacaktır. Baffo kendine pazardan alınmış sıradan bir esir gibi muamele edildiğini görünce rahatsız olur. Şehzade Murat'a sert ifadelerde bulunur. Şehzade Murat kızın yüzüne, sesine mest olmuştur. Efendiyken köle durumuna düşmüş ve Baffo'nun gönlünü almak için haremi emrine vermiştir. Karşısında hemen boyun eğecek ve haremine girecek bir kadın olmadığını görünce şehzade Murat tavizlerde

bulunarak onu kendisine bağlamaya çalışır. Buna rağmen Baffo, şehzade Murat'ın duygusuzluğuna, aceleciliğine göz yummaz. O, basit bir odalık olmak niyetinde değildir. Kendini olabildiğince pahalıya satmak, hatta mümkünse Hurrem gibi nikah yaptırmak düşüncesindedir.

Zeki Baffo Şehzade Murat'ı, öğrendiği birkaç Türkçe kelimeyle ve şuh hareketleriyle âdeta büyüler. Ne isterse, ne söylerse Şehzade Murat'ın ona hayır diyemeyeceğine kanaat getirmiştir. Onun kendisine olan bu zaafını kullanarak, dinini değiştirmeme isteğini bile Şehzade Murat'a kabul ettirmiştir.

Şehzade Murat farkında olmadan Venedikli güzelin büyüüne çok ciddi şekilde kapılır. Henüz bir esir olduğu halde bütün saray halkına onu, hasekisi olarak tanıtır ve herkesin el etek öpmesini ister. Ona, hasekilik unvanını vermekle de kalmaz, hazinedeki en değerli zümrütleri, elmasları, incileri, değerli kumaşları önüne serer.

Sultan Murat içkiyle ve kadınlarla fazlaca meşgul olunca iktidarda boşluklar meydana gelir. Safiye Sultan bunu fırsat bilerek hükümdar adına önemli kararlar almaya başlar. Kısa zamanda Murat'ın otorite boşluğundan istifade ederek, devletin idarî işlerinde de söz sahibi olur. Sultan Murat, Safiye'sini unutup her gece yeni bir halayık ister. Fakat Safiye Sultan'ın bundan herhangi bir rahatsızlık duyduğu görülmez. Hatta Sultan Murat rahatsızlandığında Safiye Sultan kendi emriyle, ülkenin en güzel kızlarını buldurup padişahın hizmetine sunmuştur. Safiye Sultan bu davranışıyla, padişah üzerindeki nüfuzunu, vazgeçilmezliğini, kendine olan güvenini tüm saray halkına kanıtlamak istemiştir. O, er ya da geç Murat'ın kendine geri döneceğinden emin, olaylar karşısında zekâsına, güzelliğine güvenen bir tavır sergilemektedir. Sultan Murat'ın şu sözleri de Safiye Sultan'ın kendine bu kadar çok güvenmesinin nedenini açıkça göstermektedir.

“Tahta çıkmazdan önce sana verdiğim sözü unutmadım. Dünya bir yana, sen bir yana. Bu kalp şu kalıpta çarptıkça senin için beslediğim muhabbete noksan gelmez. Ama üstümüzde bir padişahlık şerefi var. İster istemez sülalemizi güçlendirmeye çalışacağız. Onun için iki halayık daha aldım. Bir müddet kendileriyle oyalanacağım. Senden ricam şu ki, beni vefasız sanma, tasalanma. Zevkinde ol, keyfinde ol.

Sadrazama söyleyeceğim, bir dileğin olursa, bana danışmadan ona haber yolla. Hemen yerine getirsinler.»²⁰³

Safiye Sultan, padişahın sürekli zevk ve sefa âlemlerinde olmasından dolayı üzüntü duymaz. Ama bazen kendisini çok fazla ihmal edilmiş hissedince, bakışları ve tebessümleriyle padişahın yine kendisiyle ilgilenmesini sağlar.

Onlarca güzel kadına ve yüzlerce çocuğa rağmen Sultan Murad, yalnızca ve sarsılmaz biçimde Safiye Sultan'a ve ondan olan oğlu Mehmet'e değer verir. Onun Safiye'ye olan bu kayıtsız şartsız ve her şeyiyle teslimiyet şeklinde gösterdiği bağlılığı, Safiye'nin işine çok yarar. Padişahın bu sevgisini, kendisinin hatta ülkesinin çıkarları doğrultusunda kullanır. Bir Baffo olduğunu hiçbir zaman unutmamış olan Safiye Sultan, Şehzade Murat'ı, ülkesine açacağı savaştan dahi caydırarak Venedik'e büyük bir darbe gelmesini engellemiştir.

Sultan Murat, zayıf iradesi ve pasif yöneticiliğiyle güçlü, zeki ve hırslı bir kadın olan Safiye'nin boyunduruğu altında kalmaktan kurtulamamıştır. En ufak bir sorunla karşılaştığında Safiye'sine sığınmış, ondan fikir almış, onun her kararda etkili olmasına meydan vermiştir. Ordu, Sultan Murat'ın bu acizetine karşı çok defalar ayaklandıysa da zeki Safiye bir yolunu bulup bu sorunların da üstesinden gelmeyi bilmiştir.

Safiye Sultan, Venedik'te belki sıradan bir kişinin eşi olacakken, kader onu dünyanın en güçlü imparatorluğunun başına getirmiştir. İstanbul'a geldiği andan itibaren sarayın ve ülkenin en gözde kişisi olmayı ve imparatorluğun padişahını bile gölgede bırakacak bir üne kavuşmayı başarmıştır.

Sultan Murat'ın Safiye'ye duyduğu aşk ve bağlılık samimi ise de Safiye Sultan'ın ona olan duygularının yalnızca bunlar olmadığı açıktır. Sultan Murat kaybedeceği hiçbir şey yokken Safiye Sultan'ı gerçekten sevmiştir. Fakat Safiye Sultan için bu söz konusu değildir. Safiye Sultan'ın Murat'ı sevmemesi durumunda kaybedeceği çok şey vardır. O nedenle Safiye Sultan gerçek duygularını içinde tutup, Sultan Murat'a olan sahte sevgisini açığa çıkarmıştır. Çünkü ancak bu şekilde onu elinde tutabileceğinin ve saltanata ortak olabileceğinin farkındadır.

²⁰³ Tan, a.g.e., s. 233

Sultan Murat, hasekisine olan aşkı yüzünden hem kendisini hem de imparatorluğu oradan oraya savurmuştur. Safiye Sultan için köklemiş saray geleneklerini, kanunlarını bozmuş, yabancı bir kadına olan zaafi onu bunalımlı bir hayata sürüklemiştir.

2.3.2.2. Sultan Mehmet- Safiye Sultan İlişkisi

Safiye Sultan gözde olduktan hemen sonra daha bir çocuğu olmadan, şehzade Murat tarafından hasekilik makamına yükseltilir. Hasekiliğin ayrıcalıklı taraflarını, özellikle de bir erkek çocuk dünyaya getirmenin Osmanlı saltanatında ne denli önemli olduğunu daha Venedik'teyken öğrendiği için, erkek çocuğunun olmasını çok ister.

Kocasının erken ölebileceği ihtimalini aklına getirdiğinde, üstelik bir de erkek çocuğunun olduğunu varsaydığında ana imparatoriçe olma fikri ona çok çekici gelir. Doğacak çocuğunun erkek olması için bildiği her çareye başvurur. Günlerce dua eder. Şehzade Murat ise Safiye'nin isteğinin tam aksine bir kız çocuğunun olmasını ister. Onun böyle düşünmesi bile Safiye Sultan'ın üzülmeye ve gelecek kaygısına düşmesine neden olur.

Bir erkek bebeğin dünyaya gelmesiyle, Safiye Sultan'ın bütün korkuları ve endişeleri son bulur. Oğlunu, istikbalinin bir kurtarıcısı olarak görür. Bundan sonra yapmayı planladığı tek şey her türlü tehlike ve tehditten koruyarak, oğlunu tahta geçirmektir.

Safiye'nin oğluna gösterdiği ilgi, bir annenin çocuğuna gösterdiği ilgi ve sevgiden çok farklıdır. Sıradan bir annenin çocuğuna yaptı karşılıksız fedakarlıklar, Safiye'de tamamen çıkar amaçlı fedakarlıklardır. Öyle ki, oğlu Şehzade Mehmet daha doğmadan, onu iktidar yolunu açacak bir araç olarak görmüştür. Büyüyüp sünnet çağına geldiğinde Safiye'nin o güne kadar görülmemiş derecede büyük ve ihtişamlı bir düğün yapılmasını istemesi yine kendi nüfuzunu arttırmak, gücünü göstermek içindir.

Safiye Sultan, üçüncü Murat'tan sonra oğluna da hükmedebilmeyi, onun da fikirlerini yönlendirebilmeyi başarmıştır. Şehzade Mehmet de babasının yolunda gitmiş, ne devlet işleriyle ciddi biçimde ilgilenmiş ne de savaşlarda ordusuna eşlik etmiştir.

“Gölgesinden korkan bir adam” olan şehzade Mehmet’in tecrübeli, güçlü, zeki ve acımasız bir kadın karşısında pek de şansı yoktur. Şehzade Mehmet’in bu korkaklığı tahta geçtikten sonra da devam ettiği için Sultan Murat döneminde güçlü olan Venedikli Safiye, yıllardır beklediği ana kraliçelik döneminde daha da güçlü hale gelmiştir. Oğluna dilediği kararı verdirip, dilediği yere gönderir. Sultan Mehmet içinse bir kadının devlet işlerine karışması problem yaratmaz.

Yazarın “Osmanlı tarihinin pek acıklı bir sayfası” olarak aktardığı Eflâk Voyvodası Mişel’e karşı girişilen savaşa da, Safiye’nin hazine elde etme ve saltanat hırsının sebep olduğu görülür. Bu savaş planlandığı gibi zaferle sonuçlanmayınca birçok Türk askerinin ölmesi ve çok önemli kalelerin Mişel’in eline geçmesi kaçınılmaz olur. Yeniçeriler düşman ordularını durdurmak için harekete geçer ve padişah önderliğinde sefere çıkmak isterler. Bu istek padişah Mehmet’i hayal âleminden acı gerçeklere döndürmüştür. Sultan Mehmet, hayatının hep annesinin dizi dibinde, haremın kadın kokusu içinde geçeceğini düşünürken savaş sözü, günlerini kâbusa çevirir. Çünkü Sultan Mehmet “korkak yaratılmış bir adamdı. Rahatına düşkün, yalnız yiyip içmekten, kadınlar arasında dolaşmaktan hoşlanırdı. Top sesini donanmalarda, şenliklerde duymaktan zevk alırdı. O sesin ölüm işareti olduğu ve ölüm taşıdığı yerlerde bulunmaktan ödü kopardı.”²⁰⁴ Ancak mutlak güç valide sultan, yeniçerilerin tepkisini almamak için, savaştan bu kadar çekinen oğlunu savaşa gitme konusunda ikna etmiştir.

Yazar bir yandan Venedikli Safiye’nin entrikalarını, hırslarını kurgularken bir yandan da Osmanlı soyundan olan padişahların zevk ve sefa yüzünden düştükleri müşkül durumları, soyu belli olmayan esir kadınların karşısındaki güçsüzlüklerini, dedelerine saygısızlıklarını ve onların miras bıraktıkları imparatorluğa sahip çıkmayışlarını, yüreği parçalanarak anlatmıştır. Yazarın gerek üçüncü Murat’ı, gerekse oğlu Mehmet’i anlattığı satırlarda, hem kızgınlık hem üzüntü hem de sitem sezilir. Osmanlı padişahlarının kadınlar karşısında bu kadar aciz kalmalarını, onların yaptıklarına bu kadar göz yummalarını bir türlü içine sindirememiştir.

Yazara göre, yüzlerce askerın ölümü, toprak kayıpları, hazinenin boşalması, saray ahlakının bozulması hatta imparatorluğun çöküşe gitmesi gibi üzüntü verici

²⁰⁴ Tan, a.g.e., s. 307

olayların sebebi de padişahların gaflet içinde olmalarıdır. Bundan dolayı onları suçlu olarak görür.

Sultan Mehmet ana sözü dinleyerek, oğlunu dahi öldürme gafletinde bulunur. Şehzade Mahmut'un ölümü, saray duvarları arasında bir annenin, tahtta gözü olduğu gerekçesiyle oğlu babaya öldürtmesi şeklinde mi gerçekleşmiştir net olarak bilinemez. Yazar bu olayı tarih kitaplarında geçtiği şekliyle ve onları kaynak göstererek hikâye ettiği için gerçeklik payı oldukça yüksektir.

Safiye'nin iktidar yolundaki engelleri torununun ölümüyle de son bulmaz. Safiye Sultan bu kez vezirin tahta ortak olma niyetinde olduğunu Sultan Mehmet'in aklına koyar. Padişah da annesine hak vererek Vezir Yemişçi Hasan Paşa'nın akıbetini tayin etmiş olur.

Sultan Mehmet annesinin kıskırtmaları ile öldürttüğü insanların, ruhunu sıkması sonucu bunalıma girer ve kısa süre sonra da ölür. Safiye Sultan için tüm saltanat, kocası ve oğlunun ömrü kadardır. Kocasının ve oğlunun iktidar olmadığı bir yerde onun tahakkümü de kalmamıştır. Artık sarayda ne haseki ne de valide sultan olamayacaktır. Oğlunun ölümüyle birlikte yeni mekânı hiçbir şeye ve kimseye müdahale edemeyeceği Eski Saray olur.

Safiye Sultan kocası Sultan Murat ölüm döşeğindeyken kavuşacağı ikbali düşünür. Nihayet oğlunun tahta geçmesiyle bu amacına ulaşmıştır ve sarayın en kudretli kadını olmuştur. Valide Sultan oğlu üzerinde güçlü bir hâkimiyet kurmuştur. Hatta oğlunun kadına olan düşkünlüğünü görünce kendine güçlü bir rakip çıkmasından korkup bunun için gerekli tedbirleri almıştır. Güçlü ve alternatifsiz olmak için oğlu ve kocası üzerinde her şeyi denemiştir.

2.3.2.3. Şehzade Mahmut-Safiye Sultan İlişkisi

Şehzade Mahmut henüz dokuz yaşındayken devlet işlerine kafa yorar olmuştur. İleride güçlü bir savaşçı olma ve imparatorluğun kötü gidişini düzeltme hayalleriyle kılıç kullanma hevesine kapılır. Sultan Mehmet ise bunu duyunca derhal onun kılıç kullanmasını yasaklar ve oğluna çok kızar. Validesine oğlunun küçük yaşta büyük

şeyler düşünmesinden duyduğu tedirginliği anlatır. Safiye de bulduğu bu fırsatı kaçırmaz ve Sultan Mehmet’i daha da kışkırtır.

“Huy, canın altındadır aslanım. Onun için Mahmut’u sıkıştırmak doğru olmaz ama bu yaşta serdarlık kuran bir çocuktan da hayır gelmez. Onun için kızlarağasına tembih edelim, Mahmut’u gözetelim. Yaşı büyüdükçe, deliliği de büyürse, aklını fesat bürürse, cezasını verelim.” der.²⁰⁵ Ardından daha da ileri giderek Yavuz Sultan Selim’in, babası Bayezid’i nasıl öldürdüğünü hatırlatarak küçük Mahmut’u geleceğin baba katili olarak gösterir. Sultan Mehmet bu konuşmaları korkuyla dinler.

Safiye günler geçtiği halde, oğlunun Şehzade Mahmut’u hâlâ ciddiye almadığını gördükçe telaşa düşer. Sonunda sipahilerin Mahmut’u padişah yapma niyetinde olduklarını padişaha bildirir. Bu haber bardağı taşıran son damla olur Sultan Mehmet için ve oğlu hakkında ölüm kararı aldığını validesine bildirir.

Safiye Sultan ne kadar kurnaz ve ikiyüzlü bir kadın olduğunu bu olayda bir kere daha belli eder. Oğlunun öldürme kararını duyunca son derece merhametli bir babaanne kimliğine bürünür ve oğluna şunları söyler:

“Bu sözü ben duydum, başkası duymasın. Tanrı da yazmışsa bozsun. Masum torunumun ne suçu var ki, senin kahrına uğrasın. Yavrucağız odacığında tahtadan kılıçlarla oyun düzüyor. Ne etliye karıştığı var ne sütlüye. Sipahiler onun temiz adını uğursuz ağızlarına almışlarsa, suç yavruma mı yüklenmeli?.. Bir daha söylüyorum: Fikrini beğenmedim, çok üzüldüm. Yüreğim kopacak gibi çarpıyor, içime fenalık geliyor.”²⁰⁶

Sultan Mehmet validesinin gerçekten torunun savunmaya çalıştığını sanır. Onu korumasını anlamsız bulur. Bu durumda merhametli babaanne:

“Tabii koruyacağım aslanım. O, benim ciğerparemin ciğerparesi. İşte de suçsuz. Çünkü sipahilerle alışverişi yok. Belki bir sipahi yüzü bile henüz görmemiştir.”²⁰⁷ diyerek yeni entrikalar düzenlemek niyetindedir. Ancak Şehzade Mahmut’un, babaannesini Safiye Sultan’dan kaçıışı mümkün değildir. “Oğlu tarafından öldürülme” düşüncesi günden güne artarak Sultan Mehmet’in beynini kemirmeye başlamıştır. Hiç

²⁰⁵ Tan, a.g.e., s. 343.

²⁰⁶ Tan, a.g.e., s. 378.

²⁰⁷ Tan, a.g.e., s. 378.

gözünü kırpmadan, annesiyle birlikte Şehzade Mahmut'un boğulmasını istemiştir. Safiye Sultan ve yandaşları onların ölümüyle birçok kirli işlerinin gün yüzüne çıkmasından kurtuldukları için içlerinden sevinç çılgınlıkları atmışlardır. Şehzade Mahmut küçük yaşına rağmen merhametsiz insanların elinden kurtulamamıştır. Daha küçük yaşta savaşçı bir ruha sahip olması, büyüdüğünde Safiye Sultan için büyük tehlike oluşturabileceğinden hayatı sona erdirilmiştir.

Şehzade Mahmut, tıpkı Kösem Sultan'ın başına dert olan Şehzade Mustafa gibi halk ve ordu tarafından sevilip tahta aday gösterilebilecek yetenek ve cesaretle bir yiğittir. O yüzden akıbeti de onun gibi olmuştur. Onun ortadan kalkmasıyla Safiye Sultan'ın da yolu açılmış olur.

2.3.2.4. Nurbanu Sultan-Safiye Sultan İlişkisi

Gelin-kayınvalide arasında iyi bir ilişkinin olması iktidar mücadelesi olan bir ortamda imkânsız gibidir. Nurbanu Valide Sultan ile Haseki Safiye Sultan arasında da bu durum mevcuttur.

Romanda Valide Nurbanu Sultan ve Safiye Sultan arasındaki ilişkiye, birinci derecede önem verilmediğinden aralarında geçen mücadeleden yüzeysel olarak bahsedilmiştir.

Safiye Sultan daha Manisa'dayken Topkapı Sarayı'ndan gelen haberlerle Nurbanu Sultan'ı tanımaya çalışır. O sırada haseki olan Nurbanu Sultan'ın, hükümdar üzerindeki nüfuzunu gördükçe, ileride hasekisi olarak Şehzade Murat üzerinde kuracağı hâkimiyeti hayal eder. Nurbanu Sultan zeki rakibine bilmeden örnek olur. Safiye Sultan'ın yaptığı bu planlardan habersiz olan Sultan Murat, tahta geçer geçmez bütün saray halkını Safiye'nin hizmetine verir. Nurbanu Sultan kendinden daha fazla itibar ve iltifat gören bir kadına tahammül edemeyince geliniyle tanışmaya dahi gitmez. Ancak Sultan Murat annesini ve halasını emri üzerine Safiye'nin ayağına kadar getirtir. Valide Sultan bu andan itibaren Safiye Sultan'a husumet beslemeye başlar. Gelini Safiye'yi çok güzel ve zeki bulur. Onunla başa çıkmakta zorlanacağını farkındadır. Vakit kaybetmeden oğlunu ondan ayırmanın yollarını arar. Yalnızca güzellik yönünden onun denginde bir kız bularak oğlunu ondan uzaklaştırmayı düşünür. Bu düşünceden

hareketle Sultan Murat'a her gün yeni bir kız takdim ederek onu kadın düşkününü bir hale getirir. Bu sefih hayattan sıkılan Sultan Murat bunalıma girer. Sultan Murat'ın ruhi bunalım yaşadığı bu dönemde Nurbanu Sultan Safiye'nin büyü yaptırdığı söylentisini çıkarır. Ama tüm bunlara rağmen Sultan Murat'ı Safiye'den vazgeçiremez.

Valide Sultan'ın Safiye'yi gözden düşürmek için epeyce uğraştığı görülür. Fakat Safiye Sultan, valide sultanı yok etme veya pasifize etme gibi bir çaba içine uzun süre girmemiş, sessizliğini korumuştur. Ancak kendi halayıklarından kiminin öldürüldüğünü, kiminin de sorguya çekildiğini görünce karşı saldırıya geçer. Raziye kalfayı casus olarak görevlendirir. Nurbanu Sultan'ın yaptığı her hareketi, söylediği her sözü takip ederek onun kendisine zarar vermesini engeller.

Valide Sultan, Safiye Sultan ile uğraşmaktan sıkılınca Topkapı Sarayı'ndan taşınıp inzivaya çekilmeyi tercih eder ve kısa süre sonra da ölür.

2.3.2.5. Görümceler - Safiye Sultan

Görümceler Esmihan ve Gevher Mülük sultanlar, saraya geldiği andan itibaren Safiye Sultan'a şefkatli yaklaşmamışlardır. Halaları Mihrimah Sultan ve Valide Nurbanu Sultan ile işbirliği içinde olmayı ve Safiye Sultan'ı padişahın gözünden ve gönlünden düşürme çabasında olmayı tercih etmişlerdir. Safiye'yi büyücülükle suçlamışlardır. Özellikle Esmihan Sultan Venedikli kızı saf dışı bırakmak için hiçbir şey yapmaktan çekinmemiştir. Hatta padişah için kendi konağında eğlence düzenlemiştir. Birbirinden güzel kızlarla, rakkaselerle, şarap ve nağmelerle, Sultan Murat'ın aklını başından almak istemiştir. Ancak Sultan Murat'ı yalnızca bir süreliğine aşk sarhoşu edebilmiştir. Sultan Murat sonunda yine "Dünya bir yana, sen bir yana."²⁰⁸ dediği Safiye'sine dönmüştür.

2.3.2.6. Hurrem Sultan -Safiye Sultan İlişkisi

Safiye Sultan daha Venedik'teyken Hurrem Sultan'ın şöhreti, kudreti ve zenginliği ile ilgili bütün anlatılanları hayranlıkla dinlemiştir. Osmanlı sarayı onun için

²⁰⁸ Tan, a.g.e., s. 233.

bir masal dünyası gibi görünür. Eğer Osmanlı sarayına giderse o masal dünyasının içinde kendini hayal etmek ona hem hoş bir duygu hem de korku verir. Anne ve babasından, vatanından ayrılacak olması içini burkar. Fakat “Dünyanın en güçlü, en zeki, en nazik, en güzel milleti olan Türkler arasında o gücü, o zekâyı, o nazikliği, o güzelliği bol bol hissederek ve onlardan kalbiyle, ruhuyla, hatta etiyle istifade eyleyerek yaşayacağını düşününce de, içine yayılmış sızılar geçiyor, yerine tatlı bir heyecan geliyor, gözleri de gülmeye başlıyordu.”²⁰⁹ Onu bu güzel hayallere sevk eden yalnızca Venedik’te bulunan Kubat Çavuş ile tüccardan ibaret Türk temsilcileriydi.

Daha Venedik yaşantısında Hurrem’in ve diğer sultanların yaşadıkları muhteşem hayatları örnek alarak İstanbul’a gelen Safiye Sultan, bundan sonra yapacaklarında da Hurrem’in yolunu takip etme kararındadır. İşe Hurrem’in hayatını bütün teferruatıyla öğrenmekle başlar. Cihan imparatorluğunun hükümdarı üzerinde kurduğu hâkimiyeti, o da Sultan Murad üzerinde kurmak ister.

Osmanlı sarayında nikâh yasak olduğu halde Hurrem’in nikâhlı bir eş olduğunu bilir. Bu nedenle sık nikâh yapmak konusunda Sultan Murat’a baskı yapar. Sonunda Hurrem Sultan’dan sonra ilk defa nikâhlı olarak Haseki Sultan unvanını alan kişi olur.

Hurrem'e benzeyen tüm bu yönleriyle onu İstanbul’a getirirken tereddüt yaşayan Deli Cafer ve arkadaşlarını da ne yazık ki haklı çıkarmış olur. Deli Cafer Safiye’nin şuh hareketlerini görünce Hurrem Sultan’ın Sultan Süleyman’a yaptıklarını ve yaptırdıklarını hatırlar. “...Melek gibi bir adamdı, kimseyi incitmek istemezdi. Moskof illerinden bir Hurrem çıkageldi, o melek padişahı ifrite çevirdi, evlat katili yaptı, torun katili yaptı. Bu Baffo da bir gün Topkapı Sarayı’nda hüküm yürütmek yolunu bulursa, efendisi olan hünkârı mutlak maskaraya çevirir, kepaze eder.”²¹⁰ Şeklinde yorumda bulunur.

Mihrimah Sultan, Safiye’nin güzelliğinde, zekâsında ve hırsında annesi Hurrem Sultan’ı görmüş ve Hurrem Sultan destanının saraya yeni gelen Safiye Sultan tarafından son bulacağını düşünerek üzülmüştür. Çünkü Safiye Sultan, tıpkı annesi Hurrem Sultan gibi padişahı avuçları içine almıştır. İç ve dış siyasete müdahale eder olmuştur. Mihrimah Sultan, Safiye Sultan’ın yaptıklarını çok fazla göremeden ölür ama gerçekten

²⁰⁹ Tan, a.g.e., s. 66-67

²¹⁰ Tan, a.g.e., s. 70.

de bu korkusunda haklı çıkmıştır. Safiye Sultan, Hurrem Sultan gibi entrikalarla, cinayetlerle dolu yıllara imzasını atmıştır.

2.3.2.7. Safiye Sultan'ın Saraya Gelişinde Etkili Olan Kişiler – Safiye Sultan

Güzelliğiyle yüzlerce Venedikli erkeği peşinden sürükleyen Baffo, o sıralarda Venedik'te bulunan üç Türk erkeğini de kendisine esir yapmıştır.

Doç, Venedik'e gelen Türk elçisi Kubat Çavuş adına vereceği ziyafete iki Türk tüccarını da çağırmanı istemiştir. Ancak “bu işi güzel bir ağzın, sihirli tebessümüne yüklemeyi”²¹¹ tercih etmiştir. Bu sihirli tebessümün sahibi Baffo olmuştur.

Ziyafet gecesi salon birbirinden güzel kızlarla doludur. Fakat Kubat Çavuş ve iki tüccar yalnızca Baffo'yla ilgilenirler. Baffo da bu ilgiden oldukça memnundur. Türkleri son derece kibar, nazik, azametli bulur. Hatta Venedikli asillere karşı duyduğu saygı ve bağlılık, Türkleri tanıdıktan sonra sarsılmıştır. Türkler gözünde ulvi bir millet olarak görünmeye başlamıştır.

Her şeyin en iyisini ve en güzelini ülkesinde görmeyi isteyen Türkler, Venedik'in bu en güzel kızının da saraylarında bulunması için onu kaçırma planı yaparlar. Güzel Baffo da Türklerin etkisinden bir türlü kurtulamamıştır. Korfu Adası'na, babasının yanına, giderken gemide onu korumak için bulunan asilzadelerin hepsi ona çok bayağı ve sersem gelir. Baffo'yu güldürmek, kendilerin âşık etmek için saf ettikleri çabalar Baffo'yu hiç etkilemez. Baffo denize dalmış, sadece Türkleri düşünür. İşte bu sırada, Venedik'te tanıdığı asil Türkler gemilerine baskın yaparak Baffo'nun kaderini değiştirirler.

Baffo Türkler tarafından esir edilip saraya getirilirken onu en çok eğlendiren şey gemideki cüceler Nasuh ile Cafer olmuştur. Bu iki cüce çok becerikli olduklarından aynı zamanda da birçok dil bildiklerinden Venedikli güzelle iyi dost olmuşlardır.

Baffo, saraya geldiğinde, hatta şehzade Murat'ın karşısına çıktığında bile cücelerden ayrılmamıştır. Daha sonra bu cüceler Şehzade Murad ile Safiye'nin anlaşabilmeleri için tercümanlık yapmışlardır. Baffo'nun ters ve sert sözlerini

²¹¹ Tan, a.g.e., s. 11.

şehzadenin beğeneceği şekilde değiştirip tercüme ederek güzel Venediklinin daha saraya geldiği ilk gün haremde bir köşesine atılmasına engel olmuşlardır.

Cüce Nasuh ve Cafer tanıştıkları ilk günden itibaren Baffo'nun hem dostu, hem sırdaşı hem de casusu olmuşlardır. İstanbul'a geldiklerinde cüce Nasuh ile Cafer Baffo'nun bir parçası olmuşlardır. Topkapı Sarayı'na geldikten sonra Safiye Sultan'ın Türkçe öğrenmesinde yardımcı olmuşlardır. Ona Osmanlı tarihi hakkında kitaplar okuyarak bilgi sahibi olmasını sağlamışlardır. Cüceler Venedikli Baffo'yu Türkçe konuşan, tarih bilen, saray kurallarını öğrenmiş bir Osmanlı sultanı haline getirdikten sonra çok yoğun şekilde romanda yer almamışlardır. Yalnızca romanın bazı yerlerinde savaş haberlerini, saray içinde olup bitenleri aktardıkları görülür.

Cüce Nasuh ve Cafer İstanbul macerasının başladığı ilk günden beri Safiye Sultan'ın en sadık yardımcıları olmuşlardır. Yaptıkları onca iyiliğe rağmen Safiye Sultan cücelere hiç değer vermemiştir.

2.3.2.8. Raziye Kalfa, Canfeda Kalfa- Safiye Sultan İlişkisi

Saray hayatında kalfalar genellikle haseki Sultanların en yakın yardımcıları ve sırdaşları olmuşlardır. Ancak bu durum Safiye Sultan için geçerli değildir. Bunun sebebi saray geleneklerinin dışına çıkılıp Safiye Sultan'ın bir kalfa tarafından yetiştirilmeden, doğrudan sultanın huzuruna çıkmış olmasıdır.

Geleneğe göre, gelen esir kızlar kalfaların emrine verilir ve kızlara saray adetleri öğretilirdi. Kalfaların yetiştirdiği ve hünkâra sunduğu bir kız padişah tarafından beğenildiğinde kalfa da türlü iltifatlara ve hediyelere sahip olurdu. O yüzden kalfalar kızlarını iyi yetiştirir, sonra da onlarla iyi geçinirlerdi. Oysa Safiye Sultan, kalfa tarafından yetiştirilmemiştir. Saray geleneklerine aykırı şekilde Türkçe öğretilmeden, saray gelenek ve göreneklerine göre hareket etmesini bilmeden şehzadeye sunulmuştur. Şehzade yalnızca hizmetine hazırlaması için kızı Raziye kalfaya emanet eder. Bu durum zaten alışılmışın dışındadır. Buna bir de Baffo'nun inatçılığı eklenir. Baffo kalfayı şehzadenin gözü önünde döver. Şehzade, Baffo'yu cezalandırmayınca Raziye kalfa, "kara bir yılan olmak, Venedik'ten gelen uğursuz güzelin beline sarılmak,

kemiklerini çatır çatı kırdıktan sonra, zehrini yeşil gözlerine, al yanaklarına, kızıl dudaklarına dökmek”²¹² ister.

Raziye Kalfa Safiye Sultan’a olan öfkesini, Nurbanu Sultan ve Mihrimah Sultan’ın öfkesiyle birleştirir. Öç alabilmek için güzel bir fırsat bulmuştur. Eski Saray’dan getirtilen Canfeda Kalfa ile birlikte Safiye Sultan’ın yediği lokmaları, attığı adımları takip ederek Mihrimah Sultan’ı haberdar ederler. Mihrimah ve Nurbanu Sultanlar da onların verdikleri jurnallere göre Safiye’yi alt etmek için yeni planlar yaparlar.

Manisa’da kethüda kadın olan Raziye, Topkapı Sarayı’na gelince bu unvanını eski saraydan gelen Canfeda’ya kaptırır. Bu nedenle Nurbanu Sultan’a karşı kızgınlık duyar ve ikili oynamaya başlar. Nurbanu Sultan’ın casusluğunu yaparken bir yandan da Safiye Sultan’a yanaşır. Nurbanu Sultan’ın ölümünden sonra bu iki kalfa da Safiye Sultan’ın tarafına geçmiş ve ona hizmette kusur etmemişlerdir. Ancak Canfeda Kalfa, Şehzade Mehmet’in tahta geçişiyle birlikte Eski Saray’a gönderilirken Raziye Kalfa Safiye Sultan’a yardım etmeye devam etmiştir. Safiye Sultan da onun bu sadakatine karşılık olarak oğluna paşalık vermiş, damadının da rütbesini yükseltmiştir.

Nurbanu Valide Sultan’ın ölümüyle birlikte Safiye Sultan’ın tarafına geçenlerden biri de Yahudi Kira’dır. Kira, Venedik hükümetiyle sıkı temaslarda bulunan bir Venedik dostudur.

Yazar Yahudi Kira hakkında bilgi verdikten sonra bu Venedik dostu, Türk düşmanı insan için yapılan araştırmaları dipnot olarak belirtmiştir. Yazarın verdiği bilgilerde Kira’nın, Sultan Süleyman zamanında saraya alındığı ve o günden beri savaşların gidişatında dahi söz sahibi olduğu, her türlü ilişkide Venedik lehine kararlar çıkardığı yazılıdır.

Safiye Sultan ve Kira elbirliği ile ülkelerine her türlü yardımda bulunmuşlardır. Bir yandan da günlük işleriyle uğraşırken birçok düzenbazlıklar yaparak hem Safiye Sultan’ın hem de kendisinin hazinesini arttırmıştır. Fakat yeniçeriler, bu sahtekârlıkları anlamışlar ve Kira’yı bütün çocuklarıyla birlikte öldürmüşlerdir. Safiye Sultan ise kendi yaptıklarının su yüzüne çıkmaması için Kira’nın katline ses çıkarmamıştır.

²¹² Tan, a.g.e., s. 121.

Safiye Sultan, başta Kira olmak üzere onun çocuklarını, gelinlerini ve diğer Yahudileri himaye etmiştir. Onlarla birlikte imparatorluğu sömürmüş, Venedik lehine işler yapmıştır.

2.3.2.9. Ordu - Safiye Sultan İlişkisi

Romanda Safiye Sultan'ın yeniçeriler ve atlı sipahilerle ilişki içinde olduğu görülür.

Yeniçeri ocağına mensup askerler devşirme usulüyle yetişen yabancı asıllı askerler olduğu için Safiye Sultan bu ocağa her zaman yakın olmuştur. Onları hoş tutmaya çalışmıştır. Herhangi bir istekleri olduğu zaman onu derhal yerine getirmiştir. Öyle ki, yeniçerileri kızdırmamak için oğlunu ordunun başında savaşı gitmesi için bile ikna etmiştir.

Safiye Sultan her zaman yeniçerileri arkasına almaya çaba gösterir. Yeniçerilere dost olduğu kadar sipahilere de düşmandır. Çünkü sipahiler Türk'tür ve sarayda dönen entrikalara, her savaşın mağlubiyetle sonuçlanmasına, valide sultanın sahtekârlıklarına tahammül gösteremezler. Bir ayaklanma hazırlığı içine girerler ve bu padişahı ve Safiye Sultan'ı tahttan edebilecek bir durumdur. O nedenle Safiye Sultan yeniçerilerle sipahilerin aralarını bozar. Yeniçeriler, her gördükleri yerde sipahi askerlerini öldürmeye başlar.

Yazarın en fazla hassasiyet gösterdiği konulardan biri de ordunun çöküşü ve Safiye Sultan'ın bu çöküşteki etkisidir. Yazar, bazen olayların akışını keserek Safiye Sultan'ı ordunun bozulmasından, iki asker grubunun birbirine düşmesinden dolayı suçlar. Özellikle sipahileri öldürme emrini verdiği bölümde Safiye Sultan'a olan bütün kinini, öfkesini aktarmıştır:

“Safo, yeniçerilerle sipahilerin Osmanlı imparatorluğu'nu oluşturduğunu bilmez değildi. Bu bilgisine rağmen iki ocağı birbirine düşürmek istemesinden maksadı, acaba devleti zayıf düşürüp de Venediklilere hücum imkânı mı vermektir?.. Yoksa haris ve

kinici bir kadın olduğu için, sadece, Kira'nın, Gazanfer'in, Osman'ın ve başkâtibinin intikamlarını mı almak istiyordu?..”²¹³

“... Safo'nun iki ocak arasına ektiği nifak tohumu, sonraları filizlendi ve elli yıl sonra yeniçerilerle sipahiler kılıç kılıca, bıçak bıçağa, pala palaya gelerek, payitahtta çarpıştı, dereler gibi kan akarak, iki taraf da zedelendi ve sonunda sipahiliğin belkemiği kırıldı.”²¹⁴

2.3.2.10. Kızlarağası - Safiye Sultan İlişkisi

Abdürrezzak, valide sultanın tüm emirlerini yerine getiren bir köledir. Safiye Sultan, Şehzade Mahmut'u yok etmek için Abdürrezzak'ı kullanmıştır. Sultan Mehmet'e karşı torununu savunur bir davranış sergilerken, bir taraftan köle Abdürrezzak'ı, padişahı oğluna düşman etmekle görevlendirmiştir. Şehzade Mahmut ve annesinin ölümüyle Safiye Sultan bir kere daha planını başarıyla sonlandırmış olur.

2.3.2.11. Diğer Karakterler - Safiye Sultan

Safiye Sultan iç işlerinin idaresini eline geçince önemli mevkilere kendisiyle işbirliği yapabilecek, entrikalarına alet olabilecek insanları getirir. Özellikle padişahтан sonra en mühim mevkide olan sadrazam, Safiye Sultan'ın oyuncağı haline gelmiştir. En fazla rüşveti veren kişiyi sadrazam olur, sonra da Safiye Sultan'ın emri altında çalışır.

Safiye Sultan, oğlu tahta geçtikten sonra sadrazamlık makamında bulunan Sinan Paşa'nın yerine Ferhat Paşa'yı sadrazamlığa getirir. Bundaki amacı iki paşayı rekabete düşürerek onlardan para almaktır. Safiye Sultan'ın bu planı tam istediği gibi yürür. Sinan Paşa el altından ona birçok hediye gönderir. Safiye Sultan bu rüşvetler hatırına Ferhat Paşa aleyhinde Sinan Paşa'yı kışkırtır. Sonunda kendi emriyle vezir olan Ferhat Paşa'yı yine kendi emriyle öldürtür.

Sultan Mehmet, eniştesi İbrahim Paşa yerine, bir savaşta gösterdiği başarı sebebiyle Cağaloğlu Sinan Paşa'yı sadrazam yapar. Ancak sadrazamlığı sırasında

²¹³ Tan, a.g.e., s. 399.

²¹⁴ Tan, a.g.e., s. 421.

birçok ayaklanma ve isyanlar meydana gelince, Safiye Sultan onu görevden alır. İşte bu noktada yazar, Safiye Sultan'ın yersiz bir hamleyle Cağaloğlu Sinan Paşa'yı görevden almasını sert bir şekilde eleştirir. Safiye Sultan seferdeki oğluna mektupla bildirerek sadrazamlığı tekrar İbrahim Paşa'ya vermesini ister. Bu olayda hem Safiye Sultan'ın oğlu üzerindeki nüfuzunu hem devlet işlerindeki söz hakkını hem de verdiği kararlar sonucunda imparatorluğun düştüğü vahim durumu açıkça görürüz.

Safiye Sultan sadrazamlık mevkiini adeta en çok para veren kişiye satmaya başlamıştır. İbrahim Paşa ikinci kez bu makama gelince kendinden emin şekilde yoluna devam ederken, Safiye Sultan'ı hediyelere gark eden Hadım Hasan Paşa sadrazam olur. Ancak o da burada uzun süre duramaz. Safiye Sultan yine kendi menfaati uğruna bir kişiyi daha harcar. Hadım Hasan Paşa aleyhinde çıkan bazı dedikodular Safiye Sultan'ı telaşa düşürür. Hadım Hasan Paşa'dan aldığı rüşvetlerin meydana çıkmasından korkar ve onun boğularak öldürülmesini ister. Damadı İbrahim'i tekrar sadrazam yapar. İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine Yemişçi Hasan Paşa'yı hem kendisine damat hem de imparatorluğa sadrazam yapar.

Safiye Sultan, sipahileri yok etmek için Yemişçi Hasan Paşa'yı aracı olarak kullanmıştır. Onu sipahilerin aleyhinde kışkırtır. Hasan Paşa da seve seve sipahileri yok etme görevini üstlenir. Sipahilerin en ileri gelenlerinin öldürüldüğünü duyduktan sonra sevinçten avuç avuç altın dağıtır. Bu başarılarıyla gurura kapılan Yemişçi'nin hali Safiye Sultan'ın gözünden kaçmamıştır. "Venedikli fitnekâr" sürekli vezir hakkında jurnaller verir. Safiye Sultan büyük çabalar sonunda Yemişçi veziri cellâtlarına boğdurtur. Veziri çıkarları doğrultusunda kullandıktan sonra kendine zararı olacağını anladığı anda yok etme yolunu izlemiştir. Başına dert olan sipahileri hiçbir şüpheye mahal vermeden, Yemişçi veziri kullanarak dağıtmayı başarmıştır. Sonra da tıpkı diğerlerine yaptığı gibi sırrını ortaya çıkarmaması için onu yok etmiştir.

2.3.3. Romanın Genelinde Safiye Sultan

Safiye Sultan'ın romanın başından itibaren vurgulanan en önemli vasfı güzelliğidir. Güzelliği Venedik'te, sonra da İstanbul'da dillere destan olmuştur. Zaten üç Türk'ün onu Venedik'ten İstanbul'a getirme sebepleri de onun eşsiz güzelliğidir.

Safiye Sultan güzelliğini zekâsıyla birleştirmiş ve bu sayede hayal bile edemeyeceği ihsanlara kavuşmuştur. Ancak ondaki zekâ “şeytanî” bir zekâdır. Bu nedenle de hep kendi menfaati, hep kendi mutluluğu için hareket etmiştir. Daha Venedikli sıradan bir kız iken bile, güzelliğinin açtığı yolda akıllıca yürümüştür. Buradaki Türkleri yalancı bakışlarla, yalancı gülüşlerle kandırıp sarayın içine kadar girebilmiştir. Çevresindekileri her zaman menfaati doğrultusunda kullanıp işi bittiğinde veya bu kişiler kendi hayatı için tehlike arz ettiklerinde, onları yok edilmesi gereken varlıklar olarak görmüştür. Onun insanlara olan bu yaklaşımı birçok masum insanın hayatına mal olmuştur. Saltanat hırsı, yönetme, iktidar olma arzusu yüzünden, verdiği kararlarla imparatorluğu zor duruma düşürmüştür.

Yazar roman boyunca Safiye Sultan’ı yalancı, düzenbaz, sahtekâr, ikiyüzlü, hâris, katil, hırsız, fettan, fitnekâr olarak nitelemiş, hep bu kötü özellikleri ve davranışları kanıtlayıcı, açıklayıcı olayları ortaya koymuştur. Kimi zaman Safiye Sultan’a öyle kızmıştır ki, romanı bölüp onun ne kadar büyük kötülükler yaptığını anlatmak için bizzat okuyuculara seslenmiştir. Bazen de yaptığı kötülükler, canilikler inanılmayacak boyutlara geldiğinde, bunların gerçek olduğunu tarihî belgelere dayandırarak ve bunları dipnotlarda göstererek inandırma yoluna gitmiştir.

Romanda Safiye Sultan’ın Türklere karşı iyi yaklaşımı da vardır. Yazar yalnızca bir bölümde okuyucunun Safiye Sultan’a karşı iyi duygular beslemesine, ona sempatiyle yaklaşmasına izin vermiştir. Safiye Sultan’ı yalnızca bu bölümde yüceltmiş, daha önce okuyucuda uyanmış olan olumsuz intibai değiştirmiştir. Bu bölümde Safiye Sultan Kubat Çavuş adlı elçiyi ve Deli Cafer ve Kara Kadı adlı iki tüccarı tanımıştır. Onların şahsiyetlerinde Türklerin ne kadar asil, ne kadar kudretli olduklarını düşünmüştür. Venedikli asilzadeleri onların yanında olabildiğince küçülmüş görerek Türk insanını daha da yüceltmıştır.

Korfu Adası’na olan gemi yolculuğu esnasında da çevresinde bulunan Venedikli genç asilzadelerin korkaklıklarına iğrenerek ve acıyarak bakar. Dedelerinin kazandıkları savaşlarla övünen asilzadelerin yüzlerine tükürmek ister ve Türklerin cesaretlerini, zekâlarını, bilgi ve namusta üstünlüklerini düşününce gemideki bu insanlar ona tiksinti verir. Üstelik bu Venedikli asilzadeler, Türklerin adlarını saygısızca andıkları için onlara çok öfkelenir.

Aslında yazarın bu bölümdeki asıl amacı Safiye Sultan'ı yüceltmek değildir. O, Türk insanının ve Türklüğün üstünlüğünü, yalnızca bir kere de onun ağzından vermek niyetindedir. Doğal olarak da Türkler hakkında olumlu düşünen Safiye Sultan, okuyucular üzerinde şahsı adına bir anlık olumlu tesir yapmıştır. Diğer yandan yazar, Safiye Sultan'ın Türkleri övücü, üstün gören yaklaşımının dışında onu sürekli suçlamış, kınamıştır.

Safiye Sultan, gelenek halini alan saray kanunlarının dahi dışına çıkmıştır. Kurallara göre esir olarak saraya gelen bir kız, saray adabını, Türkçe konuşmayı, İslâm dinin öğrendikten sonra hünkârın huzuruna çıkarılabilmektedir. Ancak Safiye Sultan, bunların hiçbirini yapmadan doğrudan şehzadenin hizmetine girmiştir. Yazarın gösterdiği bu ayrıntı ile Safiye Sultan'ın Türklere düşmanca tavırlarının sebebinin de vermiştir. Ama aslında yazar bu durumu bir araç olarak kullanarak, olması mümkün tarihî bir yanılığın da sorgulamayı amaçlamıştır. Yazara göre dinlerini zorla değiştiren bu yabancı asıllı insanlar gerçekte İslam dinini ve Türklüğü benimsememektedirler. “Fatih Sultan Mehmed, babasının ölümüyle tahta çıkınca, üvey anası bulunan ve dul kalmış olan bu prensesi öz yurduna, Sırp iline yolladı ve kadın orada eski dinine dönerek yaşamaya başladı. Demek ki, Türk sarayına gelip de dinlerini değiştiren kadınların din değiştirmeleri samimi değildi. Hele yaşça biraz ilerlemiş, ergenlik çağına varmış kızların dinlerini gerçekten değiştirdiklerine inanmak çok güçtü.”²¹⁵

Romanda Baffo'nun Türklere karşı üç farklı tavır içinde olduğu görülür. Türkleri tanımadan önce, tanıdıktan sonra ve saraya geldikten sonra Türkler için yaptıkları ve düşündükleri değişiklik gösterir.

Baffo Türkleri tanımadan önce onlara karşı korku ve öfke duymaktadır. Türk tacirlerini daveti esnasında gösterdiği bütün nezaket, gülümseme ve güzel sözler içinden gelmeyerek yaptığı davranışlardır. Onlara karşı tam anlamıyla rol yapmıştır. Ancak yaşlı başlı iki Türk tüccarın ağızlarından sözcük yerine gül döküldüğünü görünce çok etkilenir. Ardından Kubat Çavuş'u da tanıdıktan sonra Türklerin gerçekten üstün bir millet olduklarını kabul eder. Yazar Baffo'yu Türklerle tanıştıran bir yabancının gözüyle Türkleri yüceltmıştır.

²¹⁵ Tan, a.g.e., s. 113.

Baffo saraya geldikten sonra ise tam anlamıyla ülkesini Türklerin gazabından korumaya çalışan, sarayda kendi ırkına mensup kişileri yüksek mevkilere getiren, Türkleri ise mümkün olduğunca idari işlerden uzak tutmak isteyen bir tavır sergilemiştir.

Kubat Çavuş ve tüccarlar Venedik'in en güzel kızının, dünyanın en güzel şehrine layık görmüşlerdir ama bir yandan da onun ahlak bakımından düşük olduğunu gördüklerinde İstanbul'a götürüp götürmemek konusunda tereddüt yaşamışlardır. Ruhî bir pislik içinde olan bu kızın, hünkârı maskaraya çevireceğini, kepaze edeceğini daha en başta hissetmişlerdir. Kızı hediye edecekleri Şehzade Murat'ın gafil davranması durumunda Venedikli güzelin hiç acımayacağını da farkındadırlar. Nitekim romanın başlarında Baffo'yla ilgili duyulan korkuların gerçekleştiği, dolayısıyla da Şehzade Murat'ın ona karşı büyük bir gaflet içinde olduğu görülür.

Yazar romanda Safiye Sultan'ı eleştirmekle beraber Sultan Selim'den itibaren Türk padişahlarını da zayıflıkla, lakaytlıkla, zevk ve sefaya düşkünlükle suçlar. Ona göre Safiye Sultan zekidir, ruhu kötü bir insandır ama onu güçlü yapan ve imparatorluğun iç ve dış işlerine karışabilecek kadar nüfuz sahibi yapan da iradesiz, zayıf karakterli, kadın düşkünü olan hükümdarlarıdır. Yazar dedeleri gibi cesur, savaşçı, kaleler alan, ülkeler fetheden bir lider olamayan, aksine ahlaksız, ordunun başında savaşa dahi gitmekten aciz olan padişahları da imparatorluğun yıkılışını hazırlayan sebepler arasında gösterir.

Safiye Sultan, hırsının ve hayallerinin peşinden giderek İstanbul'a kadar gelmiştir ama ölüm döşeginde bile vatan hasreti çekerek buhranlar geçirmiştir. Osmanlı sultanı gibi görünmek uğruna gerçek Baffo'yu içine hapsetmiş ve son nefesini Baffo olduğu yılları hatırlayarak vermiştir.

Safiye Sultan ömrünün çoğunu bir Osmanlı kadını olarak geçirir de ama aslında hiçbir zaman gerçek bir Osmanlı olamamış, Venedikli Baffo'yu her zaman içinde yaşatmıştır.

3. HASEKİ KÖSEM SULTAN'I KONU ALAN ROMAN

3. 1. Kösem Sultan* Romanı

3.1.1. Kösem Sultan Romanında Ana Çizgileriyle Vaka

Ege Denizi'ndeki küçük Milo Adası'nın en güzel kızıdır Afro. Adanın bütün gençleri ona hayrandır ve onunla evlenmek isterler. Zeytinci Kir İspiro'un oğlu Panoyoti, yine Zeytincinin keçi çobanı Pidakis ve Yeniçeri Ali, onu elde etmeye çabalayan gençler arasındadır.

Zeytinci Kir İspiro, adanın zenginlerindedir. Beş yüz altın, kırk tane Sultan Süleyman altınına Afro'yu babasından satın alır. Babası da satar. Afro'nun "sarsak" Panoyoti ile evlenmek zorunda olduğundan haberi yoktur. Ancak iki aşığı da bundan haberdar olur ve Afro'yu kaçırma planları bile yaparlar. İlk önce, keçi çobanı Pidakis ona kaçma teklifinde bulunur. Sora Yeniçeri Ali de onu kaçıracağı haberini yollar. Afro, falcı Mariya'nın söylediklerini hatırlar. Mariya ona, denizler ötesinde zengin olacağını hatta sultan olacağını söylemiştir.

Afro o gece Yeniçeri Ali'yle adadan kaçar. Ancak büyük bir fırtına sonucu gemi alabora olup devrilince, Afro denizin ortasında kendini kaybetmiş halde yapayalnız kalır. Talihi geminin batışıyla açılmıştır. Sabah gözlerini açığında bir Türk gemisinin içinde bulur kendisini. Geminin kaptanı Hüsam Reis, Afro'yu kendi ölen kızının yerine koyarak onu bağrına basar. Ev halkı da Afro'yu çok çabuk benimser. Afro bir yandan yeni hayatına alışırken bir yandan da geçmişini, Ali'yi düşünür. Büyücü Mariya'yı ve onun dediklerini düşünür. Denizlerin ötesindeki kısmetine gelmiş midir? Sultan olabilecek midir?

Hüsam Reis'in karısı Rebia Hatun nefesi kuvvetli, hastalara şifa veren bir kadındır. Bir gün saraydan bir zenci, padişaha nefes etmek üzere onu saraya çağırır. Rebia Hatun Afro'yu da yanına alarak saraya gider. Ondan sonra da Afro saraydan dışarı çıkamaz.

Rebia Hatun'un nefesi Sultan üçüncü Mehmet'i kurtaramamıştır. Padişah o gece ölünce yerine oğlu birinci Ahmet çağırılır. Birinci Ahmet tahta oturmak üzere koridorda

* Romanın incelenmesinde, Koçu, Reşat Ekrem, *Kösem Sultan*, Doğan Kit., İstanbul, 2003, 4. baskı kullanılmıştır.

ilerlerken kader onu Afro'nun beklemekte olduğu odaya götürür. Yanlışlıkla girdiği odada hem kendi kaderini hem de Osmanlı'nın kaderini değiştirecek olan kıza rastlar ve onu görür görmez de aşık olur. Afro da onu görür görmez geçmişini, aşklarını, yaşadıklarını unutmuştur. Tek hatırladığı şey falcı Mariya'nın söyledikleridir. "Güzel kızım... senin kısmetin denizde... Sen çok zengin olacaksın, vasilissa (Sultan) olacaksın!..."²¹⁶ demiştir ona.

Sultan Ahmet'in annesi Handan Sultan, kızı annesinden ister ve sonra hemen nikâhı yapılır. Hüsam Reis'in Hatice adını verdiği Afro, sarayda Mahpeyker adını sonra da birinci Ahmet tarafından Kösem adını alır.

Kösem Sultan'a saray kaideleri öğretilir. Onun bu kurallar içinde en çok önem verdiği konu istikbalinin açılabilmesi için bir erkek çocuk doğurması gerektiğidir. Ne yazık ki Mahfiruz Haseki Sultan'ın ondan önce Osman adında bir çocuğu olur. Onun doğumuyla da Kösem Sultan, valide sultan olma şansını kaybetmiştir.

1. Ahmet bir gün babası gibi gördüğu Aziz Mahmut Hüdaî'nin tekkesine gider. Yanında da Kösem Sultan vardır. Kösem Sultan tekkede denizde boğulduğunu zannettiği Yeniçeri Ali'yle karşılaşır. Kendisini tanıyan, geçmişini bilen biridir. Yeniçeri Ali o günden sonra yalnızca Afro için yaşamaya ve onun uğrunda ölmeye karar verir. Bu karşılaşmadan Afro ise hiç etkilenmemiştir. Çünkü o artık bir sultan olmuştur ve Sultan Ahmet'i çok sevmektedir. Kösem için Ali eski bir aşktan ibarettir ve geçmişte kalmıştır. Ama Ali için Kösem, ömrünü adadığı vazgeçilmez biri olmuştur.

Sultan Ahmet'in kısa bir süre sonra ölümü Haseki Kösem Sultan'ı perişan eder. Tahta, kardeşi Mustafa geçer. Bu durumda Kösem de Eski Saray'a gönderilir. Sultan Mustafa'nın padişahlığı ancak üç ay sürer ve yerine ikinci Osman padişah olur. Kösem Sultan Osman'ı çok sever. Sultan Osman da Kösem Sultan'ı annesi Mahfiruz Haseki'den bile çok sever, onu Eski Saray'da hoş tutmaya çalışır. Ancak o da yeniçerilerin ayaklanması sonucu öldürölünce Kösem Sultan'a saray kapıları yeniden açılır. Bu kez sarayın en kudretli ve kuvvetli kadını olarak geri dönmüştür. Oğlu Murat, henüz bir çocuktur. Kendi başına kararlar alması, devleti idare edebilmesi imkânsızdır. Kösem Sultan bunu bir fırsat bilip oğlunu yönetmek için planlar üretmeye ve

²¹⁶ Koçu, a.g.e., s. 57.

uygulamaya başlar. Oğluna kendi sözünün dışına çıkmaması için sürekli telkinlerde bulunur. Nitekim öyle de olur. Sultan Murat annesinin sözünün dışına çıkmaz. Onun isteğiyle sadrazamlar, harem ağaları azledilir, onun emriyle ülkeler fethedilir. Bu durum saraydaki bazı kimselerin Kösem Sultan'a karışı birleşmesine neden olur. Kösem bundan sonra kendi nüfuzunu korumak için türlü entrikalara girişir. Bu konuda ona, varlığını bilmediği biri yardım etmektedir. O kişi, aleyhinde yapılan bütün oyunlardan kendisini haberdar eder. Kösem Sultan düzenlenen komploları kendisine açıkça yazan kişinin yeniçeri Ali olduğunu bilmez ve aklına da getirmez.

Bir gün İstanbul'da çok büyük bir yangın olur. Birçok insan evsiz barksız kalır. Halk zaten sevmediği padişah hakkında dedikodular yaymaya başlar. Padişahı uğursuz ilan ederler. Yangının çıkışını, onun gece gündüz sarhoş gezmesine binaen Allah'ın bir cezası olarak değerlendirirler. Sultan dördüncü Murat bu müşkül durumdan kurtulabilmek için Valide Kösem Sultan'a sığınır. Kösem Sultan yangının sigara yüzünden çıktığını ve sigaranın yasaklanması gerektiğini söyleyince tez zamanda tütün tüketimi yasaklanır. Ardından yine Kösem Sultan'ın isteğiyle içki de yasaklanır. Ancak Sultan Murat yine aleyhinde yapılan konuşmaların önüne geçemez. Kösem Sultan'ın tavsiyesi üzerine yatsıdan sonra sokağa çıkılması, üç kişinin bir araya gelip devlet sohbeti yapması yasaklanır. Çeşitli sebeplerle bu yasaklara uymayan masum insanların kanına girilir.

Saltanat hırsı öylesine sarar ki Kösem'i, istikbali için tehlike oluşturan iki şehzadeyi de ölüme mahkûm eder. Çünkü oğlu Sultan Murat öldüğü takdirde Eski Saray'a gideceğini düşünmek bile onu kahreder. Oğluna Şehzade Bayezid ve Süleyman'ın ölmeleri gerektiğini aşılır. Sultan Murat iki şehzadeye de, validesinin sözleri karşılığında hiç acımadan kıyar.

Sultan Murat bir süre sonra annesinin sözünü dinlememeye, ondan bağımsız olarak iş yapmaya başlar. Kösem Sultan'ın en sadık adamı Bosna valisi Abaza Mehmet Paşa'yı, validesini hiç kaile almadan öldürtür. Kösem Sultan oğlunun, hem kendi canına hem de oğulları Kasım ile İbrahim'in canına bir şey yapmasından korkar. Saray içinde birbirlerini çok az görmeye başlarlar. Anne ile oğlun arası iyice açılmıştır. Aralarındaki bu soğukluk, Sultan Murat'ın Şehzade Kasım'ı öldürmesi ile düşmanlığa dönüşür. Ana oğul soğuk savaş halindedirler.

Sultan Murat aniden rahatsızlanır ve kısa süre sonra ölür. Yerine kardeşi İbrahim geçer. İbrahim, Kasım'ın ölümüne tanık olduktan sonra yıllarca kendine gelememiş ve hücrelerine yaklaşan her ayak sesinde kendisini öldürmeye geldiklerini düşünerek ruhsal bunalıma girmiştir. Bu nedenle padişah olduğuna inanması ancak valide sultanın ısrarlarıyla olmuştur.

Kösem Sultan padişah olduktan sonra, İbrahim'i de avucu içine alır. Sultan İbrahim her ne kadar annesini devlet işlerinden uzak tutmaya çalışmışsa da Kösem Sultan el altından, sinsice her şeye müdahale etmeye devam eder.

Sultan İbrahim, yarı ömrünü ölüm korkusuyla geçirdiği için padişahlığında, iç sıkıntılarını bir türlü geçmek bilmez. Hiçbir doktor onun sıkıntılarını çare olamayınca Safranbolulu Hoca'yı çağırırlar. Padişahın sıkıntılarını gideren bu hoca, padişah tarafından yüksek mevkilere getirilir ve "Cinci Hoca" diye anılmaya başlar. Kısa sürede Cinci Hoca'nın gözü açılır. Rüşvet almaya ve hazinesini doldurmaya başlar. Kendisine bir saray yaptırır. Tüm bunlar padişahın kulağına gitse bile bir ceza almadan kalır.

Padişahın ruhu ve bedeni huzur içindedir artık. Üstelik Turhan Haseki Sultan'dan Şehzade Mehmet doğmuştur. Osmanlı soyunu devam ettirebilmiştir.

Valide Kösem Sultan ile Turhan Sultan çok iyi geçinirler. Valide Sultan torunu Mehmet'i çok sever. Ama bu sevgi ve ilgi, elbette ki gelecek kaygısı nedeniyledir. Torununun saf bir annesi vardır. Çocuğunun ona neler getirebileceğinden habersizdir. Zeki Kösem de bu yüzden şehzade Mehmet'i bir an olsun yalnız bırakmaz. Devamlı onun eğitimiyle meşgul olur. Ona padişah olduğunda da yanında olacağını telkin eder. Gün gelip torunu padişah olduğunda onun yanında kalabilmek için her çareye başvurur.

"- Söyle bakayım benim canım Şehzadem... padişah olursan beni ne yapacaksın?"

-Padişah olursam seni koca nine sultan yapacağım!..

-Ya ananı ne yapacaksın?

Şehzade, çocuk riyâkarlığıyla:

-Sana cariye yapacağım..."²¹⁷ şeklindeki konuşmalarla küçük yaşta ona kendini kabullendirmeye çalışır.

²¹⁷ Koçu, a.g.e., s. 152.

Kösem Sultan'ın torunuyla bu kadar çok ilgilenmesi, onu eğitmesi karşı tarafın dikkatini çeker ve padişaha bu durumu farklı şekilde yansıtırlar. Saraydaki ve sokaktaki insanların dilinde Kösem Sultan'ın tahtta gözü olduğu dedikodusu gezmeye başlar. Padişah bu dedikodulara inanır ve sonunda valide sultanın, sarayın dışındaki bahçesine götürülmesini ve orada duayla meşgul olmasını emreder. Kösem Sultan saraydan ayrıldığında torunu Şehzade Mehmet'in başına bir iş gelmesinden çok korkar. Tabii bu korkusunun altında Şehzade Mehmet vasıtasıyla kendisinin sahip olacağı Osmanlı tahtından mahrum kalmak düşüncesi de yatar. İçinde bu korkularla birlikte Topkapı Sarayı'nın dışındaki bahçesine gider. Kösem Sultan'ın bahçesiyle ilgilenen bahçıvan Yeniçeri Ali'dir. Kösem Ali'yi görünce, Ali'nin kendisine duyduğu sadakati ve sevgiyi anlar. Onu bahçede işlerine bakan en üst mevkie getirir. Ali, artık aleni bir şekilde Kösem Sultan'ın yardımcısı olmuştur. Kösem Sultan'ın saray içinde ve dışında gözü kulağı olmuştur.

Bir müddet sonra yeniçerilerin isteğiyle Kösem Sultan saray geri gelir. Valide sultanın saraya ihtişamlı bir şekilde dönüşü Sultan İbrahim'i korkutur. Çünkü valide sultan arkasına yeniçerilerin ve halkın da desteğini almıştır. Bu da yakında olabilecek bir padişah değişikliğinin habercisi gibidir. Gerçekten de Sultan İbrahim'in korktuğu başına gelir. Kösem Sultan etrafına topladığı saray erkânı ve ordu ile birlikte padişahı tahttan indirip Şehzade Mehmet'i tahta çıkarmaya karar verir. Sultan İbrahim'in saray dışında olduğu bir gün yedi yaşındaki Şehzade Mehmet, Kösem Sultan'ın himayesinde tahta oturtulur. Sultan İbrahim buna direnirse de, yanında ona destek olacak kimse kalmadığı için önce zindana atılmaktan sonra da boğulmaktan kendini kurtaramaz.

Nine Valide Kösem Sultan, yıllardır tasarladığı planını gerçekleştirmiştir. Artık bütün bir imparatorluk onun emrindedir. Ancak bir süre sonra, nine Valide Kösem Sultan'ın devlet işlerinde söz sahibi olması, sadrazam ve müftü için tehlike arz etmeye başlar. Onlara göre, Valide Turhan Sultan dururken nine validenin padişahı himaye etmesi manasız bir şeydir. Bu nedenle Kösem Sultan karşıtları toplanıp, Sultan dördüncü Mehmet'i ninesinin elinden kurtarmak düşüncesinde birleşirler. Nine Valide Kösem Sultan'ı karalama ve padişahı ondan soğutma çabaları işe yarar. Valide Turhan Sultan ve padişah, Kösem Sultan ile görüşmemeye başlar. Hayatının tehlikede olduğunu anlayan Kösem Sultan'sa ocak ağalarıyla birleşip Sultan Mehmet'i ortadan kaldırmak

ve yerine başka bir torununu geçirmek niyetindedir. Tam da o sıralarda padişah ve diğer iki kardeşinin sünnet düğünleri olacaktır. Kösem Sultan bu düğünde, kızlarağasının yardımıyla kaza süsü vererek padişahı öldürmeyi dener, ancak başarılı olamaz. Üstelik Kösem'in en iyi adamı kızlarağası da idam edilir. Kösem Sultan yine de boş durmaz. Padişahı yok etmek için sürekli yeni çareler düşünür. Bir gün yeni bir suikast hazırlığı içinde zenci kölesine planını anlatırken Meleki adındaki cariyesi tesadüfen her şeyi duyar. Hemen Turhan Sultan'a koşarak olacakları anlatır. Böylece Sultan Mehmet'in, iftarda verilecek olan zehirli helvayı yemesine engel olur. Turhan Sultan bu olaydan sonra padişahı sıkı korumaya, Kösem'i de göz atına alır. Kösem Sultan, Sultan Mehmet'in ölmediğini görünce helvacıbaşının hainliğine uğradığını anlar ve bundan sonra tüm sorumluluğu yeniçeriye yükler. Turhan Sultan, Meleki kalfa vasıtasıyla yeniçerilerin saray baskın yapıp padişahı öldüreceklerini öğrenince padişahın Kösem Sultan'ın ölüm fermanını alır. Vakit kaybetmeden padişahın adamları Kösem'in dairesine gelirler. Kösem'in adamları direnirler, fakat sultanlarının fermanlı olduğunu duyduklarında çareyi saraydan kaçmakta bulurlar.

Turhan Sultan'ın adamları Kösem Sultan'ın odasına geldiklerinde onu bulamazlar. Her yer didik didik aranır. Eşyaları, mücevherleri yağma edilir. Son anda Kuşçu Mehmet, odadaki yüklüğün kapağını açınca Kösem Sultan'la göz göze gelir. Bir anda onu boğmaya çalışır. Başarılı olamaz. Hemen yanındaki perdenin kordonunu alır ve Kösem'in boynuna dolar. Kösem Sultan ağzından ve burnundan kanlar boşanarak feci şekilde can verir.

3.1.2. Kösem Sultan Romanında Haseki Kösem Sultan'ın Diğer Karakterlerle İlişkisi

3.1.2.1. Birinci Ahmet – Kösem Sultan İlişkisi

Afro daha Kösem Sultan olmadan önce büyücü Mariya sayesinde Sultan olacağını bilir. Nerde, ne zaman, nasıl olacağını bilmese de denizlere yolculuğa çıktığında hep bu düşünce vardır aklında.

İstanbul'a geldikten sonra analığı Rebia Hatun'la saraya gittiğinde Milo Adası'ndaki günlerinden beri varolan hayallerine ulaşır. Rebia Hatun, hasta padişahı

iyileştirmeye çalışırken o bekleme salonundadır. Padişahın ölümünden, yeni padişahın da kimliğinden habersiz, sanki Rebia Hatun'u değil de kaderini beklemektedir. Nihayet bekleme odasının kapısıyla birlikte bahtının da kapıları açılır. Yeni padişah olan birinci Ahmet cülus odası yerine yanlışlıkla bekleme odasına girer. Her ikisinin hayatı da o anda değişir. Sultan Ahmet Afro'ya bir görüşte aşık olur ve hemen validesini kızı istemekle görevlendirir. Kısa zamanda da Hatice, sarayın Kösem Sultan'ı olur.

Kösem Sultan tıpkı Hurrem ve Safiye sultanlar gibi padişahın nikahlı eşi olur. Sultan Ahmet için sıradan bir gözde olup diğer hasekilerin arasında yitip gitmez. Sultan Ahmet'in biricik aşkı olarak kalır. Fakat bir problem vardır. O da, bir erkek çocuk sahibi olamamasıdır. Üstelik Mahfiruz Haseki Sultan'dan doğan Şehzade Osman, Kösem Sultan'ın valide olma şansını sona erdirmiştir. Sarayda onu çekemeyen diğer cariyeler kısırlığını ağızlarından düşürmez olur. Bu durum Kösem'i içen içe yiyip bitirir. Sultan Ahmet ise tüm bunlara rağmen onu el üstünde tutar, kimsenin ona kötü söz söylemesine tahammül edemez. Kösem Sultan'dan bir çocuğunun olmamasını dahi sorun etmez, üzülse bile Kösem'ini üzmemek için ona bu üzüntüsünü belli hissettirmemeye çalışır.

Geç de olsa beklenen şehzade doğar. Şehzade Murat, Kösem'in istikbalini kurtaran bir bebek olmuştur.

Sultan Ahmet daha Kösem'ine ve çocuğuna doyamadan genç yaşta hayata gözlerini yumar. Onun ölümüyle Kösem Sultan'ın kolu kanadı kırılır. Çünkü Sultan Ahmet'i yeniçeri Ali'den bile çok sevmiştir.

Yazar, Kösem Sultan'ı Sultan Ahmet ölene kadar saltanat hırsı ile dolu bir kadın olarak yansıtmamıştır. Ne ilk şehzadeyi doğuran Mahfiruz Haseki'yle ne valide sultan ile ne de diğer cariyelerle bir baş olma mücadelesine girdiği görülmez. Ahmet ve Kösem romanda yalnızca birbirlerine duydukları sonsuz sevgi ve bağlılık ile bir aradadırlar. Kösem Sultan Ahmet'i bir menfaat için sevmemiştir. Her ikisinin de birbirlerine duydukları, saf ve çıkarsız bir sevgidir.

3.1.2.2. Yeniçeri Ali - Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan, henüz Milo Adası'nda sıradan bir kızken, adadaki bütün erkekleri pençesine takmıştır. Bunlardan biri de orada yeniçeri olarak bulunan Ali'dir.

Ali, Afro'nun, adanın en zengin kişinin saf oğluna satıldığını duyunca herkesten hızlı hareket edip onu kaçıır. Afro da onu birkaç kez görmüştür ve ona aşık olmuştur. O nedenle çoban Pidakis'i değil de Ali'yi tercih etmiştir.

Afro'nun İstanbul yolculuğu Yeniçeri Ali ile birlikte başlar. Ali'nin kucağında hiçbir korku duymaz. Ne yazık ki birliktelikleri çok uzun sürmez. Denizde yol alırken bir fırtına çıkar ve içinde buldukları kayık ters döner. Afro kayığın üstüne tırmanıp kurtulur ama Ali ve diğerleri denizin suları arasına gömülürler.

Afro bu olaydan sonra Ali'nin öldüğünü sanır ama sarayda onu çekemeyen bazı cariyelerin ağzında geçmişiyile ilgili bilgilerin dolaştığını görünce Ali'nin ölmediğini anlar. Bir zamanlar sevdiği Ali, saraydaki Kösem'i zor durumda bırakmıştır. Kösem Sultan Ahmet'i çok sever. Yeniçeri Ali'yle yaşadıklarının onun kulağına gitmesi her şeyi mahvedebilirdi.

Kösem, Aziz Mahmut Hüdaî'nin tekkesinde Yeniçeri Ali'yi derviş olarak bulur. Sultan Ahmet ağaçtan elma koparmak için Ali'nin sırtına basacakken Kösem Sultan buna engel olur. Ali'ye karşı yalnızca merhamet ve minnet duyguları içindedir. Ama Ali'nin ona derin sevgisi bitmemiştir. Bütün ömrünü onu bulmaya ve yarım kalan mutluluğu tekrar yakalamaya adanmıştır. Fakat Afro karşısındayken bile hiçbir şey yapamamıştır. Çünkü basit bir kız iken şimdi bir sultan olmuştur.

Ali, Afro'nun Osmanlı imparatorluğu'nun sultanı olduğunu öğrendikten sonra "Ali ve Afro" aşkının bir masaldan ibaret olduğunu kabullenir. Ama Sultan Ahmet'in ölümü üzerine ömrünü Kösem Sultan'a adayacağına ve onun yolunda öleceğine yemin eder. Kösem Sultan'ın haberi olmadan onun en büyük yardımcısı, destekçisi olur. Sarayda dönen entrikaları, sokaktaki konuşmaları, tehlikeleri isimsiz mektuplarla sultana bildirir.

Kösem Sultan padişahın ölümünden sonra zaman zaman Derviş Ali'yi düşünür. Ali'nin bir şekilde kendini izlediğini hisseder ve ürperti duyar. Kendisine olan tutkunluğunu bildiği için, her dediğini yaptırabileceğini düşünür. Sarayda ona destek olmak, "Vur!" dediğinde vurup, "Öl!" dediğinde ölecek bir adama ihtiyacı olduğu için Ali'yi yanında istemektedir. Amacı Ali'nin sevgisini kendi menfaati için kullanmaktır.

Derviş Ali Kösem Sultan için ölmeyi zaten gönüllü olarak seçmiştir. Sultan İbrahim tarafından bahçeli evine gönderildiğinde, Derviş Ali de orada bahçıvan olarak

çalışmıştır. Kösem Sultan sonunda sadık bir yardımcıya kavuşur. Ali yaptığı her işte ona yardımcı olur. Ant içtiği gibi onun yolunda da canını verir.

3.1.2.3. Handan Sultan- Kösem Sultan İlişkisi

Sultan Ahmet ilk görüşte Kösem Sultan'ın güzelliğiyle kendini kaybetmiştir. Tahta daha yeni oturmuş olmasına rağmen Valide Handan Sultan'a o kız ile evleneceğini söyleyerek, kızın hemen annesinden istenmesini emreder. Handan Sultan oğlu üzerinde nüfuz sahibi bir valide olmadığı için bu gelini mecburen kabul eder. Öfkelenir ama yine de Kösem Sultan ile oğlu Murat'ı nikâhlamaktan başka elinden bir şey gelmez.

Handan Sultan, daha valide sultanlığının ilk günlerinde karşısına, ileride kendisine rakip olabilecek bir Haseki sultanın çıkmasından dolayı endişe duymuştur. Ama yine de diğer kayınvalide-gelin ilişkilerinde olduğu gibi ona karşı bir husumet beslediği görülmez. Tam aksine gelinini kendi elleriyle düğüne hazırlamış, ona mücevherler sunduğunmuş, eğitimiyle bizzat alakadar olmuştur. Aynı şekilde Kösem Sultan da valide sultana derin bir saygı ve içtenlikle davranır, ona karşı bir kıskançlık beslemez.

Yazar iyimser bir yaklaşımla anlattığı Kösem Sultan'ı, valide Sultan ile ilişkisinde de son derece olumlu bir gözle yorumlamıştır. Alışılan kayınvalide-gelin ya da valide Sultan-haseki sultan çekişmeleri, birbirlerini yıkmak için yapılan planlar görülmez. Her ikisi de Sultan Ahmet'i seven, dolayısıyla da birbirlerini seven kişiler olarak romanda yer alırlar.

3.1.2.4. Şehzade Murat - Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan ve Sultan Ahmet'in aşklarının meyvesi olarak doğan Sultan Murat, aynı zamanda gelecek için annesinin teminatıdır.

Kösem Sultan, Sultan Ahmet öldükten sonra tahta kendi oğlu geçmediği için Eski Saray'a gönderilmiştir. Sultan Osman'ın ölümüyle de taht sırası onun oğlu Murat'a gelmiştir. Bu sayede imparatorluğun en güçlü kadını olma emeline kavuşmuştur. Eski

Saray'a gidip de tekrar Topkapı Sarayı'na dönme şansını yakalayan Kösem Sultan, bu kez bir daha buradan ayrılmamak için var gücüyle savaşıma karar verir. Kendisi için en büyük tehlike olarak da oğlunun gönlünü kaptırabileceği güzel, genç ve ihtiraslı kızları görür. Kösem Sultan, oğlunu avucunun içine alacak ve kendisini ikinci planda bırakacak bir haseki sultanla uğraşmak istemediğinden enderunun edepli, akıllı ve hoşsohbet gençleriyle vakit geçirmesini sağlar. Padişaha hizmet edecek kadınları kendisi seçip eğitir. Hiçbir güzel kızın padişaha görünmemesi için gerekli bütün emirleri vermiştir.

Sultan Murat, annesinin bu tuzağına ister istemez düşer. Enderundaki hoş sohbetleri, raksı, içkiyi, haremın güzel kızlarına tercih etmiştir. Kösem Sultan, oğlunun bu durumundan çok hoşnuttur. Çünkü her dediğini kolaylıkla yaptırabilmekte, oğlunu dilediği gibi yönlendirebilmektedir. Aksi bir durumun olması halinde, Kösem Sultan bir sürü haseki ve şehzade arasında silinip gidebilecek ve o anki konumunda olmayacakken o, aklını kullanıp geleceğine yön vermiş ve sarayın tek hâkim kadını olarak kalmayı başarmıştır. Kösem Sultan yaptıkları ile de açıkça övünür, kendinin ve oğlunun istikbalini kurtardığını zannederek mutlu olur.

Kösem Sultan, her konuda güya padişahını, devletin ikbalini düşünüyor gibi davranıp oğluna yapması ve yapmaması gerekenler konusunda telkinlerde bulunur. Aslında kurtarmak istediği ikbal kendisinininkidir. Sultan Murat annesinin sözleri doğrultusunda hareket ederek yanlış üstüne yanlış yapar ve kendi kuyusunu kendisi kazar. Sonunda yeniçeriler gidişattan memnun olmadıkları için ayaklanma çıkarırlar ve Sultan Murat'ın en yakın arkadaşlarının kellesini isterler. Kösem Sultan burada da devreye girer padişahın varlığı korumak için birçok masum insanın canına kıydırır.

Sultan Murat, Kösem Sultan'ın üzerine sigara ve içkiye yasak getirir. Bu arada yasağı çiğneyenler öldürülür. Sultan Murat, o kadar kendini kaybeder ki, herhangi bir şeyden dolayı kızdığı birini dahi ölüme mahkûm eder hale gelir. Halk hem Sultan Murat'a hem de onu parmağında oynatan Kösem Sultan'a öfke duymaya başlar.

Kösem Sultan oğlunu tam istediği gibi yönetmiştir. Oğlunu her zaman kendisine muhtaç bırakmış, böylelikle her konuda kendisine danışmasını sağlamıştır. Sultan Murat kadına düşkün değildir ama olayları değerlendirip karar veremeyişi ve korkaklığı

yüzünden hiçbir şeyi validesine danışmadan, onun olurunu almadan yapamaz. Onun öğrettiği şeyleri yapar.

Masum iki kardeşin, Şehzade Bayezid ve Süleyman'ın kanlarına girmesi de yine Valide Kösem Sultan'ın fitneleriyle olmuştur. Kösem Sultan'ın kendisinden olmayan bu şehzadeler, bir gün tahtın başına geçebileceğinden kendisi için tehlike arz etmektedirler. Böyle bir şeyin olması durumunda da kendisi valide sultanlığa, ihtişama, mücevherlere veda edip eski sarayda sıradan bir hayat yaşamaya başlayacaktır. Oysa Kösem Sultan, valide sultanlığı elinden kaçırmak istemez, bu uğurda da en acımasız yönüyle hareket etmeye kararlıdır.

Kösem Sultan ile dördüncü Murat'ın istekleri çatıştığı zaman Sultan Murat validesine karşı sert olmaya ve onu dinlememeye başlar. Sultan Murat artık kendi başına da kötüdür. İşlediği cinayetler yüzünden halk ondan nefret etmiştir. Kösem Sultan bile oğlunun kendisini ve kardeşlerini öldürmesinden dolayı korkmaktadır. Bu korkusu oğlu Kasım'ın öldürülmesiyle gerçeğe dönüşür.

Sultan Murat Kösem Sultan'ın etkisiyle harem âlemine kendisini kaptırmamışsa da yine onun etkisiyle devamlı sarhoş gezer hale gelmiştir. Ayık bir anı yok gibidir. Her halükarda onu ahlaki açıdan düşük bir insan yapmıştır. Tamamen kendini düşünerek yaptığı şey imparatorluğu zor duruma sokmuştur. Kösem Sultan ondan hem korkar hem nefret eder hale gelmiştir. Hatta onu zehirlemeyi bile aklından geçirmiştir.

“Hekimbaşı Emir Çelebi huzurundan çıkarken Kösem onun ardından bir müddet dalgın baktı ve sonra dişlerini gıcırdatarak: ‘Elinde üç müthiş zehir bulunan adam... Ne düşünürsün, koy, ikisi de gebersin... Yusuf da Murad da...’ diye mırıldandı.”²¹⁸

Kösem Sultan ile Sultan Murat'ın araları oldukça bozulmuştur. Sultan Murat aldığı hiçbir kararda Kösem Sultan'a danışmamaya veya onun söylediklerinin tam tersini yapmaya başlayınca valide sultan ile Sultan Murat'ın arası açılmıştır.

Sultan Murad bir hastalık sonucu ölür ve Kösem Sultan sözünü geçirecek yeni bir padişaha kavuştuğundan mutlu olur.

²¹⁸ Koçu, a.g.e., s. 333.

3.1.2.5. Sultan İbrahim - Kösem Sultan İlişkisi

Şehzade İbrahim yıllardır, hücrelerinde kardeşi Kasım gibi öldürüleceği günü beklemiştir. Padişahlık müjdesi verildiğinde de ilkin inanmamış, bir komplo olduğunu düşünmüştür. Onu ikna eden, anne şefkatini göstererek rahatlatan Kösem Sultan olmuştur.

Kösem Sultan, yeni padişah olan oğlu üzerinde de hâkimiyet kurmak düşüncesiyle ona yaklaşır. Öncelikle kendine en yakın kişiyi Sultan İbrahim'e vezir seçer. Böylece devlet işlerinde daha rahat söz hakkına sahip olacağını düşünür.

Kösem Sultan, Murat'ı haremden uzak tutmakla yaptığı hatayı anlayınca aynı şeyi Sultan İbrahim üzerinde denemez. Aksine ona en güzel kızları kendi elleriyle sunar. Fakat hapisane günlerinde Sultan İbrahim'i yalnız bırakmayan Şebsefa adındaki cariyeyi saraydan alelacele uzaklaştırır. Çünkü Şebsefa çok güzel ve hırslı bir kızdır. Kendisini ikinci plana atarak padişahın aklına ve gönlüne hâkim olabilecek bir kızdır. Kösem Sultan'ın sarayda ondan daha güçlü olacak bir kadına tahammülü olmadığı için onu bahaneler bularak saraydan gönderir.

Sultan İbrahim gönlünü Hatice Turhan adındaki bir cariyeye kaptırır. Turhan Sultan, Şehzade Mehmet'i doğurduktan sonra Kösem Sultan'ın yakın ilgisini görür. Kösem Sultan torununa ve gelinine bütün sevgisini verir. Onlara sevgi göstermesinin ardında yatan gerçek neden ise ileride, torunu tahta geçtiğinde, saray dışına atılmamak, devletin idaresini elinde tutmaktır. Kösem Sultan'ın torununa gösterdiği bu yakın ilgi sarayda ona zıt olan kişilerin dedikodu çıkarmasına neden olur. Kösem Sultan'ın torununu tahta geçirmek niyetinde olduğu söylentileri padişahın kulağına kadar gelmiştir.

Turhan Sultan, tam da Kösem'in istediği gibi sakin, sözünü dinletebileceği bir kızdır. Onun padişah üzerinde etkin olmaması kendisi için avantaj olacaktır. Ama umduğunu bulamaz. Çünkü Sultan İbrahim Valide Kösem Sultan'ın boyunduruğuna girmemek niyetindedir. Her dediğini geri çevirir ve onun söylediklerini dinlemez. Tahta oturduğu andan itibaren devlet işlerine kadınları karıştırmamaya dair karar almıştır. Valide sultanın ısrarla her işe karışmak istemesi onu sinirlendirir. O da tıpkı Sultan Murat gibi annesinden nefret etmeye başlar. Kösem Sultan padişah üzerindeki otoritesini kaybettiği ve bunu anladığı an, hâkimiyet kuracağı başka bir beyin, başka bir

beden bulup mevcut padişahı yok etme çabası içine girer. Daha önce yeniçerilerin Sultan Murat'a yaptığını şimdi de Sultan İbrahim'e yapmayı tasarlar. Arkasına yeniçerileri de alarak uygun bir zamanda Sultan İbrahim'e beklenen darbeyi vurur. Oğlunu önce hapsedirir, daha sonra da tehlikeli olabileceğini düşünerek ölüm fermanını yazdırır.

Kösem Sultan yenilgi görmemek, hep yenmek ve iktidarda kalmak için kendi oğlunun canına kıymaktan çekinmemiştir. Oysa daha öce Sultan Murat'ın onu öldürmesine izin vermemiş ve bu sayede valide sultan olarak sarayda kalabilmiştir. Yaptığı bu davranıştan da onun oğullarını yalnızca kendi selameti için koruduğu ve sevdiği anlaşılır.

Sultan İbrahim imparatorluğun karışıklıktan kurtulması için kadınları siyasi işlere karıştırmamaya gayret etmiş, ancak bu sebeple Kösem Sultan'ın gazabına uğramıştır.

3.1.2.6. Şehzade Mehmet - Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan ilerlemiş yaşına rağmen hırslı ve çok zeki bir kadındır. İhtirası ile her türlü olumsuzluktan sıyrılıp hâkimiyetini sürdürmeyi başarmıştır. İbrahim'in, Turhan Sultan'dan olan oğlu Şehzade Mehmet de onun bu uğurda kullandığı kişilerden biri olmuştur.

Kösem Sultan, daha önce yaptığı gibi devlet işlerine karışmaya başlayınca Sultan İbrahim'in tepkisiyle karşılaşmıştır. Oğlunun bu tutumuna karşı ona nefret beslemeye başlar. Sözüünü geçirebileceği Veliaht Şehzade Mehmet'i kendine yeni kurban olarak seçer.

Kösem Sultan torununu doğumundan itibaren çok sever görünmüştür. Onu korumuş, kollamıştır. Nihayet kendisine bağlılığından ve sevgisinden emin olduktan sonra parası sayesinde orduyu da arkasına alarak torununu tahta oturtur.

Şehzade Mehmet henüz yedi yaşında saltanat tahtına oturmuş olur. Yaşının bu kadar küçük olması devlet erkânı için büyük bir problemdir. Oysa Kösem Sultan için büyük bir fırsattır. Turhan Sultan zaten Kösem Sultan'dan çekinen mazlum bir kadındır. Valide Sultan olsa da pek güçlü bir kişilik değildir. Hal böyle olunca imparatorluğun tek

sahibi nine valide Kösem Sultan olur. Küçük padişah onun öğrettikleriyle hareket eder. O ne derse onu yapar. Divana nine validesiyle katılır.

Kösem Sultan hayatını sarayda sonlandırmak, çok zengin olmak hırsı ile oğlunu öldürebilmiş bir kadındır. Önüne geçemediği hırsı yüzünden, öldürdüğü insanların arasına, bir zamanlar çok sevdiği(!), torununu da katmayı düşünür. Çünkü, torunu da artık ondan bağımsız iş yapmaya, nine valide yerine validesine inanmaya başlamıştır. Üstelik bir zamanlar kendi oğluna kıyan birinin torununu da rahatça harcayabileceğinin farkındadır.

Kösem Sultan arka planda kalmaya tahammül edemeyen bir kadındır. Emirlerine uymayan Sultan Mehmet'in ölüm fermanı "Hay nankör velet! ... Kendi eceline susamışsın..."²¹⁹ sözleriyle yazmıştır. Bundan sonra da onu öldürme planları üzerinde çalışır.

Sultan Mehmet'i ilk olarak kızlarağasının yarımıyla sünnet düğününde öldürme girişiminde bulunur. Fakat hayal kırıklığına uğrar. Bu olaydan sonra Turhan Sultan yandaşları ve Kösem Sultan düşmanları padişahı koruma altına almışlardır. Bu suikastı Kösem Sultan'ın düzenlediğini bilirler. Fakat arkasında ordu bulunduğu için Kösem Sultan'a dokunmaktan korkarlar.

Kösem Sultan'ın ikinci suikastı padişahın yiyeceklerine zehir koydurmasıyla şeklinde olur. Ancak bu girişimi de başarısızlıkla sonuçlanır. Çünkü Kösem Sultan bu planı hazırlarken kalfası Meleki haberdar oldu ve padişahın başına gelecekleri Turhan Sultan'a anlatarak bu suikastı engeller.

Kösem Sultan nice insanın kanına girerek, imparatorluğu adaletsizce yöneterek, haksız kazanç sağlayarak çok büyük üne ve hazineye sahip olmuş ve ihtişamlı hayatı daha da sürdürmek istemiştir. Ancak hesabı tutmaz ve torununu öldürüp yerine bir başka torunun geçirmeye ömrü yetmez. Sultan Mehmet, üzerinde hakimiyet kurduğu, padişah vasıtasıyla imparatorluğa hâkim olduğu son padişah olmuştur.

3.1.2.7. Turhan Sultan - Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan sesi çok fazla çıkmayacak, saltanatına ortak olmayacak, saraydaki nüfuzunu sarsamayacak ve padişahı yönlendirecek kadar akıllı, hırslı olmayan bir gelin

²¹⁹ Koçu, a.g.e., s. 322.

ister. Bunun nedeni, sarayda tek ve rakipsiz olmak istemesidir. Turhan Sultan, tam da onun istediği gibi, saray içinde sesini yükseltmeyecek, hakkını aramaya cesaret edemeyecek biridir. O nedenle küçük padişahı kendi amaçları doğrultusunda kullanması daha kolay olur.

Turhan Haseki Sultan daha oğlu padişah olmadan önce Kösem Sultan'ın himayesindedir. Âdeta saraydaki varlığını Kösem Sultan sayesinde muhafaza eder. Kösem Sultan'ın padişah tarafından saraydan uzaklaştırılmasına da en fazla o üzülmüştür. Çünkü Kösem Sultan çok iyi rol yaparak onu ve oğlunu kendisine bağlamayı, muhtaç bırakmayı başarmıştır.

Turhan Sultan oğlunun canına kıyılmadan, padişah olmasını çok ister. Bunun da Kösem Sultan sayesinde gerçekleşeceğine inanır. Çünkü o güçlüdür, zekidir, zengindir ve ordunun desteği arkasındadır. Ona sığınmaktan başka yapacağı bir şey yoktur.

Turhan Sultan ve Kösem Sultan karşılıklı çıkar ilişkileri içerisindedirler ama Kösem Sultan'ın üstünlüğü her zaman etkilidir. Kösem Sultan için saraydaki nüfuzunu devam ettirebilmesi, Turhan Sultan için ise oğlunun ve kendisinin can güvenliği önemlidir. Her iki taraf da istediklerini aldıkları süre içinde uyumludurlar. Ancak Şehzade Mehmet padişah olup da zaman içerisinde nine validesinin boyunduruğundan çıkınca bu uyum bozulur. Kösem Sultan ve Turhan Sultan düşman olurlar ve iki ayrı cephe oluştururlar. Turhan Sultan etrafına Kösem Sultan karşıtlarını toplar. Aralarında mücadele başlar. Turhan Sultan'ın bu mücadeledeki amacı oğlunu korumak iken, Kösem Sultan imparatorluğun hâkimiyetini elinde tutmak amacındadır. Sonuçta zafer Turhan Sultan'ın olur ve Kösem Sultan gelinine yenik düşer.

3.1.2.8. Sultan Osman - Kösem Sultan İlişkisi

Şehzade Osman Kösem Sultan'ın henüz çocuğu olmadığı bir zamanda doğmuş, daha doğrusu zamansız doğmuş bir şehzadedir. Üstelik Osmanlı imparatorluğunun veliahdı olarak doğmuş şanslı bir çocuktur.

Kösem Sultan, Şehzade Osman'ın doğumuyla en çok istediği valide sultanlık makamına ulaşma imkânını kaybetmiştir. Buna rağmen yazar Kösem Sultan'ı öyle iyi niyetli göstermiştir ki, Kösem Sultan Osman'ın doğumuna üzülme, ona kin beslemek

yerine çok sevinmiş, hatta onu kendi oğlu gibi benimsemiştir. Dipnot y,Öztuna S:100 Şehzade Osman da Kösem Sultan'ı annesi gibi görmüştür. Padişah olduğunda bile Kösem Sultan'ı hiç unutmamış, onu orada yalnız bırakmamıştır.

Yazar Kösem Sultan'ın, Sultan Osman'a karşı duyduğu sevgiyi herhangi bir çıkar ilişkisi içinde göstermemiştir. Birbirlerine duydukları sevgiyi samimi bir ana oğul sevgisi şeklinde göstermiştir. Kösem Sultan ona duyduğu sevginin ardında hiçbir menfaat beklememektedir.

Sultan Osman'ın ihtilalde öldürülmesine çok üzülür. Oysaki Sultan Osman'ın ölmesi Kösem Sultan'ın valide sultan olması demektir. Kösem Sultan gibi hırslı bir kadının Sultan Osman için bu kadar iyi niyetli gösterilmesi sonraki cinayetleriyle çelişir durumdadır.

3.1.2.9. Hüsam Reis, Rebia Hatun - Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan, Hüsam Reis'i daha Afro iken tanır. Hüsam Reis onu denizin ortasında, bilincini kaybetmiş bir vaziyette bulduğunda ve İstanbul'a getirmeye karar verdiğinde, onun imparatorluğun kaderini nasıl değiştireceğini tahmin bile etmemiştir.

Kösem Sultan kendi memleketinden ayrıлып İstanbul'a geldiğinde Hüsam Reis'i babası ve onun eşi Rebia Hatun'u da annesi olarak benimser. Burada Hatice adını alır.

Hüsam Reis ve Rebia Hatun, Hatice'nin sarayla tanışmasında büyük rol oynamışlardır. Bu iki insan, Hatice sarayın ve imparatorluğun Kösem Sultan'ı olduktan sonra onun hayatında çok fazla bir yere sahip olmazlar. Kösem Sultan'ın bir daha ne Hüsam Reis ile ne de Rebia Hatun ile olumlu ya da olumsuz bir münasebeti bulunmaz.

3.1.2.10. Mahfiruz Haseki Sultan -Kösem Sultan

Yazar Kösem Sultan ile Mahfiruz Sultan'a romanında dost olarak yer vermiş, aralarında Mahfiruz'un veliaht olarak doğan oğlu yüzünden bir husumetin varolmadığı şeklinde yorum yapmıştır.

3.1.2.11. Sultan Mustafa'nın annesi* – Kösem Sultan İlişkisi

Romanda Kösem Sultan, sıradan bir kız iken de, saraya gelip padişahın gözdesi olduktan sonra da hep iyi niyetli, saltanat, para ve şöhret sevdasından uzak olarak yer almıştır. Halk arasında yardımseverliğiyle nam yapmıştır. Halk ve saray çevresi tarafından çok sevilir. Fakat bir noktadan sonra bu olumlu davranış biçimi birden bire değişir. Öncekinin aksine hırslı, kindar, kurnaz bir kadın olur. Kösem Sultan'ı bu kadar değiştiren, erdemli bir insan olmaktan vazgeçiren olay Şehzade Mustafa'nın annesidir. Onun Kösem Sultan'a karşı olan aşağılayıcı sözleri ve hareketleridir.

“Sizler Sultan Ahmedinizle kasırlarda, bahçelerde, derya ve mehtap âlemlerinde sefalar sürerken, bizler dört duvar arasında çile doldururduk. Kösem misin, Köse misin, nesin... isterse bir boncuk tanesi olsun, nen var nen yok, bütün asımını takımını çekmecelerine koyup hazine kâhyasına teslim edeceksin...İçinde hazine malı varsa alınacak!..”²²⁰

Kösem Sultan bu sözler üzerine bile nezaketini, asaletini korur. Ama daha sonra saltanat hırsının, içine o anda düştüğünü itiraf eder.

Yazar romanda kırılma noktasını oluşturan bu olayda, Kösem Sultan'ı son derece vakarlı ve mağrur göstererek, daha sonra yapacaklarını haklı bir gerekçeye bağlamıştır.

3.1.2.12. Destiyar -Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan padişahın kalbini kazandıktan sonra Sultan Ahmet'in gözü haremdeki hiçbir güzel kızı görmez olur. Öyle ki kendisine bir şehzade doğuran Mahfiruz Haseki Sultan'a bile, henüz bir çocuk verememiş olan Kösem'e gösterdiği ilgiyi ve şefkati göstermez.

Kösem Sultan'ın Sultan Ahmet'in gözlerini bu denli kör etmesi haremdeki cariyeleri kıskançlığa düşürür. Bu cariyeler arasında Destiyar adındaki kız Kösem Sultan'ı yok etmeye karardır. Kösem Sultan'ın önceden bir papaz kızı olduğunu ve

* Sultan Mustafa'nın annesinin adı vesika ve tarihlerde yazılı olmadığı için bilinmemektedir. Bu nedenle romanda da yalnızca “Sultan Mustafa'nın annesi” olarak geçmiştir. Bilgi için bkz., Uluçay, Çağatay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1992, s. 53.

²²⁰ Koçu, Reşat Ekrem, a.g.e., c. 1., s. 158-159

Yeniçeri Ali'yle aralarında geçenleri öğrenmiştir. Tüm bunları padişaha anlatıp Kösem Sultan'ın cellâda verilmesini memnuniyetle izlemeyi tasarlar. Fakat Kösem Sultan onun bu planını öğrenir ve Destiyar ile birlikte diğer cariyeleri de sert bir şekilde uyararak bu tehlikeyi atlattır.

Kösem Sultan, kendisini mahvetmek isteyen Destiyar'a beklendiği gibi zalimce davranmamıştır. Oldukça anlayışlı ve hoşgörülü davranmıştır. Onu yalnızca sert bir şekilde ikaz etmekle yetinmiştir. Olgun ve makamına yakışır bir tutum içerisinde davranır. Çünkü Sultan Ahmet'i çok sevmektedir ve bu sevgisine bir zarar gelmesini istemez. Belki de onu iyi yapan yalnızca Sultan Ahmet'in sevgisidir.

3.1.2.13. Hüsrev Paşa -Kösem Sultan İlişkisi

Hüsrev paşa, Kösem Sultan'ın isteğiyle sadrazam olmuştur. Zalimliği, gaddarlığı ve nankörlüğü ile halkı canından bezdirmiştir. Buna rağmen Sultan Murat annesi sadrazam yaptığı için Hüsrev Paşa'yı azletmemiştir.

Hüsrev Paşa bu yaptıklarından dolayı Kösem Sultan'a minnettar olacağı yerde nankörlük ederek ana oğlu birbirine düşürmeye çalışır. Sultan Murat'a valide sultanı devlet işlerine karıştırmamasını, her şeyi kendisine danışmasını tembihler. Bu söyledikleri Kösem Sultan'a ulaşınca derhal azledilir.

Romanda, Kösem Sultan'ın Hüsrev Paşa'yı hangi amaçla sadrazam yaptığına dair açıklayıcı bir bilgi yoktur.

Kösem Sultan, oğlunun idam ettirmek istediği, halka kan kusturan, seferdeyken geçtiği yerleri yakıp yıkan bir adamı vezirlikte ısrarla tutmasının kendi menfaatiyle bir ilgisi var mıdır? Hüsrev Paşa hangi noktada valide sultanı devlet işlerine karıştırmama kararı almıştır? Bu konular hakkında herhangi açıklayıcı bir bilgi veya diyalog eserde yer almamaktadır. Ama yaptığı onca kötülüğe rağmen sadrazamlıktan kolay kolay azledilmemesinin Kösem Sultan'ın bir çıkarı olduğu düşünülebilir.

3.1.2.14. Topal Recep Paşa-Kösem Sultan İlişkisi

Topal Recep Paşa da Kösem Sultan'ın isteğiyle vezirlik mührünü alan, suçsuz insanların kanını döken bir kişi olarak yer almıştır romanda.

Recep Paşa, sipahileri kışkırtarak padişahın en sadık yardımcılarının ölümüne sebep olmuştur. Amacı Sultan Murat'ı avucunun içine almak ve Kösem Sultan'ı Eski Saray'a gönderip devlet işlerinden uzaklaştırmaktır.

Kösem Sultan Recep Paşa'nın yapmak istediklerinin farkındadır. Saltanatı ele geçirmek, kendisini de yok etmek istediğini bilir. Oğluna Recep Paşa'nın öldürülmesini emreder.

Kösem Sultan bir kez daha imparatorluğu ele geçirmek, saltanata sahip olmak isteyen ve orduyu kışkırtan bir kişiyi daha ortadan kaldırmıştır.

3.1.2.15. Abaza Mehmet Paşa -Kösem Sultan İlişkisi

Abaza Mehmet Paşa, Sultan Osman'ın katlinden sonra Anadolu'da isyan çıkaran ve bulduğu her yeniçeriyi cezalandıran bir askerdir. Kösem Sultan padişaha önce bu çok meşhur ve güçlü isyancıyı yola getirerek Anadolu'daki karışıklığı giderme fikrini verir.

Kösem Sultan, Abaza Mehmet Paşa'yı vezir olacak niteliklere sahip bulur. Ancak zeki Kösem yeniçerilerin vereceği tepkiyi tahmin ettiğinden onu bir süreliğine Bosna valiliğine verir. Abaza Mehmet Paşa Bosna'dan sürekli güzel ve değerli hediyeler yollar. Bosna hazinesini, Kösem Sultan'ın hazinesine aktarır. Kösem Sultan da bunların karşılığında onu korur, himaye eder. Bunun nedeni de kendi foyasının ortaya çıkmamasıdır. Çünkü Mehmet Paşa zenginlerden kanunsuz bir şekilde para toplar, rüşvet alır ve bunları Kösem Sultan'a gönderir. Asıl suçlu Kösem Sultan'dır.

Kösem Sultan başı belada olduğu bir sırada Mehmet Paşayı İstanbul'a getirir. Himayesi altında olunca kimsenin bir şey yapamayacağını düşünür. Fakat Sultan Murat annesinin para kaynağı olan Mehmet Paşa'yı öldürterek, annesine hem sarayda söz sahibinin kendisi olduğunu göstermiş, hem de gözdağı vermiş olur.

3.1.2.16. Bayram Paşa -Köseme Sultan İlişkisi

Köseme Sultan git gide hırsının esiri olmuştur. Sadrazam Bayram Paşa, makamından ayrılmak isteyişini Sultan Murat'ı kızdırmadan nasıl yapması gerektiğini kendisine danıştığında, ayağına gelen bu fırsatı hemen Murat'a karşı değerlendirir. Sultan Murat'ı tahttan indirmek için Bayram Paşa'ya ittifak olmayı önerir.

Köseme Sultan, oğluna duyduğu kını, nefreti boşaltmak, oğlunu bir an önce yok etmek için kendisine masumane bir şekilde danışmaya gelen vezirden yardım ister.

3.1.2.17. Emir Çelebi-Köseme Sultan İlişkisi

Emir Çelebi sarayın hekimbaşısıdır. Saray dışındaki bahçesinde olan Köseme Sultan'ı her ziyarete gittiğinde, Köseme Sultan saray içinde olup bitenleri ondan öğrenir. Köseme Sultan'ın sadık yardımcılarından biridir.

3.1.2.18. Yusuf Paşa-Köseme Sultan İlişkisi

Padişah Sultan Murat'a karşı Valide Köseme Sultan'ı açıkça yerebilen ve kışkırtabilen korkusuz biridir. Padişah'ın validesinden uzaklaşması hatta nefret etmesi için elinden geleni yapar. Valide Sultan hakkında Sultan Murat'ın yüzüne saygısızca şeyler söyleme cesaretini dahi kendinde bulur.

Köseme Sultan kendisini oğlundan uzaklaştırmanın Yusuf Paşa olduğunu bilir ve onu yok etme planları yapar. Yusuf Paşa, saraydaki nüfuzunu kırmak, kendisini oğlunun gözünden düşürmek istediği için tehlikeli biridir. Köseme Sultan, kendisi lehine çalışmayan Yusuf Paşa'yı sarayda rahat bırakmaz. Türlü hile ve oyunlarla onu cellâtların eline düşürür.

3.1.2.19. Sümbül -Köseme Sultan İlişkisi

Sümbül saray içinde Köseme Sultan'ın her dediğini yapan zenci kölelerden biridir. Bu yardımları neticesinde de kızlarağası olmuştur. Köseme Sultan onu bu makama getirerek elbette ki yine kendisini düşünmüştür. Haremağasının, güvendiği ve

her planına ortak olabilecek bir kişi olması onun işlerini kolaylaştırdığı için Sümbül'ü de el üstünde tutmaya çalışır.

3.1.2.20. Kemankeş Mustafa Paşa- Kösem Sultan

Sadrazam Kemankeş Mustafa Paşa da Kösem Sultan'ın sözünden dışarı çıkmayan sadakatli kullarındandır. Kösem Sultan etrafını kendi yandaşlarıyla örmeye başlamıştır. Sözünü geçirdiği yere kadar her kişi Kösem Sultan'ın iyi bir adamı olur. Ancak kendisine karşı bir yanlış yapıldığında veya dilediğini yaptıramadığında o kişi kara listesine girer. Mustafa Paşa da, Kınoğlu olayında Kösem Sultan'a zıt bir tavır içinde olunca bu kara listeye girer.

Kemankeş Mustafa Paşa ile Kösem Sultan arasında ölüm kalım mücadelesi çok şiddetli geçmiştir. Kösem Sultan'ın zekice oyunlarına Mustafa Paşa da zekice karşılık verir, onu alt etmek için hem onunla hem de diğer düşmanlarıyla uğraşır. Yeniçerileri de arkasına alır. Ama yine de Kösem Sultan'ın entrikalarına yenik düşer.

3.1.2.21. Şebsafa-Kösem Sultan İlişkisi

Şebsafa, Sultan İbrahim hapisteyken onun yanında duran, hizmetini gören cariyedir. Sultan İbrahim'in en zor anlarında ona destek vermiş, valide sultandan bile daha çok emeği geçmiş tek kişidir.

Kösem Sultan oğluna uzun süre boyunca bu kadar yakın olan Şebsafa'ya karşı tereddütle ve korkuyla bakmaktan kendini alıkoyamamıştır. İbrahim'in mahkûmiyet döneminde Şebsafa'ya bağlanmış olacağından ve kendisinin ikinci planda kalacağından korkar. Üstelik Şebsafa çok akıllı ve hırslı bir kızdır. Dünyaya bir şehzade getirip haseki sultan olmayı kafasına koşmuştur. İşte bu nedenlerle Kösem Sultan kendisi gibi hırslı, akıllı ve güzel cariyeyi saraydan uzaklaştırmaya karar verir. Sarayda kendinden daha güçlü, daha üstün niteliklere sahip birinin bulunmasına tahammülü yoktur. Oğlunu ve saltanatını bu cariyeye paylaşmayı kabullenemez. Tek ve hâkim güç olmak onun tek istediği şeydir. Hem kendi oğluna hem de Şebsafa'ya attığı iftira ile ondan kurtulmayı başarır.

Kösem Sultan, en başta Şebsafa'nın hamileliğini saklamıştır. Sonra sarayda padişahın erkeklik kudretinden mahrum olduğu dedikodusunu yaymıştır. Ona Şebsafa'yı unutturabilmek için onlarca kızı hizmetine vermiştir. Şebsafa'yı da başka bir erkekten gebe kaldığı gerekçesiyle lekeleyerek saraydan uzaklaştırmayı başarır.

Haris Kösem, Şebsafa tehlikesini savarak hem imparatorlukta hem de padişahlar üzerindeki sarsılmazlığını, gücünü korumaya devam eder. Mutlak hâkim olma güdüsü ile masum bir kıza ve oğluna iftira atmaktan dahi çekinmemiştir.

Yazar romanın bir yerinde “Şimdi size en mühim haberimi vereceğim.”²²¹ diyerek Kösem Sultan'ın Şebsafa'ya ve İbrahim'e oynadığı bu oyun hakkında bilgi verir.

3.1.2.22. Kınoğlu -Kösem Sultan İlişkisi

Kınoğlu, Kösem Sultan'ın para kaynaklarından biridir. Tabii yasal yollarla değil de zorbalıkla elde ettiği birçok değerli eşyayı, Kösem Sultan' a hediye olarak gönderir. Birçok yetimin, mazlumun hakkını alıp onu memnun etmeye çalışır. Sonunda halk onu öldürmeye karar verince, o da Kösem Sultan'ın eteğine sığınır. İnsanlara yaptığı eziyetler öyle çoktur ki veziriazam buna sessiz kalamaz. Kösem'i de dinlemeyerek onu öldürtür. Kösem, en iyi adamlarından birini öldürttüğü için veziriazama düşman kesilir.

Kınoğlu gibi korkusuz, hak, adalet bilmeyen bir adam Kösem Sultan için vazgeçilemez kişilerden olduğu için ölümü ile üzüntü yaşamıştır. Bu üzüntüsünün başlıca nedeni Kınoğlu'nun kendisinin değerli olmasından değil de yaptığı maddi katkıların değerli olmasından gelir.

3.1.2.23. Nasuhpaşaoğlu-Kösem Sultan İlişkisi

Nasuhpaşaoğlu, Kösem Sultan için bir kahramanken, saraydaki diğer insanlar için bir eşkıyadan ibarettir. Kösem ona kol kanat gerdiği halde vezir ve saray eşrafı onu bir dağ eşkıyası olarak görmeye devam eder. Kösem'in vezirle olan husumeti, çevresindeki insanların da canını tehlikeye sokmuştur. Nasuhpaşaoğlu da Kösem Sultan'ın sevdiği, koruduğu biri olduğu için vezirin yok etmesi gereken kişilerdendir.

²²¹ Koçu, a.g.e., c. 2., s. 98.

Kösem Nasuhpaşaoğlu'na dilediği emri verip yerine getireceğine inandığı gözü kara bir adamdır.

3.1.2.24. Cinci Hoca- Kösem Sultan İlişkisi

Cinci Hoca yoksul bir hayat içinde yaşarken Kösem Sultan onu saraya davet eder. Nefesinin çok kuvvetli ve şifa verici olduğu bilinir. Kösem Sultan da oğlu İbrahim'in huzursuzluğuna, rahatsızlığına bir çare olarak onu getirir.

Cinci Hoca Sultan İbrahim'i iyi edince Kösem Sultan onu nimete, paraya gark eder. Cinci Hoca da Kösem Sultan'ın bu iyi niyetini kullanmayı bilen zeki bir adamdır. Kısa zamanda yüksek rütbelere gelir ve çok zengin olur. Rüşvetler, hediyeler sayesinde her zaman Kösem Sultan'ın lehine çalıştığı için onun desteğini hep arkasında bulmuştur.

3.1.2.25. Şivekar-Kösem Sultan İlişkisi

Şivekar pek de saygılı olmayan, şişman ama Sultan İbrahim'in çok değer verdiği bir cariyedir. Kösem Sultan bu kaba kızı hiç sevmemiştir. Şivekar da padişah'tan aldığı güçle Kösem Sultan'la sürekli zıtlıştır. Bir gün Sultan İbrahim'den Valide Kösem Sultan'ın küpelerini alıp kendisine takmasını ister. Kösem Sultan, Sultan Ahmet'in hediye ettiği bu küpeleri üzümlere de olsa verir.

Yazar bu olayda Kösem Sultan'ı oldukça sakin, sabırlı, iyi kalpli bir tavır içinde göstermiştir. Kösem Sultan'ın daha farklı, sert davranması beklenen bir durum karşısında böylesine sakin olması, Sultan Ahmet'in ve aralarındaki sonsuz aşkın anılarının gözünde canlanması etkili olmuştur. Yazar, "Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste" sözünü doğrulamak istercesine, Sultan Ahmet'in hatırasını taşıyan küpeleri taktığı günün ertesi, Şivekar'ın öldüğü haberini verir. Yazar Şivekar'ın ölümüne Kösem'in sebep olduğu düşüncesini ortadan kaldırmak için, ölüm sebebini çok şişman olmasına bağlamıştır.

3.1.2.26. Hümaşah -Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan oğlu için güzel, cilveli, onu eğlendirecek, becerikli kızları kendisi yetiştirmektedir. Hümaşah da kendi yetiştirdiği bu kızlardan biridir. Sultan İbrahim'e Şivekar'ı unutturacak biridir. Bütün çeyizi ve düğün masrafları Kösem Sultan tarafından karşılanmıştır. Elbette onun bu ikramları neticesinde Hümaşah da Kösem Sultan'a karşı itaatkâr bir tavır içinde olmuştur. İlişkilerinde tamamen bir çıkar söz konusudur.

3.1.2.27. Şekerpare-Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan dul kaldıktan sonra Eski Saray'a gönderilirken Şekerpare adındaki cariyesini de yanında götürmüştür. Şekerpare onun sıkıntılı zamanlarının yoldaşı olmuş, sırdaşı olmuştur. Kösem Sultan onu kendi elleriyle evlendirmiştir.

Şekerpare çok neşeli, şakacı, kurnaz bir kadındır. Kösem Sultan valide olunca sürekli saraya gelip valide sultanı ziyaret eder. Sadece ziyaret etmekle kalmaz, valide sultana kumaş, mücevher, halı gibi değerli hediyeler getirir. Kösem Sultan onun vasıtasıyla rüşveti oldukça yaygın hale getirir. Hazinesini genişletir. Şekerpare'ye sarayda çok itibar göstermeye başlar. Şekerpare bu kadar iltifattan şımarınca ölçüyü aşan hareketlerde bulunur, başına buyruk işler yapmaya başlar ve Kösem Sultan'la arası açılır. Kösem Sultan kendisini hiçe saymaya başlayan, sözünden çıkan kimselere tahammül gösteremediği için Şekerpare de bu davranışlarından dolayı onun gazabına uğrar.

Kösem Sultan ister cariye ister padişah olsun, bilgisi dışında hareket eden kişileri affetmediğini bir kere daha göstermiş olur. Çünkü Kösem Sultan her zaman sarayın mutlak hâkimi olmak hırslıdır. Kendisine itaat etmeyen kişileri de gözünü kırpmadan harcar.

3.1.2.28. Vezir Mehmet Paşa-Kösem Sultan İlişkisi

Kösem Sultan'ın, İbrahim'i tahttan indirme yolunda karşısına bir engel olarak çıkan veziri yok etme kararı, vezirin de Kösem Sultan'a karşı aynı kararı almasına yol

açar. Vezir ilk defa Kösem Sultan'ın yok edilmesi gerektiğini düşünür ve bunun için çalışmalara başlayan ilk kişi olur.

3.1.2.29. Celalî İbrahim Ağa -Kösem Sultan İlişkisi

Kızlarağası Celalî İbrahim Ağa Kösem Sultan'ın en sadık adamlarındandır. Zaten gerek Hürrem gerekse Safiye Sultan'da görüldüğü gibi sultanların saray içinde danıştıkları, yardım aldıkları, kötü emelleri için kullandıkları en güvenilir kişiler kızlarağalarıdır. Kösem Sultan da bu geleneği bozmamıştır. İbrahim Ağa'yı, işlemek istediği cinayette alet olarak kullanır. Sünnet düğününü fırsat bilerek torununu öldürmesi için İbrahim Ağa'yı görevlendirir. Fakat başarısızlıkla sonuçlanan bu öldürme planının sonucunda, Celalî İbrahim Ağa'yı ölümden kurtaramaz. Çünkü onu kurtarma çabasına girişse bu planı kendisinin hazırladığı ortaya çıkacaktır.

3.1.2.30. Melekî Kalfa -Kösem Sultan İlişkisi

Melekî, Kösem Sultan'ın cariyelerinden biridir. Güzel, sadakatli bir kız olduğu için Kösem onu çok sever. Fakat Melekî'yi tek bir hatasında saçlarını kısacık keserek cezalandırır. Melekî içten içe Kösem Sultan'a karşı kin beslemeye başlar. Kösem Sultan'a hizmette bulunur ama aynı zamanda da yaptığı kötülükleri asla kabullenemez. Tesadüfen Kösem Sultan'ın, Sultan Mehmet'i öldürme niyetinde olduğunu öğrenince ondan hem kendinin hem de diğer masum insanların intikamını almak istercesine bu planını Turhan Sultan'a haber verir.

3.1.2.31. Ordu-Kösem Sultan İlişkisi

İmparatorluğun farklı iki insan gruplarından oluşan orduları, yeniçeriler ve sipahiler, sultanlarla da farklı ilişkiler içinde olmuşlardır. Her iki ordu birliği de otoritesini korumak, ülkesini korumak amaçlarını güderek zaman zaman padişaha, zaman zaman imparatorluğun diğer ileri gelenlerine söz geçirmeye çalışmışlardır. Elbette iki ordu her zaman aynı fikri savunmadıklarından aralarında soğukluklar olduğu

da görülmüştür. Bu soğukluğu fırsat bilip ordulardan yararlanmak amacını güdenler de olmuştur. Bunlardan biri de Kösem Sultan'dır.

Kösem Sultan sarayda pek çok entrika çevirdiği için kendini sağlama almak gerektiğini, bunun en garantili yolunun da ordunun desteğini almak olduğunu bilir. Bu yüzden saraya yakın olan, devşirmelerden oluşan yeniçerileri her zaman hoş tutmaya çalışmıştır. Arkasına onların desteğini alarak tahttan padişah indirmiş, canlara kıymış, sadrazamlar azletmiştir. “Ocak ağaları ile Kösem Sultan bir taraftan rüşvet, hudutsuz rüşvet, bir taraftan da devlet nüfuzunu kullanarak ticaretle adeta bir çete kurmuşlardı.

Artık altın ve mücevher sandıklarını koyacak gizli mahzenler bulmakta sıkıntı çekiyorlardı.”²²²

Kösem Sultan yeniçerilerin desteğiyle bir yandan imparatorluğu sömürürken bir yandan da Türk askerlerinin birbirlerini öldürmesine göz yummuştur. Nice sipahi, Kösem Sultan'ın hırsı yüzünden yeniçeri kılıcı altında kalmaktan kurtulamamıştır.

3.1.3. Romanın Genelinde Kösem Sultan

Kösem Sultan, masum, temiz, saf, güzel ama bir o kadar da zeki Afro olarak hayatını sürdürürken, aklının bir köşesinde hep zengin olmak, zengin biriyle evlenmek düşüncesi vardır. Ölümüne sebep olan para ve iktidar hırsı daha bir köylü kızyken, hayallerinin içinde en masum şekliyle yer almış ancak nüfuzu, parası arttıkça bu hırsı da masumiyetini kaybetmiştir.

Afro, Osmanlı İmparatorluğu'na Sultan olduktan sonra bir süre daha iyi kalpliliğini muhafaza etmiştir. Fakat saray yaşamının acımasızlığı onu iyi bir haseki sultan olmaktan vazgeçirmiştir. Sultan Ahmet'in ölümüyle ihtişamlı, parlak, sevgi dolu bir hayattan, yeni valide sultanın aşağılamalarına maruz kalarak Eski Saray'ın karanlık dünyasına girmek Kösem Sultan'ın iyi yönünü yok etmiştir. Sultan Ahmet zamanındaki iyi niyetli Kösem Sultan'ın yerini hırslı, intikamcı, cani bir kadın almıştır.

Romanda Kösem Sultan'ı bu bakımdan üç farklı şekliyle görmekteyiz:

1. Henüz Milo Adası'ndan çıkmamış güzel köylü kızı Afro

²²² Koçu, a.g.e., s. 363

2. Sultan Ahmet'in sevgisinden başka hiçbir şey düşünmeyen Haseki Sultan Kösem

3. Eski Saray'a gittikten sonra oraya tekrar dönmeye and içen ve intikam duygusuyla dolu olan, cinayetler işleyen kötü Valide Sultan Kösem.

Yazar iyeden kötüye doğru giden bu davranış biçimini romanda hayatın bir cilvesi gibi aksetmiş, Kösem Sultan'ı son derece iyi niyetli bir bakış açısından ele almıştır.

B. ROMANLARDA ELE ALINAN KONULARIN TARİHİ BİLGİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE ROMANLARDA KURGUNUN ELE ALINIŞI

1. HASEKİ HURREM SULTANI KONU ALAN ROMANLAR

1.1. Haseki Hurrem Sultan'ı Konu Alan Romanlarda (Hurrem Sultan-Feridun Fazıl Tülbentçi, Hurrem Sultan-Turhan Tan, Zümrüt Gözlü Sultan-Ragıp Şevki Yeşim) Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması

1.1.1. Hurrem Sultan'a Ait Bilgiler

Feridun Fazıl Tülbentçi, Hafsa Sultan'ın ve Kanuni Sultan Süleyman'ın konuşmaları arasında Hurrem Sultan'ın Kırım Han'ından hediye edilmiş bir Rus kızı olduğunu, Roksolan adındaki bu kızın henüz çocuk yaşta ve bir köy papazının kızı olduğunu belirtmiştir. Fizikî görünüşünü de şöyle tasvir eder:

“Hafsa Sultan'ın işaret ettiği kız on altı, on yedi yaşlarında, uzun boylu, mütenasip vücutlu ve beyaz tenli idi. (...) Biraz kalkıkça burnunun kanatları açılmış, sarı ayva tüylerine benzeyen kılları âdeta dikilmişti. Ellerini incecik beline dayamıştı. Etrafına meydan okuyan pervasız bir hali vardı.”²²³

“Batı tarihçileri tarafından Roxelana, Roza, Rosanne, Ruziac ve La Rosso; Osmanlı tarihçileri tarafından Haseki ve Hurrem Sultan”²²⁴ olarak tanıtılır. Fakat Türk tarih kaynaklarında da tıpkı batıda olduğu gibi adı konusunda farklılıklar görülür.

Ahmet Refik “Hurrem Sultan güzel değildi. Mütenasip, biraz kalkık burnu, beyaz ve cazip teni, manalı bakışları, hamlı gülümseyişleri, düzgün endamıyla Osmanlı hakanını sihirlemişti.”²²⁵ şeklinde anlatırken bir başka yazar da yine bunlara paralel olarak Hurrem Sultan'ı “...bu öyle bir çehre ki hakiki bir güzelliği yok, fakat insanı teshir eden bir canlılığı var. Uzun kirpiklerle gölgelenmiş kara gözler Hünkârın bakışına fettanca, hattâ âdeta küstahça cevap veriyor. Ne sayısız gözlerin ihtiraslı ifadelerini

²²³ Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Hurrem Sultan*, İnkılap ve Aka Kit., İstanbul, 1978, s. 9

²²⁴ Uluçay, Çağatay, a.g.e., s. 34

²²⁵ Refik Ahmet, a.g.e., s. 48

görmüş olan o adam, Hurrem'in gözlerindeki alaycı mânaya tutuluvermiştir.”²²⁶
cümlelerinden Hurrem Sultan hakkında anlatılan özelliklerin benzer olduğu görülür.

Çağatay Uluçay ise Hurrem Sultan'ın bir Rus papazının kızı olduğunu iddia eden tarihçiler olduğu gibi Fransız veya İtalyan olduğunu iddia edenlerin de olduğunu belirtir.

Hurrem Sultan'ın, Türk akınları sırasında esir düşüp saraya getirildiği varsayımından daha çok, Kırım Hanı Mehmet Giray tarafından saraya hediye edildiği yönündeki görüş hâkimdir.

Turhan Tan'ın romanında da Hurrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'a Kırım Hanı'ndan gelen bir armağan olarak sunulur. Yazar Kanuni Sultan Süleyman'ın her şeyiyle ona teslim olmasını sorgulamış, ardından da eleştirel bir gözle Hurrem'i anlatmaya başlamıştır.

“Kırmızı Rusya'nın bir köyünde doğmuş, papaz olan babasının İsa namına veril gelen basit sadakalara dayanan dar bütçesine ağır bir yük oluşturarak yarı aç ve yarı çıplak yaşamış, kiliseyle kulübesi arasında sürünen kısa yoldan başka bir ufuk görmemiş, yazma ve okuma öğrenmemiş olan bu genç kız, üzerinde uzun uzun durulacak hiçbir güzel nokta, hiçbir güzel hat ve hiçbir güzel cephe taşıyamıyordu. Çirkin değildi fakat şahane güzellerden de sayılamazdı. Çok beyazdı, etine dolgundu, endamlıydı. Burnunda garip bir özellik vardı, yüzüne çevrilen bakışları daha uzaktan yakalamak ister gibi kalkıktı. Şahlanmış bir gurura, canlı ve duygulu bir kıskaca benziyordu. Saçları kalın ve açık kumraldı.”²²⁷

Ragıp Şevki Yeşim ise, “Hafif kalkık burnu, beyaz parlak cildi, gururla hüznün bir araya geldiği zümrüt yeşili gözleri, harikulade endamı vardı.”²²⁸ şeklinde tasvir ederek henüz romanın ilk sayfasında onun gözümüzde canlanmasını sağlar.

Hurrem'in kimliği ile ilgili bilgiler ileriki sayfalarda verilir. Asıl adının Rozanne ve babasının bir papaz olduğunu ve Dynestre kıyısındaki Robotin kasabasında doğduğunu öğreniriz.

²²⁶ Downey, Fairfax, *Kanunî Sultan Süleyman*, çev. Enis Behiç Koryürek, Milli Eğt. Bas., Ankara, 1950, s. 85

²²⁷ Tan, Turhan, *Hurrem Sultan*, Oğlak, Yay, İstanbul, 2002, s. 13

²²⁸ Yeşim, Ragıp Şevki, a.g.e., s. 7

1.1.2. Belgrat'ın Fethi

Feridun Fazıl Tülbentçi romanında Belgrat'ın fethini şöyle işlemiştir:

Kanuni Sultan Süleyman, veziriazam Pîri Paşa ile birlikte Belgrat seferine çıktığında, veziriazamın makamında gözü olan kişiler padişahı Belgrat'ın alınmasından vazgeçirerek Budin'e yöneltmişlerdir. Pîri Mehmet Paşa ikinci vezir Mustafa Paşa'nın da desteğiyle padişaha yalvarıp yakarmışlar ve Budin'e gidilmesinin yanlış olduğunu kabul ettirmişlerdir. Belgrat, düzenlenen sefer sonunda ele geçirilmiştir.

Turhan Tan, Belgrat seferinden yalnızca, "İstanbul Fatihi'nin düşüremediği Belgrat kalesini tahta çıkar çıkmaz zapt eden bu genç hükümdarı..." şeklinde devam eden cümle içerisinde bahsetmiştir.

Ragıp Şevki Yeşim ise bu seferden hiç bahsetmemiştir.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Pîri Paşa'nın padişahı Macaristan seferinden caydırmaya çalıştığını belirtir.

"... Vezir-i âzam Pîri Mehmet Paşa, genç padişahı gelip geçici bir Macaristan seferinden ziyade esaslı bir plân dahilinde harekete sevk etmek istiyordu; bunun için vezir-i âzam'ın mühim miktarda tımarlı sipahi ile Belgrat üzerine gönderilip Tuna'nın sağ sahilinden şehrin uzaktan muhasara edilmesi kararlaştırıldı."²²⁹

Behnan Şapolyo'nun aktardığı bir konuşma da bu görüş doğrultusundadır.

"...Kanuni Sultan Süleyman padişah olunca bu değerli vezir genç padişaha:

–Padişahım, Avrupanın kapısı Belgrat, Akdeniz'in kilidi Rodos'tur, diyerek ona önce Belgrat'ı sonra da Rodos'u aldirmıştı."²³⁰

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Feridun Fazıl Tülbentçi'nin romanında bahsettiği olay ile tarih kaynaklarında anlatılanlar arasında paralellik olduğu görülür.

1.1.3. Rodos'un Fethi

F. Fazıl Tülbentçi Rodos'un fethini de ayrıntılı olarak ele almıştır.

Kanuni Sultan Süleyman denizlerdeki güvenliğin sağlanması için Rodos'un alınmasını şart görür. Daha önce Fatih Sultan Mehmet'in muvaffak olamadığı ve Yavuz Sultan Selim'in "Bizim ahiret seferinden gayri yolculuğumuz yok!" diyerek sefer

²²⁹ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, TTK Yay, ts., c.2, s. 311

²³⁰ Şapolyo, Enver Behnan, a.g.e., s. 164

düzenlemediği Rodos'u, Kanuni Sultan Süleyman almak ister. Pîri Paşa da kendisine destek olur. Günlerce süren mücadeleden sonra Rodos alınır.

Turhan Tan'da da konu hemen hemen aynı şekilde işlenmiştir.

Veziriazam Pîri Paşa Kanuni Sultan Süleyman'a Akdeniz'deki şövalyeleri durdurmak için, burayı Türk yapmak için Rodos'un alınması gerektiğini söyler. Ama Fatih Sultan Mehmet'i ve Yavuz Sultan Selim'i hatırlayınca tereddüt yaşar. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman'dan azar işitir. Neticede Rodos'a sefer düzenlenmesine karar verilir.

Yazar Rodos seferinin hazırlık aşamasını, saraydan ordunun uğurlanışını, yolculuklarını uzun uzun anlatmıştır. Yaklaşık otuz sayfalık bir anlatımdan sonra bir ara durup okuyucuya şöyle seslenmiştir:

“Burada savaşın tam bir tarihçesini yapacak değiliz. Yalnız romanımızla ilgili sahneleri sıralamakla yetineceğiz. Ancak, Türk kılıcının, taş, mermer ve demir de olsun önüne çıkan her engeli nasıl yerlebir ettiğini anlatmış olmak için Rodos'un savunma düzenini kısaca anlatmayı gerekli buluyoruz.”²³¹ diyerek yine uzun tasvirlerle, savunmayı ve kalenin alınışını ele almıştır.

Şövalyelerin “Büyük Üstad” denilen reislerinin Türk köylerini ateşe verişi, saldırılarda alınan başarısızlıklar, binlerce Türk askerinin ölümü, Kanuni Sultan Süleyman'ın git gide artan öfkesi ve bunu vezirlerine, kumandanlarına yansıtması çok çarpıcı şekilde anlatılmıştır. Yazar, Rodos seferinde önemli yer tutan casusların hikâyelerine de oldukça geniş yer vermiştir. Bunlardan biri de Rus kızının hikâyesidir.

Savaş sırasında bir Türk askerine âşık olan Rus kızı, Türkler lehine casusluk yapar. Rodos düştüğünde o Türk askeriyle evlenme hayaliyle yanıp tutuşur. Ancak bu Türk gencinin öldüğünü haber alınca çıldırır. Saçını başını yolarken diğer aşığı İngiliz şövalyesinin de bir Türk kurşunuyla öldüğünü öğrenir ve kendini kaybeder. Evine koşar, iki çocuğunu hançerleyip Türklere saldırır. Orada can verir.

Rus kızının yanında, hekim Salamon ve Almaral adlarındaki casusların faaliyetleri de anlatılmıştır. Düşmanın savunma planlarını ele geçiren bu casuslar sayesinde Osmanlı ordusunun üstünlük sağlamaya başlaması kaleme alınmıştır.

²³¹ Tan, Turhan, a.g.e., s. 58

Turhan Tan'ın bazı yorum farklılıklarıyla üzerinde durduğu casuslar konusunu diğer kaynakların nasıl ele aldığına bakalım.

“Bir İngiliz yüzbaşı, genç bir Rum kadını olan sevgilisinin gözü önünde savaşırken vuruluyor; iki çocuğunu öpüyor, onların üzerinde istavroz çıkarıyor; sonra birer kama darbesiyle öldürüyor ve : ‘Düşman artık size ne dünyada, ne de ahirette bir şey yapabilir!’ diye haykırarak cesetlerini kızıl ateşe atıyor. Ondan sonra âşıkının kanlı mantosuna sarınıyor, onun bıraktığı kılıcı yakalıyor ve kendisi de bir Türk mızrağı altında düşmek üzere ilerliyor.”²³²

“Rodos'taki Osmanlı'ya bağlı en önemli casus, Yahudi lakaplı bir doktordur. Bu kişi Rodos şövalyelerinin güvenini kazanmak için, din değiştirip Hıristiyan olmuştur. Şövalyelerden aldığı bilgileri rapor haline getirerek, Osmanlı ordusuna ulaştırıyordu.”²³³

Ragıp Şevki Yeşim romanında Rodos seferine yer vermemiştir.

F. Fazıl Tülbentçi ve Turhan Tan'ın eserlerinde konu ettikleri, Pîri Paşa'nın Rodos seferindeki etkisi, tarih kitaplarında da aynı şekilde yer almıştır.

“Rodos'un alınması hususunda divan-ı hümayunda yapılan müzakerede ekseriyet, Rodos seferine taraftar değildi. Şövalyelerin şöhreti, adanın müstahkem olup uzun müddet muhasaraya dayanamaması ve Avrupa'nın burası ile yakından alâkası cihetiyle adaya sür'atle yardım etmeleri düşünülerek tehlikeli ve muvaffakiyetsiz bir maceraya girilmek istenmiyordu. Vezir-i âzam Pirî Mehmed Paşa ile ikinci vezir Çoban Mustafa Paşa ve korsanlardan Kurd oğlu Müslihiddin Reis, Rodos seferine taraftar olup Avrupa tarafından endişe edilmemesini ileri sürmekte idiler.”²³⁴

Bu karşılaştırmalardan da görüldüğü gibi Rodos seferiyle ilgili herhangi yanıltıcı veya yanlış bir bilgi romanlarda yer almamıştır. Yazarların bu kanlı kuşatmayı muhayyilelerinde canlandırmaları, yaşanan acıları okuyucuya tekrar yaşatmak istemeleri olayları hayal gücüyle beslemelerine neden olmuştur.

1.1.4. Macaristan Seferi Ve Mohaç Meydan Muharebesi

F. Fazıl Tülbentçi'nin eserinde ele alınan Macaristan seferini özetle aktaralım.

²³² Downey, Fairfax, Kanunî Sultan Süleyman, Çev. Enis Behiç Koryürek, Milli Eğt. Bas., Ankara, 1950, s. 47-48

²³³ Altaylı, Tarık, Kanuni Sultan Süleyman'ın Liderlik Sırları, Okumuş Adam Yay., İstanbul, 2004, s. 66

²³⁴ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, a.g.e., s. 313

Fransız kralının annesi Almanlara esir düşen oğlunun kurtarılması ve Fransa'nın vahim durumunun düzeltilmesi için Kanuni Sultan Süleyman'a bir mektup yazar, ondan yardım diler. Kanuni Sultan Süleyman sefer kararını verir ve ordu, yeni bir zafer için Macaristan'a saldırır. Önce Petervaradin, İylok ve Ösek kaleleri alınır ve Budin'e gelinir. Macarlar Kral Layoş eşliğinde ileri yürüyüşe geçerler. Mohaç ovasında karşı karşıya gelirler. Osmanlı ordusu burada büyük bir zafer kazanır. Macaristan'ın başına Kral Layoş'un can düşmanı Yanoş Zapolya getirilir.

Turhan Tan Mohaç Meydan Muharebesi'ni romanda "Mohaç" adıyla ayrı bir bölüm olarak işlemiştir.

İbrahim Rodos seferinden sonra savaşız geçen yıllardan hoşnut olmayan ordunun huzursuzluk çıkardığını padişaha bildirir. Veziriazam İbrahim bir sefer olması zorunluluğunu dile getirir. O kış sefer hazırlıkları padişahın emriyle başlar. İbrahim, padişahın bu sefere gitmeyip askerinin gözünden düşmesini ve kendi itibarının artmasını içten içe istemektedir. Ancak Kanuni Sultan Süleyman ordunun başında gitmeye kararlıdır.

Veziriazam İbrahim Paşa sefer esnasında da padişahla eşit durumda olduğunu bütün orduya hissettirmek için çaba sarf eder. Petervaradin kalesini, ardından İlliok kalesini kuşatır. Mohaç ovasına varılır. Kanlı bir mücadelenin ardından zafer kazanılır.

R. Şevki Yeşim bu zaferden bahsetmemiştir.

Romanlarda Mohaç zaferi, anlatım tarzlarının, üzerinde durulan konuların farklılığı dışında hem kendi aralarında hem de tarih kaynaklarına bakıldığında tutarlılık gösterir.

Mohaç Zaferi Vasfi Mahir Kocatürk'ün kaleminde şöyle özetlenmiştir:

"Birinci Fransuva Sultan Süleyman'a mektuplar göndererek kurtarılmasını rica etti. Padişah Fransa Kralının bu dileğini kabul etti.

Bu hâdise o devirdeki Osmanlı Padişahının üstün kudretini ve yüksek insanlığını göstermek bakımından çok önemlidir. Fransızların Türklere karşı hayranlık ve sempati duymalarına ayrıca sebep olmuş âdetâ ananevî bir dostluk başlangıcı sayılmıştır. Türkler hesabına çok şanlı olan bu hâtıranın Fransızlar arasında meydana getirdiği sempati son zamanlara kadar devam etmiştir.

1526 yılında Sultan Süleyman üç yüzbin kişilik bir ordu ve üç yüz topla tekrar Macaristan'ın hükümet merkezi olan Budin üzerine yürüdü. Mohaç ovasında Macar ordusuyla karşılaştı. Mohaç muharebesi adını alan bu çarpışmada Macarlar büyük zayıflık vererek mağlup ve perişan oldular. Kral Lui yaralandı ve kaçarken bataklıklarda kaldı. Sultan Süleyman'ın çadırı önüne iki binden fazla düşman kafasından bir ehlam yapıldı.²³⁵

Romanlarda Mohaç zaferinin anlatımında iki farklılık dikkat çeker. Birincisi fethedilen kale adlarının değişik olmasıdır. F. Fazıl Tülbentçi "İylok" olarak zikrederken Turhan Tan "İllök" demiştir. Tek bir harf değişikliği olmasının, tarihçilerin bu adı kaynaklardan farklı olarak okumuş ve yazarların da bu farklı adları tercih ettikleri düşünülebilir.

İkinci farklılık da Behram Ağa adındaki bir asker ile ilgilidir. Kaynaklarda Behram Ağa Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk Macaristan seferinden önce, Macar kralına elçi olarak gönderdiği kişi olarak geçmektedir.

"Elçi, Macar Kralına Kanuni'yi Osmanlı padişahı olarak tanımmasını ve vergi ödemesi gerektiğini bildirdi. Macar Kralı vergi vermenin padişahı tanımak ve ona bağlanmak olduğunu bildiği için bunu reddetti. Bununla da kalmayarak bazı kaynaklara göre de tehdit ve hakaret ederek içlinin ülkesine geç dönmesine neden oldu. Bu durumu savaş nedeni sayan Kanuni, Macaristan'a sefer başlattı."²³⁶

Bir başka kaynakta da bu konu hakkında şunlar yazar:

"... Süleyman'a red cevabı verdi. Ve bu reddin yanında Türk elçisinin işkence ile öldürülmesi cüreti de vâki oldu. Öldürülen Elçisinin kulakları ile burnu, önceden cevap yerine Süleyman'a erişince kendisinin ve saltanatının uğradığı hakareti ona anlatmış oldu. Henüz emeklemekten yeni kurtulmuş olan (ağzı süt kokan) bu Macar hükümdarının, Yüce Türk'ün tecrübesiz gençliğine hor bakmağa cesaret ettiğini görmek onu müthiş hiddetlendirdi. Babiâli üzerinde saltanat sürenin öz bir Osman oğlu olduğunu Luis'ye göstermek gerekti."²³⁷

²³⁵ Kocatürk, Vasfi Mahir, *Osmanlı Padişahları*, Buluş Yay., Ankara, 1962, s. 150-151

²³⁶ Altaylı, Tarık, *Kanuni Sultan Süleyman'ın Liderlik Sırları*, Okumuş Adam Yay., İstanbul, 2004, s. 62

²³⁷ Downey, Fairfax, a.g.e., s. 19

Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'a sefer düzenleme sebeplerinden biri olan Behram Ağa F. Fazıl Tülbentçi'nin romanında da mevcuttur. Fakat o, Behram'ı Manisa'dan beri İbrahim'in hizmetkârı olan, daha sonra onun ilgisizliği yüzünden Hurrem'in safına geçen biri olarak tanıtır. Hem Behram Ağa, Mohaç Muharebesi'ne de katılmıştır. Hurrem'in adamı olduğu anlaşıldığında da İbrahim tarafından öldürülmüştür. Dolayısıyla bu romandaki Behram Ağa tarihte geçen kişi değildir.

Turhan Tan ise Behram'a, öldürülen elçi olarak romanında yer vermiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Mohaç zaferinin ardından Pîri Paşa'ya söylediklerinden bunu anlarız.

“Benim tahta çıktığım yıl içinde Macar eline gönderdiğim elçi Behram'ın öldürüldüğünü haber verdiğinde, ‘Sus lala, ardını söyleme. Onun nice kesildiğini anlatma, bunu sırasında sorar, öğrenirim’ demiştim. Belgrad'ı aldığım gün, kendi kendime sordum ‘Behram'ın öcü alındı mı’ deyu yüreğime danışım.”²³⁸

1.1.5. Viyana Kuşatması

F. Fazıl Tülbentçi'de Viyana kuşatması;

Macaristan'ın fethinden sonra Yanoş, kral ilan edilmiş ancak bir süre sonra Ferdinand da kendi krallığını ilan edince Yanoş Osmanlılar'a sığınmıştır. Ferdinand ise Osmanlı'ya krallığını tanıması için haber göndermiştir. Kanuni Sultan Süleyman Yanoş'a, Ferdinand'a karşı koruyacağının teminatını vermiştir. Bu sözünün üzerine Ferdinand'a haddini bildirmek üzere, Osmanlı ordusu Viyana kapılarına dayanır. Fakat Viyana alınmadan geri dönlür. Rüstem Ağa savaş sırasında hava koşullarını bahane ederek gayret göstermeyen İbrahim'i, satılmışlıkla suçlar. Onun “ Vezir, düşmana satılmıştır.” sözünden sonra yazar dipnot olarak “Bazı Frenk yazarlarına göre, Veziriazam İbrahim Paşa, Viyana kuşatması sırasında düşmana satılmıştır. Fakat Türk tarihlerinde böyle bir kayıt yoktur.”²³⁹ açıklamasını yapar.

Turhan Tan da Viyana kuşatması sırasında İbrahim Paşa'nın kurnazlık ve çıkar peşinde olduğunu belirtir.

²³⁸ Tan, Turhan, a.g.e., s. 241

²³⁹ Tülbentçi, a.g.e., s. 186

Kanuni Sultan Süleyman, Budin'deki karışıklığa çeki düzen vermesi için İbrahim Paşa'yı görevlendirir. İbrahim Paşa gelecekte krallığının merkezi olarak hayal ettiği Budin'i ele geçirmek için üstün bir gayret gösterir.

Kanuni Sultan Süleyman Budin'i Ferdinand'ın elinden almak için Viyana'nın alınmasını gerekli görür. Ordu tekrar Macaristan'a gitmiştir. Viyana kuşatması sırasında askerler bir yandan soğukla bir yandan da açlıkla mücadele etmişlerdir. Onların bu halinden yararlanmayı düşünen düşman orduları, onları gafil avlamak ister ama yaptıkları yanlış çok pahalıya öderler. Türk askerleri yağmur, çamur, açlık demeden direnip dört gözle düşmanı beklemişlerdir. Onları eze eze geçmişlerdir. Ama Viyana duvarlarını ve demir kapılarını geçmeyi başaramamışlardır. Kuşatmadan vazgeçerek geri dönmüşlerdir. Dönerken de veziriazam İbrahim Paşa bir esiri, Viyanalılara dostluk teminatı veren bir mektupla serbest bırakır. Mektupta "Biz sizin şehrinizi almaya gelmedik, arşidükünüzü mağlup etmeye geldik, o kaçtı, biz de dönüyoruz."²⁴⁰ yazmaktadır. Bazı kaynaklarda bu sözün Kanuni Sultan Süleyman tarafından söylendiği de geçmektedir.²⁴¹

Yazar Viyana'nın kuşatılamamasında soğuk, açlık, kıtlık gibi sebepler arasında İbrahim'in, Avusturyalılarla anlaşmasını yani Osmanlılar'a ihanetini de gösterir. Ayrıca burada Hammer'ın milliyetçilik duygusuyla hareket ettiğini ve İbrahim'in ihanetini kabul etmediğini, yalanladığını belirtir.

1.1.6. Makbul İbrahim Paşa

İbrahim, gerek padişahın çok yakın dostu, sırdaşı ve güvendiği bir devlet adamı olması, gerekse Hurrem ile aralarındaki düşmanlık sebebiyle tarih içinde aldığı yeri, romanlarda da almıştır. Saraya gelişi, Kanuni Sultan Süleyman ile olan münasebetleri, düzenledikleri eğlence geceleri, devlete hizmetleri aynı zamanda da zararları ve ölümü ile romanlarda oldukça yoğun olarak işlenmiştir.

İncelememizin muhtelif kısımlarında İbrahim ile ilgili bilgilere değinildiğinden burada da onunla ilgili olarak yalnızca saraya gelişi ve ölümünün tarihi gerçeklerle uyuşup uyuşmadığına bakacağız.

²⁴⁰ Tan, a.g.e., s. 316

²⁴¹ Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Padişahlarının Hayat Hikayeleri*, Ötüken Yay., İstanbul, 1998

F. Fazıl Tülbentçi, İbrahim ile ilgili olarak romanında bize şu bilgileri verir: “ Padişahın en sevgili ve itimat ettiği insanlardan biri muhakkak İbrahim Ağa idi. Onu herkesten üstün tutar, hiçbir zaman hizmetkâr muamelesi etmezdi. Eğlencelerde, ziyafetlerde yanibaşından ayırmazdı. İbrahim, aslen Pargalı bir Rum gemicinin oğluydu. Bir deniz yolculuğu sırasında Türk korsanlarının eline esir düşmüş, Manisa civarında oturan Sefa adlı dul bir kadına satılmıştı. Kadın, bu fevkalâde güzel ve zeki Rum çocuğuna iyi bir terbiye vermiş, kıymetli elbiseler yaptırarak giydirip kuşatmıştı.”²⁴² Kısa zamanda Türkçe’yi öğrenen, keman çalan İbrahim bir gün, evinin önünden geçerken keman sesini işiten padişahın iltifatına mazhar olmuş ve o günden sonra da nüfuzu git gide artmıştır.

Veziriazamlığa kadar yükselen İbrahim, Viyana kuşatmasında serasker unvanını aldıktan sonra kendisini padişah ile bir görmeye başlamış, padişaha danışmadan kararlar almış, hazinesini göze batacak kadar çoğaltmıştır. Tüm bunlar düşmanlarının ona diş bilemesine neden olmuştur. Özellikle de baş düşmanı olan Hurrem Sultan onun vereceği açıkları sürekli takip etmektedir. Hurrem’in kışkırtmalarına tepkisiz kalamayan Kanuni Sultan Süleyman da sonunda ölümünde karar kılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman, 1536 yılının mart ayında İbrahim’i bir iftar yemeğine davet eder. Yemekler yendikten sonra sazlar çalınır, şiirler okunur. İbrahim daha sonra odasına çekilir ve burada kaydı görülür.

Turhan Tan romanın genelinde İbrahim, Paşa’ya olumsuz bir gözle bakmıştır. “Pargalı bir gemicinin oğlu, Türk korsanlarının köçeği, Manisalı dul bir kadının kölesi” olarak tanıttığı İbrahim’e sürekli “haris nedim”, “haris köle” diye hitap etmiştir.

Turhan Tan’ın romanında da İbrahim’in ölümü aynı şekilde gerçekleşmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, İbrahim’in kışkırtmaları yüzünden İskender Çelebi’yi haksız yere öldürdüğünü anladığında ona karşı büyük bir öfke duymaya başlar. Saraya geldiğinde bu acısını Hurrem ile paylaşır. Hurrem bu fırsatı yakalamışken İbrahim hakkında daha da kışkırtıcı şeyler söyler, öldürülmesine dair telkinlerde bulunur. Bunun üzerine padişah onu öldürme görevini Rüstem’e verir. Bir iftar yemeğini, afyonlu bir

²⁴² Tülbentçi, a.g.e., s. 40-41

eğence takip ettikten sonra İbrahim odasına çekilir. Rüstem'in köleleri kementle onu bu odada boğarak öldürürler.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İbrahim hakkında şu bilgileri verir: "İbrahim Paşa için Rum veya Hırvat diyorlar; memleket söylenmiyerek aslen Frenk olduğunu da iddia ediyorlar. Bir rivayete göre de aslen Rum olan Parga gemicilerinden birinin oğlu imiş; Türk korsanları tarafından tutularak Manisa civarında bir dul kadın tarafından satın alınmış ve o da bunu yetiştirmekte iken Manisa sancakbeyi olan Şehzade Süleyman tarafından alınmıştır. Başka bir rivayete göre de Bosna valisi İskender Paşa tarafından tahsil ettirilen İbrahim musikiye de vakıftı. Çok zeki, güzel söyler ve hoşsohbetti. İskender Paşa bu çocuğu büyük babası zamanında Kefe sancakbeyi Süleyman'a vermiş, ikisi yaşıtlı olduklarından beraber büyümüşler, Süleyman hükümdar olunca İbrahim'i beraberinde İstanbul'a getirerek hasodabaşılığa tayin etmiştir.²⁴³ "25 yaşında saray nâzırı ve Enderûn-ı Hümâyûn'un âmiri olan İbrahim Ağa, hızla devlet teşkilâtını, idaresini, Osmanlı ricalini öğrendi ve tanıdı.

İşte bu harikulâde tesadüfler silsilesi ve müstesna talih, İtalyan aslından zavallı bir köleyi, hem de daha 28 yaşında iken, Türk Cihan devleti'nin en yüksek iktidarına getirdi."²⁴⁴

Görüldüğü gibi İbrahim Paşa iki romanda da aynı bilgiler doğrultusunda işlenmiştir.

İbrahim'in hükümdarlıkta gözü olduğu görüşünün tarihçiler arasındaki fikir ayrılıklarından biri olduğu görülür. İ. Hakkı Uzunçarşılı İbrahim'in hükümdarlık yarışı içinde olmadığı görüşündedir ama romancılarımız aksi yönde savunmaları baz alarak İbrahim'i eleştirmişlerdir.

Ragıp Şevki Yeşim İbrahim'in hayatını kendi ağzından vermiştir.

" Biz ki Epirde, Parke kasabasının bir köyünde dünyaya gelmiş bir fakir Rum gemicinin oğlu idik. Altı yaşımızda korsanların eline düştük, esir pazarında bizi Manisalı Pakize kadın satın aldı. Elhamdülillah Müslüman etti, tahsil ve terbiyemizi tamamlattı. Vezir evladı gibi giydirip kuşattı, ziynetlerle süsledi."²⁴⁵

²⁴³ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, a.g.e., s. 355

²⁴⁴ Tunali, Tahsin, "Kanunî'nin Cülûsu", *Hayat Ve Tarih Mec.*, sy.1, Şubat 1972, s. 36-37

²⁴⁵ Yeşim, a.g.e., s. 56-57

R. Şevki Yeşim, İbrahim'in ölümünü tarih kitaplarında geçen şeklinden farklı biçimde vermiştir. Hurrem'in en başta İbrahim için kurduğu komplonun neticelendiğini göstermek için romanın kurgusuna uygun olarak ölümünü gerçekleştirmiştir.

Hurrem daha romanın başında İbrahim'in yüzüğünü çalmıştır. Bu yüzük etrafında komplolar zinciri oluşturmuştur. Sonuçta da bir ramazan gecesini padişah tarafından gönderilen bir bostancıbaşı ile kendi evinde hançerlenerek öldürülmesine sebep olmuştur.

İbrahim'in ölümüyle ilgili tarihçiler arasında da iki farklı görüş vardır. Birincisi ve yaygın olarak kabul edileni, ilk iki romanda olduğu gibi bir iftar yemeğine davet edilip gece saraydaki dairesinde uyurken boğularak öldürülmesidir.²⁴⁶

İkincisi de yine ramazan gecesini davetli olan İbrahim Paşa'nın, padişahın sarayında odasına çekilip uyuduktan sonra sessizce boğulup cesedinin o gece kendi sarayındaki yatak odasına bırakılmış olduğu şeklindedir.²⁴⁷

Bu durumda F. Fazıl Tülbentçi ve Turhan Tan'ın birinci varsayımdan yola çıkarak İbrahim'in ölüm hikâyesini oluşturduklarını, R. Şevki Yeşim'in de, birkaç değişiklik olsa da, evde öldürülmesi dolayısıyla ikinci varsayımı göz önüne aldığını görürüz.

1.1.7. İskender Çelebi'nin Ölümü

İskender Çelebi'nin Ölümü ve sonrasında Kanuni Sultan Süleyman'ın yaşadığı üzüntü tarih kitaplarında çok acı bir olay olarak dile getirilir.

İskender Çelebi ve İbrahim baba oğul ilişkisi içindedirler. Ancak Bağdat seferi sırasında Kanuni Sultan Süleyman'ın bütün yetkileri İskender Çelebi'ye vermiş olması İbrahim'de kıskançlık duyguları oluşmasına sebep olur. Bu nedenle ondan yüz çevirmeye başlar. Sefer esnasında kendisine “serasker” diye hitap eden bir tellalı azarlaması üzerine İskender Çelebi'ye öfkesi iyiden iyiye artar. Padişahı da ondan nefret ettirmeyi başarır ve padişah onun idamına karar verir.

²⁴⁶ Bilgi için bkz;

a) Uzunçarşılı, a.g.e.

b) Sertoğlu, Midhat, “Kanûnî Devrinin Perde Arkası”, *Hayat Tarih Mec.*, c. I, sy. II, 1976

²⁴⁷ Kocatürk, a.g.e.

İskender Çelebi'nin idam edildiği gece Kanuni Sultan Süleyman onu rüyasında görür. Çelebi ona, “Bre zâlim, ben günahsız bir müfsidin telkini ile niçin astın?”²⁴⁸ diyerek elindeki iple, bazı kaynaklarda tülbent olarak geçer, Kanuni Sultan Süleyman'ın üzerine yürüyüp onu boğmak ister.

Kanuni Sultan Süleyman bu rüyanın ardından, yaptığı yanlışı ve İbrahim Paşa'nın gerçek niyetini anlayarak pişmanlık duyar.²⁴⁹

Üç romanda da İskender Çelebi'nin öldürülmesiyle ilgili anlatımda aynı bilgiler kullanılmış, Kanuni Sultan Süleyman'ın gördüğü rüyaya aynı şekilde değinilmiştir.

1.1.8. Şehzade Mustafa Olayı

Şehzade Mustafa iyi eğitilmiş, ahlaklı, ciddi, yeniçeriler, aydın çevre ve halk tarafından sevilen bir şehzadedir. Yaşı itibarıyla de hükümdarlığa namzet gösterilir. Fakat Hürrem Sultan bu duruma karşı çıkar. Şehzade Mustafa'nın aleyhinde çalışmaya başlar. Bu konuda ona en çok Rüstem Paşa yardım eder. Şehzade Mustafa'nın imzasını taklit ederek sahte mektuplar hazırlar. Yeniçerilerin, yaşlanan padişah yerine Mustafa'yı tahta oturtacakları dedikodusunu ortaya atar. Padişah Rüstem'in kışkırtmalarına gelerek düzenlenen İran seferinde ordunun başına geçer. Bu arada İran seferinin düzmece bir sefer olduğunu savunan tarihçiler de vardır. Konya Ereğlisi civarında otağ kurulur ve burada Şehzade Mustafa'ya komplo hazırlanır. Şehzade Mustafa burada sefere dâhil olup da babasının elini öpmek üzere otağa girdiğinde yedi dilsiz, üzerine atılır ve onu boğmak isterler. Onların ellerinden kurtulan yiğit Mustafa, Zal Mahmut'un elinden kurtulamaz ve onun elleriyle son nefesini verir.²⁵⁰

Şehzade Mustafa'nın ölümünü öğrenen yeniçeriler suçluların cezalandırılmasını isterler. Rüstem vezirlikten azledilir ve Zal Mahmut ile beraber İstanbul'a kaçarlar.²⁵¹

²⁴⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 358

²⁴⁹ Bilgi için bkz;

a) Uzunçarşılı, a.g.e.

b) Öztuna, Yılmaz, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Hayat Kitapları, İstanbul, 1964, c.7

c) Downey, a.g.e.

²⁵⁰ Hanhan, Ziya, “Şehzade Mustafa'nın Boğdurulması”, *Tarih Konuşuyor*, !967, c. 7, sy. 45

²⁵¹ Bilgi için bkz.;

a) Downey, a.g.e.

b) Hanhan, Ziya, “Şehzade Mustafa'nın Boğdurulmasının Akisleri”, *Tarih Konuşuyor*, !967, c. 7, sy. 46

İncelediğimiz üç romanda da Hürrem Sultan'ın entrikaları ve hırsı sonucu kurban edilen Şehzade Mustafa olayı, tarih kaynaklarında anlatıldığı gibi yer almıştır.

Romancılar Hürrem'in ve Rüstem'in canı, haris yüzlerini göstermek, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem karşısındaki acziyetini kanıtlamak için bu kanlı ve bir o kadar da vahşi olayı dramatik bir şekilde ele almışlardır.

1.1.9. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Meselesi

Hürrem Sultan tahtta gözü olduğu gerekçesiyle Şehzade Mustafa'yı padişaha düşman etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman da dedesinin durumuna düşmek korkusuyla, oğlunu gözünü kırpmadan öldürmüştür.

Şehzade Mustafa olayına yer verilen üç romanda da Kanuni Sultan Süleyman âdeta nöbet halinde gelen sayıklamalarla babası Yavuz Sultan Selim'in, dedesi II. Bayezid'i tahttan indirmesini anımsar. Sonra kendini düşünür ve hasekisinin söylediği üzere oğlu Şehzade Mustafa'nın da aynı şeyi kendisine yapmasından korkar.

“Padişah hasekisinin sözlerine bîgâne kalamıyor, hep hatırına babası Yavuz Selim'in, Sultan İkinci Bayezid'i hal'i hâdisesi geliyordu.”²⁵²

“Gözlerinin önüne yine büyükbabası Sultan Selim'in tahtı nasıl zorla aldığını hatırlıyordu.”²⁵³ (Sultan Selim, Kanuni'nin büyükbabası değil babasıdır. Fakat burada bilginin yanlış verildiği düşünülemez. Çünkü F. Fazıl Tülbentçi daha sonra bu bilgiyi doğru olarak kullanmıştır. Burada yalnızca bir karışıklık olmuştur.)

“Babası Yavuz Sultan Selim Hân, 24 Nisan 1512 da askere dayanarak tahta çıktığı zaman pederi Sultan İkinci Bayezid'i Dimetoka'ya göndermişti. Acaba tarih tekerrür mü ediyordu?”²⁵⁴

“Bu genç ve dinç şehzade, mahpus tuttuğu ihtirasları ansızın başıboş bırakıp da şu otağın önüne çıksa ve ‘Beni mi istersiniz, babamı mı’ diye haykırsa şu ordu, şüphe yok ki, geceyle gündüzden, hareketle hareketsizlikten, ölümle hayattan birini tercihte

²⁵² Tülbentçi, a.g.e., s. 263-264

²⁵³ Tülbentçi, a.g.e., s. 271

²⁵⁴ Tülbentçi, a.g.e., s. 275

serbest bırakılmış gibi tereddütsüz bir şevk içinde ‘Seni, elbette seni!’ cevabını verecekti.”²⁵⁵

“Mustafa’nın yeni bir Yavuz olabilmesi ihtimali kafasında ve onun öyle bir rol oynamaya tam bir kabiliyet hissettiren olgun gençliği de gözünden ayrılmıyordu.”²⁵⁶

“O gün, baba hakkı düşünülmeden yapılan bir işin bugün kendi oğlu tarafından tekrar edilmesi elbette mümkündü.”²⁵⁷

“Babamın dedeme yaptığını oğlum da bana yapmak istiyor. Bu, Allah’ın takdiri mi, kendi gafletimizin cezası mı, bilmem. Ama ben deli Bayezid değilim, Mustafa da asla Yavuz Sultan Selim olamayacaktır. Kırarım, her şeyi kırarım. Beni düşürmek isteyenleri oğlum değil, babam olsa mahvederim.”²⁵⁸

“Ben ölmedikçe bu tahta kimse geçemez. Neden acele eder? Yoksa bu tahtı o sarhoş ve sefih Selim’e mi bırakırım sanır?”²⁵⁹

Tarihçiler II. Bayezit’in tahttan indirilmesiyle ilgili iki farklı görüş ileri sürerler.

Yılmaz Öztuna, Sultan Bayezit’in kendi isteğiyle tahttan çekilme kararı aldığını belirtir. Aslında büyük oğlu Şehzade Ahmet’i tahta geçirmek niyetinde olan Sultan Bayezit, yeniçerilerin ve aydın kesimin Sultan Selim’den başkasını padişah tanımayacaklarını ilan etmeleri üzerine Sultan Bayezit tahtı Selim’e bırakmıştır. Öztuna, Selim’in, babasını Dimetoka’ya uğurlarken elini öptüğünü, hatta gözyaşı döktüğünü yazar. Ona göre Sultan Bayezit’i oğlu Selim öldürmemiş, kendisi Dimetoka’ya giderken bir hastalık sonucu ölmüştür.²⁶⁰

İ. Hakkı Uzunçarşılı da şehzadeler arasında çıkan kavgadan ötürü Sultan Bayezit’in oğlu Selim’i İstanbul’a davet ederek saltanatı oğluna devrettiğini, daha sonra da Dimetoka’ya gitmek üzere yola çıktığını ama bu yolculuk esnasında öldüğünü belirtir. Ayrıca bu konudaki farklı görüşlere de yer verir.

“...Bayezid daha Dimetoka’ya varmadan Çorlu civarında ansızın vefat etti; tarihler yolda hastalandığından veya ihtiyarlığa keder de munzam olarak öldüğünden bahsederlerse de Tenkîüt-Tevarih’te Karıştıran’da şehiden vefatını yazar.(S.507).

²⁵⁵ Tan, a.g.e., s. 449

²⁵⁶ Tan, a.g.e., s. 470-471

²⁵⁷ Tan, a.g.e., s. 493

²⁵⁸ Tan, a.g.e., s. 495

²⁵⁹ Yeşim, a.g.e., s. 249

²⁶⁰ Öztuna, a.g.e., c. IV

Şehzade Ahmed memlûk sultanına gönderdiği arzıda ise İstanbul'dan çıkarılan babasının Karlidere'de hastalanarak vefat ettiğini beyanından sonra halk arasında vefatının kardeşi tarafından olduğunun şâyi olduğunu yazmıştır.”²⁶¹

Romanlarda, örneklerini verdiğimiz bu tarihî gerçeklerle örtüşen olaylar dışında birçok konu hakkında, gerek dipnotlarda gerek romanın akışında, aydınlatıcı bilgiler verilmiştir.

Örneğin F. Fazıl Tülbentçi, haseki unvanı, Osmanlı'nın eski başkenti, devşirmenin manası, sefer hazırlıkları, yeni doğan çocuklar için yapılan işler, Rüstem Paşa'ya atılan cüzzamlı iftirası, şehzadelerin sünnet düğünleri v.s. hakkında kısa bilgiler vermiştir.

Turhan Tan, Kanuni Sultan Süleyman'ın ve Yahya Bey'in beyitlerinden örnekler sunmuş, Pîri Paşa'nın ölümü hakkında tarihçilerin yorumlarını değerlendirmiş, sefere uğurlama merasimi hakkında bilgi vermiş, Yavuz Sultan Selim'in oğlu Süleyman'a “çakşırılı” diye hitap ettiği olayı anlatmıştır. Bunun yanında pek çok yerli ve yabancı tarihçinin yazılarından, mektuplarından alıntılar yaparak hem kendi yazdıklarını desteklemiş hem de olaylara inandırıcılık kazandırmıştır.

R.Şevki Yeşim; koçu, çırağ etmek, yahşi, berhüdar, halik gibi sözcüklerin anlamlarını açıklamış, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'a, Muhsine adlı cariye'nin, sevgilisi İbrahim Paşa'ya yazdığı ve Topkapı Sarayı'nda sergilenen mektupların sadeleştirilmiş şeklini yayınlamış, Gülfem adlı cariye'nin öldürülmesi gibi konulara da yer vermiştir.

1. 2. Haseki Hürrem Sultan'ı Konu Alan Romanlarda Kurgu

1.2.1. Hürrem Hakkındaki Bilgilerin Verilmesi

Romanlarda Hürrem Sultan'ın kişiliği, kimliği, fiziksel özellikleriyle ilgili bilgilerin tarih kitaplarındaki bilgilerle örtüştüğünü görmüştük. Fakat eldeki bu varolan bilgilerin sunulmuş şekli tabii olarak üç yazarda da farklı şekilde olmuştur.

F.Fazıl Tülbentçi, Hürrem Sultan hakkındaki ilk bilgileri Hafsa Sultan vasıtasıyla verir. Hafsa Sultan ortalığı velveleye veren Hürrem'in böyle davranmasının

²⁶¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 245

sebebini Kanuni Sultan Süleyman'a anlatırken, onun hakkındaki gerçek bilgileri de vermiş olur.

Turhan Tan da Hurrem'in sunumunu ve tanıştırılması görevini Hafsa Sultan'a vermiştir. Ancak yine de ondan farklıdır. Çünkü bu romanda, Hafsa Sultan Kırım Hanı'ndan gelen hediyeleri pay ederken Kanuni Sultan Süleyman'a canlı bir hediye de geldiğini söyleyerek konuya girilmiştir.

R. Şevki Yeşim ise, Hurrem Sultan'ın geçmişe dönüp, Kıırlı bir ihtiyarın kendisini ziyaret ettiği günleri hatırlaması şeklinde, Hurrem hakkındaki bilgileri vermiştir. Bu Kıırlı Tatar o gün, ona geçmişine ait bilgileri vermiştir.

1.2.2. Hurrem Sultan'a Adının Verilmesi

Saraya gelen cariyelere Arapça veya Farsça isim konulurdu. Cariyeler kendi isimleriyle kalmazlardı. Dolayısıyla Hurrem Sultan da bu adı sonradan almıştır. Ama nasıl aldığı, bu adı ona kimin verdiği, ne zaman verdiği tarih kayıtlarında bulunmadığı için, bu kısım romancıların hayal güçleriyle tamamlanmıştır.

Hurrem'e bu adın verilmesi romanlarda da değişik şekillerde konu edilmiştir.

F.Fazıl Tülbentçi, Hurrem'e adının verilmesini şu şekilde kurgulamıştır:

“–Bu vahşi kızı beğendin mi, arslanım?

–Evet, vâlîde.

–Ya...

–Gönül açar.

Valide Sultan belli belirsiz tebessüm etti:

–Öyle ise adını Hurrem koyalım.

–Güzel söylersiz vâlde. Adı Hurrem olsun.”²⁶²

Turhan Tan, Hurrem Sultan'a ad verilmesi vesilesiyle önce okuyucuya Osmanlılar'da ad koymanın önemini açıklamış, sonra da Hurrem'e verilecek ad üzerinde durmuştur. Kanuni Sultan Süleyman ve Valide Hafsa Sultan Rus kızına isim ararlarken Kanuni Sultan Süleyman Hurrem olmasını istemiştir. Hafsa Sultan:

“–Ne demek Hurrem, evlâdım?

²⁶² Tülbentçi, a.g.e., s. 13

–Gönül açıcı, yürek ferahlatıcı, sevinçli. Anlamı sevinçli, şadan demek!

–Hay ağzını seveyim aslanım. Ne de uzun anlattın bir tek Hurrem'i.”²⁶³

R. Şevki Yeşim Hurrem'e ad verilmesini herhangi bir konuyla ilişkilendirmemiş, bu adın niçin verildiğini “Çok güleç, çok şen olduğu için ‘Hurrem’ adı konulmuştur.”²⁶⁴ şeklinde bir dipnot düşerek açıklamıştır.

1.2.3. İbrahim Paşa ve Muhsine

Vezir İbrahim, Kanuni Sultan Süleyman'ın kardeşi Hatice Sultan ile evlidir. Ancak Muhsine adındaki cariye ile yasak ilişki yaşadığı, Topkapı Sarayı'nda bulunan aşk mektubundan anlaşılmaktadır. Romanlarda İbrahim'in sevgilisi Muhsine farklı şekillerde yer almıştır.

F.Fazıl Tülbentçi, Muhsine olayı üzerinde çok durmamıştır.

Hurrem Sultan'ın casusları Muhsine'ye yazılan mektubu ele geçirir ve bunu Hatice Sultan'ın öğrenmesini sağlar. Hurrem Sultan bu mektubu İbrahim aleyhinde kullanır. Bu mektup sayesinde Hatice Sultan'ı kendi tarafına çekerken, Kanuni Sultan Süleyman'ı da İbrahim'den soğutmuş hatta idamını getiren sebeplerden biri olmuştur.

Yazar, iki sevgilinin ilişkileri ortaya çıktıktan ve İbrahim bu olayla itibar kaybettikten sonra, Muhsine'ye ne olduğu hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır.

R.Şevki Yeşim, Muhsine konusunu daha dokunaklı, trajik bir biçimde ele almıştır.

Hurrem, İbrahim'in gözden düşmesi için kullanırken, yazar da Hurrem'e karşı nefret duygularını arttırmak için kullanmıştır Muhsine'yi.

İbrahim ve Muhsine arasındaki aşk ateşi sönmemesine iki sevgiliyi yakarken, haris Hurrem'in eli o ateşi de söndürür. Muhsine'nin yazdığı bir mektubu Hatice Sultan'a ulaştırır. Yalnızca bir emir kulu, parayla alınan bir köle olduğu halde Hatice Sultan, Muhsine'yi affetmez. Bir gece adamlarıyla beraber evine gider, adamları Muhsine'yi zorla kayığa bindirirler ve boğazın karanlık ve azgın sularına atarak boğulmasını seyrederek.

Turhan Tan Muhsine meselesine değinmemiştir.

²⁶³ Tan, a.g.e., s. 21

²⁶⁴ Yeşim, a.g.e., s. 9

1.2.4. Mahidevran İle Hurrem Sultan'ın Kavgaları

Kanuni Sultan Süleyman'ın valide sultanlığa aday hasekisi Mahidevran, günden güne itibarı artan ve kendi geleceğini tehlikeye sokan rakibi Hurrem'e karşı sessizliğini bozarak tartışmaya girer ve ardından da aralarındaki tarihe geçmiş olan kavga cereyan eder.²⁶⁵

Çeşitli tarih kitaplarında da geçen bu olayın oluşumu ve gelişmesi romanlarda bazı farklılıklar göstermektedir.

F.Fazıl Tülbentçi Mahidevran'ı eserine Gülbahar adıyla almıştır. İki haseki arasında geçen kavganın çıkış nedeni olarak Gülbahar'ın kıskançlığı gösterilir. Gülbahar, Hurrem'e bir şehzade annesi olduğunu hatırlatır. Hurrem de ailesinde art arda altı çocuk dünyaya getirildiğini söyleyerek onu küçümser. Bunun üzerine Gülbahar, Hurrem'i dövmeye yeltenir fakat başarılı olamaz. Hurrem'in yardımcıları araya girer. Sultan Süleyman bu olayı duyunca kıskanılmış olmaktan dolayı içten içe gurur duymuştur. Hurrem'i yanına çağırılmış fakat Hurrem bilindiği gibi çıkacak yüzü olmadığını söyleyerek padişahın huzuruna gitmemiştir. Ardından dayanamayarak padişahın kollarına koşmuştur.

Turhan Tan'ın anlatımıyla kavga şöyle olmuştur:

Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk hasekisi Mahidevran, geldiği gibi hünkârı büyüleyen Hurrem'i kıskanır ve hıncını almak için onu odasına çağırır. Mağrur bir edayla el etek öpmeyen karşısına oturan Hurrem'i gören haseki, dayanamaz ve hakaret etmeye başlar. Birbirlerine hakaretler yağdırırlar. Ardından Mahidevran iyice çileden çıkarak Hurrem'e saldırır. Hurrem'se ona hiç karşılık vermez. Kanuni Sultan Süleyman, sevgili kadınının sesiyle, güzelliğiyle huzur bulmak için onu yanına çağırır ama Hurrem gitmez. Padişah hiddetlenir. Valide Sultan olanları anlatınca yaptığından pişmanlık duyar. Mahidevran'ı hapsederek cezalandırır.

R. Şevki Yeşim, Mahidevran ile Hurrem arasında geçen kavgayı İbrahim Paşa'nın ağzından anlatmıştır. Veziriazam İbrahim ve Kanuni Sultan Süleyman birlikteyken Mahidevran'ın odasından çılgık sesleri duyarlar. Kanuni Sultan Süleyman ne olduğunu öğrendikten sonra Hurrem'i yanına çağırır fakat Hurrem yüzünün tırmık

²⁶⁵ Sertoğlu, Midhat, "Kanûnî Devrinin Perde Arkası", *Hayat Tarih Mec.*, c.I, sy. I, 1976

içinde olduğunu ve kendisinin bakışlarını incitmemek için gelemeyeceğini söylediğinde, Kanuni Sultan Süleyman'ın yüreği ona karşı merhametle titrer. Mahidevran'ı da Manisa'ya sürgün eder.

1.2.5. Hurrem Sultan'ın Ölümü

F.Fazıl Tülbentçi Hurrem'in ölümünü şöyle kurgulamıştır:

Bir sinir buhranı sonucu Hurrem Sultan hastalanır. Padişah bir an olsun yanından ayrılmaz. İçi kan ağlasa da güzel sözlerle Hurrem'i hoş tutmaya çalışır. Hurrem ölüm yatağına dek sevdiği hünkârının ismini sayıklayarak son nefesini verir.

Yazar Hurrem'in hayatını güzel bir ölüm ile noktalamıştır.

Turhan Tan, Tülbentçi'nin aksine Hurrem Sultan'ı olabildiğince kötü bir ölüme yakıştırmıştır.

Hurrem Sultan zatürreeye yakalanır. Kanuni Sultan Süleyman yine onun yanındadır. Onun ateşler içinde eriyip bitmesini, buhranlar geçirmesini görmek azap gibi gelir. Ama asıl azabı ölüm döşeğindeki hasekisi çekmektedir. Hurrem Sultan işlediği onca cinayetin bedelini, boynuna kementler sarılır gibi, ciğerine hançerler saplanır gibi hissederek, inim inim inleyerek öder.

Ragıp Şevki Yeşim romanını Hurrem Sultan'ın ölümüyle bitirmemiştir. Hurrem Sultan ölmemiştir ama işlediği onca cinayet yüzünden pişmanlıklar içindedir ve günahlarından arınmak için dualar eder.

2. HASEKİ SAFİYE SULTAN'I KONU ALAN ROMANLAR

2.1. Haseki Safiye Sultan'ı Konu Alan Romanlarda (Sultanların Aşkı-Feridun Fazıl Tülbentçi, Saraydaki Kadın-Zuhuri Danışman, Safiye Sultan-Turhan Tan) Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması

2.1.1. Safiye Sultan'ın Kimliği

Safiye Sultan, Venedikli Baffo, bazı kaynaklarda Baffa, Bako veya Bafo olarak da geçer, ailesine mensup, güzel, zeki, cazibeli, şen, ihtişama düşkün, kedere ve ümitsizliğe düşmeyen bir mizaçtadır.²⁶⁶

Safiye'nin bu özellikleri üç romanda da gerek açıklama şeklinde gereke olayların akışı içinde belirtilmiştir.

F.Fazıl Tülbentçi onun dillere destan güzelliğini şu satırlarla anlatır:

“Genç kızlık çağına geldiği sırada kendisine, ilâhî bir güzelliğe sahip olduğunu söylemişlerdi. Bu sözleri ilk defa duyduğu zaman endam aynasının karşısına geçmiş, uzun uzun vücudunu seyretmiş ve gurur duymuştu. Kısa zamanda cazibesi ve güzelliği Venedik'te değil, diğer şehirlerde de duyulmağa başlamıştı.”²⁶⁷

Zuhuri Danışman çok bilinen bilgileri vererek Safiye'yi tanıtmıştır.

“Safiye Venedikli bir asilzadenin kızı idi. Gondollar diyarının fettan ve sihirli bir güzeli idi. Bafo sülâlesindendi. Babasının birkaç gemisi vardı. Ve Safiye asıl ismile Bafo çok genç yaşta Venedik zevk ve eğlence hayatıyla haşır neşir oldu.”²⁶⁸

Turhan Tan Safiye'den yüzlerce erkeği köleleştiren dünya güzeli bir kız olarak bahsederken aynı zamanda da terbiyesiz, şımarık, cilveli gibi olumsuz sıfatları da eklemiştir.

2.1.2. Safiye Sultan'ın Manisa'ya Gelişi

Bafo babasının yanına, Korfu adasına gitmek üzere, Venedik'ten ayrıldığında Adriyatik'ten gemi ile geçerken Türk korsanları onu esir almış ve Manisa'ya götürerek

²⁶⁶ Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Haremde Üç Haseki Sultan*, Ötüken Yay., İstanbul, 2000

²⁶⁷ Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Safiye Sultan*, İnkılap Kit., İstanbul, 1952, s. 235

²⁶⁸ Danışman, Zuhuri, *Saraydaki Kadın*, Sinan Mat. İstanbul, 1954, s., 23

Şehzade Murat'a sunmuşlardır.²⁶⁹Üç romanda da bu kaçırılış hikayesine sadık kalınmıştır.

2.1.3. Nurbanu Sultan Ve Yandaşları

“Valide Sultan Nurbânû, Safiye Sultan'ı gözden düşürmek için oğluna en güzel cariyeler bularak takdim etmeğe başladı. Sokullu'nın karısı ve Murad'ın kız kardeşi olan Esmâ Sultan da aynı şeyi yaptı. Bu suretle padişah kadın zevkine büsbütün düştü. Kırk haseki kadını ve dörtyüz cariyesi vardı. Yüzden fazla çocuğu dünyaya geldi. Sarayda bir gecede elli beşik sallandığı söyleniyordu.”²⁷⁰

Burada olduğu gibi pek çok tarih kitabında da Sultan Murat'ın kadına düşkünlüğünün sebebi olarak Valide Nurbanu Sultan gösterilmiş, romanlarda da en çok bu konu üzerinde durulmuştur.

F.Fazıl Tülbentçi valide sultanı bu işe teşvik edeni Esmihan Sultan olarak göstermiştir. Esmihan Sultan padişaha güzel cariyeler takdim etmek suretiyle padişahı Safiye'den soğutmanın mümkün olduğunu ileri sürmüştür.

Zuhuri Danışman, yine valide sultanı Esmâ Sultan ile Safiye'ye karşı istişare halinde gösterir. Valide Sultan Esmâ Sultan'a:

“Bu dünyada Safiye'den güzel, ondan cazip, daha fettan nice kızlar vardır.”²⁷¹ Diyerek niyetini açıklar.

Turhan Tan'ın romanında kızların takdim edilmesi planı Mihrimah ve Valide Sultan arasında olmuştur.

“Mihrimah ‘ Çiviye çivi söker, kadını da kadın yıkar.’ diyerek tâçdar yeğenine güzel kızlar takdim etmek ve onların delaletiyle Safo'yu ezmek fikrindeydi. Nurbânû, bu fikrin pek iyi ve pek doğru olduğunu kabul etmekle beraber, başka tedbirlere de başvurmak icap ettiğini ileri sürüyordu.”²⁷²

²⁶⁹ Bilgi için bkz.;

a) Öztuna, a.g.e.

b) Refik, a.g.e.

²⁷⁰ Kocatürk, a.g.e., s. 176

²⁷¹ Danışman, a.g.e., s., 60

²⁷² Tan, Turhan, *Safiye Sultan*, Oğlak Yay., İstanbul, 2004, s. 203

2.1.4. Canfeda Kalfa

Osmanlı tarihindeki en meşhur kalfalardan biridir Canfeda Kalfa. Valide Nurbanu Sultan'ın ona çok güveni vardır. Bunun neticesinde Canfeda'yı oğluna tavsiye bile etmiştir. Sultan Murat da onu haremi hümayuna kethüda yapmıştır.

Canfeda Kalfa'yı üç romanda da Valide Nurbanu Sultan'ın padişaha sunmak düşüncesi şöyle olmuştur:

“Hani arslanım, kalfamız diye söylemiyorum. Canfeda inci gibi bi hatundur, Haremi Hümâyundaki cariyeler, eline su dökemezler.”²⁷³

Nurbanu Sultan Canfeda'ya elini çabuk tutması konusunda öğüt verir:

“... Şevketli oğlumuz güzel kadınlara fazlaca düşkündür. Korkarım ki bu Raziye senden evvel davranmasın.”²⁷⁴

Nurbanu Sultan, Mihrimah Sultan'a Canfeda hakkındaki düşüncelerini anlatır.

“ Eski Sarayda bir Canfeda var. Genç, güzel bir kızdır. Şeytana külahını ters giydirecek kadar da akıllıdır. Kendisini buraya getirip oğlumla tanıştıracam.”²⁷⁵

2.1.5. İçki Yasası

III. Murat ve adamları bir gün bir meyhanenin önünden geçerlerken sarhoş olan yeniçerilerin sözlü tacizine hedef olurlar. Padişah buna fena sinirlenir ve içkiyi yasak eder.

Sultan Murat'ın içkiyi yasaklamasına sebep olan bu olay romanlarda da aynı zemin üzerine yorumlar eklenerek dile getirilmiştir.

F.Fazıl Tülbentçi bu konuyu şöyle ele almıştır:

Bir yeniçeri mahallesinde yeniçeriler devletin kötü gidişatından dem vururlarken padişahın buldukları meyhaneye doğru geldiğini görürler. Lakayt bir biçimde şarap taslarını padişaha doğru yönelterek hürmetsizlikte bulunurlar. Sultan Murat atından hiç inmeden endişeli ve kızgın bir şekilde saraya döner. Fakat bu laubaliliği hazmedemez ve Müslümanların şarap içmelerini yasak eder.

²⁷³ Tülbentçi, a.g.e., s. 410

²⁷⁴ Danışman, a.g.e., s. 42

²⁷⁵ Tan, a.g.e., s. 204

Zuhuri Danışman, padişahın tebdili kıyafet ile dolaştığı esnada bu olayın vuku bulduğunu belirtmiştir. Sarhoş sipahi ve yeniçeriler padişahı tanıyarak terbiyesizce hitaplarda bulunurlar. Padişah bundan büyük üzüntü duyar. Derhal emir vererek Müslümanlara içkiyi yasaklar.

Turhan Tan içki yasağını şöyle yorumlamıştır:

Padişah bir gün boğazdan kayıkla geçerken bir meyhanedeki sarhoş yeniçeriler onu görüp tanıyınca kıyıya gelip, ona kadeh kaldırıp, şarap içerler. Sultan Murat gururunu inciten bu hareket neticesinde içkiyi yasak eder.

2.1.6. Sokulu Mehmet Paşa ve Sultan Murat

“Üçüncü Murad tahta çıkmak üzere İstanbul’a gelip Sarayburnu’na çıktığı zaman Sokullu’ya çok hürmet göstermiş, hattâ elini öpecek olmuş, Sokulu vermemiş. Padişah sonra bu hareketine pişman olmuş, kendi kendine içerlemiş ve Sokullu’ya hınç duymaya başlamış.”²⁷⁶

Murat’ın tahta cülus için İstanbul’a geldiği zaman yaşanan bu olay üç romanda da aynı şekilde konu edilmiştir.

2.1.7. Sokullu Mehmet Paşa’nın Ölümü

Sokulu Mehmet Paşa’nın ölümüyle ilgili değişik yorumlar vardır.

Sokulu, Kanuni Sultan Süleyman devri sadrazamlarındandır ve devlet işlerinde padişahın daha fazla söz sahibi olmuştur. Sokulunun sadaretinin uzaması, düşmanlarını faaliyete sevk etmiştir. Ona aleyhtar olanların başında Şemsi Paşa gelmektedir. Şemsi Paşa, Kara Üveys, Şeyh Şüca ve Lala Mustafa Paşalar birlik olup padişahı Sokullu’ya karşı kışkırtmaya başlarlar.

Bir gün, alışlageldiği üzere sokulu Mehmet Paşa, ikinci divanını toplayıp devlet işlerini görüştüğü sırada daha önceleri kendisinden sadaka isteyen Boşnak bir adam yine Sokullu’nun yanına gelir. Sokulu ona para vereceken Boşnak, kolunun içinde sakladığı hançerle Sokullu’yu göğsünün altından yaralar. Sokulu o akşam vefat eder.

²⁷⁶ Kocatürk, a.g.e., s. 177

Bu işin bir kaza olduğunu savunanlar ile, düşmanları tarafından hazırlanan bir komplo olduğunu ileri süren tarihçiler de vardır.

Sokullu'nun ölümüyle ilgili, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın değinmediği fakat Peçevi Tarihi'nde ve onu kaynak gösteren birçok tarih kitabında yer alan ve bizim incelediğimiz romanlarda da bulunan bir konu daha vardır.

Sokulu ölmeden önce, her gece yardımcısı Hasan Ağa'ya Osmanlı tarihinden parçalar okutur. Ölümünden bir gece önce de Sokulu, Hasan Ağa'dan, Sultan Murat'ın Kosova'da şehit oluşunu okumasını ister. Bu tarih sayfalarını dinledikten sonra kendisine de böyle bir ölüm nasip olması için Allah'a dua eder. Ertesi gün de yukarıda anlattığımız şekilde ölümü gerçekleşir.

İncelediğimiz üç romanda da Sokullu'nun ölümü hadisesi, Sultan Murat'ın şehit edilmesini dinlemesi ve dua etmesiyle birlikte yer almıştır. Sokullu'nun öldürülmesi neredeyse tarih kitaplarında anlatılanlarla birebir aynı işlenmiştir.

2.1.8. Şehzade Mehmet'in Doğumu

Şehzade Murat daha padişah olmadan önce Manisa'dayken Safiye Sultan ile birlikte olduğu için, Sultan Mehmet'in doğumu ile ilgili olarak değişik görüşler vardır.

F.Fazıl Tülbentçi Şehzade Mehmet'in doğumuyla ilgili olarak, "... 26 Mayıs 1566 da nurtopu gibi bir erkek evlât doğmuştu. Nevzada Sigetvar Seferine giden Kanunî Sultan Süleyman, Mehmet adını koymuştu."²⁷⁷ açıklamasını yapar. Dolayısıyla Şehzade Mehmet'in Manisa'da, babasının şehzadeligi sırasında doğduğu anlaşılmaktadır.

Zuhuri Danişman da, Şehzade Mehmet'in İstanbul'a gelindikten sonra doğduğunu belirtir. Bunu da "Osmanlı İmparatorluğunda hükümdarlık, babadan oğla intikal ederdi. Ve Padişah Sultan Murad'ın o güne kadar hiç çocuğu olmamıştı. Safiye'den doğacak çocuk eğer erkek olursa, istikbalin Padişahı olacaktı. Bianenaleyh bu doğum ile bütün saray meşguldü."²⁷⁸ açıklamalarından anlarız. Zuhuri Danişman Şehzade Murat'a saltanat müjdesinin 1574 yılında geldiğini daha önce belirttiği için, oğlu Şehzade Mehmet'in de 1574 yılından sonra dünyaya geldiği sonucuna varırız.

²⁷⁷ Tülbentçi, a.g.e., s. 240

²⁷⁸ Danişman, a.g.e., s.

Turhan Tan ise Şehzade Mehmet'in Manisa'da doğmuş olduğunu kabul eder. Bunu da tarihçilerin bu konuyla ilgili görüşlerini irdeleyerek ispat etmeye çalışır. Turhan Tan'ın bu araştırmasına göre Selânikli Tarihi'nde Şehzade Mehmet'in 1566 yılında doğduğu ve Kanuni Sultan Süleyman'a bir mektupla bunun bildirildiği, bunun üzerine Sultan Süleyman'ın 'Ecdad-ı kiramımızda Murad oğlu Mehmet olagelmıştır' diyerek adını Mehmet koyduğu belirtilir.

Sicilli Osmani'de 1567'de, Solakzade Tarihi'nde de 1566 yılında doğduğu kabul edilir.

Turhan Tan bu görüşlerin, şehzadenin 1582 yılında sünnet olduğu ve ergenlik dönemi göz önüne alındığında, doğru olamayacağı düşüncesindedir. O, Peçevi'nin belirttiği 1568 yılını Şehzade Mehmet'in doğum yılı olarak kabul eder.

Bu durumda F.Fazıl Tülbentçi ve Turhan Tan'ın, tarihçilerin belirttiği zamanlar ışığında hareket ettiği görülür. Fakat Zuhuri Danışman'ın belirttiği tarih Sultan Murat'ın tahta çıkışından sonra olduğu için 1574 yılına denk gelir ve bu bilgilerin dışında kalır.

2.1.9. Şehzade Mehmet'in Sünnet Düğünü

Safiye Sultan, kudretini bütün dünyaya göstermek için muhteşem bir sünnet düğünü tertip ettirir. Yerli yabancı kalabalık bir davetli topluluğunun çağrıldığı bu düğünde oyunlar, eğlenceler, gösteriler düzenlenip bütün memlekete günlerce yemek verilmiştir. Elli altı gün boyunca mehter takımı çalmaya devam etmiştir.²⁷⁹

Bu tarihî şenlik, roman yazarlarınca da o ihtişamı anlatan tasvirlerle romanlarda yerini almıştır.

Turhan Tan, Peçevi, Âli ve Selânikli tarihlerini özetleyerek anlatan Hammer Tarihi'nden alıntılar yaparak bu düğünü romanına almıştır.

2.1.10. Şemsi Paşa'nın Rüşvetçiliği

Şemsi Paşa tarihe, Osmanlı imparatorlarını rüşvete alıştıran kişi olarak geçmiştir.

²⁷⁹ Bilgi için bkz.;

a) Uran, Hilmi, "Sultan III. Mehmed'in Sünnet Düğünü II", *Tarih ve Edebiyat*, sy. II, 1982

b) Öztuna, Yılmaz, *Türk Tarihinden Yapraklar*, Ötüken Yay., İstanbul, 1998

Üç romanda da Şemsi Paşa'nın rüşvet olayı yer almıştır. Turhan Tan daha da ileri giderek tartışmalı olan bu konunun doğruluğunu ispatlamak istercesine Peçevi ve Âli tarihlerinden alıntılar yaparak bu konuyu açıklamıştır.

Tarihçi Âli kendi gözüyle gördüğünü iddia ettiği olayı tarih kitabına da almıştır.

Şemsi Paşa kendi beyliğine son veren Osmanlılar'a karşı düşmanlık beslemektedir. Bu nedenle III. Murat'a kırk bin altın rüşvet vererek Osmanlı'yı rüşvete alıştırmış ve Kızıl Ahmetliler'in intikamını aldığı için çok sevinmiştir. Âli, Şemsi Paşa'nın has halvetinde bulunduğu sırada padişahın yanından gelen Şemsi Paşa'nın başından geçenleri dinlemiş ve bu rüşvet olayını tarihe böylece nakletmiştir.

Ancak tarihçi Âli'nin bu yazdıklarının doğruluğunu kabul etmeyen tarihçiler de vardır. Tarihçi Âli'nin Şemsi Paşa'ya olan kını ve husumeti neticesinde böyle bir karalama işine giriştiği düşünülür.²⁸⁰

Haseki Safiye Sultan'ın konu edildiği bu romanlarda verdiğimiz bu örnekler dışında da tarih kaynaklarındaki bilgilerle örtüşen konulara ve genel bilgilere de rastlarız.

F.Fazıl Tülbentçi; Osmanlı Venedik ilişkileri, Tiflis'in fethi, cülus merasimi, saraya mensup kişilerin doğum ve ölüm tarihleri,

Zuhuri Danişman; Padişahın cülus merasimi, beşik alayı, İran ile ilişkiler, Osmanlı-Avusturya ilişkileri, Lehistan ve Venedik ile ilişkileri ve bunlarda Safiye'nin oynadığı roller,

Turhan Tan; Fatih kanunnamesi, Kanuni Sultan Süleyman devrinin özeti, Trablus valisi Ramazan Paşa'nın gemisine yapılan saldırı, Şehzade Mahmut'un öldürülmesi, Kıbrıs meselesi, Eğri kalesinin fethi gibi konulara yer vermişlerdir.

2.2. Haseki Safiye Sultan'ı Konu Alan Romanlarda Kurgu

2.2.1. Sultan Murat'ın Padişahlığı

Sultan Murat'a padişahlık 1574 yılında gelmiştir. Babasının vefatını ve tahta geçeceğini öğrenmesi romanlarda farklı şekillerde yorumlanmıştır.

²⁸⁰ Bilgi için bkz.;

Armağan, Mustafa, *Osmanlı Tarihinde Maskeler Ve Yüzler*, Timaş Yay., İstanbul, 2005

F. Fazıl Tülbentçi Sultan Murat'ın padişahlığı ilk haber veren kişiye Şeyh Őuca olarak seçmiştir.

Şehzade Murat ilginç ve çok etkilendiği bir rüyasını Raziye Kalfa'ya anlatır ve ondan tabir etmesini ister. O da Şeyh Őuca'yı önerir. Şeyh Őuca, rüyanın saltanat makamına delalet ettiğini söyler. Kısa bir zaman sonra da Şehzade Murat'a padişahlık müjdesi gelir.

Zuhuri Danışman da bu konuda Şeyh Őuca'yı görevlendirmiştir.

Raziye Kalfa stn özellikleri olan bir kadındır. Şehzade Murat bunu öğrenince ondan el falına bakmasını ister. Raziye de ustası Şeyh Őuca'yı Murat'ın huzuruna çıkarır. Şeyh Őuca, Şehzade Murat'ın el falına bakar ve elinde üç ay içinde saltanat tahtının göründüğünü söyler. Bunu söyleyerek canını da tehlikeye attığının farkındadır. Tam üç aylık sürenin bitiminde saraya bir atlı gelerek Sultan Murat'ın padişah olduğu haberini getirir.

Turhan Tan daha gerçekçi davranarak Şehzade Murat'ın zaten padişahlığa aday olduğunu belirtir.

Şehzade Murat sürekli İstanbul ile irtibat halindedir. Saraydaki vezirlere, nedimlere padişahlığı için vaatlerde bulunmuştur. İstanbul'dan Sultan Selim'in hasta olduğu haberi gelir. Şehzade Murat padişahlığa hazırlanmaya başlar. Sonunda da babasının ölüm haberi üzerine resmen padişahlığını ilan eder.

2.2.2. Safiye'nin İstanbul'a Gelişi

Şehzade Murat padişah olduğunu öğrenince ilk olarak kendisi İstanbul'a gitmiş, Safiye'yi sonradan getirtmiştir. Safiye Sultan'ın İstanbul'a gelişi romanlarda farklı yorumlarla sunulmuştur.

Sultanların Aşkı romanında, Sultan Murat cülus için İstanbul'a giderken Safiye Sultan'ı görmeyiz. Ama İstanbul'a gelip birkaç ay geçtikten sonra onun hasret ve gzyaşi dolu mektubu Sultan Murat'ı çok etkiler ve derhal onu İstanbul'a getirtme emri verir. Hasekisinin dairesini hazırlamakla bizzat kendisi ilgilenir. Haseki Safiye Sultan saraya geldiğinde, Valide Nurbanu Sultan da dahil olmak üzere tüm saray halkı onu karşılar.

Saraydaki Kadın romanında, Sultan Murat hasekisine İstanbul'a gideceğini söylediğinde, Safiye Sultan da onunla beraber gitmek için çok dil döker, yalvarır, ağlar ama Sultan Murat, at üstünde yapılacak yolculuğun kendisini yoracağı gerekçesiyle hasekisini götürmez. Daha sonra Safiye Sultan'ın saraya nasıl geldiği hakkında bir açıklama yoktur.

Safiye Sultan romanında, Sultan Murat Topkapı Sarayı'na gelince gözünde tüten Safiye'sini bir an önce İstanbul'a getirtmek ister. Onun dairesini kendisi hazırlar. Safiye geldikten sonra bütün saray halkından ve validesinden, Safiye Sultan'ı tanımlarını ve hürmet göstermelerini ister.

2.2.3. Sultan Murat'ın Ölümü

Sultan Murat'ın ölümü iki romanda Safiye Sultan'a farklı şekilde etki etmiştir. Birinde padişahın ölümüyle kahrolan bir Safiye Sultan görürken, diğerinde padişahın ölümü ile yeniden ve daha güçlü olarak doğuşunu bekleyen bir Safiye Sultan görürüz.

Saraydaki Kadın romanında, Sultan Murat padişahlığının müjdesini Şeyh Şüca'dan aldığı gibi hayatının son demlerinde olduğunu da onun rüya tabirinden öğrenir. Nedeni ve çaresi bulunamayan bir hastalık Sultan Murat'ın pençesini bırakmaz. Safiye Sultan da onun bu zor durumunda bir an olsun yanından ayrılmaz. Ölümünü hatırlamak istemez. Padişahı sürekli teselli eder. Ama kaçınılmaz son geldiğinde Safiye'nin aklı başından gider, hıçkırıklar boğazına düğümlenir, yalnızlığına ağlamaya başlar.

Safiye Sultan romanında, her gün yeni bir cariyeye yeni bir heyecan yaşayan Sultan Murat yaşı ilerledikçe vücudu zayıflamaya başlar ve hastalık belirtileri göstermeye başlar. Sık sık mide sancıları çeker ve saz âlemlerinden, birbirinden güzel cariyelerden tat almaz olur. Safiye Sultan onun bu hastalıklı döneminde yanından ayrılmaz ama iyileşmesini de beklemez. Onun ölümüyle beraber bir imparatoriçe olacağını düşündükçe heyecanını, sabırsızlığını gizleyemez. Sultan Murat'ın ölüm haberi de onun için bir müjde olur.

3. HASEKİ KÖSEM SULTAN’I KONU ALAN ROMAN

3.1. Haseki Kösem Sultan’ı Konu Alan Romanda, (Kösem Sultan - Reşat Ekrem Koçu) Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması

3.1.1. Sultan I. Mustafa’nın Annesi

Yazar I. Mustafa’yı anlatırken annesinden “iriyarı bir Çerkez karısıydı. Tarih kaynaklarımızda da adı yazılı değildir. ‘Sultan Mustafa’nın anası’ derler. Güzel ama cahil bir kadındı.”²⁸¹ şeklinde bahseder ki Çağatay Uluçay da araştırmasında annesinin adının bilinmediğini yazmaktadır.²⁸²

Behnan Şapolyo, annesinin Handan Sultan adında bir Çeskes cariyesi olduğunu, tarihlerde namının “ Valide Sultan” olarak kayıtlı olduğunu yazar.²⁸³

3.1.2. Sultan I. Mustafa

Yazar şehzade Mustafa’nın şuurunu büyük kardeşi Şehzade Mahmut’un babası tarafından öldürülmesi sonunda kaybettiğini belirtir. Tarih kitaplarında da I. Mustafa’nın deli değil de yıllarca hapiste kaldığı, birçok şehzadenin öldürüldüğünü gördüğü için sinir hastası olduğu yazılıdır.

3.1.3. Genç Osman Dönemi ve Genç Osman’ın Ölümü

Yazar II. Osman’ın ulufe dağıtımı sırasında yeniçerilerin karşısına yeni padişah olarak çıkarılmasından ve ölümünden kısaca bahsettikten sonra “Osman Çelebi” başlığı ile dört yıllık Sultan II. Osman döneminin panoramasını çizer.

II. Osman yeniliklerin padişahıdır. Kendinden önce yabancı asıllı cariyelerle evlenen padişahların aksine o, soyu soppu belli bir Türk kızıyla evlenmiş, şatafatlı, bol mücevherli giysilerden uzak durmuş, son derece sade giysiler giymiştir. Onun zamanında İstanbul’da çok sert bir kış yaşanmış ve boğaz suları donmuştur. Bunun üzerine halk onu uğursuz padişah ilan etmiştir.

²⁸¹ Koçu, Reşat Ekrem, *Kösem Sultan*, Doğan Kit., c. I, İstanbul, 2003, s. 158

²⁸² Uluçay, Çağatay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, TTK Yay., Ankara, 1992

²⁸³ Şapolyo, Behnan, a.g.e., 1961

Sultan Osman, ocaklıya çeki düzen vermeye çalışmıştır. Polonya seferinde askerlere bol bol bahşış dağıtıldığı, ihsanlarda bulunulduğu halde askeri şevke getirememiş ve sefer olumsuzlukla sonuçlanmıştır.

Hocası Ömer hacca gidip orada Mısırlı askerlerden yeni bir ordu kurup yeniçerileri ortadan kaldırabileceğine dair telkinlerde bulunur. Sultan Osman'ın hacca gideceğini duyan yeniçeriler durumu anlar ve ayaklanma çıkarırlar. O günlerde Sultan Osman bir rüya görür. Hocası Ömer rüyasını hacca gitmesi gerektiğine yorar. Hocasının bu tabirini beğenmeyen Sultan Osman Aziz Mahmut Hüdai hazretlerine tabir ettirir. O da bol bol tövbe etmesini söyler. Sultan Osman bunun üzerine bütün türbeleri gezerek tövbe eder. Bu arada yeniçeriler kazan kaldırırılar. Padişahın bazı kişilerin kellesini isterler. Osman vermeyeceğini bildirir. Yeniçeri ve sipahiler saraya doğru yürümeye başlarlar. I. Mustafa'yı bulunduğu hücreden çıkarıp tahta oturturlar. Annesinin emriyle Genç Osman'ın zindanlara attığı bütün suçlu takımı salıverilir. Sultan Osman birkaç adamıyla birlikte haremde saklanır. Yapacak bir şey, kaçacak bir yer olmadığı için yeniçeri ağasına sığınırılar. Yeniçeriler bunu öğrenince Osman'ı bulunduğu yerden alırlar, perişan ederler. Davut Paşa onu ellerinden alır ve yalnızca hapsetmek niyetiyle zindana götürür. Ancak bu sözünde durmayarak onu orada boğdurur.

Yazar tarihî gerçeklere bağlı kalarak Genç Osman olayını anlatmıştır.

3.1.4. Abaza Mehmet Paşa Olayı

Genç Osman'ın kanını dava ederek isyan eden Abaza Mehmet Paşa, yeniçerileri Osman'ın katilleri ilan ederek öldürmeye başlar. Kösem Sultan ve Sultan Murat bu isyanı bastırmak için üzerine adamlar gönderirler ve uzun uğraşlardan sonra anlaşmaya varırlar.

Abaza Mehmet Paşa ile ilgili anlatılanlar da tarihî gerçeklerle örtüşen bir niteliktedir.

3.1.5. Yeniçeri İsyancıları ve Hafız Paşa'nın Öldürülmesi

Vezir Hüsrev Paşa'nın azledilmesi üzerine yeniçeriler ayaklanmış, on yedi kişilik bir listeyi padişaha vermişler ve burada adları bulunanların kellelerini istemişlerdir. Padişah bunu kabul etmeyince II. Sultan Osman'ı padişah

tanımayacaklarını söyleyerek tehdit etmişlerdir. Bunun üzerine vezir Hafız Paşa kendini feda ederek yeniçerilerin elinde son nefesini feci şekilde vermiştir.

Tarih kitaplarında da Hafız Paşa'nın vahşice ölümü aynı şekilde geçmektedir.²⁸⁴

3.1.6. Tütün Yasağı

“1043 senesinde (1633 Ağustos) İstanbul'da Cibali'den çıkan yangın şehrin büyük kısmını yakmış ve herkes kahvehanelerde heyecanlı dedikoduya başlamış olduğundan herhangi bir ayaklanmanın önünün almak için meşhur vâiz Kadızâde'nin teşvikleriyle Sultan Murad bütün İstanbul kahvelerini yıktırılmış ve kadızâde'nin fetvasıyla tütün içenleri öldüreceğini ilân etmiştir.”²⁸⁵

Tütün yasağının konuluşu romanda da bu şekilde anlatılmıştır. Sultan Murat'ın bu yasak sebebiyle pek çok insanın canını aldığını da devamında eklenmiştir.

3.1.7. Şair Nef'i'nin Ölümü

Sultan Murat kendi haşin, hırçın karakteriyle aynı yapıda olan Nef'i'yi çok sever. Bir gece Nef'i köşkte Siham-ı Kaza'yı okurken şimşekler çakar ve padişahın çok yakınına bir yıldırım düşer. Yazar bundan sonra şöyle devam eder:

“Sultan Murad korktu, elindeki kitabı kapadı ve şu beyti yazdı:

‘Gökten nazire indi Sihamı Kazası’na

Nefi diliyle uğradı Hakk'ın belasına’

diyerek şairi taşlama yazmaktan men etti.”²⁸⁶

Reşat Ekrem Koçu'nun bu cümlesinden, bu beytin Sultan Murat tarafından yazıldığı sonucu çıkarılır. Oysa bu beytin İbrahim Vehbi tarafından yazıldığı belirtilir ve bu olay şu şekilde anlatılır:

“1630 (1039) yılında bir gün Sultan Murad, Beşiktaş kasrında Sihân-ı Kazâ'yı okurken pek yakınına, ayaklarının dibine yıldırım düştü. Heyecanlanan Sultan Murad, bu olayı fırsat bilen ve bunu okumakta olduğu hicivlerin uğursuzluğuna yoran

²⁸⁴ Bilgi için bkz.;

Şapolyo, Behnan, a.g.e.

Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Hareminded Üç Haseki Sultan*, Ötüken Yay., İstanbul, 2000

²⁸⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 191

²⁸⁶ Koçu, a.g.e., c. I, s. 296

düşmanlarının etkisi ile elindeki mecmuayı parçalayıp attı. Ayrıca şairi memuriyetinden de attığı gibi, Edirne'ye sürgün gönderilmesini emretti. Üstelik Nef'i'yi bir daha böyle hicivler yazmağa tövbe ettirdi. Bu olay üzerine tarihçi Nâ'imâ'nın kitabına aldığı tanınmış şu beyt devir şairlerinden İbrahim Vehbî tarafından söylenmiştir.²⁸⁷ denmiş ve bizim yukarıda verdiğimiz beyit verilmiştir.

Nef'i'nin ölümüne dair değişik rivayetler vardır. Bunlardan en çok bilineni, vezir Bayram Paşa'yı hicvettiği için öldürülmesidir. Ancak son birkaç yıldır Fuat Köprülü'nün ortaya attığı iddia daha gerçekçi olarak kabul edilmektedir. Fuat Köprülü, Sultan Murat'ın, bu çok sevdiği ve koruduğu şairi ancak çok büyük bir suç işlemesi halinde ölümle cezalandırabileceğini savunur. Bayram Paşa'ya yaptığı hiciv ile katline ferman vermesinin pek mümkün olmayacağı görüşündedir. Nef'i'nin Sultan Murat'ı hicveden bir şiirini bulan Fuat Köprülü, Nef'i'nin ölümünün gerçek sebebinin bu şiir olduğu düşüncesindedir.²⁸⁸

Reşat Ekrem Koçu da “ Eğer nankörlük bir denaet ise, Nefi o denaeti ertikap etti.

Nefi velinimeti Sultan Murad'ı da hicvetti...²⁸⁹ diyerek Fuat Köprülü'nün bu görüşü doğrultusunda hareket etmiştir. Ama bu kadarla kalmamış, Bayram Paşa'yla ilgili rivayeti de bu görüşle birleştirmiştir.

Padişah kendisini hicveden Nef'i'ye çok kızar ama onu kendisi öldürmez. İkili oynar. Nef'i'yi yanına çağırır, ona kızgınlığını belli etmeden Bayram Paşa'ya ağır bir hicviye yazmasını söyler. Nef'i hemen veziri hicveden bir şiir yazar. Bayram Paşa bu hicivden haberdar olunca padişahın Nef'i'nin katlini ister. Padişah da istediğini yapması için izin verince Nef'i Bayram Paşa'ya yazdığı hiciv neticesinde, Bayram Paşa tarafından öldürülmüş olur.

3.1.8. Cinci Hoca

Yazar sonradan Cinci Hoca adını alan Safranbolulu Hüseyin Efendi'nin geçmişi hakkında, tarih kaynaklarında yer alan bilgileri verdikten sonra halk ve saray tarafından

²⁸⁷ İpekten, Halûk, *Nef'i Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara, 1998, s. 61

²⁸⁸ Bilgi için;

İpekten, a.g.e.

Akkuş, Metin, *Nef'i Ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara, 1998

²⁸⁹ Koçu, a.g.e., c. I, s.298

ona ne derece itibar edildiğini göstermek için çeşitli hikayeler nakletmiştir. Onun imparatorluk içinde yükseldiği mevkileri, Kösem Sultan ile olan münasebetlerini ve nasıl zengin olduğunu anlatmıştır. Çünkü Cinci Hoca'nın cübbe alacak parası yokken geniş bir hazineye sahip olması bu dönemin önemli konularından biridir.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, onun böyle bir hazineye nasıl sahip olduğunu şöyle belirtmiştir:

“ Hüseyin Efendi, okuyuculuğundan dolayı Cinci Hoca diye şöhret bulmuş, pâdişaha mensûbiyeti sebebiyle devlet işlerine müdahale ederek söylediklerini yaptırmış, irtikâp ve rüşvete âzam ve şeyhülislâm ve diğer ileri gelen devlet erkânı hoca efendiyi gücendirmemek için seslerin çıkarmaz olmuşlardı. Pâdişah kendisine mükellef bir konak vermişti.

Anadolu kazaskeri olan Cinci Hoca, rüşvet almakta ve kadıları değiştirmekte o kadar ileri gitmişti ki Anadolu kadılıkları kısa bir zamanda satılmak suretiyle kendisine mühim bir para gelmekte idi.”²⁹⁰

3.1.9. Sultan İbrahim'in Deliliği

Tarihe “Deli İbrahim” olarak geçen Sultan İbrahim'in bu deli yaptasının bilinçli olarak yakıştırıldığı birçok araştırmacı tarafından kabul edilir.

Sultan İbrahim çok sert, acımasız bir padişah olan Sultan Murat döneminde, dairesinde yıllarca hapis kalmıştır. Kardeşlerinin ölümünü görmüş ve yıllarca öldürüleceği anı bekleyerek günlerini geçirmiştir. Sultan olduğunu müjdelediklerinde dahi “Bana saltanat gerekmez. Kardeşim sağ olsun. Bana oyun ediyorsunuz.”²⁹¹ diyerek inanmamıştır.

Cülus merasiminde de dualarla tahta oturmuştur. Ülkesini iyi yönetmek için gayret sarf etmiş, yaptığı her işte âdil olmaya çalışmıştır. Deliliğe dair herhangi bir belirti, davranışlarında ve sözlerinde görülmemiştir. Yalnızca iç sıkıntısı ve bundan kaynaklanan iştahsızlık, baygınlık, sırt ağrıları şeklinde kendini gösteren bu hastalıktan mustarıptır. Bunların da çocukluğundan beri geçirdiği korkulu anlardan kaynaklandığı kabul edilir. Cınnet ya da aklî dengesizlik sayılacak bir rahatsızlığı yoktur.

²⁹⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., c. 2, s. 225- 226

²⁹¹ Metin, Naci, “Cinci Hoca ve Kasım Ağa”, *Hayat Tarih Mec.*, 1977, c.I, sy. 2, s. 4

Sultan İbrahim'in bu mağduriyeti, talihsizliği, ona düşman olan ve onu tahttan indirip feci şekilde katledenlerin kendilerini haklı göstermek için ortaya attıkları bir iftira olarak görülür.²⁹²

R. Ekrem Koçu da İbrahim'in deli olmadığını romanında belirtmeye çalışmıştır. O da, bu doğrultuda bir görüşü savunmaktadır ki, Sultan İbrahim tahtın karşısında ellerini açıp dua ettikten sonra "Bu sözler, o zamana gelinceye kadar hiçbir hükümdarın ağzından çıkmamıştı. Dünyanın hiçbir yerinde. Bu genç adam bir filozof muydu?"²⁹³ yorumunu yapmıştır.

3.1.10. Kösem Sultan'ın Genç Osman'a Sevgisi

Reşat Ekrem Koçu " Sultan Osman küçücükten anası Mahfiruz Haseki'den çok üvey anası Mahpeyker Kösem Sultan'ı severdi."²⁹⁴ Der. O nedenle padişah olunca da Eski Saray'a gönderilen Kösem Sultan'a her gün çiçek ve her cuma şeker gönderir. Yalnızca bir gün çiçek göndermemiştir. İşte o gün, Osman'ın ihtilale kurban gittiği gündür. Kösem Sultan Genç Osman'ın bu feci akıbetine hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak üzülür.

Reşat Ekrem Koçu, II. Osman'ın öldürülmesi olayında Kösem Sultan'ı suçsuz, hatta bu durumdan dolayı üzüntülü gösterirken, tarih kaynaklarında Sultan Osman'ın ölümünden en az yeniçeriler ve zindanda onu katleden Davut Paşa kadar sorumlu tutulur. Ahmet Refik " Genç Osman faciasında Davut Paşayı destekleyen Valide Sultan, o zamanlar cinayete de iştirak etmiş, Sultan Osman'ın idam edilmesi için katilleri teşvik etmişti."²⁹⁵ diyerek Kösem'in de Sultan Osman'ın ölümünde parmağı olduğunu belirtmiştir.

Yılmaz Öztuna da Kösem Sultan'ın üvey oğlu aleyhine çalıştığını belirtirken onunla ilgili bir bilgi daha verir.

Kösem Sultan Eski Saray'a gittiğinde orada bir kenara çekilip kalmamış, oğlunun tahta geçeceği ümidiyle faaliyetlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de II. Osman

²⁹² Bilgi için bkz.,

Metin, a.g.e.

Saygılı, Sefa, "Sultan İbrahim 'Deli' miydi?", *Tarih ve Düşünce*, 2000, S., 8

²⁹³ ²⁹³ Koçu, a.g.e., c. II, s. 16

²⁹⁴ Koçu, a.g.e., s. 168

²⁹⁵ Refik, Ahmet, a.g.e., s. 192

tahta geçtiğinde hem ona hem de annesine çiçekler gönderip tebrik etmek olmuştur. Tecrübesiz Osman, üvey annesinin görüldüğü kadar kötü olmadığını hatta iyi bile olduğunu düşünerek, Osmanlı tarihinde ilk defa Eski Saray'a, üvey annesi Kösem Sultan'ı ziyarete gitmiş, bir ihtiyacı olup olmadığını öğrenmiş ve üç gün orada kalmıştır. Daha önce padişahların Eski Saray'a gittiği görülmemiştir. Bu mühim olayı Venedik büyükelçisi bir rapor halinde Venedik senatosuna bildirmiştir.²⁹⁶

Yılmaz Öztuna'nın verdiği bilgilere göre Reşat Ekrem Koçu'nun bu bilgilere dayanarak Kösem Sultan ve Sultan Osman arasında sevgiye dayalı bir ilişkiyi ele aldığı düşünülebilir.

3.1.11. Şivekar Hatun

Sultan İbrahim'in İstanbul'un en şişman kadının istemesi üzerine Ermeni kızını Şivekar saraya getirilir. Zamanla İbrahim'e hükmetmeye başlar. Kösem Sultan bundan rahatsız olur. Padişah Kösem'in kulağındaki küpeleri Şivekar'a verince Kösem iyice kızar. Ertesi gün Şivekar yatağında ölü bulunur.

Çağatay Uluçay, Şivekar'ın İbrahim tahttan indirildikten sonra Eski Saray'a gönderildiğini ve onun burada öldüğünü belirtir.²⁹⁷

3.1.12. Meleki Kalfa

Kösem Sultan padişah olan torunun öldürmeye karar verir. Hecacıbaşına zehirli şerbetler yaptırır. Kösem'in cariyelerinden biri olan Meleki Kalfa bu duruma şahit olur ve Haseki Turhan Sultan'a haber verir. Helvacıbaşının korkup kaçması üzerin bu suikast gerçekleşmez ama Kösem Sultan'ın kötü niyeti anlaşılır ve ölüm fermanı yazılır.²⁹⁸

Romanda da suikastı haber veren Meleki Kalfa'nın hikâyesi ufak değişikliklerle bu bilgiler ışığında anlatılmıştır.

²⁹⁶ Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Hareminded Üç Haseki Sultan*, Ötüken Yay., İstanbul, 2000

²⁹⁷ Uluçay, Çağatay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, TTK Yay., Ankara, 1992

²⁹⁸ Öztuna, a.g.e.

3.1.13. Kösem Sultan'ın Ölümü

Herkesin uyuduğu ama Turhan Sultan ve Kösem Sultan taraflarının uyumadığı bir ramazan gecesi her iki taraf da baskın yapma hazırlığındadır. Turhan Sultan'ın adamları önce davranıp Kösem'in dairesine girerler. İlk önce Kösem Sultan'ı bulamazlar. Sonra saklandığı dolaptan çıkarıp perdenin ipiyle boğarlar.²⁹⁹

Kösem Sultan'ın hazin sonu romanda da bu şekilde anlatılmıştır.

Tarihî gerçeklerle karşılaştırmasını yaptığımız bu olaylar dışında da yazar, “Kösem Sultan” romanında tarihî gerçeklerle uyumlu başka konulara da değinmiştir. Örneğin; Sultan Murat'ın “Kanlı iz” olarak bilinen Revan seferi, Şehzade Kasım ve Bayezit'in öldürülmesi, Girit seferi, Kara vezirin öldürülmesi, Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi gibi olaylar anlatılmış, Kösem Sultan'ın hayır eserleri, Sultan İbrahim'in samurlara olan düşkünlüğü, Telli Haseki, Şekerpare Kadın v.s. hakkında da bilgi verilmiştir.

Kösem Sultan'ın yaşadığı dönem, Osmanlı imparatorluğu'nda karışıklıkların, dağılmaların, kopmaların, isyanların başladığı çok zor bir dönemdir. Böyle bir dönemde tahta iradeli, güçlü, sözü geçen padişahların geçmemesi ya da böyle olan padişahların tahttan zorla indirilmesi, padişahların çevresinde akıl danışabilecekleri tecrübeli, imparatorluğun bekasını düşünen, hırsları peşinde koşmayan, cesur devlet adamlarının bulunmayışı devletin idaresinde bir boşluk yaratmıştır. Bu boşluktan da akıllı, kurnaz, çıkar düşkünü olan Kösem Sultan ve onun gibiler yararlanmayı çok iyi bilmiştir.

Kösem Sultan, dört padişah döneminde saltanat sürmüş, kendi oğlunu, torununu öldürmüş, Genç Osman'ın ölümünde rol oynamış ve daha pek çok olayın başında yer almıştır.

Bu kadar karışık, çalkantılı bir dönemin imparatoriçesinin romanı olan “Kösem Sultan”da da, Reşat Ekrem Koçu, o dönemde yaşanan hemen bütün olayları kaleme almaya çalışmıştır. Bu nedenle romanda bir bilgi yığılması olduğu da görülür.

Bu kadar çok tarihî vak'anın arasından seçtiğimiz örneklerde Reşat Ekrem Koçu'nun tarihî gerçeklere bağlı olduğu da görülür.

²⁹⁹ Öztuna, a.g.e.

3. 2. Haseki Kösem Sultan'ı Konu Alan Romanda Kurgu

Tarihçi bir kimliğe sahip olan Reşat Ekrem Koçu, bu romanında daha çok tarihî bilgi vermeyi amaçlamıştır. Peş peşe sıraladığı olayları birbirine bağlarken kurgudan yararlanmıştır. Ama gerçeklikten ayrılmamıştır.

Reşat Ekrem Koçu'nun haya ürünü olarak kitabına aldığı en belirgin bölüm, Kösem Sultan'ın İstanbul'a gelmeden önceki hayatının ve İstanbul'a gelişinin anlatıldığı ilk bölümdür.

Kösem Sultan'ın Bosnalı bir Hırvat kızı veya bir Rum kızı olduğuna dair görüşler vardır. Bosna Beylerbeyi tarafından küçük yaşta hareme getirilmiş olduğu belirtilir. Behnan Şapolyo, asıl adının Anastasya olduğuna da belirtmiştir.³⁰⁰

Saraya çok küçük yaşta gelmiş olmasından dolayı hakkında çok fazla bilgiye sahip olunamayan Kösem Sultan'ı Koçu, Afro adıyla bir Rum kasabasının güzel kızı olarak ele almıştır. Ona aşık olan ve Milo Adası'ndan kaçırarak evlenme hayaliyle İstanbul'a getiren de bir yeniçeri olan Ali'dir. Afro saraya Sultan olduktan sonra eski bir aşığı olarak yeniçeri Ali ona her an destek olmuştur. Ali, birbiriyle bağlantısı kopuk olan olaylar arasında da bağlantı kurmaya yarayan onları ilişkilendiren kişi olarak yazara yardımcı olmuştur.

³⁰⁰ Şapolyo, a.g.e.

SONUÇ

“Gönlüm isterdi ki mazîni dirilten san’at,
Sana târihini her lâhza hayâl ettirsin.”

(Yahya Kemal BEYATLI)

Tarihimizin her safhasını, her unsurunu işleyebileceğimiz bir sanat dalı mevcutken, sanatın bir dalı olan edebiyatın her alanında, Orta Asya’dan Avrupa’ya kadar uzanan tarihimizi değerlendirebilecekken, bu yüzlerce yıllık hazinenin heba edilmesi, işlenmemesi ya da yanlış ellerde işlenmesi ne acıdır. Oysa sanatçı, tarihi yapanların bir evladıdır. O kültürün bir parçasıdır. Ancak tarihinden güç alarak sanatını icra eden sanatçılar, dünü bugüne bağlayabilir ve geleceğe yüzünü dönebilir.

Yahya Kemal’in dediği gibi “Tarih yekpare görülecek, topyekûn sevilecek yahut da nefret edilecek bir şey değildir, bilakis tedkik ve muhakeme edilecek bir manzaradır.”³⁰¹ Bu tarih manzaralarını sanatın evrenselliğe açılan kapısından içeriye soktuğumuzda ortaya ölümsüz eserler çıktığı görülür. Bu bakımdan tarih ve sanat birbirlerine karşılıklı olarak hizmet ederler. Sanat, tarihi yeniden canlandırıp evrensel boyutlara taşıırken, tarih de sanat eserini ölümsüz kılar.

Toplumlar, savaş, kültürel yozlaşma, millî ruhu kaybetme gibi durumlarda millî bilincin, birlik ve beraberliğin yeniden oluşması ve canlanması için millî tarihlerinin şan ve şeref dolu günlerini yansıtan edebî eserlere yönelmişlerdir.

İlk sözlü edebî ürünlerden itibaren tarih, edebiyatın içinde yer almıştır. Destanlarda, menkıbelerde hatta, çok güvenilir olmasa da, efsanelerde dahi tarihî gerçeklere göndermeler yapılmakta, ait oldukları toplumların kültürleri, yaşayışları hakkında ipuçları bulunmaktadır.

Tarihi konu alan romanlar, romantizm akımının etkisiyle edebiyatın renkleri arasına katılmıştır. Dünya edebiyatında, ilk tarihî roman olarak, İskoçyalı Sir Walter Scott’ın 1814 yılında yayınladığı Waverly adlı romanı kabul edilir. Türk edebiyatında

³⁰¹ Beyatlı, Yahya Kemal, *Tarih Musahabeleri*, Yahya Kemal Enst. Yay., Batur Mat., İstanbul, 1975, s. 2

ise konusunu tarihten alan ilk eser Ahmet Mithat Efendi'nin 1872 yılında yazmış olduğu *Yeniçeriler* romanıdır.

Yazılmış olan pek çok eserde, konusu tarih olmasa da, tarihî olaylara atıflar yapılmıştır. Hatta her roman, yazıldığı dönemin kültürel, sosyal özelliklerini, siyasal olaylarını yansıttığı için kendi döneminin tarihini yansıtır, denebilir. Bu nedenle her roman ilerisi için tarihe yardımcı bir kaynaktır ve her roman, aslında tarihî romanın görevini yapmaktadır. Peki nedir tarihî romanın görevleri? “ Birincisi, okuyucuda tarihe karşı bir ilgi uyandırır. Bu eserler tarihi yaşanan zaman içinde de canlı kılar. İkincisi, mekân ve devir farklılıklarına rağmen, insanlarda temel olan unsurların ortaya konulması, mazi ile yaşanmakta olan zaman arasında bir süreklilik bulunduğunu telkin eder. Üçüncüsü, tarihî konular yazarlar için bir kaçıdır. Herhangi bir sebepten dolayı – bu sebep sansür, kararsızlık, şahsî çıkarların zedelenmesi endişesi v.s. olabilir- yaşadığı günün meselelerini ele alamayan yazar, günün meselelerin tarihî atmosfere ve kadroya nakleder.”³⁰²

Tarihî romanların didaktik bir özellikte olmaları, romancıların bazı noktalara dikkat etmesini gerekli kılar. Bir tarihî roman yazarının öncelikle ele aldığı konuya vâkıf olması gerekir. Tarihî roman yazarı üzerine hem bir edebiyatçı sorumluluğunu hem de tarihçi sorumluluğunu aldığı bilincinde olarak yola çıkmalıdır. Okuyucuyu yanlış bilgilere sevk etmemelidir.

Romanlar birer tarih kitabı değildir. Romanların salt tarihî bilgi içermesi, olayları kronolojik olarak vermesi de romanın doğasıyla uyumsuz. Tamamen doğru bilgi vermek adına romanı çok ağır tarihî bilgilerle, dipnotlarla donatmak o romanı tarih kitabından farklı kılmaz. “Eğer yazar tarihsel bir durumu, insanlık durumuna ait, ondaki bir şeyleri ifşa eden bir olabilirlik olarak görüyorsa, onu olduğu gibi tasvir etmek isteyecektir. Elbette bu, tarihsel gerçekliğe bağlı kalmanın, romanın değeri yanında ikinci derecede önem taşımasını engellemez.”³⁰³

Tarih edebiyat sanatıyla birleştiğinde ortaya hem didaktik ama daha çok estetik bir yapıt çıkmalıdır. Böylece tarihe yüklenen ağır yük sanatın katkısıyla hafifletilmiş

³⁰² Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yay., İstanbul, 1998, s. 69

³⁰³ Kundera, Milan, *Roman Sanatı*, Can Yay., İstanbul, 2002, s. 57

olur. Tarihin ciddi yüzü, estetiğin katkısıyla yumuşatılmaya, okuyucuya gülümsetilmeye çalışılmış olur.

Hurrem Sultan'ın Osmanlı sarayına gelişini ve saraydaki hayatını "Hurrem Sultan" romanında tahkiyelendiren Feridun Fazıl Tülbentçi, eserinde sanat ile tarihi dengede tutmaya gayret sarf etmiştir. Entrikaları, gözyaşlarını, kavgaları, aşkları ve düşmanlıkları dile getirdiği kadar tarihte vuku bulmuş olaylara da değinmiştir. Hayallerin yanı sıra tarihî bilgiler de romanda önemli bir yere sahiptir. Öyle ki romanın daha giriş cümlesine "10. Osmanlı Padişahı Sultan Süleyman..." şeklinde başlanmış ve Topkapı Sarayı'nın mermer balkonu tasvir edilerek Osmanlı mimarisi hakkında da bilgi verilmiştir. Tarihî bilgilerle hayalî yaratmalar iç içe geçmiştir. Birbirine zıt olan gerçeklik ve hayal unsurları çok fazla birbirinden ayrılmadan verilmeye çalışılmıştır. Tabii Feridun Fazıl Tülbentçi de birçok tarihî roman yazarı gibi okuyucuyu anlattıklarının doğruluğuna inandırmak ve okunanların okuyucunun beyninde birer bilgi olarak yerleşmesini sağlamak için dipnotlara başvurmuştur. Bu dipnotlarda yararlanılan kaynaklara veya açıklamalara yer vermiştir.

Feridun Fazıl Tülbentçi, Hurrem Sultan'ı saraya ilk gelişinden ölümüne kadar geçen süre içinde ele almıştır. Bu zaman içerisinde Hurrem Sultan hem iyi hem de kötü bir kadın olarak çıkmıştır karşımıza. Önce sarayda mutlu olmayan ve ailesinin yanına dönmek isteyen zavallı bir kızdır. Sonra sarayın başkadını olur. Buna rağmen, verdiği sözü tutarak kendisiyle birlikte kaçırılan arkadaşına yardım eden vefalı bir arkadaşdır da. Cömertliğiyle halkın arasında nam salmıştır. Başlı sıkılanların yanındadır. İnsanlar onun merhametinden cesaret alarak yardım talebinde bulunmaktan çekinmezler.

Hurrem Sultan romanı boyunca anlatılan bunca iyiliğinin yanında tarihe damgasını vuran kötülükler de yapmıştır. Bunların en başında da padişaha kendi oğlunu ve veziriazamını öldürtmesi gelir. Üstelik vicdan azabı çekmek yerine sevinçten gözlerinin içi gülen bir vicdansızdır.

Yazar, Hurrem Sultan'ın bu iyi ve kötü yanını Kanuni Sultan Süleyman'ın "Sen melek kılığına girmiş bir şeytansın!..."³⁰⁴ sözünü sürekli tekrarlayarak anlatmak istemiştir.

³⁰⁴ Tülbentçi, Feridun Fazıl, Hurrem Sultan, , İnkılâp ve Aka Kit., İstanbul, 1978

Yazar eserinde mekân ve kişi tasvirlerine çok fazla yer vermeyip olayı ön planda tutmuştur. Olaylar yalnızca Hürrem Sultan etrafında gerçekleşmez. Birçok zaferin, fethin yaşandığı Kanuni Sultan Süleyman dönemini de ayrıntılı denebilecek bir anlatımla aktarılmıştır. Belgrat'ın fethi, Rodos'un fethi, Macaristan seferi, Mohaç Meydan Muharebesi, Viyana kuşatması, İran seferi gibi, tarihimizde önemli yer tutan olaylar, tarihî bilgilerden yararlanılarak romana konu olmuştur.

Turhan Tan, "Hürrem Sultan" romanında Feridun Fazıl Tülbentçi ile aynı zaman aralığını kullanmıştır. Hürrem Sultan'ın saraya bir cariye olarak gelişi ile başlayan roman, ölümü ile sona erer. Ancak bu iki roman arasında farklı olan kısım Hürrem Sultan'ın ele alınış ve yansıtılış şeklidir. Feridun Fazıl Tülbentçi, Hürrem Sultan'ı bir şeytan olarak gördüğü kadar melek olarak da nitelemiş, romanda kötü ve iyi vasıfları olan bir Hürrem Sultan portresi çizmiştir. Turhan Tan ise Hürrem Sultan'ı yalnızca bir şeytan olarak görmeyi yeğlemiştir. Ona sürekli olarak "soyu sopu belirsiz kız", "fettan Hürrem", "hassas ve desso kadın", "kırmızı Rusyalı fettan halayık", "hırçın kadın", "kırmızı Rusyalı Osmanlı imparatoriçesi", "büyücü Hürrem", "Moskof kızı", "haris kadın", "hırs ve cinayet delisi kadın" gibi olumsuz vasıflarla hitap etmesi, yazarın Hürrem Sultan'a olan menfi tavrını belli eder.

Turhan Tan, büyük ölçüde Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderini değiştiren Hürrem Sultan'a olan bütün kinini ve öfkesini aleni bir şekilde dile getirmiştir. Çünkü ona göre şanlı Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü, Hürrem Sultan ile başlayan yabancı asıllı kadınların devlet işlerinde söz sahibi olması ve onların Türk kanı taşımayan oğullarının imparatorluğun başına geçmesi hazırlamıştır.

Turhan Tan romanda tarihî olaylara ayrı bir önem göstermiştir. Savaşları daha sefer hazırlıklarından itibaren uzun tasvirlerle anlatmıştır. Kanuni Sultan Süleyman devrindeki birçok olayla ilgili bilgi vermiştir. Rodos seferinden Cem Sultan olayına, İran seferinden Tebriz'in alınmasına kadar tarih kitaplarında yer alan pek çok olay, adları ve zamanlarıyla birlikte anlatılmıştır. Bunların anlatımında tarih kaynaklarındaki doğrulara da sadık kalınmıştır. Hatta yazar, çoğu kez araya girip kendi yazdıklarıyla gerçek tarih arasındaki uygunluğu gösteren bir belge olarak, tarih kaynaklarından aynen aktarmalar yaptığını belirtmiş ve uzun uzun alıntılar yapmıştır. Bu da eseri bir tarih kitabına daha çok yaklaştırmıştır. Hürrem Sultan romanı, yazarın zaferlerimizi, saray

adabını, Osmanlı gelenek ve göreneklerini anlattığı, bozulmuşlukları, başta Hurrem Sultan olmak üzere, bu bozulmalara sebep olan diğer yabancı asıllı kişileri tenkit ettiği bir romandır. Bu romanda milliyetçilik fikri ağır basmaktadır.

Ragıp Şevki Yeşim “Zümrüt Gözlü Sultan” romanında Hurrem Sultan, dolayısıyla da Kanuni Sultan Süleyman döneminin panoramasını çizmek gayesini gütmemiştir. Romanda ikili ilişkiler, aşk maceraları, entrikalar konu edilmiştir.

Roman, Hurrem Sultan’ın sarayda hâkimiyet kurduğu ve veziriazam İbrahim Paşa ile mücadeleye giriştiği bir zamanda başlamış ve yine sultanlığının devam ettiğini ifade eden cümlelerle sona ermiştir. Çünkü yazar için asıl olan Hurrem Sultan’ın saraya gelişinden ölümüne kadar geçen süre ve bu arada yaşanan siyasi ve sosyal olaylar değildir. Onun için amaç Hurrem Sultan gibi tarihe yön veren, Muhteşem Süleyman’ı aşkından divaneye döndüren, hem kendi dönemindeki hem de diğer dönemlerdeki insanlar tarafından bazen sevilen bazen yerilen güçlü bir kadının, nasıl böylesine iktidar sahibi olabildiğinin hikâyesini belli başlı tarihî gerçeklere dayandırarak ve bu gerçekler etrafında olayları kurgulayarak anlatmaktır.

Yazar Hurrem Sultan’ı iktidar mücadelesi içinde birbiri içine geçmiş birçok plan, entrika, düzenbazlık ve hilenin düzenleyicisi olarak gösterir. Her yalanın, kurnazlığın, kötülüğün ve cinayetin arkasından Hurrem Sultan çıkar. Yazar onu bu özellikleriyle yeşil gözlü bir yılanla özdeşleştirir. Sık sık tekrarlanan “Ölmek için öldürmek...” sözü cinayetlerini masum göstermeye çalıştığı bir bahane olmuştur. Yüzlerce yıl hatırlanacak ve dünyaca tanınacak bir kadın olmasının açıklamasını kurguladığı bu olaylarla verir. Buna rağmen Hurrem Sultan’ı kötülük yapmaya sevk eden sebepler sıralanarak okuyucuda hoşgörü hisleri uyandırılır. Çünkü yazar Hurrem Sultan’ı zorba, haris, insanların duygularını sömüren bir kişi olarak gösterirken bir yandan da yaptıklarından pişmanlık duyan, çocuklarının hayatından endişe eden, yufka yürekli, korumacı ve gözü yaşlı bir anne olarak da gösterir. Özellikle romanın sonunda pişmanlık ve vicdan azabından gözyaşlarına boğulan Hurrem Sultan’ın, gece gündüz Allah’tan af dilenerek yaşayacağını söylemesi, ona duyulan merhamet ve hayranlık duygularının had safhaya çıkmasına neden olur.

Hurrem Sultan’ın maceraları ve entrikaları üzerinde yoğunlaşan yazar tarihi ikinci planda bırakmıştır. Kanuni Sultan Süleyman dönemi seferlerinden hiç

bahsetmemiştir. Bunun dışında yer verdiği tarihî olay ve şahsiyetlerde gerçeklerden sapma olmamıştır. Ancak, romanın tarihî bilgilerle karşılaştırmasını yaptığımız bölümde de belirttiğimiz üzere, bazı bilgilerin aktarılmasında yazarın kendi yorumunu kattığı görülmüştür.

Safiye Sultan'ı konu alan romanlardan incelemesini yaptığımız ilk roman Feridun Fazıl Tülbentçi'nin "Sultanların Aşkı" romanı, Sultan II. Selim dönemiyle başlar. Ardından onun ölümüyle tahta geçen Sultan Murat dönemini ve Safiye Sultan ile olan aşkları ele alınır

Yazar iki padişahı da devlet işlerinden uzakta, sefih birer padişah olarak yansıtmıştır. Bu dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün başladığı, sarayda makam ve mevki için kavgaların yoğun olduğu, saray geleneklerinin bozulduğu bir dönemdir. Ayrıca bu dönemde padişah ordunun başında sefere gitmemeye, imparatorluk toprak kaybetmeye ve ordu bozulmaya başlamıştır. O nedenle yazar "Hurrem Sultan" romanına nazaran bu romanında saray içi ilişkilere, kişiler arasında yaşanan mücadelelere daha fazla yer vermiştir.

Romanda Safiye Sultan ve Sultan Murat birbirlerini çok seven bir çift olarak görülür. Safiye Sultan gençliğine, güzelliğine ve Sultan Murat'ın kendisine olan bağlılığına güvenerek saray entrikalarına pek aldırış etmeyen, saf bir hasekidir. Ancak zamanla o da, kendisi üzerinde oynanan oyunları engelleyebilmek için çeşitli yollara başvurmuştur. Ama yazar Safiye Sultan'ı hiçbir zaman husumet besleyen, gözünü kan bürümüş bir kadın olarak yansıtmaz. Her durumda mülayim, sabırlı biri olarak gösterir. Çünkü onun için önemli olan Sultan Murat'ın sevgisini kazanmaktır. Taht için mücadele ettiği, insanların canına kıydığı görülmez. Onun düşmanlarına uyguladığı en ağır ceza bile saraydan uzaklaştırma şeklinde olmuştur.

Yazar Safiye'yi, eşini seven ve yalnız onu kazanmak için mücadele eden, kararlı, güçlü, alçakgönüllü bir kadın olarak yansıtmıştır.

Romanda konu aşk etrafında geçse de tarihin kendisinden yararlanan bölümler ve tarihî şahsiyetler kaynaklarda mevcut olan bilgilerle çelişkili değildir.

Turhan Tan, "Safiye Sultan" romanında hasekiyi güzel ama kan dökücü bir sultan olarak tanıtır. Şeytani bir zekâya sahip olan Venedikli Safiye Sultan'ı, öncelikle Türklere iltifatlarda bulunan bir tavır içerisinde göstermiştir. Bundaki amacı da Safiye

Sultan'a karşı okuyucuda sempati uyandırmaktan ziyade Türkleri ve Türklüğü yüceltmektir. Bir Batılının gözüyle ve Batılılara kıyasla Türklerin nezaketini, kudretini, cesaretini romanında dile getirmiştir. İlerleyen kısımlarda ise Venedikli Safiye Sultan'ın ne kadar düşük bir ahlâka sahip olduğunu, ruhî bir bozukluk yaşadığını göstermeye çalışmıştır. Ona göre Safiye Sultan güzeldir, zekidir ama ruhu kötü bir insandır.

Yazar, Safiye Sultan'ın Osmanlı sarayındaki haksız hâkimiyetini, kötülüğünü, cellâtlığını tenkit ederken, o dönem padişahlarını da devlet işlerinden elini eteğini çekmekle, zevk ve sefaya, içki ve kadına düşkünlükle, zayıf karakterlilikle suçlar. Yazara göre Safiye Sultan'ın devlet işlerinde nüfuz sahibi olmasının, saray işlerine kendi adamlarını yerleştirmesinin, iç ve dış işlerine karışmasının sebeplerinden biri de padişahın ahlakça düşkün, iradesiz ve lakayt olmasıdır.

Yazar özellikle Osmanlı'nın çöküş sebeplerini ve Türklüğün yüceliğini vurgulamak için oluşturduğu romanı, tarihî bilgilerle uyum içinde kurgulamıştır. Hatta birçok kere değindiği olayların doğruluğunu desteklemek için dipnotlarda kaynak gösterme yoluna gitmiştir.

Roman, Safiye Sultan'ın Venedik'ten kaçırılış hikâyesiyle başlamış ve ölümüyle son bulmuştur.

Zuhuri Danışman "Saraydaki Kadın" romanında Sultan Murat ve Safiye Sultan'ın birbirlerine duydukları sarsılmaz sevgiyi anlatmıştır.

Safiye Sultan, Zuhuri Danışman'ın kaleminde münakaşalardan, zorbalıklardan, yalanlardan uzak bir duruş içinde olmuştur. Valide Sultan'ın kıskançlıklarına, hırsına anlam veremeyecek kadar iyi niyetlidir. Bu iyi niyeti ve sevgisiyle hem Sultan Murat'ın kalbine hem de Osmanlı imparatorluğu'na hükmettiği görülür. Bu romanda kötü olan, menfaat düşkünü ve saltanat canlısı olan valide sultandır. Yine zayıf karakterli padişahın bu bencil, çıkarıcı ellerde nasıl oyuncak haline geldiği de romanın vermek istediği mesajlar arasında yer alır.

Romanda genel olarak tarihî gerçeklerin aktarılmasında tarihî bilgilere uyulmuşsa da yalnızca Sultan Mehmet'in doğduğu yer ve zamanın kaynaklardan farklı şekilde yorumlandığı görülmüştür.

Zuhuri Danışman romanına Sultan Murat'ın Manisa'da şehzade olduğu dönemi anlatarak başlamıştır. Taht müjdesinin gelmesiyle saray hayatının anlatımını yapmış ve Sultan Murat'ın ölümüyle roman bitmiştir.

Reşat Ekrem Koçu'nun iki cilt olarak yayınlanan "Kösem Sultan" romanında Kösem Sultan'ı pek çok entrikanın içinde buluruz. Yazar romanın başlarında Kösem Sultan'ı saf bir köylü kızı olarak tanıtmıştır. Saraya geldikten sonra da padişahın başkasını gözü görmeyen, seven bir kadınken, onun ölümünden sonra hırs ve intikam duygularıyla dolmuştur. Yazar Kösem Sultan'ın Türk ve dünya tarihine kanlı elleriyle iz bıraktığını kabul eder. Bu nedenle saltanatında bulunduğu dört padişah dönemini de yansız olarak anlatmaya çalışmıştır. Amacı o dönemin olaylarını, tarihimizi lekelemeden aktarmaya çalışmak olmuştur. O nedenle Kösem Sultan'ın kendi öz oğlunu, öz torununu, üvey oğullarını, değerli devlet adamlarını, ordu mensuplarını ve daha birçok masum insanı, yaşamak ve padişahı yaşatmak için öldürdüğünü eserinde dile getirir. Ancak tüm bunları Kösem Sultan'ı ezici, küçültücü, aşağılayıcı bir dille anlatmaz. Bunların yanında genç kızlara düzdüğü çeyizleri, fakirlere yaptığı yardımları, şehrin muhtelif yerlerine yaptırdığı sanat şaheseri mimari yapıları da göz ardı etmemiştir.

Yazar romanın genelinde Kösem Sultan'a iyimser bir gözle bakmış, okuyucuda ona karşı, dolayısıyla da tarihimize karşı, nefret ve öfke duygularının oluşmasına izin vermemiştir.

Yazarın hayal gücüne bağlı olarak Kösem Sultan'ın saraydan önceki yaşamı ele alınarak romana giriş yapılmıştır. Roman, Kösem Sultan'ın tüm tarih kaynaklarında geçen ölüm sahnesiyle son bulmuştur. Bu zaman süresince yazar Kösem Sultan'ın ve onun sağlığında tahta geçen beş padişahın, I. Ahmet, I. Mustafa, II. Osman, III. Murat, I. İbrahim ve IV. Mehmet'in, saltanat dönemlerinden tarihî bilgilerle çelişmeyecek şekilde bahsetmiştir.

Tarihçi bir kimliğe sahip olan Reşat Ekrem Koçu'nun eserini kaleme alırken de tarihçi yanının sanatçı yanına galebe çaldığı görülür. Çünkü romana beş padişah döneminde geçen pek çok olay yansıtılmıştır.

Sanatta, dolayısıyla da romanda, asıl olan yazarın kendi dünyasından kattığı şeylerdir. Romancı ele aldığı yaşanmış ve bitmiş bir olayı kendi yorumlarıyla ve hayalleriyle yeniden canlandırarak, kendisinden izler taşıyan tarihî bir eser vücuda

getirmiş olur. Bu nedendir ki, incelemesini yaptığımız romanlarda aynı olaylar farklı yazarlarca farklı biçimde yorumlanmıştır. Bu bir eksiklik ya da tarihin yanlış aksettirilmesi olarak kabul edilmemelidir. Çünkü tarihçilerin bile zaman zaman aynı konu üzerinde fikir ayrılıklarına düştükleri veya olayı farklı şekilde yorumlayıp değerlendirdikleri görülür.

Çalışmamızın II. bölümünde değindiğimiz üzere aynı kişinin ele alındığı romanlarımızın ortak noktaları olduğu gibi birbirinden tamamen ayrılan yönleri de vardır. Farklı yazarların aynı şahsiyet üzerine yazdıkları eserlerde, ayrıldıkları ve birleştikleri noktalara kendi hayal güçleriyle oluşturdukları kısımlara örnek olarak şunlar gösterilebilir:

Haseki Hurrem Sultan ile ilgili inceleme yaptığımız üç roman, Hurrem Sultan (Feridun Fazıl Tülbentçi), Hurrem Sultan (Turhan Tan), Zümrüt Gözlü Sultan (Ragıp Şevki Yeşim)'dir. Hurrem Sultan'ın Osmanlı sarayına gelmeden önceki yaşamı bilinmediği için yazarların bu kısmı, Venedikli- papaz kızı Roksolan- hırslı, mücadeleci kişilik, verileri ışığında, kendi muhayyilelerinde şekillendirdikleri ve düşünüş tarzlarına göre oluşturdukları görülür.

Safiye Sultan'ın konu edildiği Sultanların Aşk (Feridun Fazıl Tülbentçi), Saraydaki Kadın (Zuhuri Danışman) ve Safiye Sultan (Turhan Tan) romanlarında Safiye Sultan ve Sultan III. Murat'ın tanışmaları farklı şekillerde gerçekleşmiştir.

Romanların incelemesini yaptığımız kısımda ise haseki sultanların padişaha, valide sultana, görümcelere ve maiyetlerindeki diğer kişilere, padişahın diğer hasekilerine yaklaşımlarını, onlarla olan ilişkilerinin mahiyetini, olaylara yaklaşımlarını, bakışlarını, idari ve kişisel olaylara müdahalelerini ve etkilerini, padişahları, hem kendi eşleri hem de çocukları olan padişahları, yönlendirmelerini, eşleri olan padişahların kendilerine olan aşklarını ve zaafalarını, onları nasıl tahakkümlere altına aldıklarını ve padişahların düştükleri, imparatorluğu düşürdükleri durumları, hırslarının insanlara ve Osmanlı İmparatorluğu'na verdiği zararları vs. göstermeye çalıştık.

Gerçeklik ve kurguyla ilgili örnekleri sunduğumuz bölümde de romancılarımızın tarihî bilgilere sadık kalarak eserlerini oluşturduklarını gördük. Kimi farklı olarak ele alınan konuların da genellikle tarihçilerin mutabık olmadığı, hakkında birden fazla varsayım olan konular olduğunu tespit ettik. Bununla ilgili açıklamaları “Romanlarda

Ele Alınan Konuların Tarihî Bilgilerle Karşılaştırılması Ve Romanlarda Kurgunun Ele Alınışı” başlığı altında verdik.

Tarihi romanları okumaya başlamadan önce okunacak romanda geçen konuyla ilgili ön bilgiye sahip olmanın, romanı daha kolay anlamak, olaylar arasında daha kolay bağlantı kurmak ve bilinmeyen bazı kavramları, terimleri öğrenmek açısından faydalı olacağından bahsetmiştik. Bu sebeple biz de romanları incelemeye başlamadan önce, I. bölümde, inceleyeceğimiz haseki sultanların hayatlarını, Osmanlı saray teşkilatıyla ilgili romanlarda sıkça geçen bölümleri, bazı saray görevlilerini açıklamayı uygun bulduk.

Her ne kadar tahkiyeye dayalı bir edebi ürün de olsa, tarihi konu alan eserler milletlerin hayatında önemli roller oynamışlardır. Bunlar tarihin tekerrür etmemesi için gerekli derslerin çıkarılabileceği önemli kaynaklardır.

KAYNAKLAR

- Akkuş, Metin, *Nef'i Ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara, 1998
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı Ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara, 2000
- Ali Seydi Bey, *Teşrîfât ve Teşkilâtımız*, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978
- Altaylı, Tarık, *Kanuni Sultan Süleyman'ın Liderlik Sırları*, Okumuş Adam Yay., İstanbul, 2004
- Altındal, Meral, *Osmanlı'da Harem*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 1993
- _____, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 1994
- Armağan, Mustafa, *Osmanlı Tarihinde Maskeler Ve Yüzler*, Timaş Yay., İstanbul, 2005
- Asena, Orhan, "Tarih İki Boyutludur, Sanat İse Üç Boyutludur", Cumhuriyet Gazetesi, Haziran 1987
- Balıkhané Nazırı Ali Rıza Bey, "Osmanlı Saray Hayatında Kadınlar", *Tarih ve Edebiyat*, sy. 1, Ocak 1981
- Banoğlu, Niyazi Ahmet, "İstanbul'da Esir Ticareti ve Harem Rezaletleri", *Tarih Konuşuyor*, c.VI, sy. 32, Eylül 1966
- Baykal, Adnan Nur, "Hürrem Sultan İle Söyleşi", Galata Yay., İstanbul, 2004
- Beyatlı, Yahya Kemal, *Tarih Musahabeleri*, Yahya Kemal Enst. Yay., Batur Mat İstanbul, 1975
- Butor, Michel, "Roman Bir Araştırmadır", çev. Yıldırım Keskin, *Varlık*, sy. 557, Eylül 1961,
- Carr, Edward, Hallett, *Tarih Nedir*, çev. Gizem Gürtürk, Misket, İletişim Yay., İstanbul, 1994
- Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Kardelen Kit., Isparta, 1999
- Danışman, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. VII, Yeni Mat., İstanbul, 1965

- Demirel, Hamide, *Türk Destanlarında Güzellik- Destan- Masal ve Din Unsurları ile Yabancı Destanlarda Türk Kahramanları*, Ötüken Yay., İstanbul, 1995
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kit. Yay., Ankara, 1997
- Doğanç, Ayhan, “Mitoloji Üstüne”, *Folklor Dergisi*, sy. 6, Ekim 1969
- Downey, Fairfax, *Kanunî Sultan Süleyman*, çev. Enis Behiç Koryürek, Milli Eğitim Bas., Ankara, 1950
- Elçin, Şükrü, “Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu”, *Türk Kültürü*, c. VI, nu: 63, Ankara 1963
- Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yay., İstanbul, 1998
- Eraydın, Argunşah, Hülya, *Türk Edebiyatında Tarihi Roman (Türk Tarihiyle İlgili)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990
- Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993
- Erkins, Ziya, “Osmanlı Saray Hayatının Ev İçindeki Temsilcileri Cariyeler”, *Tarih Konuşuyor*, c. VII, sy. 39, Nisan 1967
- Eyüboğlu, Anhegger, Mualla, *Topkapı Sarayında Padişah Evi (Harem)*, Sandoz Kült. Yay., 1986
- Günay, Umay, “Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili”, *Millî Folklor*, c.5, sy. 37, 1998
- Hanhan, Ziya, “Şehzade Mustafa’nın Boğdurulması”, *Tarih Konuşuyor*, c. 7, S. 45, 1967
- _____, Ziya, “Şehzade Mustafa’nın Boğdurulmasının Akisleri”, *Tarih Konuşuyor*, c. 7, sy. 46, 1967
- İpekten, Halûk, *Nef’i Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara, 1998
- Kabaklı, Ahmet, “Sahibi Meçhul Verimler”, *Türk Edebiyatı*, c.I, Türkiye Yay., 1967
- Kaplan, Mehmet, “Tarihi Romanlarda Şahıslar Nasıl Konuşturulmalı”, *Türk Edebiyatı*, sy. 45, Eylül 1977

- _____, Mehmet, “Türk Tarihi”, Kültür ve Dil, Dergâh Yay., İstanbul 1996
- _____, Mehmet, Tevfik Fikret, Dergâh Yay., İstanbul, 1995
- Kaptan, Mehmet, Saim, *Tarihi Romanımız Açısından Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi (1071- 1345)*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çaycuma, 1988
- Karadağ, Metin, *Türk Halkbilimi İncelemeleri*, Alem Yay., Balıkesir
- _____, Metin, 1994 *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Akademi Yay., Balıkesir, 1996
- Kaya, Muharrem, *Türk Romanında Destan Etkisi*, Kült. Bak. Yay., Ankara, 2004
- Kerman, Zeynep, “Edebiyatımızda Malazgirt”, *Türk Dili*, sy. 407, Kasım 1985
- _____, Zeynep, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Akçağ Yay., Ankara, 1998
- Kocatürk, Vasfi Mahir, *Osmanlı Padişahları*, Buluş Yay., Ankara, 1962
- Kundera, Milan, *Roman Sanatı*, Can Yay., İstanbul, 2002
- Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılâp Kit., İstanbul, 1995
- Metin, Naci, “Cinci Hoca ve Kasım Ağa”, *Hayat Tarih Mec.*, 1977, c.I, sy.2
- Meydan Larousse*, “Enderun”, C. VI
- Ortaylı, İlber, “Bir Kaynak Olarak Edebiyat”, *Toplumsal Tarih*, haz. Mustafa Yolaç, c. XVIII, sy. 108, 2002
- Ögel, Bahaddin, *Türk Mitolojisi*, TTK, Ankara, 1993
- Özbalcı, Mustafa, *Yahya Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yay., Ankara 1996
- Özcan, Abdülkadir, “Devşirme”, *Tarih ve Düşünce*, sy. 5, Mayıs 2005
- Öztuna, Yılmaz, “Osmanlı – Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler”, *Hayat Tarih Mec.*, c. 1, sy. 3, Mart 1977
- _____, Yılmaz, *Osmanlı Hareminded Üç Haseki Sultan*, Ötüken Neşr., İstanbul, 2000

- _____, Yılmaz Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Hayat Kitapları, İstanbul, c. 4, 1964
- _____, Yılmaz, *Osmanlı Padişahlarının Hayat Hikayeleri*, Ötüken Yay., İstanbul, 1998
- _____, Yılmaz, *Osmanlı Haremde Üç Haseki Sultan*, Ötüken Neşr., İstanbul, 2000
- _____, Yılmaz, *Türk Tarihinden Yapraklar*, Ötüken Yay., İstanbul, 1998
- Öztürk, Nermin, *Tarihî Romanlar ve 19. Yüzyılda Yazılmış Üç Tarihî Romanın Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1992
- Refik, Ahmet, *Osmanlı Saraylarında Kadınlar Saltanatı*, Erdem Yay., İstanbul, 1984
- Saygılı, Sefa, “Sultan İbrahim ‘Deli’ miydi?”, *Tarih ve Düşünce*, sy.8, 2000
- Sertoğlu, Midhat, “Kanûnî devrinin perde arkası”, *Hayat Tarih Mec.*, c. I, sy. II 1976
- Seyidoğlu, “Mit, Masal ve Lejand”, *Türk Folklor Araştırmaları*, c. 17, Nu: 338, Eylül, 1977
- Stevick, Philip, *Roman Teorisi*, çev Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yay., Ankara, 2004
- Şapolyo, Enver, Behnan, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, Rafet Zaimler Yay., İstanbul, 1961
- Şimşirgil, Ahmet, “Cariyeler”, *Tarih ve Düşünce*, sy. 23, Ekim 2001
- _____, Ahmet, “Harem-i Hümayûn’un En İtibarlı Hanımı Valide Sultan”, *Tarih ve Düşünce*, sy. 19, Haziran, 2001
- _____, Ahmet, “Padişah Hanımları”, *Tarih ve Düşünce*, sy. 8, Ağustos 2001
- _____, Ahmet, “Harem Ağaları”, *Tarih ve Düşünce*, sy., 9, Eylül 2001
- _____, Ahmet, “Harem-i Hümayûn’un En İtibarlı Hanımı Valide Sultan”, *Tarih ve Düşünce*, sy. 19, Haziran, 2001
- Tanpınar, Ahmet, Hamdi, “Halk Destanlarından Millî Edebiyata”, *Edebiyat Üzerine*

- Makaleler*, Dergâh Yay., İstanbul 1995
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı (Romanların Unsurları) 1*, Ötüken Neşr. A.Ş., İstanbul, 2003
- Timur, Taner, *Osmanlı – Türk Romanında Tarih*, Toplum ve Kimlik, İmge Kit., İstanbul, 2002
- Timurtaş, Faruk Kadri, “Türk Destanları”, *Türk Kültürü*, c. III, sy. 33, Temmuz 1965
- Topuz, Hıfzı, “Hıfzı Topuz’un Romanlarında Tarih”, *Toplumsal Tarih*, c. XVIII, sy. 108, 2002
- Tunalı, Tahsin, “Kanunî’nin Cülûsu”, *Hayat Ve Tarih Mec.*, sy. 1, Şubat 1972
- Tural, Sadık, “Millî Destanlarımız Üzerine”, *Türk Kültürü*, c. VIII, sy. 90, Nisan 1970
- _____, Sadık, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ankara, 1993
- _____, Sadık, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötüken Neşriyat AŞ., İstanbul, 1982
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 1992.
- Uluçay, Çağatay, *Harem*, TTK Yay., c.II, Ankara 1992
- _____, Çağatay, *Osmanlı Saray Hayatının İçyüzü*, İnkılâp Kit., İstanbul, 1959
- _____, Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992
- Uran, Hilmi, “Sultan III. Mehmed’in Sünnet Düğünü II”, *Tarih ve Edebiyat*, sy.2, 1982
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilâtı*, TTK, Ankara, 1988
- _____, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., ts.,c. 2,
- Üçok, Bahriye, *İslâm Devletlerinde Türk Nâibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Kült. Bak., Ankara, 1981
- Yavuz, Helimoğlu, Muhsine, *Masallara ve Eğitimsel İşlevleri*, Ürün Yay., Ankara 1997
- Yeni Türk Ansiklopedisi, “Tarih” mad., Ötüken Yay., c. 10, İstanbul, 1985
- Yılmaz, Durali, *Roman Kavramı Ve Türk Romanının Doğuşu*, Akçağ Yay., Ankara, 1997

Yılmaz, Muammer,

“Hurrem Sultan ve Kanuni Sultan Süleyman”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, sy. 7, Temmuz, 1982

Yücel, Tahsin,

“Fransız Coşumculuğu”, *Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı*, sy. 349, Ocak 1981